

Dr MILAN MOGUŠ

## DANAŠNJI SENJSKI GOVOR

### Uvod

Ova je radnja napisana ponajprije zbog toga što do sada nemamo cjelovitog prikaza senjskoga govora. Ono što je napisano, i to podatak-dva iz fonetike i morfologije i nešto više iz akcentuacije, spomenuto je u raspravama o kojem drugom govoru ili dijalektološkom problemu samo uz put, komparacije radi.<sup>1</sup> Premda bi se takvo stanje moglo shvatiti i kao nedostatak, jer Senj je i u svojoj sredini imao ljudi koji bi mogli pisati o njegovu govoru, ono mi je omogućilo da se pozabavim tim problemom.

Naslov ove radnje određuje jasno njen okvir. Pod pojmom »današnji« treba razumjeti govor koji se u Senju upotrebljava u zadnjih pedeset-šezdeset godina. To je uglavnom govor ljudi koji su se ili malo ili nikako micala iz mjesta, pa i ne znaju drugačije govoriti nego »šćeto sēnjski«. Oni su više-manje zadržali govorne osobine svojih predaka jer je dosta konzervativna senjska sredina u prošlosti ipak pogodovala njezi domaćeg izraza. Ali pojam »današnji« ne isključuje ujedno i upotrebu starijih podataka koji su zabilježeni u ranijim senjskim pravno-privatnim i književnim spomenicima. Štaviše, mnogo je puta bilo potrebno da se navede primjer iz starijeg senjskog govora da se u razvojnoj liniji protumači ova ili ona govorna crta. (Detaljan prikaz senjskoga govora ranijih razdoblja prelazi okvir ove radnje i zahtijeva posebnu studiju.) Iz istih je razloga moralo počesće doći do nužne komparacije senjskoga govora s ostalim čakavskim i štokavskim govorima, osobito susjednim, vodeći računa da se u tom pogledu ne zahvaća preširoko.

Već u prvom ozbiljnijem dodiru sa senjskim govorom postalo mi je jasno da se pri ispitivanju moram prvenstveno oslanjati na dobre informatore, a daleko manje na svoje poznavanje senjske čakavštine makar sam Senjanin. Ja i danas, kad bivam u Senju, govorim samo »po domaću« kako sam govorio od najmlađih dana, ali sam ipak primijetio da su kod mene u nekim fonetskim, akcenatskim i leksičkim osobitostima škola i izbivanje iz mjesta učinili svoje. Ali unatoč tome ja sam se u Senju dosta dobro snalazio, tj. lako sam uspostavljao kontakt s ispitanicima. Mislim da svaki dijalektolog kad ispituje govor nekog mjesta duže i

---

<sup>1</sup> O tim će osvrtima biti kasnije više govora.

temeljitiye, nađe među informatorima jednog koji je najpouzdaniji i s kojim onda proboravi relativno najviše vremena. Važno je pri tome da takav čovjek želi svoje slobodno vrijeme provesti u radu s ispitivačem jer ispitivanje vrlo često traje u jednom turnusu po nekoliko dana. A takav je informator bio meni moj ujak Franjo Bašić.

Da bih mogao što vjernije prikazati senjski govor, nastojao sam da pri ispitivanju što manje *znam*; sve sam želio *čuti* od ispitanikâ. Osim toga tragao sam za dobrim informatorima različite dobi i spola da bi se našli podaci različitih generacija i sredina. Nisam se ustručavao da bilježim i govor djece, osobito živahnih senjskih vragolana u dobi od 11 do 13 godina, jer je njihov izgovor bio savršeno jasan. Samo sam nekima zabilježio ime; u više slučajeva nisam to, na žalost, učinio, nego sam samo označio »dítě« ili »školân«. U svojim sam bilješkama naišao gdjegdje i na podatak kod kojeg nisam zabilježio ispitanikovo ime. Ali to su rjeđi slučajevi koji se najčešće odnose na nekoliko riječi što sam ih, i sâm nepripravan, čuo »na Potöku«. Ostala velika većina građe pribrana je i na magnetofonsku vrpcu zabilježena u razdoblju 1959—1960. godine prema kazivanju ovih informatora (po abecednom redu): *Bārë Bāšić* (domaćica), *Frānë Bāšić* (penzioner), *Lênko Būtorac* (ribar), *Milkan Būtorac* (ribar), *Tōnë Būtorac* (ribar), *Gābrë Cvītković* (domaćica), *Tōnčić Erker* (pravnik), *Ivë Glāvičić Māčka* (radnik), *Rādë Gržīn* (ribar), *Slāvë Gržīn* (radnik), *Andëlika Lōnčarić* (domaćica), *Drāgō Lōnčarić* (penzioner), *Mīca Nābršnik* (domaćica), *Tōncić Pājan* (Padjen) (službenik), *Tōmica Pūšak* (službenik), *Vlādë Sēčka* (službenik).

Meni je vrlo ugodna dužnost da i na ovome mjestu srdačno zahvalim svim informatorima, spomenutim i nespomenutim, za podatke koje su mi dali, a uredništvu »Senjskoga zbornika« za štampanje ove radnje iako je ona već prije nekoliko godina za drugu svrhu bila napisana.

## Popis literature

(U ovaj popis literature ušla su djela koja su neposredno vezana za izradu ove radnje. Velika većina popisanih studija navodi se u radnji kao direktna potkrepa za izvor. Da citiranim djelima ne bilježim stalno čitave naslove koji su često i poduži, ja sam ih — zbog ekonomičnosti prostora — skratio. Iza ovakvih skraćenica naznačio sam u tekstu broj koji se odnosi na stranu iz spomenutog djela. Upotrijebljene kratice toliko su uobičajene u stručnoj literaturi da ih je vrlo lako razumjeti.)

### *Ásbóth, Missale*

Oskar Ásbóth, Das zu Zengg im Jahre 1494 gedruckte glagolitsche Missale, AslPh, XIX

### *Badalić, Inkunabule*

Josip Badalić, Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj, Zagreb, 1952.

### *Belić, Čakavska akcentuacija*

Aleksandar Belić, O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji, Glas SAN, 168, 1935.

**Belić, Čakavski akut**

Aleksandar Belić, O čakavskome ' , ZbVJagića

**Belić, Čakavski dijalekat**

Aleksandar Belić, Čakavski dijalekat, Stanojevićeva Narodna enciklopedija I, Zagreb, 1925, 413—417

**Belić, Istorija II-1 i II-2**

II-1: Aleksandar Belić, Istorija srpskohrvatskog jezika, knj. II, sv. 1: Reči sa deklinacijom, šapirografirana predavanja, izdanje Naučne knjige, Beograd, 1950.

II-2: Aleksandar Belić, Istorija srpskohrvatskog jezika, knj. II, sv. 2: Reči sa konjugacijom, šapirografirana predavanja, izdanje Naučne knjige, Beograd, 1951.

**Belić, Iz akcentologije**

Aleksandar Belić, Iz srpskohrvatske akcentologije i dijalektologije, JF, XIX, 1951—1952.

**Belić, O dvojini**

Aleksandar Belić, O dvojini u slavenskim jezicima, SKA, posebna izdanja, knj. XCI, filozofski i filološki spisi, sv. 21, Beograd

**Belić, Srpskohrvatski jezik I i II**

I: Aleksandar Belić, Savremeni srpskohrvatski književni jezik, I deo: Glasovi i akcentat, šapirografirana predavanja, izdanje Naučne knjige, Beograd, 1951.

II: Aleksandar Belić, Savremeni srpskohrvatski književni jezik, II deo: Nauka o građenju reči, šapirografirana predavanja, izdanje Naučne knjige, Beograd, 1949.

**Belić, Zamětki**

Aleksandar Belić, Zamětki po čakavskimъ govoramъ, Izvestija Imper. akad. nauka XIV-2, St. Peterburg, 1909.

**Breyer, Senj**

Mirko Breyer, Senj — kolijevka hrvatskog tiskarstva, HKS, I, 1940.

**Brozović, Klasifikacija dijalekata**

Dalibor Brozović, O aktuelnim znanstvenim i nastavnim problemima hrvatskosrpske dijalektologije, osobito u klasifikaciji dijalekata, Jezik, 2, Zagreb, 1963/64.

**Cestarić, Iz akcentuacije**

Vesna Jakić-Cestarić, Iz akcentuacije čakavskih kopnenih govora, Radovi JAZU, knj. 6—7, Zagreb, 1960.

**Cestarić, Refleks jata**

Vesna Jakić-Cestarić, Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima, Radovi JAZU, knj. III, Zagreb, 1957.

**Govor Suska**

Josip Hamm, Mate Hraste i Petar Guberina, Govor otoka Suska, HDZb, I, 1956.

*Hamm, Čakavizam I i II*

I: Josip Hamm, Iz problematike čakavskih govora, I. Čakavizam i njegova geneza, Radovi JAZU, knj. III, 1957.

II: Josip Hamm, II. Čakavci i Romani, Radovi JAZU, knj. 6-7, 1960.

*Hamm, Gramatika*

Josip Hamm, Staroslavenska gramatika, Zagreb, 1958.

*Historija I i II*

Historija naroda Jugoslavije, izdanje Školske knjige, knj. I, Zagreb, 1953. i knj. II, Zagreb, 1959.

*Hraste, Akcenat Biograda*

Mate Hraste, Osnovna akcentuacija Biograda na moru i njegove okolice, Filologija, II, Zagreb, 1959.

*Hraste, Dijalekat Brača*

Mate Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Brača, SDZb, X, 1940.

*Hraste, Dijalekat Hvara*

Mate Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Hvara, JF, XIV, 1935.

*Hraste, Govor Šolte*

Mate Hraste, Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, Rad, 272, 1948.

*Hraste, Govor Visa*

Mate Hraste, Osobine govora ostrva Visa, ZbABelića, II, 1937.

*Hraste, Rapska akcentuacija*

Mate Hraste, Osobine suvremene rapske akcentuacije, ZbIHN, Zadar, 1955.

*Hraste, Strani elementi*

Mate Hraste, Strani elementi u hrvatskom ili srpskom narodnom i književnom jeziku, Radovi Slavenskog instituta, II, Zagreb, 1958.

*Hraste, Sufiksi*

Mate Hraste, Sufiksi za tvorbu deminutiva i augmentativa u čakavskim govorima srednje Dalmacije, ZbFF, II, Zagreb, 1954.

*Ivšić, Afrikata*

Stjepan Ivšić, Neki primjeri s afrikatom mjesto tjesnačnog konsonanta, Jezik, 3, Zagreb, 1956.

*Ivšić, Iz akcentuacije*

Stjepan Ivšić, Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike, ZbFF, I, Zagreb, 1951.

*Ivšić, Jat*

Jelka Ivšić, Ъ u senjskom govoru, JF, X, 1931.

*Ivšić, Legenda*

Stjepan Ivšić, Hrvatska glagoljska dvanaesteračka legenda o sv. Jeronimu, štampana 1508. (preštampano iz »Nastavnog vjesnika« XXXIX, sv. 1—4, 1930), Zagreb, 1931.

*Ivšić, Posavski govor*

Stjepan Ivšić, Današnji posavski govor, Rad, 196, 1913. i Rad, 197, 1913.

*Ivšić, Prilog*

Stjepan Ivšić, Prilog za slavenski akcenat, Rad, 187, 1911.

*Jakubinskij, Vertretung*

L. Jakubinskij, Die Vertretung des urslavischen ě im Čakavischen, ZslPh I, 1925.

*Junković, Vitezovićeve Kronika*

Zvonimir Junković, O jeziku Vitezovićeve Kronike, Radovi Slavenskog instituta, knj. II, Zagreb, 1958.

*Jurišić, Govor Vrgade*

Blaž Jurišić, Govor otoka Vrgade, NVj XLV, 1936—1937. i XLVI, 1937—1938.

*Jurišić, Nacrt*

Blaž Jurišić, Nacrt hrvatske slovnice, Zagreb, 1944.

*Klemenc, Prehistorijski Senj*

Josip Klemenc, Senj u prehistorijsko i rimsko doba, HKS, knj. I, 1940.

*Kušar, Rapski dijalekat*

Marcel Kušar, Rapski dijalekat, Rad, 188, 1895.

*Legenda*

Legenda o sv. Jeronimu, štampana u »Tranzitu svetoga Jerolima« u Senju 1508; ispor. Ivšić, Legenda

*Leskien, Gramatika*

A. Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, 1. Teil, Heidelberg, 1914.

*Listine*

- a) s oznakom Š = Šurmin, Hrv. spom.
- b) s oznakom V = Vončina, Listine

*Magdić, Porodice senjske I i II*

I: Mile Magdić, Prilozi za poviest starih plemićkih porodica senjskih, Starine XV, 1883 i XVII, 1885.

II: Mile Magdić, Popis patricijskih i građanskih porodica senjskih od godine 1758, Starine, XVII, 1885.

*Magdić, Povijest Senja*

Mile Magdić, Topografija i poviest grada Senja, Senj, 1877.

*Majer, Glasovno stanje*

Antun Majer, Glasovno stanje slovenskih jezika za seobe Slovena na Balkansko poluostrvo (preštampano iz II Godišnjaka nastavnika podgoričke gimnazije), Podgorica, 1931.

*Malecki, Čakavizm*

Mieczysław Małecki, Čakavizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych, W Krakowie, 1929.

*Maretić, Gramatika*

Tomo Maretić, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, drugo popr. izdanje, Zagreb, 1931.

*Meyer, Beiträge*

Karl M. Meyer, Beiträge zum Čakavischen II, Zur Mundart von Njivice auf Krk (Veglia), AslPh, XL, 1926.

*Milčetić, Čakavština*

Ivan Milčetić, Čakavština Kvarnerskih otoka, Rad, 121, 1895.

*Moguš, Toponimika*

Milan Moguš, Pogled na današnju senjsku toponimiku, Radovi Slavenskog instituta, knj. III, 1959.

*Nemanić, Čakavske studije*

Davorin Nemanić, Čakavisches-kroatische Studien, Wien, 1883—1885, Sitz. Ber. der phil.-hist. Klasse der K. Akademie der Wiss., sv. 104, 105, 108

*Pavičić, Bunjevci*

Stjepan Pavičić, Bunjevci, Enciklopedija Jugoslavije, knj. 2.

*Pavičić, Podrijetlo*

Stjepan Pavičić, Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji, Zagreb, 1953.

*Pavić, Hrvatski akcenat*

Armin Pavić, Studije o hrvatskom akcentu, Rad, 59, 1881.

*Rački, Prilog*

Franjo Rački, Prilog za poviest hrvatskih uskoka, Starine, IX, 1877.

*Rešetar, Čakavština*

Milan Rešetar, Die Čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen, AslPh, XIII, 1891.

*Ribarić, Razmještaj*

Josip Ribarić, Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri, SDZb, IX, 1940.

*Rivoseki, Kronika*

Viktor Rivoseki, Kronika senjske gimnazije. Prigodom 100-godišnjice (1839—1939), Senj, 1939.

*Rogić, Senj*

Veljko Rogić, Senj. Prilog poznavanju položaja i regionalne funkcije, Geografski glasnik, 14—15, 1952—53, Zagreb

*Schönleben, Carniolia*

Ivan Lj. Schönleben, *Carniolia antiqua et nova*, tomus, I, pars I, Labaci, 1681.

*Skok, Leksikologijske studije*

Petar Skok, *Leksikologijske studije*, Rad, 272, 1948.

*Skok, Slavenstvo i romanstvo*

Petar Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb, 1950.

*Skok, Žumberak*

Petar Skok, *Novi prilozi proučavanju govora žumberačkih čakavaca*, HDZb, I, 1956.

*Šurmin, Hrv. spom.*

Đuro Šurmin, *Hrvatski spomenici*, sveska 1, Zagreb, 1898.

*Tijan, Nadimci*

Pavao Tijan, *Nadimci (Senj)*, ZbNŽO, XXX-2, 1936.

*Tijan, Senj*

Pavao Tijan, *Grad Senj u povijesti i kulturi hrvatskoga naroda*, HKS, I, 1940.

*Tijan, Štorije*

Pavao Tijan, *Senjske štorije i čakule*, ZbNŽO, XXXII-1, 1939. XXXII-2, 1940.

*Tomljenović, Bunjevački dijalekat*

Gr. Bud. Tomljenović, *Bunjevački dijalekat zaleđa senjskoga s osobitim obzirom na naglas*, NVj, XIX, 1911.

*Vitezović, Kronika*

Pavao Vitezović, *Kronika*, Zagreb, 1696.

*Vitezović, Lexicon*

Pavao Vitezović, *Lexicon latino-illyricum*, rukopis koji se čuva u Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu

*Vitezović, Odiljenje*

Pavao Vitezović, *Odiljenje sigetsko*, Beč, 1685.

*Vončina, Listine*

Josip Vončina, *Četiri glagoljske listine iz Like (3. listina je iz Senja)*, Radovi Staroslavenskog instituta, II, Zagreb, 1955.

## Povijesni pregled

O postanku grada Senja ne može se ništa pouzdano reći jer nema nikakvih spomenika ni isprava koji bi sadržavali tačne podatke. Prvi neposredan izvor iz kojeg doznajemo bar nešto o senjskim osnivačima jest anonimni spis o senjskim uskocima što ga je pod naslovom »Prilog za poviest hrvatskih uskoka« objavio dr Franjo Rački (Starine, IX, 1877). U tom dokumentu, koji je po mišljenju Račkoga napisan iza godine 1621, anonimni pisac izvještava Veneciju o uskočkom životu i akcijama, ali prije toga — što je za nas ovdje važno — uz topografiju Senja daje i kratak historijski pregled. Autor spisa vjeruje da su Senj osnovali Senonski Gali što se vidi i po samom imenu grada: »Segna, antichissima città nella Liburnia, edificata da Senoni Galli, da quali ricevè il nome« (Rački, Prilog, 175). Ivan Ljudevit Schönleben također drži da je takav podatak ispravan: »Seniam conditam reor a Senonibus Gallis« (Schönleben, Carniola, 105). Senj su, navodi zatim Schönleben, podigli Senoni kad su pod vodstvom svoga vojvode Beloveza prešli u ilirske pokrajine. Tom se mišljenju ondašnjeg vremena priklonio i Senjanin Pavao R. Vitezović koji u svojoj »Kronici« (Zagreb, 1696) veli: »Belove( veliki Vojvoda Szeny pri Moru jelli«. Kasniji podaci ne tvrde kategorički da je Senj nastao baš tada, nego se samo pozivaju na spomenuta mišljenja. Tako Mile Magdić u svojoj »Povijesti Senja«, mada spominje Schönlebena i Vitezovića, sâm ne kaže o tom problemu ništa određeno, osim što se može »za stalno... tvrditi, da je to mjesto već obstojalo u predkršćansko doba« (str. 45). Josip Klemenc odbacuje tezu o Senonskim Galima kao osnivačima Senja, smatrajući da je stara Senia nastala prije, tj. u ilirsko doba, odnosno prije keltske ekspanzije (Klemenc, Prehistorijski Senj, 1). Pišući o današnjoj senjskoj toponimici, i sâm sam se dodirnuo toga pitanja (v. Moguš, Senjska toponimika). Nastojao sam jezičnom analizom pomoći rješavanju zadatka. Između ostaloga rekao sam i ovo: »Što se samoga imena tiče, stara *Senia* (grč Σένια) nosi u sebi ie. korijen *sen-* 'star' (ispor. lat. *senex*). Taj je korijen dolazio u Galiji spojen s imenima i označivao starinu, kao na pr. *Senomagus* (= Staro polje; v. Antun Mayer, *Die Sprache der Alten Illyrier*, Wien 1957, str. 299), pa se može uzeti, da je *Senia* značila 'Staro mjesto' (v. Klemenc, *Senj*, str. 1). Naseljeno je mjesto imalo i svoju božicu istoga imena, te za Senj nalazimo zapisano *vicus Seniae*. Takve nazive, tj. *vicus*+ime božanstva, imali su i drugi gradovi, na pr. Mainz kao *vicus Apolline(n)-sis*, Ariminum (Rimini) kao *vicus Dianensis* i dr. (v. RE, suppl. Band III, str. 1159). Zbog svega toga ime *Senia* možemo dobro protumačiti i



bez naziva 'Senoni'« (str. 109). Priklonili se ma kojem mišljenju, ostaje činjenica da naseljavanje Senja pada u daleku starinu.

Naselje koje se danas nalazi na 44°59'26" sjeverne geografske širine i 14°54'01" istočne dužine smjestilo se na uravnjenom tlu što ga je povećavalo nasipavanje prirodne bujice. Zgodno položeno »na obali zaštićene drage duž šljunkovitog žala pogodnog za izvlačenje malih drvenih brodova« (Rogić, Senj, 50), prvobitno je naselje, kako se opravdano misli, nastalo malo poviše neposredno iznad zaklonjene uvale na mjestu današnjeg predjela »Gorica«. Konstantno taloženje bujičnog nanosa i ljudskog rada omogućivalo je širenje naselja tik do mora kako se danas nahodi, a naziv »Potôk« za glavnu ulicu pokazuje negdašnji položaj toka bujice. Tačan slijed urbanizacije Senja ne možemo znati. Sva je prilika da su se obrambene zidine dizale postepeno prema zgodi i potrebi da bi konačno opasale grad sa svih strana. Već prvi nacrti Senja u XVII stoljeću pokazuju stanje kakvo se u grubim crtama održalo do danas.

Grci i Rimljani poznaju Senj kao već napućeno mjesto i važnu luku. Tako Ptolomej (Claudii Ptolemaci geographia, II, cap. 17, str. 2) spominje i Senj kad nabraja primorske gradove u Liburniji. Geografima Pseudo Skylaxu (C. Müller, Geographi graeci minores I, Parisiis, 1855, str. 26) i Pliniju (Naturalis historiae libri III, cap. 21, str. 25) Senia je jedan od lučkih gradova na našoj obali. U Antoninovu Itineraru (O. Cuntz, Itineraria romana I, Lipsiae, 1929, str. 6, 41, 273) nalazi se Senj nekako na pola puta između Akvileje i Siska. Među liburnijskim mjestima vidimo ga u djelu »Ravennatis Anonymi Cosmographia« (izd. M. Pinder, Berlin, 1860), a kao naseobinu na cesti od Zadra prema Trsatu spominje ga »Guidonis Geographica« (izd. G. Parthey, Berlin, 1860). Poznata stara rimska karta Tabula Peutingeriana (K. Müller, Die Weltkarte des Kastorius oder die Peutingerianische Tafel, Ravensburg, 1888, Seg. V, 2) označuje Senj kao por(tus) Senia. Za rimskog perioda spominje se Senj i u Augustovo vrijeme, osobito kad je August godine 35. upravo iz Senja pošao u rat protiv Japoda osvojivši u ogorčenim borbama japodski glavni grad Metulum (Historija I, 33).

Nakon velikog dalmatinsko-panonskog ustanka (godine 6—9. naše ere), kad su Rimljani konačno slomili otpor ilirsko-keltskih plemena i podijelili Ilirik na Dalmaciju i Panoniju, potpadne Senj pod dalmatinsku provinciju.

Važnost koju u rimsko doba ima civitas Senia kao trgovačko mjesto i luka svakako je nesumnjiva. Pisanim su se podacima priključila i arheološka iskapanja koja su iz senjske utrobe izvukla brojna svjedočanstva o veoma intenzivnom životu ovoga grada.

S kraja rimske i početka postrimske ere nema o Senju nekih osobitih vijesti; on živi svojim ustaljenim trgovačkim i pomorskim životom dijeleći istu sudbinu poput ostalih naših primorskih gradova, prekinutu doduše navalom Vizigota i Huna, da bi se zatim — s obzirom na političku vlast — našao pod Ostrogotima i Bizantom.

Tako smo se našli u već započetom razdoblju velike seobe Slavena kad će nakon dosta muke i Senj primiti nove stanovnike. Kada su Slaveni naselili Senj, ne može se tačno reći, ali sva je prilika da se to dogodilo u početku VII stoljeća. Slaveni su zajedno s Avarima u svom

naletu pri definitivnom zauzeću Balkanskog poluotoka razorili mnoge gradove i naseljavali se u njih. Oko petnaeste godine VII stoljeća pada u slavenske ruke veći dio kopnene rimske Dalmacije kada vjerojatno i stara Senia počinje dobivati nov živalj jer su »Slaveni voljeli da se naseljavaju u krajeve, koji su već u antikno doba bili naseljeni« izbjegavajući »nova krčenja« (Historija I, 94). Nakon raskida avarsko-slavenskog plemenskog saveza i sloma avarske vlasti na zapadnom sektoru Balkana postaje hrvatsko stanovništvo dominantno u ovom dijelu primorja.

Senj je zajedno s novim stanovnicima dobio i nov jezik. Kakvo je bilo to govorno sredstvo novih Senjana, ne možemo reći jer za sada nemamo izravnih dokaza o jeziku starih Hrvata. U novu domovinu na jugu jamačno nije došlo samo jedno pleme istoga narječja, nego više plemena različitih govora, ali zbog pomanjkanja izvora ne znamo kako je izgledao taj govor kroz prvih 500 godina, tj. od VII do XII stoljeća. Ali unatoč tome u ovakvim nam slučajevima pomaže kadšto toponimika preko koje možemo bar nešto vidjeti. Poznato je naime da su Slaveni, usvajajući gdjekad postojeće nazive, davali također i svoja imena. Ovdje su nam naročito interesantna dva toponima koja se i danas upotrebljavaju u Senju, i to *Zgōn* i *Njivice*. Prema tumačenju prof. P. Skoka ova se dva toponima nalaze, pored još nekih, u krajevima koje su Slaveni naselili vrlo rano (Skok, Slavenstvo i romanstvo). Osobito ime *Zgōn* govori o relativno ranom dolasku novih stanovnika u Senj, jer je ta veoma stara riječ koja se u današnjem saobraćajnom jeziku izgubila značila »zemlju, koju su kmetovi morali obrađivati« (Skok, isto, 265). Tada je vjerojatno i dotadašnja *Senia* morala promijeniti ime u *Senj*. Razvojni put staroga i sadašnjeg imena grada nije teško pratiti. Poznato je da se riječi u govoru ne javljaju samo u obliku nominativa jedn. (kako se navode u rječnicima), nego se mijenjaju, tj. dobivaju različite nastavke, pa ne moramo očekivati da će posuđenice reflektirati uvijek nominativni oblik (*Senia*). Štaviše, onaj koji ne razumije dovoljno tuđi jezik oblik na *-a* može identificirati npr. i s genitivom jedn. muškoga roda (tj. ne samo kao nom. jedn. ženskoga roda). Oblik *Senia* mogao je, dakle, za Slavena značiti ili nom. jedn. ženskoga roda ili gen. jedn. muškoga roda ili gen. jedn. i nom., akuz. i vok. množ. srednjega roda. Ako sad uzmemo u obzir činjenicu da je stara riječ *gradъ*, s kojom je ime naselja povezano, muškoga roda i da već samo to može determinirati rod, razumjet ćemo zašto je (*gradъ*) *Senjъ* muškoga roda — za razliku od latinskoga (*civitas*) *Senia*. A kako je karakteristika imenica muškoga roda bila prije u nastavku *-ъ* ili *-ь*, u našem slučaju, poslije jotiranoga suglasnika, mora biti *-ъ* i imenica se uklapa među tzv. *jo-osnove* ne samo paradigmatiski, već i akcenatski (*Sēnj*, g. sg. *Senjā* kao tip *kōnj*, g. sg. *konjā*).

Osim toponima nalazimo za prvo vrijeme slavenskoga života u Senju i nešto podataka, mada indirektnih, iz djela cara Konstantina »De administrando imperio«. Na obali stare hrvatske države ne nalaze se u carevo vrijeme Romani pa rimske gradove, među kojima i Senj, car uopće ne spominje, ali izrijeком veli da su ovdje sva utvrđenja razrušena (Skok, isto, 15). Po tome je jasno da je u mjesta dotadašnjeg romanskog življa došao nov, slavenski elemenat.

Bit će da u doba franačke države pod čijim se žezlom našao grad poslije bizantske uprave, a i u doba hrvatskih knezova i kraljeva ne igra. Senj neku važniju ulogu u državnoj upravi jer se nalazi na periferiji, u oblasti Gačana. Osim toga Senj se, poput ostalih naših priobalnih gradova koje su zauzeli Slaveni, nije još oporavio od minulih razaranja. Ali smještaj grada na izlasku poznate ceste unutrašnjost-more, preko koje se kretala i vojska i roba, pospješit će njegovu obnovu i uvrstiti ga u tranzitni i trgovački punkt Dalmatinske Hrvatske. Tome je osobito pogodovala činjenica da je u to vrijeme Venecija trgovala po čitavom bizantskom carstvu, a naročito po našoj obali preko koje je vodio put za istok (Historija I, 185). Zbog spomenutih razloga morao je jedan dio poslova ići i preko Senja. I kao što je Senj zbog tog svog položaja bio važan u rimsko doba, tako će biti važan i u životu Hrvatske, pogotovu u hrvatsko-ugarskoj zajednici kad se središte nove države pomaklo prema sjeveru, pa se Senj našao na najkraćem putu koji je spajao kopnene centre s morem i Italijom.

Već iz prvih godina hrvatsko-ugarske zajednice dobivamo prve potpunije vijesti iz Senja kad je 1124. godine primorski župan Sergije polazio iz Senja na osvajanje Krka, Cresa i Osora, a zatim Raba.

Pored svoje prometne važnosti postaje Senj u to doba osnivanjem senjske biskupije i kulturno središte ovoga kraja. Osnutak senjske biskupije ne može se tačno utvrditi. Papa Aleksandar III piše godine 1169. prvom poznatom senjskom biskupu Mireju da se poput svojih prethodnika ima pokoravati splitskom nadbiskupu. To znači da je i prije Mireja bilo senjskih biskupa, ali zacijelo ne mnogo. — Postojanje senjske biskupije treba u ovome času istaknuti iz još jednog aspekta. Naime, na području biskupije vršili su se crkveni obredi na narodnom jeziku. Iako su crkveni sabori donosili zaključke kojima se ukida glagoljanje, u Senju se ipak produžilo bogoslužje na slavenskom jeziku. Drugačije i nije moglo biti. Senj je prije osnutka biskupije, tj. u doba narodnih vladara bio periferno mjesto bez višega klera koji bi striktno provodio koncilske zaključke i zabranio »da se bogu vrši služba na barbarskom ili slavenskom jeziku« (Historija I, 193). Ono nižeg svećenstva, koliko ga je bilo, morali su latinaši pustiti jer se u općoj oskudici teško mogla naći zamjena. A konačno, glagoljaši su bili daleko povezaniji s narodom negoli pojedinci s crkvenog vrha (Historija I, 194). Sve je to pogodovalo nastavku stare glagoljaške prakse. S vremenom je ta praksa bila toliko jaka da je senjski biskup Filip zamolio papu Inocencija IV ne bi li u ovoj biskupiji mogao narodni jezik služiti i dalje za crkvenu upotrebu. Papinom bulom 1248. odobrena je na području senjske biskupije upotreba narodnoga jezika u crkvi. Tako je glagoljaštvo dobilo svoje puno pravo pa se moglo nesmetano razvijati i sačuvati sve do naših dana.

Porast Senja privukao je pažnju knezova krčkih koji su nakon Modruša i Vinodola uznastojali da i Senj dobiju pod svoju vlast jer im je to bio ključ i prolaz za njihovu modrušku župu. Silom to nisu mogli postići, nego nagodbom 20. X 1271. kad su suci i vijećnici uz prisustvo građana izabrali Vida, kneza krčkoga, modruškoga i vinodolskoga, kao i njegove potomke, za *Seniae civitatis perpetuo potestas et rector* (Codex dipl. V, knj. I, str. 166). — Za potestatstva knezova krčkih koje je tra-

jalo gotovo dvjesto godina Senj je proživio svoje bolje dane. Apstrahiramo li one brojne posjete i prolaze hrvatsko-ugarskih kraljeva ili njihovih izaslanika, što ipak potvrđuje ugled i moć grada, frankopanska vladavina obilježava jači razvitak pomorske trgovine i zanatstva. Iz Senja se izvozi drvo, žito, meso i koža, a uvozi sukno, svila, drage kovine, mirodije i sol. Uz senjske trgovačke kuće posluju ovdje i neke mletačke obitelji koje se čak i nastaniše u Senju. Osobito živa trgovina lijesom pogodovala je izgradnji senjskoga brodogradilišta. Za senjski je »škver« Venecija bila posebno zainteresirana, šaljući svoje zanatlije u Senj i nadzirući gradnju jer je ponajviše brodova rađeno za njezin račun. Riječju, poslovanje između Senja i Mletaka u ovo je doba mnogo uznapredovalo i razvilo se. To konačno potvrđuje i nekoliko frankopansko-mletačkih trgovačkih ugovora.

Senj je dakako proživljavao s Frankopanima sva njihova međusobna trvenja i sve njihove političke obrate prema vani. Zbog toga je gradu znala zaprijetiti opasnost pokatkad odavde ponekad odande, već prema tome na kojoj se strani našao »knez senjski«. Potestanti su opet sa svoje strane neprestano taktizirali dajući gradskoj upravi čas povlastice čas naloge. Tako, u relativnom zatišju, kad je živahnost robnog prometa poskočila, dobiva Senj od knezova Ivana i Stjepana svoj prvi statut 5. V 1388. Pored općih odredaba kojima se zajamčuju stečena prava senjskih građana i utvrđuju norme običajnoga prava, u statutu su daleko najbrojnije ustanove o trgovini i privatno-pravnim odnosima što je potpuno u skladu sa čitavim životom ondašnjega Senja. A kad su zaredale međusobne frankopanske svađe, morao je Senj trpjeti i nasilja nad svojim pravima osiguravajući, htio-ne htio, kneževu slobodu i ličnu sigurnost.

Sve češće i žešće provale Turake u Hrvatsku i na frankopanske posjede značile su za knezove, podijeljene i istrošene međusobnim borbama, konačan udarac. Turske su navale u nekoliko navrata dopirale i do senjskih gradskih bedema, ali u sam grad Turci nisu nikada ušli. Venecija je vidjela opasnost osvoje li Turci Modruš i Senj, pa čini sve moguće da se Frankopani smire i da zaustave tursko napredovanje, nuđajući im svoju potporu. Frankopani su zatražili pomoć i od njemačkog cara Fridrika III i njegova sina Maksimilijana, kojima se prikloniše u borbi protiv hrvatsko-ugarskoga kralja Matijaša Korvina. I zbog mletačke potpore, bojeći se da preko toga Venecija ne zasjedne u Senj, i zbog savezništva knezova krčkih s Nijemcima pošalje kralj Matijaš bana Majera Blaža s vojskom na Senj. Frankopani se nisu mogli oduprijeti naletu i u jesen 1469. izgubiše zauvijek grad. Poslije zauzeća proglasi Matijaš grad Senj kraljevskim gradom i uvede u njemu kape-taniju.

Ali uza sve nepravilike koje je sa sobom donijela vojnička vlast, Senj se na kraju XV stoljeća ističe jednom osobito važnom kulturnom djelatnošću — štampanjem knjiga. Senjska je štamparija, nastala samo četrdesetak godina nakon Guttenbergova izuma, smatrana sve do pred kratko vrijeme prvim pogonom »crne umjetnosti« u Hrvatskoj. Škrti povijesni podaci koji su dosad poznati o radu senjske tiskare i njenim osnivačima i odviše su neznačajni da bi mogli zadovoljiti jači naučni interes. Ti se podaci svode uglavnom na ove činjenice. Kanonik Blaž

Baromić u suradnji sa S. Bedričićem i G. Turčićem došampao je glagoljski Misal<sup>2</sup> »č. u. p. g. (= 1494) Miseca avgusta na dan .ž. (= 7) ... v Seni«. Isti je Blaž Baromić šampao (kako se poređenjem slova i sloga može zaključiti također u Senju) i glagoljsku knjižicu Spovid općenu<sup>3</sup> »na letь gnih .č. u. p. e. (= 1496) aprila .id. (= 25) dan«. Tim dvjema knjigama ispunjeno je početno razdoblje u radu senjske šamparije. Nakon jedanaest godina započinje nov period senjskih šampara s knjigom Naručnik plebanušev<sup>4</sup> koju su »po nareñju počtovanoga gdina Silvēstra Bedričića« sastavili Urban iz Otočca i Toma đakon, a odšampao ju je Grgur Senjanin »miseca avgusta na dan .i. (= 20) tr. ž. (= 7) v lētihъ .č. f. ž. (= 1507)«. U istoj »hiži počtovanoga gdina Silvēstra Bedričića« tiskane su još dvije knjige, i to Tranzit svetoga Jerolima<sup>5</sup> »miseca maē na .d. (= 5) danъ .č. f. z. (= 1508)« i Korizmenjak<sup>6</sup> »miseca oktobra danъ .ži. (= 17) .č. f. z. (= 1508)«. Na kraju treba navesti djelce Mirakuli slavne dive Marije (po istovetnosti slova i tiska daje se zaključiti da je šampano u Senju u ovom razdoblju). Time su iscrpeni svi podaci. S godinom 1508. završava se dakle rad senjske šamparije. Ali taj rad senjskih glagoljaša, kad bi i bio malen, značio je u ono vrijeme velik događaj. To je, ako ništa drugo, žestok glagoljaški otpor višem kleru latinskoga obreda. U historiji jezika to znači suprotstavljanje narodnoga jezika i glagoljskoga pisma gospodskom latinskom jeziku i njegovu pismu.

Uspostava senjske kapetanije značila je u prvom redu uvođenje vojničke vlasti kojoj bi se moralo sve pokoravati. Zato je kapetanat, kao izrazito vojnička institucija, vodio malo računa o »civilnim« stvarima. To se već od samoga početka odnosilo na kršenje »gradskih pravica« koje kralj Matijaš bijaše potvrdio Senjanima čim je Senj došao u njegove ruke. Ni poslije prvog kapetana ni nakon Korvinove smrti stanje se nije promijenilo: kapetani su uvijek vukli na svoju stranu, a Senjani ustajali u obranu svojih municipalija, tražeći od svakoga kralja novu potvrdu »starih pravica i slobostine senjske« (Magdić, Povijest Senja, 96)<sup>7</sup>.

Za doba kapetanata Senj poprima novu fizionomiju; dok je do sada imao karakter izrazito trgovačkoga grada, od sada postaje vojnički centar. Tome su mnogo pridonijele i navale Turaka koje su tada bivale jače i veće. Da bi se mogao oduprijeti turskom prodoru, Senj se sve više utvrđuje, kao i ostali naši gradovi na zapadnoj strani. Gradski se bedemi pojačavaju, a sve što je izvan njih treba da se ukloni kako ne bi poslužilo neprijatelju ako prodre do samoga grada. Iz toga doba potječe i Nehaj-grad što ga je 1558. podigao senjski kapetan Ivan Lenković.

<sup>2</sup> Jedini sačuvani primjerak ovoga Misala nalazi se u budimpeštanskom Narodnom muzeju (Ásboth, Missale).

<sup>3</sup> Nalazi se u knjižnici franjevac Trećoredaca u Zagrebu (Badalić, Inkunabule).

<sup>4</sup> Sačuvani se primjerci nalaze u samostanu sv. Marije u Glavotoku na Krku, u Akademijinoj knjižnici u Zagrebu i u Nacionalnoj (prije dvorskoj) knjižnici u Beču (Breyer, Senj, 55).

<sup>5</sup> Akademijina knjižnica u Zagrebu posjeduje jedan primjerak.

<sup>6</sup> Primjerci se nalaze u Glavotoku na Krku i u Akademijinoj knjižnici u Zagrebu (Breyer, Senj, 56).

<sup>7</sup> Prema spomenutoj Magdićevoj knjizi u senjskom su se arhivu čuvale mnoge »izvorne listine« o potvrdi gradskih prava. Svi su ti dokumenti izgorjeli u Senju 1943. godine.

Baš zbog turskog širenja mijenja se Senju ne samo vanjski lik nego i stanovništvo. Pored vojnika našlo se u gradu mnogo došljaka i prebjega; ljudi koji su napuštali svoja ognjišta pred Turcima i, sklonivši se u Senju, njegovoj okolici i oblastima Dinarskoga spleta, nastavljali odatle borbu protiv Osmanlija. Ti su prebjeci poznati u našoj usmenoj predaji, u književnosti i nauci pod imenom uskoci. Već se iz njihova imena vidi specifična karakteristika njihove borbe; oni su »uskočili« na susjedno kršćansko zemljište — najprije iz bliže okolice, a zatim iz Klisa poslije njegova pada 1537. — da se kao samostalne ili poluregularne jedinice nađu na putu turskom prodoru. Senjski su uskoci u dodiru s morem naučili i nov zanat; dojučerašnji obični gorštaci i stočari postadoše ubrzo dobri pomorci. Tako se tursko-uskočki duel nastavio na dva fronta: na kopnu i na moru.

Uskoci su, kao habsburški plaćenici, imali u prvom redu zadatak da na moru i na kopnu zaustavljaju tursku ekspanziju. Vrlo pogodan geografski smještaj Senja (s morske strane zaštićen otocima, a s kopnene teško prohodnim Velebitom) i jake gradske utvrde iskorištavali su se do maksimuma. Uskoci su se sa svojom flotilom, malim i brzim lađama, nečujno i lako provlačili između otokâ, napadali tursko brodovlje i plijenili robu. Ovakvi uskočki »izleti« kroz mletačko područje, organizirani počesto na vlastitu ruku i samo za osobnu korist, smetali su Veneciji jer ugrožavahu slobodnu plovidbu Jadranom koji je Republika uvijek smatrala svojim, »mletačkim zaljevom«. Zbog toga je i došlo do žestokih dugogodišnjih mletačko-uskočkih obračunavanja, pogotovu kad su Mlečani »počeli prebacivati tursku robu na svoje lađe s namjerom da je zaštite od uskoka« (Historija II, 686). Otada su brodovi pod zaštitom sv. Marka postali trn u uskočkom oku; tursko-uskočki dvoboj okrenuo se u mletačko-uskočki rat. Venecija je kroz dugi niz godina poduzimala sve moguće da svojom mornaricom razbije i uništi uskoke. A kad to nije mogla postići silom, uticala se Republika svojoj vještoj diplomaciji, mitu i tužakanjima kralju i nadvojvodi. Dvor je mnogo puta slao povjerenstvo da upokori uskoke i u Senju zavede red. Za takvih povjereničkih boravaka uskoci bi najčešće nestajali iz grada i razbježali se po okolici da se opet vrate i nastave još jače starim zanatom. Takvo je uskočko držanje pogađalo Veneciju osobito nakon gubitka njezinih važnih sredozemnih uporišta (1573) kad je sav svoj interes bacila na Jadransko more, nastojeći ekonomskim učvršćenjem i pomorskom silom potpuno zagospodariti jadranskom obalom (Historija II, 252). Pomorskim blokadama što ih je u tu svrhu poduzimala »gospodarica Jadrana« kod Dubrovnika, Rijeke ili Trsta odlučno su se suprotstavljale sve jadranske države. Uskočko-mletački sukob počeo je time dobivati šire razmjere dok se konačno nije razbuktao u pravi rat između Venecije s jedne, a Napulja (odnosno Španije) i Habsburgovaca s druge. To se vrzino kolo tuklo za slobodu mora s promjenljivom srećom pune dvije godine (1615—1617). Mirom u Madridu (1617) prestala su neprijateljstva, ali je definitivno riješeno samo uskočko pitanje: uskoci se imadu preseliti u unutrašnjost, a njihove lađe spaliti. Mjesto uskoka u Senj treba da dođe njemačka posada.

Odlaskom uskoka Senj nije izgubio karakteristiku vojničkoga grada. Kapetanat je i dalje ostao vrhovna vlast, pogotovu od 1630. kad je Vojna krajina, u čijem se sastavu našao i Senj, izuzeta ispod banske vlasti i

smatrana posebnim teritorijem. Dakako da je to smetalo gradskom plemstvu koje se pozivalo na ranije dobivene povelje da je Senj »kraljevski slobodni grad« i da prema tome treba da bude pod banskom vlašću. Međutim, gradski su kapetani slabo marili za to. Čitavo XVII i XVIII stoljeće ispunjeno je u životu Senja zahtjevima za poštivanjem »gradskih pravica« i kršenjem takvih prava. I Vitezović je bio angažiran da u saboru zastupa »iura municipalia« svog rodnoga grada, ali uza sva nastojanja »gospodina Pave« nije se mnogo učinilo.

Osnivanje Senjske kapetanije u Vojnoj krajini osobito je jako pogađalo Frankopane koji su »morali braniti svoj posjed i prava od presizanja ne samo kralja, nego i nadvojvode, dapače i od senjskih kapetana« (Historija II, 706). Budući da je Senjska kapetanija zauzimala teritorij i senjske općine i vinodolskih posjeda, pokušavali su knezovi Frankopani vratiti svoja nekadašnja dobra. Borba je ipak završena u korist senjskog kapetana »iza kojeg je stajao Ratni savjet u Grazu« (Historija II, 706). Karlovački mir (1699) ulijevao je u tom pogledu neke nade, ali se stanje nije popravilo. Habsburgovci su stali učvršćivati granicu prema Turcima i preuređivati Vojnu krajinu u kojoj je Senj bio veoma važna luka. Senjani su i dalje morali učestvovati u svim lokalnim okršajima i na kopnu i na moru<sup>8</sup>.

Smirivanje ratnog stanja pod konac XVIII stoljeća odrazilo se u Senju promjenom položaja grada prema vlastima, a zanimanje za trgovinu veoma je poraslo. Senj dobiva cestovne veze s Rijekom preko Novog Vinodolskog, s Karlobagom preko današnjeg Jurjeva, a osobito sa zaleđem nakon rekonstrukcije ceste Senj—Karlovac koju je favorizirao Josip II (po kojem je dobila i ime — Jozefinska cesta). I morski je promet življi. Senjsko je brodogradilište — pored manufaktura jedara i kovanja — tada u punom zamahu: izgrađeno je u njem 38 brodova, od toga 24 veća (Historija II, 1081). Zbog velikog je prometa trebalo proširiti senjsku luku, pa su se ti poslovi počeli i izvoditi, ali su prekinuti zbog prodora Francuza.

U prvim godinama XIX stoljeća Senj se nalazi u Napoleonovoj Iliriji kao sjedište trećeg okružja. Grad je tada izlučen iz Vojne krajine, ali je time presječena veza s prirodnim zaleđem pa trgovina stagnira. Poslije Napoleonova pada Senj je opet pod krajiškom upravom, i time ponovo oživljuju borbe za izuzeće ispod vojničke vlasti koje traju sve do 1869. kad je Senj otpisom Franje Josipa I postao »kraljevski slobodni i slobodno-lučki grad« (Tijan, Senj, 31).

Uza sve nedaće koje je donosila vojnička vlast, devetnaesto se stoljeće može u Senju smatrati, osobito u svojoj drugoj polovici, stoljećem pojačanog prosvjetnog i kulturnog života. U ovo vrijeme pada naime, zaslugom biskupa Ožegovića, otvaranje prvoga gimnazijskoga razreda, a to znači i osnutak senjske gimnazije. Doduše, začetak senjskog srednjeg zavoda u vezi je s radom pavlina (od godine 1725). Pored toga postojala je u Senju i nautička škola (1780—1820). Iza pavlina gimnazija je u rukama franjevacu sve do njihova odlaska na Trsat 1803. godine. I za francuske okupacije rad se u srednjem školstvu nastavlja (1810—1813), ali se

<sup>8</sup> Tako je npr. rat za španjolsku baštinu (1703—4), u kojem su Senjani potukli Francuze, dao povoda Vitezoviću da ispjeva svoju »Senjčicu«.

pravim početkom u životu senjske gimnazije smatra 1839. godina. Od tada se gimnazija svake godine proširuje, već 1843. postaje javnim učilištem, a koncem škol. god. 1850/51. održan je prvi ispit zrelosti (Rivoseki, Kronika, 22). Rad senjske gimnazije, čiji kontinuitet usprkos mnogim teškoćama nije prekinut do danas, značajan je momenat jer je gimnazija postala prosvjetno žarište i Senja i njegove bliže i dalje okolice<sup>9</sup>. Ali kulturno-prosvjetni život odvija se i izvan škola: u općem valu ilirskog preporoda otvara se čitaonica, raste interes za lijepu knjigu. Za razdoblja realizma i postrealizma Senj daje hrvatskoj književnosti nekoliko vrsnih pisaca: S. S. Kranjčevića, V. Novaka, J. Draženovića, M. Ogrizovića, M. Cihlara Nehajeva i druge.

Premda je pripojenje Senja civilnoj Hrvatskoj jedva dočekano, ono je ipak došlo prekasno. Naime godine 1873. otvorena je riječka pruga i time je zadan senjskoj trgovini smrtni udarac. Gotovo sav promet što je do tada išao preko Senja okrenuo se prema Rijeci. U isto je vrijeme došla i druga nevolja: brodsko jedro počela je zamjenjivati para. Brodogradilište je zato bilo osuđeno na propast, a flotila jedrenjaka na tiho umiranje. Senj, doduše, i dalje živi od trgovine, ali je to daleko od ranijih poslova velikoga stila. Iza prvog svjetskog rata činilo se načas da će promet živnuti, ali je 1925. izgrađena pruga Zagreb—Split, pa senjska trgovina pada i životari od izvoza drva iz obližnjih šuma i lokalnog prometa između Like i Hrvatskoga primorja. Industrija je slaba: pored manjih mlinova, pilane i tvornice tijesta najviše obitelji prehranjivala je tvornica cigara.

U drugom svjetskom ratu Senj je, ionako malen, mnogo stradao od jakih bombardiranja. Nakon rata rad se na obnovi odvijao dosta sporo, ali je u novije vrijeme izgradnjom asfaltirane jadranske magistrale i sadašnjom gradnjom velike hidroelektrane postao Senj važan privredni punkt.

\*  
\*       \*  
\*

U ovom pregledu nastojao sam iznijeti one najbitnije momente iz senjske povijesti koji su imali ili su mogli imati znatniji utjecaj na senjski govor. Kao što se moglo vidjeti, Senj je u svojoj historiji prošao kroz nekoliko faza koje su više ili manje ostavile tragove i u jeziku.

Ako se po toponimici može suditi, ostaci predslavenske faze slabo se razabiru u Senju, osim samoga imena naselja koje je slavenizirano. Ogromna većina toponima mahom je slavenska: *Ārt*, *Dolāc*, *Drāga*, *Drāžica*, *Dvorāc*, *Gorīca*, *Križ*, *Potōk*, *Travīca*, *Trbūšnjak* i dr. Onaj manji, strani dio (*Abātovo*, *Armīca*, *Bānja*, *Bušket*, *Fortīca*, *Macēl* i dr.) uvukao se u govor kasnije (detaljnije o tome ispor. Moguš, Toponimika). Istina, i danas se upotrebljava u Senju ponešto riječi koje vuku svoj korijen iz grčkoga ili latinskoga jezika, kao npr. *kolūdrica* (grč. kalogeros), *jāstog* (grč. astakos), *lignja* (lat. loligo), *mirīna* (lat. murus), *cimīter* (lat. cimiterium) itd., ali je vrlo vjerojatno da to nije direktan predslavenski ostatak, nego su te riječi ušle u senjski govor posrednim

<sup>9</sup> Čak se od pavlinskih vremena može pratiti sastav učenika. Pored Senjana, koji nose oznaku »Dalmata«, daci su iz Otočca, Brinja, Perušića, Karlovca, Udbine, Trsata, Bakra, Novog itd. (Rivoseki, Kronika, 9).



putem preko talijanskoga jezika, odnosno preko venecijanskoga dijalekta (Hraste, Strani elementi, 44).

U slavenskoj fazi ima — nužno — nekoliko zaokruženijih razdoblja koja su se različito odražavala na jezik. Prvi period protekao je u definitivnoj stabilizaciji slavenskih plemena nakon seobe kad su se čakavci ustalili i u Senju. Jačih udara sa strane jamačno nije bilo, a ako je i dolazilo do kakva snažnijeg kretanja stanovništva, to se opet odvijalo unutar istodijalekatske areje. Čvrstini domaćeg izraza pogodovalo je i čuvanje bogoslužja na narodnom jeziku.

Dvjestagodišnja frankopanska vladavina (od 13. do polovice 15. stoljeća) mogla bi se označiti drugim slavenskim razdobljem. Intenzivniji promet i porast trgovine, razvitak zanatstva (osobito pomorskog) u vezi s radom brodogradilišta dovodili su do upotrebe novoga nazivlja za mnoge predmete i poslove, i to nazivlja koje je po svom izvoru bilo najčešće venecijanske provenijencije jer su sa tog područja dolazili i novi proizvođači i novi zanati. Isto je tako bilo i s nazivima za razne službe i počasti. I kako se obično događalo i drugdje, tako je i u Senju strani termin bio uklopljen u sistem domaćega govora prilagođujući se fonetsko-akcenatski, a osobito morfološki novoj jezičnoj sredini. Već od prvih senjskih listina susrećemo riječi kao *deferencija* (Šurmin, Hrv. spom., 147)<sup>10</sup>, *diferencija* (Š 148), *inštrument* (Š 149), *kancelarija* (Š 149), *kančiler* (Š 149), *kapitul* (Š 174), *kloštar* (Š 160), *kunfin* (Š 147), *kuntenat* (Š 174), *meštar* (Š 147), *oficijal* (Š 160), *prepušt* (Š 307) itd. Zbog toga bi se ovo razdoblje moglo nazvati periodom prve osjetne invazije sa strane, ali invazije u smislu proširivanja leksičkog fonda.

Taj konstantan, no ipak u neku ruku smireniji prodor mletačkoga leksika na čakavsko područje zamjenjivan je od XVI stoljeća burnijim udarima sa štokavskoga susjedstva u vezi s povlačenjem našega življa na čakavski teren pred turskom ekspanzijom. To, treće, razdoblje znači u Senju uspostavu vojničke vlasti, dovršavanje gradskih bedema, svratište prebjega, uskočki rat i život unutar Vojne krajine sve do njezina ukinuća. Sasvim je sigurno da su se u tom višestoljetnom razdoblju — kad su se u kaštelu smjenjivale posade, a u gradu rastao broj stanovništva — događale u jeziku promjene čas snažne čas snažnije. Samo, pri tome treba imati na umu nekoliko činjenica.

Prema povijesnim dokumentima poznato je da se u ovaj basen Senja i Senjskoga bila slivalo u najvećoj mjeri stanovništvo iz relativno bliže okolice, tj. Like, zapadne Bosne, Velebitskog spleta i sjevernog dijela Svilaje. Stanovništvo toga područja krčilo je postepeno sebi put na sjeverozapad ili preko ličke strane ili se spuštalo u kraj oko Zrmanje, na područje Zelengrada, Benkovca, Zemunika i Polešnika i dalje u Senj, senjsko zaleđe i podgorje (Pavičić, Bunjevci, 304). Premda iz toga razdoblja nemamo na žalost direktnih senjskih podataka, ipak prema jednom protokolu saznajemo da su oko 1650. godine potvrđene kao »familie cittadine di Segna«: Celovich, Stipanovic, Radojcevic, Domazetovich, Lukcinich, Rucich, Policanin, Salapan, Bogut, Raffaেলich, Kuhacevich, Buhovac, Vuksich, Tomljanovich, Cognikovich, Draganich, Simich, Tintor, Jurjevich, Pasquich, Krivosich, Vudragovich (Magdić, Porodice

<sup>10</sup> U daljnjem je tekstu Šurminova knjiga skraćena sa — Š.

senjske I, 51—53). Ta imena građana senjskih treba dopuniti onim življem koji se nije mogao naći u ovakvu protokolu. Prema matici rođenih mogao sam utvrditi da se nalaze u gradu i oni uz čije je ime najčešće označeno zanimanje težak ili vrtlar, a to su Adamić, Andrijević, Antić, Babić, Bakarčić, Barešić, Bašić, Belobalbić (danas Belobarbić), Besek, Bezjak, Biljan, Blečić, Bosnić, Brozinčević, Bubinić (danas Rubinić), Ciković, Cvetković, Cvitovac, Čorić, Desanti, Dobrila, Dominić, Drnjević, Dujmović, Franić, Glavaš, Glavičić, Grbac, Gregorić, Gruber, Gržanić, Gržin, Host, Hrabrić, Iković, Ivšić, Janković, Jerenić, Juhas, Jurčić, Kabalin, Kalabota, Karas, Klemenčić, Klobučar, Korenić, Kos, Kremenić, Krmpotić, Kukač, Lenac, Lončarić, Lovrić, Lučić, Malnar, Matasić, Matečić, Matičić, Matić, Miletić, Miškulin, Novačić, Novak, Obersman, Orešković, Osterman, Ostoić, Paganetti, Papić, Pavan, Pekić, Perat, Pilipić, Potočnjak, Prpić, Pulanić, Radetić, Rastić, Rogić, Rogomentić, Rukavina, Rupčić, Smogorić, Smojber (danas Smojver), Srdoc, Stanišić, Stipančić, Stošić, Sučić, Svast, Šimunić, Škrgatić, Švrljuga, Tićak, Tijan, Tintor, Tomljanović, Vičević, Vidas, Vlatković, Vukelić, Zrinski, Žagar. Usporedimo li ta prezimena s onima koja se i danas susreću u Senju, vidimo da većina današnjih obitelji ima staro podrijetlo, bolje reći da su mnogi pređi današnjih Senjana — koliko se bar po izloženim prezimenima može suditi — baš vrlo često doseljenici koji su pred turskom navalom doprli do senjskog terena. Dakako, u Senj se sklonio i jedan dio stanovništva s kliških litica nakon pada Klisa<sup>11</sup>.

Kako se čitavo to migracijsko klupko, koje je silom prilika bilo u mogućnosti da stvori jednu čakavsko-štokavsku leguru, odrazilo u jeziku?

Prije svega sâm grad unutar zidina i pogodniji tereni tadašnjih malih poljana, šumaraka i vinograda neposredno oko grada nisu mogli primiti suviše došljaka. »Osnovna karakteristika senjskog položaja jest, da leži u središtu neplodnog i rijetko naseljenog krškog podgorskoprimorskog kraja« (Rogić, Senj, 48). Zato je velika većina primorskih Bunjevaca i udarila svoje kolce u senjskom zaleđu. Doseljenici koji su ostajali u Senju bili su ipso facto u inferiornijem položaju, pa su tijekom vremena primili i u jeziku osobitosti za njih nove sredine. Jaka asimilatorska moć kakvu je u historijskom kontekstu mogao imati Senj (gravitacioni centar u trgovačkom, administrativnom i crkvenom pogledu) odigrala je i tu, dakako, opet svoju ulogu. S druge strane, migracijska su strujanja značila ipak — bar što se ovoga kraja tiče — više jezični dodir negoli sudar. U govoru starijih doseljenika bijaše naime mnogo jezičnih mostova koji su ih spajali: *e* mjesto *a* u (*v*)*rebac*; *j* < \**dj*: *meja*, *mejaš*, *tuj*i, *mlaj*i, *slaj*i; *šč* < \**stj*, \**skj*: *prišč*, *ščap*, *ognjišće*; *jd* u primjerima kao *dojde*, *pojde*, *najde*; *re* < *že* u prezentu *moreš*, *more*; genitiv množine bez nastavaka (*sudac*, *sel*, *batin*), izostavljanje konsonantske alternacije u dativu-lokativu imenica žen. roda (*ruki*, *na nogi*), ostaci starije akcentuacije u neprenesenom  $\circ$  akcentu (*divôjka*) itd. Sasvim je razumljivo onda što se preko ovakvih ventila moglo novo stanovništvo relativno lako jezično asimilirati i kroz generaciju-dvije primiti mnogo čakavskih novina. Dakako da su gornje

<sup>11</sup> Tako se npr. prema objavljenim Magdićevim dokumentima vidi da je pored ostalih i obitelj Tintor došla baš iz Klisa u Senj (Magdić, Porodice senjske II).

bliskosti imale i drugu stranu medalje, pa je čakavsko stanovništvo prihvatilo i nešto od doseljeničkih inovacija. U leksičkom pogledu pak trunio je život u Vojnoj krajini sav živalj njemačkim nazivima. Ali, ma koliko ovaj period značio burne dane i u životu stanovništva i u životu jezika, činjenici da Senj nikada nije pao u turske ruke treba, čini se, zahvaliti što stanovništvo ovoga područja nije raspršeno, pa je moglo mutatis mutandis zadržati liniju starine i tako očuvati starosjedilački govor makar kao čakavsku oazu.

Zadržana tako kroz mučna stoljeća Vojne krajine, senjska je čakavština uplovila u svojoj četvrtoj etapi u mirnije vode i u relativnom zatišju do prvog svjetskog rata živjela kao suveren domaći izraz. Njena bi se živost mogla eventualno ocjenjivati i po tome što se senjskim književnicima, osobito Vj. Novaku, znala nametati kad je trebalo i riječju dočarati domaći kolorit.

Kako ratovi kao kovitlac promjena stanovništva znače prekretnice i u jeziku, tako je i čakavština u Senju uzdrmana u posljednja dva svjetska rata sa dva snažna udara od kojih je drugi bio mnogo jači negoli prvi. Mijene koje su nastale u senjskom stanovništvu u razdoblju do pred sam drugi svjetski rat ocrtao je P. Tijan ovim riječima: »U posljednjih tridesetak godina toliko se izmijenilo senjsko stanovništvo da je od starih Senjana sada u Senju samo neznatan dio, možda samo jedna trećina« (Štorije, 78). Pritisak štokavaca veoma je jak te »valja znati, da je današnji senjski govor u stadiju mijenjanja, pa se pored novijih elemenata još uvijek upotrebljavaju i stariji« (isto, 80). Proces štokavizacije nakon drugog svjetskog rata znatno je ubrzan tempom i načinom života naše generacije. Možda je zato ovo bila posljednja prilika da se senjska čakavština zabilježi u svojoj današnjoj punini, da se za dijalektološka proučavanja sačuva taj govor koji još i danas živi. Bi li to bilo moguće učiniti sutra, teško je reći ako se sudi po ovome: kad sam svog ujaka, 70-godišnjeg čakavca i Senjanina, upozorio prilikom posljednje konsultacije da mi je ranije rekao nešto drugačiji oblik riječi, odgovorio mi je pomalo ljutito: »Znaš, više kaj da ni jã nẽ znan sãnjski.«

## GLASOVI

### Vokalizam

Vokalni sustav današnjeg senjskog govora ima ove samoglasnike: *a, e, i, o, u* i *r* (uglavnom). Prema tome, stari su vokali zamijenjeni ovako: *ě > e, i; y > i; ę > e* (pretežno); *q > u; ʋ, ʋ > a*; vokalno *l > u*; vokalno *r > r* (najčešće). Sve će se to još bolje vidjeti u pojedinačnim prikazima svakoga vokala koji dajem odmah iza pasosa o njihovu izgovoru.

*Izgovor.* — Izgovor samoglasnikâ potpuno je čist kao i u suvremenom književnom jeziku, pa nema čak ni onog neznatnog odstupanja kod vokala o koje u susjednim čakavskim govorima Hrvatskoga primorja »u početku riječi biva ponekad zatvoreno« (Belić, Zamětki, 3). Različite zamjene vokala, što su nastale samoglasničkom zatvorenošću ili otvorenošću, susrest ćemo u Senju kao još nezapočet proces ili završenu fazu, bez ikakva prijelaznog međustupnja. Na čistoću izgovora ne utječe ni etimologija pojedinih vokala ni njihov kvantitet. Tako se npr. samoglasnik *a* izgovara jasno i kad je iskonsko (*mäter, brät*), i kad je — recimo — od *ʋ, ʋ* (*daskä, päš*), i kad je kratko (naglašeno: *bäba, räk*; nenaglašeno: *batüka, tica*), i kad je dugo (naglašeno: *alät, gräd, mäli, petäk*; nenaglašeno: *glävü, trävü, väljät se*).

Za razliku od izgovora koji se poklapa s izgovorom u štokavskom dijalektu, razvitak samoglasnika pokazat će mnoga odstupanja od književnoga jezika; u razvoju su samoglasnici imali — dakako — svoj čakavski put.

*Razvitak.* — U prethodnom je odjeljku dan samo shematski prikaz vokalâ, a ovdje je potrebno detaljnije iznijeti sve one komponente koje pokazuju od čega je nastao koji samoglasnik. Treba, naime, vidjeti razvoj vokala: je li to samo produžetak ranijega stanja ili nov odraz.

Za *glas a* može se reći da je, kao i u štokavskom dijalektu, u većini riječi ostao nepromijenjen od najstarijih vremena do danas, bez obzira na to nalazi li se u osnovi (kao dug ili kratak vokal), npr. *brät, dâr, dät, jāje, jāma, kädit, kâmen, nâš, pläkat, räk, râna, sâm, släva, znät*, ili u nastavku, kao npr. *bälä* (:bël), *čřna* (:čřn), *čövika* (:čövik), *popä* (:pöp), *snä* (:sän), *röda* (:röd), *pěskä* (:pesäk) itd. Takvo se fonetsko podudaranje sa štok. dijalektom nalazi i u starim vezama *or, ol > ra, la: brädä, gräd, krästa, mräv, präg, srâb, vrâna, vrät, zdräv; dlän, gläd, gläs, glävü, hläd, klät, mlädi, mlätit, släma, zlätö* i dr.

Poluglasovi *ɔ* i *ɔ̄* zamijenjeni su sa *a* ako se nisu izgubili u već poznatim položajima: *bāčva*, *četrtāk*, *daskā*, *kabāl*, *lākat*, *lāž*, *maknūt*, *nātašce*, *pesāk*, *petāk*, *sān*, *taknūt*, *vān*; — *dān*, *išal*, *jedān*, *jesān*, *kotāl*, *maglā*, *opānak*, *otāc*, *tēžak*. Do realizacije poluglasa došlo je i u *kadī* < *kɔ̄dē* (ali u složenicama samo *nigdi*, *nigdir*) *mālin*, *mālinac* < *мѣлнѣ*, *mālinica* (mjesto gdje stoji žrvanj), *Mālinarić* (Luka), *lāzno* < *l̄ze* (samo kod najstarijih Senjana), *s mānon* < *мъноиѡ*, *tāren* < *тѣрѡ*, *tarī* (potari ga svēti križ), *zāmen*: štok. *uzmem*, *gamizat* < *гѣмызати*.

Zamjena poluglasa *ɔ* sa *a* u prefiksu *vɔ-* čuva se još u reliktima kao što su *vājk* < *vъvѣkъ* (> *vavik* > *vaik* > *vajk* 'uvijek'), *vālje* < *vъdъlѣ* 'odmah', *Vazān* — gen. *Vazmā* < *vъzъmъ*, *važgāt*: štok. *užgati*, *vāpit* (i *vāpijat*) < *vъpiti*. Očito je prema tome da se i samostalan prijedlog *vɔ* izgovarao u Senju kao *v(a)*. To potvrđuju i mnogi raniji spomenici: *va stolu* (Š str. 146), *v kapituli* (Š 291), *v kašteli* (Š 292), *v Liki* (Vončina, Listine, 225)<sup>12</sup>, *v pakli* (Š 385), *v Seni* (Š 333, 394). Ali se već ovdje primjećuje prodiranje novijega *u* (< *u* < *v* < *vɔ*): u *crikvi* (V 225), u *knigah* ili u *kvadernah* (Š 149), u *Senju* (Š 307, 313). Tako je i u Vitezovićeveu Odiljenju: *v Miru* i *v' Ratti* (str. 3), *v Ńoj priliki* (3) pored *u Ńvoje* (2), *u ognju* (3) itd. Taj je proces zamjene zahvatio dakle najprije samostalno *va*. Zato danas i nemamo u Senju prijedloga *va* ili *v* nego samo *u*. Otuda je *u* analogijskim putem počelo osvajati i poziciju prefiksalnog *va-*, ali ga nije sasma istisnulo tamo gdje se *va-* posvema slilo s riječju i, postavši tako terminom, izgubilo boju kompozita. Gdje se prefiksalno *va-* nije moglo održati, prešlo je u *u* (*udovac*, *udovica*, *unūk*, *utđrak*) ili je potpuno iščezlo (*čēr* < *vъčera*, *zāmen*, *zēt* < *vъzēti*, *šenāc* 'uš' < *vъšъ*, *nūtra* < *vъ nōtrē*)<sup>13</sup>.

Poluglasovi su se reflektirali u *a* i kod ostalih prijedloga i prefiksa premda se čuju i forme s izgubljenim poluglasom: *obāc* — *obājden* (tu je djelovala i analogija prema *nāc* — *nājden*), *pōda* se (samo tako, npr. *pūšća pōda se*), *izabrāt* pored rjeđeg *izbrāt*<sup>14</sup>, *izagnāt* pored *izgnāt*, *razapēt* pored *raspēt*. Prefiks *sɔ* upotrebljava se naporedo, tj. govori se *savveto-* *vat* se i *světovat*, *sagrišit* i *zgrīšit*, *sagnjilit* i *zgnjilit*, ali se kod prijedloškog *sɔ* čuju samo sveze bez realizacije poluglasa: *s mānon*, *s māteron*. *s Martinon*, *s tēbon*, *š njīn*, *š njōn*, *š čovikon*, *z brāton*, *z dvā*, *z dēset*, *z boleščōn*. Gdje bi zbog težine izgovora moralo doći do vokalizacije poluglasa, izgubio se prijedlog potpuno: *bīl san sestrōn*, *čā si naprāvīl zvezdōn* (*morskot*)?, *si govorīl Slavōn*? *šēce po rīvi Zvonōn*. — Prijedlog *k*, *ka* (< *kɔ*) ne upotrebljava se nikako: *grēn sestri*, *brātu*, *ocū*, *njīman*, osim u primjeru *k rāgun* 'k vragu'.

Preko poluglasa koji je zamijenio strano *i* nastalo je *a* u primjerima kao *māša* < *мѣса* (< lat. *missa*), *tamljān*, *papār* — gen. *paprā*.

Umetanje sekundarnoga *a* vidi se ne samo u poznatim slučajevima kao što su *dōbar*, *jesān*, *sēdan* (= 7), *ōsan*, *vētar*, nego i u *caklō* (< *cklo*) gdje se morala ukloniti teža izgovorna skupina. Iz istih je razloga došlo

<sup>12</sup> U daljnjem je tekstu Vončinina radnja skraćena sa — V.

<sup>13</sup> Upotrebu naporednih oblika sa *va* i *u* zabilježio je Jurišić u Vrgadi (str. 96), a gubitak početnog *vɔ-* Skok (Zumberak, 272).

<sup>14</sup> Oblicima *zibrati* i *odibrati*, što ih nalazimo kod Vitezovića (Lexicon), nema danas traga.

do nepostojanoga *a* u tudicama, osobito talijanskim, kod kojih je nakon gubitka njihova završnog vokala nastala teška suglasnička grupa, npr. *põrat* (i *Põrat*): tal. porto, *bānak*: banco, *fānat*: fanto, *kānat*: canto, *mārač*: marzo, *pūnat*: ponte, *gānjak*: njem. Gang i sl.

Za postanak glasa *a* može se naći još nekoliko izvora. Poznato je da čakavski govori imaju *a* < *ę* iza nekih palatala (u korjenitim slogovima, dakako). Ali u Senju se više ne govori *jazik*, *počati*, *žatva*, *žaja* i sl., nego — pod utjecajem štokavštine — *jezik*, *počet*, *žedan* i *žējan* (kod starijih). Još će se *a* < *ę* naći jedino iza *j*, i to tek u okaminama kao što su *prijala san to od njē* (samo kod najstarijih), *jātra* < *jętra*, *jāčmik* (fažôl i jāčmik) < *ječъmyкъ* i u nadimcima *Jāčmik*, *Jāčmikovica* koje je Tijan (Nadimci, 239) zabilježio u čakavskom obliku.

O dvostrukom refleksu glasa *ě* (> *e*, *i*) govorit će se u posebnom odjeljku (vidi tamo), ali ovdje treba istaći i treći refleks glasa *ě*, tj. *ě* > *a*. Ne mislim pri tom na opće slučajeve poput \**běgěti* > *bižāt*, \**le-gěti* > *ležāt* i dr., nego na promjene *ě* u *a* iza *j* i *r*: *njādra* < *nědra*, *jādro* (ispor. ARj s. v. jedro) s izvedenicama *jādrīt*, *jadrenjāk*, toponim *Jādro*, *njāzļō* (pored novijega *gnjēzdō*) < *gnězdo*, *svirāla* < *svirēļ* (pored *svī-rit* < *svirēti*) *prāma* < *prēma*, *knjāpav*<sup>15</sup>: *klēstīti*, *jād* < *ēđr*.

Ugledanjem na priloge *odāklen* (< *odъkъle* i *odātlen* (< *odъtъle*) govori se *a* i u priložima *odāvlen* (:*odovъle*), *odānlen* (:*odonъle*), *odānden* (:*odonъde*) *odāvden* (:*odovъde*). Analogijsko *a* iz prezenta *šāljen* prodrlo je i u infinitiv *šāljat* (= *slati*).

Glas *ę* u posuđenicama prijeći najčešće u *o* (vidi tamo), ali asimilacijom ipak imamo *žaladija* (:štok. želadija), *apatēka* (:štok. apoteka), ukoliko se ne kaže *špicijarija*. Analogijski je momenat djelovao i u broju *trājset* (= 30) gdje se *a* govori prema broju *dvājset*.

Za prijelaz stranoga *o* > *a* bilježim primjer *palēnta* što je po Skokovu mišljenju (Žumberak, 231) nastalo kontaminacijom domaćega glagola *paliti* i tal. riječi *polenta*.

Strani se diftonzi, osobito njemački, ili reflektiraju u *a*, kao npr. *cāgar* < Zeiger, *ūrlab* < Uhrlaub, *pāc* < Beize ili ostaju *aj* prema stranom izgovoru, npr. *klajbac* < Bleiweis, *flājba* < Bleiwe, *cājtunge*<sup>16</sup> < Zeitung, *frājla* i *frājle* < Fräulein, *lājter* < Leuchter. Njemačko dočetno -*er* obično se zamjenjuje sa -*ar*: *cāgar*, *mēštar*, *pēkljar*, *tīšljar* i dr.<sup>17</sup>

Vokal *a* rijetko ispada unutar riječi; jedinačni primjer *jūtrnji* (:štok. jutarnji) nastao je zacijelo analogijom prema *jūtro*. Za gubljenje glasa *a* na kraju riječi imade više primjera, ali i ono je neobavezno: *kadā* i *kād*, *sadā* i *sād*, *kūda* i *kūd*, *nūda* (*zonūda*) i *nūd* (*zonūd*) = *onuda*, *vūda* (*zovūda*) i *vūd* (*zovūd*) = *ovuda*, *svūda* i *svūd*, *nekā* i *něk*. Prema broju potvrda može se ipak reći da se oblici bez *a* češće upotrebljavaju u rečenici (*kād ćeš dōč?*, *sād bi morāl prōč*, *svūd san ga trājila*, *vūd se grē na Mālu plācu*), a likovi sa *a* običniji su kad stoje sami kao pitanje (*kadā?*,

<sup>15</sup> U odnosu na književno *kljast* lik *knjāpav* ima promjenu, u Senju moguću, *klj* > *knj* i zamjenu završnog -*st* sa -*p(av)* koja »leži zacijelo u tome što pridjev znači tjelesnu manu« (Skok, Leksikološki studije, 37).

<sup>16</sup> I senjski karnevalski list »Metla i škavacera« imao je podnaslov »*cajtunge* za senjske prće i čakule«.

<sup>17</sup> Obilje takvih primjera ima i Tijan (Štorije).

zovūda? nūda?) ili kao osobito isticanje (*nekā dōjde, nekā; sadā, sadā govōdri!*).

Ovakvim se primjerima priključuje i dodato *a* u riječima: *jōpet-jōpetā, sprīd*<sup>18</sup> -*sprīdā* 'ispred', *zād*<sup>19</sup> -*zāda, nāzād-nāzāda*.

\*  
\*      \*

*Glas e* nalazi se u mnoštvu riječi odvajkada: *selō, šest, dšest* (<desēt), *berēn* (<ber-), *pletēte* (<plet-) itd.

Kod vokala *a* rečeno je da se *ę* > *a* sačuvalo u nekim reliktima. Inače se *ę* uvijek zamjenjuje sa *e*: *grēdā, mēk-mēka, mēso, pēt, svēt* (odr. obl. *svēti*), *trēst* i dr.

Mjesto štokavskoga *a* u primjerima kao *koštan, voštan, zemljan* i sl. govori se *e*, tj. *kōščēn, vōščēn*<sup>20</sup> *zēmljen* jamačno analogijom prema mnogobrojnim pridjevima na *-en(i)* poput *dřven, cākljen, kāmēn(i)* (Ivšić, Posavski govor, 181).

Od poznatih čakavsko-štokavskih promjena *resti* mj. *rasti, kresti* mj. *krasti, (v)rebac* mj. *vrabac* u senjskom se govoru sačuvalo samo primjer *rebāc* gen. *rēpcā* kao i u Novom (Belić, Zamětki, 3). Od promjena *o : e* upotrebljava se još *tēpal* mj. *topal* (štok. *topao*) i *teplīna, steplīt* (se). Tako je ne samo u neposrednom senjskom susjedstvu, u Novom (Belić, Zamětki, 3) i u zaleđu senjskom koje ima i naporedne oblike sa *o* (Tomljenović, Bunjevački dijalekat, 340), nego i u drugim čakavskim mjestima.

U riječima tuđeg podrijetla postaje *e* od *i*: *kapetān* (tal. *capitano*), *komesār* (tal. *commissario*), *lemuncīn* (tal. *limone*). Kod riječi *kālež* i ne mora se uzeti da je *e* nastalo od latinskoga *i* (*calix*), nego je preuzeto *e* iz venecijanskog *calese* (Jurišić, Nacrt, 49). Kako je *medecīna* dobiveno asimilacijom od *medicina*, tako je *regemēnta* dobiveno od njem. *Regiment*.

Vokal *e* ispada između *s* i *t* u brojevima *jedanājst, dvanājst, trinājst*... (< npr. jedan na deset), ali se opet vraća u *dvājset, trājset* itd. U tim brojevima gubi se i prvo *e* koje je otpalo poslije ispada *d* i umećanja glasa *j* radi ukinuća zijeva (*jedanaest* > *jedanajest* > *jedanajest*; *dvadeset* > *dvaeset* > *dvajeset* > *dvajset*). *E* se izgubilo i u riječi *pondīljak*. U stranim riječima gubi se početno *e*: *lētrika* (:elektrika), *lāstika* (:elastika).

O glasu *e* kao odrazu glasa *ě* bit će govora u posebnom odjeljku.

\*  
\*      \*

Kod glasa *i* može se reći da nema nikakvih osobitosti koje bi se — s obzirom na postanje — razlikovale od književnog jezika. Izuzmu li se ovdje primjeri sa *i* koje je postalo od *ě* (vidi o tome kod glasa *ě*), može se samo potvrditi postojanje iskonskoga *i* u riječima *dīgnut, līst, pišēn*,

<sup>18</sup> I u toponimu *Sprīd cārski(h) magazīni* (Moguš, Toponimika, 107).

<sup>19</sup> I u toponimima *Zād cārski(h) magazīni, Zād magistrāta* (isto, 108).

<sup>20</sup> Kad djeci ispadne mliječni zub, bace ga preko glave govoreći: »Těbi vōščēn, mēni kōščēn« (tj. zub).

*modrīca, pepelnica, pletenica, zīma, žīvōt* i dr., kao i u primjerima gdje je i postalo u *y*: *bit, četire, dim, gomīla* (i u toponimu *Gomīla*; v. Moguš, Toponimika, 105), *grīst, kiša, mišnica* 'muskula', *pelīn, pītāt, pogīnut, riba, rīgat, sīn* itd. Preko *y* dobiven je *i* i u posuđenicama kao *križ* (i u toponimu *Križ*), *mirīna* 'zidina, stara kuća', *Rīm, šcīt, Židov*.

Gubljenje glasa *i* provedeno je konsekventno na kraju infinitiva: *čūvāt, kupovāt, nosīt, trēst, žīvīt; dōc, nāc, rēc, lēc*. Dočetno *-i* gubi se i u glagolskom prilogu sadašnjem: *pivajuć, rēkuć, sedēc, stojēc*. U imperativu se govori naporedo: *bāc* i *bāci* (*bācmo* i *bācimo*), *lāž* i (*ne*) *lāži* (*ne lāšte*), *nōs* i *nosī* (*nōste* i *nosīte*), *pokāž* i *pokāži* (*pokāšte* i *pokāžite*), *skōč* i *skoči* (*skočimo* i *skōčte*), *svūc* i *svūci se*, *rēc* i *reci*, *vūc* i *vūci* (*vūcte*), ali samo *fālī* (*mōre, drž se krāja*). Takva sudbina glasa *i* u sva tri spomenuta oblika svakako je novijega podrijetla jer ga u spomenicima nalazimo: ispor. *čīniti* (Š 395), *moči* (Š 394), *pisati* (Š 312), *postaviti* (Š 335), *vzimati* (V 225) pored samo jednom *postavīt* (Š 312); — *odnīmajući* (V 225), *prīdajući* (V 225), *proseci* (Š 211), *sideci* (Š 146), *slišajući* (Š 336), *videci* (Š 336); — *reci* (Š 312), *učinite* (Š 394). Tako je i u Vitezovićevim djelima.<sup>21</sup> Završno se *-i* obično neće gubiti kod imperativa koji nemaju akcenta na kraju: *dīgnī(te), dovāti* 'dohvati', *kljēkni, mīslī(te), orīblji, rīnī(mo), skīni*. Ali će dočetno *-i*, premda je naglašeno, ostati u imperativu glagola II vrste jer bi gubitak izazvao na kraju konsonantsku skupinu tešku za izgovor: *māhnī, maknī, potēgnī, taknī, vāgnī* i sl. — Gubitak središnjeg *i* u broju *čētre* nalazi svoju potvrdu već u Listinama; *na čētre* (Š 333).

\*  
\* \* \*

Za glas *o* može se naći dosta potvrda u kojima se vidi njegovo staro podrijetlo: *bōst, dōbar, dōma* (prilog), *gorīt, lozā, rōg, selō, sēstro* (vok. sg.) itd.

Analogijom prema završnom *-o* u prilogima *kakō, takō* dolazi o mjesto *a* u nom. sing. muškog roda nekih pokaznih zamjenica i pridjeva: *kakōv* (:štok. *kakav*) *takōv* (:štok. *takav*), *nakōv* (:štok. *onakav*), *vakōv* (:štok. *ovakav*). U žen. i sr. rodu i u kosim padežima muš. roda mogu biti oblici sa *o* ili bez njega: *kakōve* i *kakvē, takōvo* i *takvō, nakōvog* i *nakvōg, vakōvog* i *vakvōg*.

Prijelaz *o* — *e* u nastavcima iza palatala ne mora biti proveden, tj. nepalatalni nastavak *-o* zadržan je analogijom i kod mnogih palatalnih osnova: *ključōn, kraljōn, pānjōn, vočōn, smečōn, božīčovāt, šūpljoga, gōro* (komp. od *zlō*), *lōšo, kojō?* (:štok. upit. *koje?*). U inst. sg. imenice *pūt* također je redovno *o*: *putōn* (bez prijedloga).

Za prilog *tu* dobivao sam od informatora različite potvrde: *tōtē(ka), tōtī(ka), tūtē(ka), tūtī(ka)*. Stariji su ispitanici češće upotrebljavali oblike sa *to-*, a mlađi sa *tu-*.

Starije *a* u posuđenicama prešlo je obično u *o* (kako je ponegdje i u knjiž. jeziku): *kolān* (i u toponimu *Kolān*, v. Moguš, Toponimika,

<sup>21</sup> Ista se paralela razabira usporedi li se npr. današnji hvarski govor s jezikom Hektorovićevim i Lucićevim (v. Hraste, Dijalekat Hvara, 8).



105) < *konal* (tal. canale), *konōplje* (lat. canabis), *kolendār* (lat. calendarium), *kotāl* (got. katils), *korizma* (tal. quaresima), *lōkva* (njem. Lache), *oltār* (lat. altare), *ormār* (lat. armarium), *ostika* (lat. acetum; izvedenica od *ost* koja riječ sada ne postoji, ali se vidi u glagolu *na-*, *po-*, *za-ostit*), *škōda*, *škōdan*, *naškōdit* (< st. v. njem. scado »Schaden«)<sup>22</sup>, *ūrmohar* (i u nadimku *Urmohar*, v. Tijan, Nadimci, 239) < *Uhrmacher*. Glas o kod navedenih njemačkih pozajmljenica posljedica je njemačkoga izgovora prema kojem se (od 13. st.) glas *a* izgovarao kao otvoreno *o* (Majer, Glasovno stanje, 17). U novijim slučajevima ostaje *a*: *šlāg* (te prekinul) < *Schlag*, *fālda* (nafāldan), *tapūn* < furl. *tapōn*.

Po uzoru na pokaznu zamjenicu *tī*, *tā*, *tō* (lična zamjenica glasi *tī*) izgubilo se početno *o-* i kod zamjenice *vī* (*vā*, *vō*), *nī* (*nā*, *nō*). Isto se tako prema prilogu *takō* govori *nakō* (:štok. onako), *vakō* (:štok. ovako), prema *tūd(a)* upotrebljava se *nūd(a)*, *vūd(a)*, a prema *tāmo* kaže se *nāmo* (:štok. onamo), *vāmo* (:štok. ovamo). I obratno: negdašnje pokazno *ovi*, *oni* razvilo je početno *o-* i u liku *otī* 'taj' koji se u sporadičkoj upotrebi sačuvao sve do sada. Istom se analogijom starije *zavūd(a)* (o početnom *z-* vidi u poglavlju o asimilaciji) proteglo i na *zotūd(a)*.

\*  
\*      \*

*Glas u* je od mnogih izvora. Kao iskonsko sretamo ga u obilju primjera: *būdit*, *čūdo*, *dūh*, *dūšā*, *izgūbit*, *ljūdi*, *muhā*, *slūgā*, *sūh*, *grādu* (dat. sg.) itd.

Nazalno se *o* generalno odražuje kao *u*: *gōlub*, *gūbica*, *gūst*, *lūcka* 'lutka', *mūkā* 'brašno', *mūtīt*, *mūž*, *pūpak*, *rūkā*, *ūdica*, *utrōbica* i dr. Takvo je stanje i u starom senjskom govoru — Listine: *muž* (str. 147), *sudišće* (148), *visučim* (160), *buđu* (174) i dr.; Legenda: *mudrostb* (6), *bude* (6), *ginući* (7), *su* (3. l. pl. prez., 9); Vitezović (Lexicon): *golub* (s. v. *mustelus laevis*), *pužić* (*natex*) *udica* (*hamus*) itd.

Jednak je refleks danas i kod vokalnog *l* (*l* > *u*): *dugljina*, *jābuka*, *mūst*, *mučāt*, *pūž*, *sūnce*, *sūza*, *vūna*, *žūč*, *žūt*. U tom su pogledu interesantne stare potvrde. Naime, u Listinama se uz brojne primjere sa *l* > *u* nalazi i *dlžni* (Š 291), *pln* (V 225), *plni* (V 225). U Legendi osim jedinačnog primjera sa *u* (*odpuli*, stih 122) nalazimo u pismu samo *l*: *stlmači* (14), *isplni* (21), *naplni* (22), *slncu* (38), *slнца* (63), *plna* (66), *naplnjen* (142). Ali primjer *uzvlk* (26), koji dolazi na srok s riječju *klobuk*, sasma jasno pokazuje »da je sastavljač na tome mjestu *l* u *uzvlk* čitao kao *u*, jer i u proznom dijelu 'Tranzita' dolazi i *u* u takvim primjerima, na pr.: *svukal*, *obukal*« (Ivšić, Legenda, 4). Ovo se može prenijeti i na navedene sporadičke primjere u Listinama jer se i tu i tamo još pisalo *l* po pravopisnoj tradiciji, kao što se npr. i poluglas označivao mada se nije izgovarao. Primjeri iz Listina i Legende spadaju u sam kraj 15. i početak 16. stoljeća kada je zacijelo proces zamjene vokalnoga *l* bio završen. To dakako ne mora značiti da se *l* u stanovitom broju riječi nije čak i izgovaralo, a osobito u onim riječima koje su se često upotrebljavale u crkvenom jeziku (*pln*, *dlžan*). Kasnije potvrde (npr. kod Vitezovića) nemaju više *l*, nego su najčešće zamijenjene sa *u*: *dug*, *pun*, *sunce*, *vuna*,

<sup>22</sup> Uzeto prema Skoku (Žumberak, 222).

vuk i dr. Od primjerâ sa o (< /) što se nađu u Vitezovića govori se još samo *pôt 'znoj'*, a za riječ *tomačit* — koju prema mađ. *tolnác* Vitezović ima kao *tolnacse* (Kronika, 11) i *tonacsnik* (Kronika, 28) — nalazim, pored novijega *tumáčit*, i na potvrdu od najstarijeg ispitanika koji se sjeća da su tako (tj. *tomáčit*) govorili i njegovi roditelji. Ali za ovo se o može reći da je nastalo od *ol* kako misli i Rešetar (Der štok. Dial., 103).

Inače je glas *u* ponajviše zamjena za *o*, bilo u domaćim riječima bilo u posuđenicama. Tako se mjesto *o* nalazi *u* u *ucvirak* (:ocvirak) i u poznatim slučajevima kod naših riječi *kuliko*, *tuliko*, *nuliko*, *vuliko*, *nikuliko* (ispor. i kod Vitezovića *ovulika*; Odiljenje, 3). Za ovu se promjenu *o-u* misli da je nastala kontaminacijom akuz. sg. *ku*, (*o*)*nu*, (*o*)*vu* (od *ka*, *ona*, *ova*) + *liko* (Skok, Žumberak, 229).

Prema romanskome *o* imamo u posuđenicama *u*, kako je općenito u čak. dijalektu: *bunāca* (bonaccia), *butīga* (bottega), *kātulik* (catholicus), *kolūnba* (colomba), *kunjāda* (cognata), *kūrit* (correre), *lunbrēla* (l'ombrella), talijanski završeci *-on(e)* > *un*: *kantun*, *portūn*, *šijūn*, *kasūn*, *jaketūn*, *tapūn* (furl. *tapòn*), *pirūn* (ven. *piron*) i *-tore* > *-tur*: *derēhtur*, *dōhtur*, *krpatūr* i dr.

Da je prijedlog *v* dao *u*, rečeno je već kod glasa *a*.

\*  
\*      \*

Vokalno *ř*. — Brojni slučajevi potvrđuju da se u senjskom govoru vokalno *ř* reflektira danas kao *r*: *břz*, *cřn*, *četrnājst*, *četrtāk*, *krmā*, *prřūra*, *smřt*, *třsje*, *zřcalo* itd. kao i u drugim čak. govorima ovoga tipa, tj. gdje je *ř* dalo *r*, ono se nahodi vazda kratko (Belić, Zamětki, 8). Čakavska osobitost da *ř* ima uza se kakav popratni vokal zahvaćala je prije i senjsko područje. Ali ta crta neće biti odveć stara. U Listinama nalazimo *krsti* (Š 146), *krčki* (Š 160), *držal* (Š 169), *naiprvo* (Š 174), *prvoga* (Š 247), *utvrditi* (V 225), *prevrnuti* (V 226) i sl. pored rjeđih primjera *četertka* (Š 146), *Hervat* (Š 146), *najpervo* (Š 147), a u Legendi *najprvo* (stih 33), *trpećb* (36), *očrnib* (38), *srcemb* (52), *uzdržalb* (77), *prtiti* (110) i dr. Kod Vitezovića imamo popratni vokal; npr. u Odiljenju *ēr*: *Hěrvat*(*ke*) (1), *škěrb* (1), *kěrrstyan*(*ke*) (1), *kěrvniki* (3), u Kronici *er*: *pervorojeni* (78), *potverjen* (56), *cernim* (14), *kerzt* (31), a u Lexiconu *yr*: *kyrma* (s. v. *puppis*), *pyrsten* (*annulus*), *pyrsnica* (*laquear*), *yrt* (*acumen*), *yrtast* (*acutus*) itd. Može se postaviti pitanje, kako treba ovo razumjeti. Sva je prilika da pokoji primjer iz Listina s popratnim vokalom treba shvatiti samo kao ortografsku maniru na koju je upozorio već Mikalja u svome rječniku. Tomu u prilog idu i primjeri iz Legende gdje uz *ř* nema nikakvih popratnih vokala. Vitezovićev je slučaj možda još najjači. Trojakost bilježenja — sa *ēr*, sa *er* i sa *yr* — upućuje nas kudikamo više na grafijsko obilježavanje, a ne na izgovor.

Ali unatoč tome imade znakova da se, kao što rekoh, i u Senju izgovarao *ř* s popratnim glasom. Primjer je, doduše, jedan, ali vrlo karakterističan. To je toponimi *Ārt* (< *rt*) ili *Nārt* (< *na Art*). Za toponime je poznato da čuvaju starinu (ispor. npr. današnje *cřven*: *Crljēnka*), pa je jamačno i ovdje očuvan stariji izgovor *ř* > *ar* mada se

čak i riječ *rt* kao apelativ izgubila, jer se *rtu* kaže *pūnta*. U koje razdoblje staviti *ar* mj. *r* kada je nastao i *Ārt*? Tu bi po mom sudu trebalo lučiti dvije stvari. Samu pojavu da je opća imenica za morfonim postala toponim, tj. da je *rt* postalo *Rt*, možemo smatrati vrlo starom. Drugo je pitanje prijelaza *Rt* u *Art*. Prva potvrda za oblik *Ārt* nalazi se zabilježena u starim senjskim zemljišnim knjigama 1795. godine (v. Moguš, Toponimika, 104). To je gotovo početak 19. stoljeća kad dolazi opet do jačeg izražaja romanski (venecijanski) jezični utjecaj (vidi poglavlje o cakavizmu). Bit će da se tada pokolebao i izgovor vokalnoga *r* koji je ostavio svoj trag u toponimu *Ārt* (*Nart*), kao i u riječima koje su »stare«: *tr*, *tar*, *ter* = *tā* ili su strane: *tremuntāna*, *termuntāna*, *tarmuntanēz* (i nadimak *Tremuntāna*), *škarpīna* i *škrpīna*, *škarpoč*.

\*  
\*      \*

*Glas ě*. — Pitanju refleksa glasa *ě* poklonjena je u svim našim dijalektima velika pažnja. Ono i u fonetici čakavskih govora zauzima centralno mjesto (ispor. npr. Belićevu podjelu čakavskoga dijalekta u radnji »Čakavski dijalekat«, Stanojevićeva Narodna enciklopedija, I, Zagreb, 1925). Osobito su brojne rasprave o onom čakavskom području gdje se *ě* reflektira dvojako: kao *e* i kao *i* (Jagić, Leskien, Rešetar, Kušar, Milčetić, Belić, Ružičić, Jakubinskij i dr.). U to područje spada i Senj, pa je sasvim razumljivo što je prikaz odraza glasa *ě* u Senju već objavljen: Jelka Ivšić, *Ђ* u senjskom govoru, JF, knj. X (171—178), Beograd, 1931. Ponukana raspravom Jakubinskoga (Vertretung) koji je — postavljajući svoje pravilo da se *ě* odrazuje kao *e* ispred tvrdih dentala (*t*, *d*, *l*, *n*, *r*, *s*, *z* + stražnjejezični vokal), a inače kao *i* — navodio primjere iz starih novljanskih isprava i iz živog novljanskoga govora (na temelju Belićeve građe), Ivšićeva je iznijela primjere iz starih senjskih isprava i današnjeg senjskoga govora u nastojanju da, slično Meyeru (Beiträge), potvrdi pravilo Jakubinskoga. Izloženom građom Ivšićeva je pokazala ne samo da se pravilo Jakubinskoga proteže i na Senj, nego da refleks glasa *ě* u senjskom govoru predstavlja »vrlo slične odnose sa novljanskim govorom« (Ivšić, Jat, 178). Reda radi provjerio sam cjelokupan materijal, i historijski i sadašnji, što ga je Ivšićeva sakupila, i može se reći da on odgovara pravom stanju stvari. Neke novije potvrde iz suvremenog senjskoga govora koje ću kasnije navesti nipošto ne mijenjaju dosadašnju sliku o tom problemu jer su one, prvo, malobrojne i, drugo, dubletske.

Jatovim se refleksom u Senju pozabavio, koliko je bilo potrebno, i Zvonimir Junković u svojoj radnji o jeziku Vitezovićeve Kronike (RSI, knj. 2, 93—119). Junković je uspio dokazati da i Vitezović u svojoj Kronici »ima također refleks *e* i *i* prema tom zakonu«, tj. Jakubinskoga (str. 113). Rjeđa odstupanja od tog zakona, upravo postojanje ekavizama gdje bismo očekivali ikavizam, po Junkovićevu mišljenju jasno pokazuju »da tu Vit(ezović) stoji pod utjecajem Vramčeva jezika« jer »u tim primjerima, uostalom, gotovo uvijek dolazi na jednome mjestu *e*, a na drugom *i*« (str. 113). U prilog toj Junkovićevoj tvrdnji idu primjeri iz drugih Vitezovićevih djela (npr. iz Odiljenja) gdje je Vitezović konsekventniji u bilježenju jatova odraza i gdje se on još bolje

slaže sa sadašnjim stanjem. Budući da Vitezović predstavlja dakle važnu tačku na ranije poznatoj liniji glagoljske listine-današnji govor, potrebno je uzeti i njegov jezik u obzir kad se govori o refleksu glasa *ě* u Senju.

Da bi mozaik potvrdâ bio upotpunjeniji, poslužiti ću se i materijalom iz *Legende*, dakle djela iz razdoblja rada senjske glagoljske štamparije. Profesor Ivšić koji je priopćio *Legendu* u latinskoj transkripciji uzeo je za »*▲* = *ě*, kad se čita *e*« (Ivšić, *Legenda*, 5). Znak *▲* bilježen je u originalu relativno najmanje na mjestu *e* < *ě*; kudikamo više za druge *e*-glasove, npr. učiteljâ (stih 5), učěci (17), otěta (19), sě = *se* < *sě* (22), počtěnĵě (25), měsa (39), žělimъ (50), Božijěga (66), naivěci (82), světijnju (86), uglěda (105) itd. Iz toga izlazi da znak *▲* ima u tekstu drugu glasovnu vrijednost. Zato je dovoljno jasno da i neke primjere sa *▲* na pravom mjestu jata treba čitati kao *e*, pogotovu što je *i* < *ě* bilježen znakom *⊗* (tim je znakom bilježen i glas *i* drugih postanja). Potvrde iz *Legende* pokazuju ovakvo stanje (u zagradi je broj stiha):

a) *ě* > *e*: *děľъ* < *dělja* 'radi' (26), *devacъ* (77), *lěťъ* (23), *lěta* (55), *mesto* (128), *naměsto* (108), *prěd* (64), *prěmudri* (72), *svedokovalъ* (78), *verom* (20), *poluvěrcě* (17), *viděv* (111):

b) *ě* > *i*: *bišě* (16), *biše* (43), *bihu* (40), *bižeć* (113), *grišnika* (54), *hotil* (100), *imihu* (39), *jisti* 'jesti' (95), *kriposti* (1), *ličil* 'liječio' (97), *litъ* (125), *misti* (79), *misto* (132), *namisti* (96), *napriduje* (20), *niki* (67), *nimi* 'nijemi' (133), *ričъ* (119), *riči* (67), *sidili* (132), *slideć* (21), *sliditъ* (144), *sliditi* (104), *slipi* (133), *svitlost* (127), *tilu* (35), *umimъ* (7, 8), *uvike* (60), *vidil* (70), *vidili* (130), *vidiše* (79), *vidivъ* (119), *vriměna* (107), *zvir* (109), *zviri* (86, 140), *živiše* (125), *živiti* (60); — u nastavcima i na kraju riječi: *doli* (73), *gdi* (45, 56, 130 i 145), *gori* (93 i 130), *na nebi* (45), *ondi* (55, 123, 130).

Iz ovoga je vidljivo da se refleks glasa *ě* i u *Legendi* pokorava zakonu koji vrijedi za Senj. Neznatna se odstupanja mogu lako razumjeti. Pored pravilnih oblika *mesto* i *naměsto* (108), koji su upotrijebljeni izvan sroka, nalazi se *misti* (79) u sroku sa *Ivanu Batisti* (80), *misto* (132) dolazi na rimu *zaisto* (131), a *jisti* (95) zahtijevao je lik *namisti* (96). Isto je tako uz pravilno *lěta* (55) i *lěťъ* (23) zbog sroka za *svit* (126) zabilježeno *litъ* (125). Analogije se dobro razabiru: oblici *hotil* (100) mj. *hotel*, *vidil* (70) mj. *videl* nastali su prema infinitivima *hotiti* (danas *tít*) i *viditi* (*vidít*) gdje se *iza* *ě* nalazio u vrijeme prelaženja nastavak -*ti*, tj. *t*+prednjojezični vokal. Prema kosim padežima *zviri*, *zvirima* dobiven je *i* i u nom. sg. *zvir*. Nejasna mi je forma *tilu* (35) napisana izvan sroka mjesto pravilnoga *telu*. — Prema tome može se reći da se i jezik senjske štampane glagolitike u ogromnom dijelu poklapa sa prošlim i današnjim stanjem.

Uzmemo li sada u obzir svu spomenutu građu o dvostrukom refleksu glasa *ě*, tj. podatke Jelke Ivšić i moje iz suvremenoga senjskoga govora (ako se podaci slažu, nema u zagradi nikakve oznake; kod jednostranih je potvrda označeno I = Ivšićeva, M = Moguš) zajedno s potvrdama iz *Listina* (kratica L), iz *Vitezovićeve Kronike* prema ekscerptima Z. Junkovića (kratica K) i iz *Legende* prema mojem gornjem prikazu (kratica Leg), dobivamo ovakvu sliku:

1. *ě* > *i*:

a) na kraju riječi: *dōli*, Leg *doli* — *dvī*, *dvīstō* (I), *dvīsto* (M) — *kadi*, L *kadi*, Leg *gdi* — *gōri*, L *gori*, Leg *gori* — *nīgdi*, *nīgdir* (M) — *ōndī* i *nōdī* (M), L *ondi*, Leg *ondi* — *ōvdī* i *vōdī* (M), L *vodi*;

b) na početku riječi: *īst* i analogijom *īlo*, *uīdāt*, Leg *jisti* (s protetskim *j-*);

c) u nastavcima: dat. sg. lič. i povr. zamj. *mēni* (M), *tēbi* (M), *sēbi*, L *sebi* — gen. pl. pronom. dekl. *svīh* (M), L *vsih* — (o)*nīh* (M), L *onih* — dat. pl. *svīn* (M), L *vsin* — *tīn* (M), L *tim* — instr. pl. s (o)*nīn* (M), L s *onimi* — komparativi *crnīji* (M), *novīji* (M), *starīji* (M), *teplīji* (M) i dr.;

d) ispred *k*, *g*, *h*: *čovik* (M), L *človik*, *čovik*, Leg. *človik* — *līk*, *likarija*, *likovīt* — *mlikō*, *mlikār*, *mlikarica* — *nīki*, L *niki*, *nikoie*, Leg *niki*, K *nikuliko* — *priko*, *pōpriko*, *ūpopriko* (M) — *rīka*, *Rīka* (M) — *sikīra* — *sikal* — *šmrika* (M) — *vīk*, *dovik* (I), *ūvik*, *vājik* < *vavik* (M), L *vikuvečnim*, *vikuvičnim*, Leg *uvike*; — *brīg* — *bubriḡ* — *pobignut* — *polīgāt* (M) — *snīg*; — *grīh*, *grihotā*, L *grihov*, *grihe* — *līhā* (M) — *mīh*, *mihūr* (M) — *orih* — *smīh*;

e) ispred *c*, *č*, *ć*, *đ*, *j*, *lj*, *nj*, *š*, *ž*: *dicā* (M) — *dotīcat* (M) — *ličit*, *izličit*, *zaličit*, *ličenje* — *mlič*, *mličan* — *pričit*, *prepričit*, *zapričit*, *upopričit* (M) — *rič* (I; danas se govori samo *besēda*), L *riči*, *od riči do riči*, Leg *ričb*, *riči* — *izbić* — *proliće* — *sić*, *isić*, *odsić*, *nasić* (I; nije označen akcenat vjerojatno štamparskom pogreškom), *posić*, *presić*, *rasić* — *sīcāt se* — *srića*, *sričan* i analogijom *sritan* (M) — *svīca* (I), *svīcā* (M), *svičića*, *svičnjak* — *vrića*, *vričica* — *srićat* 'sretati' (M) — *vriđāt* (M), — *grijat* (M), *ugrijat se* (M) — *sijat* (M) — *smijāt se* (M), *nasmijat se* (M) — *kudilja* (I) — *nedilja*, L *v nedilu*, *pondiljak* — *minjāt*, *izminjivāt* (I), *izminjēvāt* (M) — *blišcit*, *bliščāt* (M) — *črišnja* (samo kod najstarijih stanovnika), *trišnja* (M) — *grīšit*, *grīšnik*, *grīšnica*, *grīšnički*, *běžgrišan*, Leg *grīšnika* — *klišća*, *kljīšća* (M) — *mīšāt*, *izmīšāt*, *smīšāt*, *promīšāt* (M), *promīšāt*, *mīšenje* (I), *mīšanje* (M) — *mišina* — *obišenjak* — *odrišit* — *olišnjak* — *oplišvit*, *plīšiv*, *plīšnjiv* (M) — *pišice* — *smīšan* — *tiščāt* — *tišit* — *višat*, *višala*, *Višala* (M; toponim) — *viška*;

f) ispred *p*, *b*, *v*, *m*: *cipāt*, *iscipāt*, *rascipāt*, *cipkat* (M), *iscipkat*, *cip*, *ciplja*, *cididlāka*, *cipāc* (M) — *crip* (I) — *kripōst*, *kripkōst*, *kripljēnje*, *kri-pak*, *okripit*, *pokripit*, Leg *kriposti* — *lip*, *lipši*, *lipotā*, *lipotica*, *lipušast*, *polipšāt se*, *ulipšāt se* — *lipit*, *nalipit*, *oblipit*, *odlipit*, *zalipit*, *oblipljivāt* (I), *oblipljēvāt* (M) — *ripa* — *slip*, *slipāc*, *slipocā*, *oslipit*, *sliparija* (M), Leg *slipi*; — *hljīb* (I), *hljībac* (I) — *potriba*, *potriban*, L *potriba*, *potribe*, *potribovan*, *potribovasmo* — *tribit* — *ždrībe*, *ždrībāc* (M), L *ždrībi* — *žlīb*, *žljīb* (M); — *cīv*, *civčica* — *crīvo*, *crīvca* — *izdivāt*, *nadivāt* — *divica*, *divōjka*, *divōjčica*, *divičānski* — *līvi* (u novije će se vrijeme čuti češće *lēvi* kamo je *e* došlo analogijom prema *dēsni*), *līvo* (I), *līvo* (M) *nālivo*, *livāk* (M) — *livāt*, *dolivāt*, *nalivāt*, *polivāt*, *prolivāt*, *razlivāt*, *zalivāt*, *zalivnjak* (M) — *pivat*, *ispivat*, *napivat se*, *otpivāt*, *pivāč*, *pivačica*, *pivāc*, *pīvanje* (M) — *plīva* 'pljeva' — *zīvāt* (I); — *brīme* — *drimāt* (I; bit će greškom mjesto *drīmāt* kako se sada govori), *zadrīmāt*, *drimēž* — *nīm*, *onīmīt*, Leg *nimi* — *Nimāc* (I), *Nimačka* (I), *nimački* (I) — *sīme* — *tīme*, *tīmenica* — *vrīme*, *nēvrīme*, L *vrīme*, *vrīmena*, *vrīmenu*, Leg *vrīmēna*;

g) ispred *t, d, s, z, l, n, r* + meki glas (u vrijeme prelaženja infinitiv se svršavao na *-ti*, a ne kao sada na *-t*): *bolit* i analogijom *bolil, bolila* — *cvilit* i anal. *cvilil, cvilila* — *donit*, *iznit* i anal. *iznil, dōnila* — *doprit, poduprit* — *dospit* i anal. *dospil, dospila* — *gorit* (i anal. *goril, gorila*), *izgorit, razgorit* — *grmit* i anal. *grmilo je* — *gudit* i anal. *gudil, gudila* — *kipit* (i anal. *kipil, kipila*), *iskipit* — *letit* (i anal. *letil, letila*; *Ivšičeva* ima pogrešno *letil*) *obletit, poletit* — *mlit* (i anal. *mlil, mlila*), *samlit* — *nadit* (M) — *ocutit* — *ogladnit* i anal. *ogladnil, ogladnila* — *oprit* (M) — *ozednit* i anal. *ozednil, ozednila* — *plit* (I) — *prostrit* — *sazrit* (M) — *smit* (M) i anal. *smil, smila* — *umit*, Leg *umim̃* — *umrit, izumrit, pomrit* — *vidit* (i anal. *vidil, vidila*), *nenavidit, obnevidit*, L *viditi, razviditi*, Leg *vidil, vidili* — *visit* i anal. *visil, visila* — *vrit* i anal. *vrilo* — *zaprit* (M) *zazelenit se* — *zivit* (i anal. *zivil, zivila*), *dozivit*, Leg *ziviti* — *dit̃e, ditešce* (I), *dit̃ešce* (M), *dit̃injski* — *ditelina* — *prtit, zapritit* (M) — *sitit se, dositit se* — *sritit* — *svitlit* (i anal. *svital, svitlost, svitlat*), *osvitlit, posvitlit, rasvitlit, zasvitlit, presvitli*, L *svitloga, svitlomu svitlost*, Leg *svitlost*; — *cidit, isc̃idit, cidilo cidiljka* — *isповid* g. sg. *isповidi, isповidnik* i anal. *isповidat, isповidālnica*, L *isповidanik* — *sridnji* (ali i *sr̃ednji* prema *sr̃ed̃a*) — *uvridit* i anal. *uvrida, vrid* (M) — *vr̃idit* i anal. *vr̃idan* — *zapovid* g. sg. *zapovidi* i anal. *zapovidat, L zapovidamo, zapovidasmo*; — *bisnit* i anal. *bis, bisan, bisnoč̃a, pobisnit* — *m̃isec, m̃isečina, L m̃is̃it, um̃isit* — *ñesvist, ñesvistica* (M) — *ob̃isit* (M) — *ob̃ist* (i anal. *ob̃istan*), *uzobistit se* — *plisnj̃iv, plis̃nj̃iv* (M) *uplj̃isnj̃ivit se* — *pisma 'pjesma'*; — *otr̃iznit se, rastr̃iznit se* — *ugñj̃zdit se* (pored *ugñj̃zdit se*) — *bilit, obilit, pobilit* — *dilit izdilit, nadilit*; — *izm̃init, prom̃init* i anal. *m̃iña* — *piñit* (i anal. *piña*), *isp̃init se, usp̃init se* (M) — *pl̃init, opl̃init*; — *m̃irit, zam̃irit* (M) i anal. *zam̃ira* — *zṽir* g. sg. *zṽiri, zṽiri, zṽire* (M) Leg *zṽir, zṽiri*.

Pored toga pojavljuju se ovi ikavizmi: *bliskat, blisnut, blisak* (vjerojatno analogijom prema *bl̃is̃cit*), *medvid, medvidica, spr̃id, spr̃idnj̃ac* (L *naprid, naprida*), *svidok, svidocit, posvidocit* (L *svidoci*), *cvitak 'rana smokva'*.

## 2. *ě > e*:

a) ispred *t, d, s, z, l, n, r* + stražnjajezični vokal: *cṽet, Cṽeta, cṽetat* — *dr̃etva* — *l̃et̃o 'dlijeto'* — *l̃eto, l̃etošnji* i anal. *l̃etni, L leto, leta*, Leg *l̃et̃o, l̃eta* — *r̃azgovetan* — *r̃edak, r̃etko, ñaretko* — *saṽetovat se, posaṽetovat se, sṽetovat* (M), *sṽet* (M) — *ṽetar, L na Vetrnom dolci* — *zanoṽetat* — *zaṽet, zaṽetovat se*; — *bes̃eda* i anal. *bes̃edit* — *bl̃ed, bledoc̃a* i anal. *probl̃edit* — *d̃ed, prad̃ed* (I), *pr̃aded* (M), *d̃ed̃e* (M) — *ob̃ed* (I), *ob̃ed* (M), *ob̃edvat* — *pred, L pred, Leg pr̃ed* — *s̃edat, pos̃edat, s̃edalo, s̃el, s̃ela* i anal. *sed̃it, s̃est* — *sr̃ed̃a* i anal. *sred̃ina* (M), L *v s̃redu* — *sus̃ed, sus̃eda, sus̃edaštvo*; — *m̃esto, nam̃esto* i anal. *nam̃estit, nam̃eš̃c̃at, nameš̃c̃eṽat* (M), L *mesto, v mestu, mesta*, Leg *mesto, nam̃esto* — *ñesvest* i anal. *ñesvestica* — *neṽesta* i anal. *neṽestica* — *pes̃ak* i anal. *peš̃c̃ak* (M), *peš̃c̃ac* (M), — *sr̃est* — *t̃esan* — *t̃esto* — *gñj̃zd̃o* (s prijelazom *gn* u *gñj̃*; ispor. *gñj̃oj < gnoj*) pored *ñj̃azl̃o* (M) — *pr̃ez, L prez* — *r̃ezet* i anal. *r̃ezen, r̃ezeš* — *tr̃ezan* — *zṽezd̃a* — *žel̃ezo, žel̃eznica* (M) — *žl̃ezd̃a*; — *b̃el* i anal. *izb̃elit, bel̃ina* (M), L *Belgrad, Belgradac, belgradski* — *c̃el, celc̃at*,

*celcamēnti* (M) i anal. odr. oblik *cēli* — *dēl*, L *del*, *podelu* — *dēlo*, *dēlat* (M) — *strēlā*, *strelīca* (M) — *tēlo*, *Tēlovo*, *Tēlova* (M), L *telove* — *zdēla*; — *cēnā* i anal. *cenīje* (M) — *drēn* (M) i anal. *drenjūla* — *hrēn* — *kolēno*, *kolēnica* (M) — *lēn*, *lenōst* i anal. *lēnīt se*, *ulēnīt se* — *sēno* — *venāc* (I), *venāc* (M) — *zēnica* analogijom prema *zena* (koje se više ne govori); *mēra* (M) — *kōren* (M) i anal. *korēnje* — *sēd* i anal. *posēdīt* — *vēra* (ali *pāsja vīra*), *vēran*, *vernōst* (M), *vērovanje* (M), L *verovanje*, *veru*, *verovana*, *verno*, *veruvane*, *uverovanom*, Leg *verom*, *poluverce*;

b) u složenicama s prefiksom *prek-*: *prēkčer*, *prekčer* (M), *prēksutra* (I), *prēkjutra* (M), *prēksinoć*, *prēklani*. Jakubinskij smatra da je u ovom prefiksu *e* došlo analogijom prema *pred* (ispor. slov. *predlani*);

c) u složenicama s prefiksom *pre-*: *prekīpīt*, *pregorit*, *pregovārāt* 'prigovarati', *pregrādīt*, *prehrānīt*, *prehranjīvāt* (I), *prehranjēvāt* (M), *prebolīt*, *prelīpīt*, *prelīvāt*, *prenēst*, *presīc* *pretēc*. U starijim je spomenicima isto tako: L *prepisati*, *prepiše*, *preporučēn*, *preporučēnje*, *prebivajući*, *prebiva*, *prekoieti*, *prekopiah*, *preslišati*, *prenesoh*, *prešal*, Leg *prēmudri*. Konstantnost glasa *e* u prefiksu *pre-* uvjetovana je jamačno opozicijom prema *pri*, a i sličnošću sa *pred*;

d) na svršetku riječi: *dōtle* i *dōtlen* (M) — *pōtle* i *pōtlen* (M) — *ōndē*, ali i *nōdē*, *ōndī*, *nōdī* — *ōvdē*, ali i *vōdē*, *ōvdī*, *vōdī* (prema mojim bilješkama).

Ovako izložena čitanka pokazuje nekoliko činjenica: 1. da pravilo Jakubinskoga o dvostrukom refleksu glasa *ě* nalazi svoje potvrde na senjskom tlu, 2. da je kontinuitet od prvih zapisa do danas ipak zadržan uz neznatnija odstupanja i 3. da su refleksi u temeljnim i frekventnijim oblicima prodrli i u sporednije likove analogijom koja je u jeziku sasvim razumljiva.

Ipak ne bi bilo dovoljno kad se od ovih činjenica ne bismo pomakli dalje jer navedene konstatacije, ma koliko bile čvrste, ne rješavaju sam problem, pogovu što se u dosadašnjim radnjama o dvostrukom jatovu refleksu navodio materijal više-manje u želji da se potvrdi (ili ne potvrdi) pravilo Jakubinskoga pa da se kod toga stane. Osvježanje u tom pogledu predstavlja radnja Vesne Jakić-Cestarić (Refleks jata). Mada je predmet njezina istraživanja područje sjevernodalmatinskih otoka, zaključne se misli dadu aplicirati i na Senj. Pri tom, dakako, treba naći polaznu tačku o refleksima glasa *ě* uopće. Profesor je S. Ivšić iznio mišljenje da se u štokavskim ikavskim govorima refleks *i* mogao razviti i direktno od *ě*, kao što se i *e* u ekavskim govorima razvilo neposredno (Ivšić, Posavski govor, 133). Slično tome govori i prof. S. Pavičić (Podrijetlo, 14). Ali osim razgovora o samu načinu prelaženja jata u nove glasove, Pavičićeva nam rasprava pruža vrlo prihvatljiv odgovor na pitanje obrazovanja ikavsko-ekavskog područja. Po toj se teoriji *ě* reflektirao »možda još prije seobe« u jednoj doseljeničkoj struji (»savskodinarskoj«) u *i*, a u drugoj (»panonskoj«) glas *ě* dao je *e* (Pavičić, Podrijetlo, 18). Naseljavajući nova područja, pojedine su grupe zadržavale većim dijelom svoje osnovne karakteristike, ali »su se u velikoj seobi pomiješali skrajnji izdanci spomenutih dviju struja... jer su dijelovi i jedne i druge struje ulazili u isto tlo« (isto, 18). A to je bazen dravsko-savskog i savsko-pokupskog međuriječja, sjevernog primorja,

sjevernih otoka i Istre, dakle bazen u kojem se nalazi i Senj. Rezultat dvojakog odraza glasa *ě* uvjetovan je d<sup>ni</sup> njem dvovrsnih elemenata na istom području. Na takvu su terenu mogli uzajamno postojati i ekavski i ikavski oblici: kod jednog dijela razdijelila se upotreba prema određenom pravilu (u Senju i drugdje), a kod drugog (npr. u Istri) i bez ikakva pravila s prevladavanjem ikavskoga ili ekavskog izgovora. Takvo se miješanje likova može pratiti već od 14. stoljeća (u Senju od 15. stoljeća) i ono je ostalo uglavnom neizmijenjeno. Nekoliko naporedosti kao *věra* pored *pāsja vīra*, *ōndě* (*nōdě*) pored *ōndī* (*nōdī*), *ōvdě* (*vōdě*) pored *ōvdī* (*vōdī*) samo su rezonancije prijašnje pomiješanosti. Zato i mislim da postojanje senjskih ikavizama kao *medvīd*, *svidōk*, *svi-dočit*, *cvitāk*, *svīt* i dr. ne mora biti novija pojava, pojava koja je nastala pod utjecajem susjednih ikavskih Bunjevaca, nego nepobijeđen refleks *i* koji je — kako nam pokazuju Listine (npr. *svidoci* pored *svedok*) — gdjedje nadvladao *e*-refleks i održao se u govoru od najstarijih vremena do danas.

Da dvostruki odrazi glasa *jata* ne ovise o akcentu, kako je pored ostalih mislio i Tomljenović (Bunjevački dijalekat, 340), dovoljno jasno pokazuju naprijed navedeni primjeri.

### K o n s o n a n t i z a m

Konsonantizam senjskoga govora neće se odviše razlikovati — bar ne u bazi — od pojava koje se u ovom dijelu fonetike nalaze i u drugim čakavskim govorima. Ali tu će se — možda više negoli kod vokalizma — bolje razabrati i sva ona šarolikost utjecajâ koji su se kroz vijekove uvlačili u jezično tkivo. I zbog te baze i zbog tih utjecaja neki su momenti u vezi s konsonantizmom dotaknuti već u prethodnom poglavlju (npr. konsonantski utjecaj kod refleksa glasa *ě*, prijelaz *vъ* u *va* i *u*).

Opći dojam što ga izaziva konsonantizam snažniji je u vezama, grupama i dodirima suglasnika negoli u jedinačnim konsonantskim miješanjima. Zato će se ovaj prikaz i temeljiti više na međusobnoj suglasničkoj povezanosti, a manje na izoliranim slučajevima. U promjenama konsonanata uzimat će se naime kao osnov ono što se s konsonantima događa, a iz toga će se moći vidjeti *na kojim* se suglasnicima vrši ista promjena. Stoga se ovaj dio može razdijeliti u nekoliko podvrsta: jedinačni slučajevi, konsonantski skupovi, asimilacija, disimilacija, meta-teze, ispadanje i dodavanje suglasnika. Jasno je samo po sebi da između ovih odjeljaka nije lako uvijek povući oštru granicu jer se često puta događa da neke pojave nose u sebi elemente dviju (ili više) promjena. odnosno jedan obrat može povući za sobom i druge.

\*  
\*   \*   \*

#### Jedinačni slučajevi

*Glasovi m i n.* — I u Senju se događa da se glas *m* zamjenjuje sa *n* ako je to *m* na kraju riječi morfološki izolirano, tj. ako se u drugim oblicima ne ponavlja: *govōrin* (-iš, -i), *sedīn* (-iš, -i), *Vazān* gen. *Vazmā*, *nožōn*, *Ivōn*, *rukōn*, *līpin*, *riḡon*, *drūgin*, *mojīn*, *š njīn*, *sēdan*, *ōsan*. Takvo će se *-n* zadržati i u složenicama bez obzira na izvjesne asimilacijske



zahtjeve (*jedānput, sedandesēt, osandesēt*), kao što se zadržalo i osnovno završno *-n* (*zelenbāć*). Po tom se uzoru uopće svako *m*, nađe li se ispred konsonanta, mijenja u *n*, upravo u η : *bōnba, bunbāk, dem. jānka* (: *jāma*), *kanpanēl, kolūnba, konpīr, narānka* (: nom. *narāmak*), dem. *slānka* (: *slāma*), *sūnpor, štrānbo, zapāntit*.

Sekundarno *m* — *n* dolazi pred *b* u *dūnbok, dūnboko, dunbljīna*, kako je i inače na sjevernom i srednjem čakavskom području.

Upotreba sekundarnoga *n* vidi se u primjerima kao *dōklen, dōtlen, dōvlen, odāvden, odāvlen*.

Obrotan slučaj: prijelaz *n* u *m* ogleda se u prezentu *pōčmen, pōčmeš* (odatle i imperf. *počimat*) analogijom prema *zāmen, zāmeš*.

*Glasovi l i lj*. — Za primorski kanon da se *l* na kraju sloga ne mijenja u *o*, o čemu je već bilo riječi, imade mnoštvo sadašnjih primjera: *cakālce, pakāl, posāl, ōbal, sēlski, tēpal*, svi participi perfekta muž. roda (*bācal, bīl, mečāl, tīl, ūmri*). Tako je i u starom senjskom govoru (vidi i u Listinama, i u Legendi, i kod Vitezovića).

Kod glasa *l* našu pažnju zapravo više privlači njegovo muljiranje nađe li se u dodiru s palat. vokalom ili sa *k*, kao npr. *biljāfka* (: *bīlīt*), *soljēnka* (: *solīt*), *cidīljka* (: *cidīlo*), *cākljen, cakljēnka* (: *caklō*), gen. *zatiljka* (odakle je *lj* prešlo i u nom. *zatiljak*), posuđ. *kišljīn*. Prema *ūlje* govori se *lj* i u novijoj posuđenici *petrōlje* < petroleum.

*Glasovi š i ž*. — Mjesto *s* nalazi se *š* ne samo u konsonantskim grupama, nego i samostalno strano *s* odražuje se u ovom govoru kao *š*: *Jēzuš* (i *Marija*), *Krištuš, pršōna, šakrēt* (s disimilacijom *a—e*). U domaćoj riječi *višīna* govori se *š* mj. *s* analogijom prema komparativu *viši* (tako i *nižīna* prema *nīzi*).

S druge strane ugledanjem na primjere kao *tēžak-tēška* dobiveno je *ž* < *š* u *frižak*: *friška* < njem. *frisch*<sup>23</sup>.

Kako u čakavskim govorima nema glasa *dž*, tako se i u Senju na njegovu mjestu uvijek čuje *ž*: *žēp, žigerica, kanžija, svedožba* (u govoru *đaka*), *žurnāda, narānža*.

*Glas p*. — U njemačkim je posuđenicama *p* < *b*: *pāc* < *Beise*, *pēkljar* < *Bettler*, *petūn, petunīrāt* < *betonieren*.

*Cakavizam*. — Strogo uzevši, o problemu cakavizma ne bi trebalo raspravljati u ovoj radnji jer se cakavski danas ne govori u Senju. Cakavizam spada već u historiju senjskoga govora. Međutim kako je cakavizam u Senju bio još živ do prvog svjetskog rata, pa su neki ispitanici i govorili tako u svojoj mladosti i, pored toga, budući da je *c* mj. *č* ostavilo i danas gdjegdje trag, treba se osvrnuti ipak na tu pojavu.

Prvi podatak o senjskom cakavizmu iznio je Milčetić ovim riječima: »Stariji Seňani govore također *ca*« (Milčetić, Čakavština, 111). Potcrtamo li riječ »stariji«, nameće nam se zaključak da već tada, 1895, cakavizam nije bio jedini domaći izraz. Mlađi su prema tome u pretežnoj mjeri govorili *ča*, pa je cakavizam bio u upotrebi dotle dok su živjeli ti stariji stanovnici. Na period previranja i naporedosti cakavsko-čakavskih likova osvrnuo se P. Tijan ustvrdivši da senjski govor »prelazi iz cakavskoga

<sup>23</sup> Ispor. Skok, Žumberak, 267.

u čakavski« (Tijan, Štorije, 80). Da u Senju postoje čakavske crte, konstatirali su još Malecki (Čakavizam) i Jurišić (Nacrt, 119).

Poznato je da su čakavizam kao govorni fenomen nastojali obrazložiti Malecki (Čakavizam), Belić (Godišnjak SAN XXV i JF VIII), Hraste (Dijalekat Hvara, 12; Dijalekat Brača, 24—25 i Govor Visa, 149) i u najnovije vrijeme Hamm (Čakavizam I i II) koji — osobito u svojoj prvoj raspravi — zastupa novo, veoma divergentno mišljenje. Što u tom pogledu pruža senjski materijal?

Ako uzmemo — kao što se obično misli — da je čakavizam nastao kod nas poslije XV stoljeća, onda se može reći da je senjski čakavizam novija pojava jer dokumenti (pisani prije i poslije XV stoljeća) potvrđuju upotrebu glasa č: čast (Š 81), običnom (Š 146), rečenom (Š 147) ča (Š 160), pačati (Š 169), stlmači (Leg stih 14), riči (Leg 67). Isto je tako i kod Vitezovića (Lexicon): čavli (s. v. sparum), čistiti (punicare), četiri človika (quadriremis), čún (scapha) itd. Zna se da su čakavski elementi u Vitezovićevim djelima upravo senjski, pa smo skloni povjerovati da bi Vitezović jamačno pokazao i čakavske crte da se u njegovo doba govorilo tako u Senju. Sva je prema tome prilika da pojava senjskoga čakavizma spada u postvitezovićevsko doba.

S druge strane, čakavizam i kad je bio živ u Senju, nije nam temeljito opisan jer u spomenutim radovima, osim suhe tvrdnje da se mjesto č govorilo c, nema drugog senjskog materijala. Zbog toga mogu biti vrlo dragocjeni podaci što su ih iznijeli najstariji informatori. Njihove se informacije svode na ovo:

1. Mjesto č govorilo se c, a glasove š i ž zamjenjivali su glasovi ś i ź.

2. U glasu c sjedinjavalo se staro c i čakavizirano č, ali pored ś i ź upotrebljavalo se iskonsko s i z. Govorilo se dakle c (za č i c), s, z, ś, ź.

3. Čakavski su govorili samo stanovnici unutar gradskih bedema. Senjani dvaju većih vanbedemskih predjela, Varoša i Lopice, govorili su čakavski.

4. Ostaci čakavizma koji se i danas samo sporadički mogu čuti vide se u završetku -cić < -čić, kao npr. *trūncić*, *b̄ćić*, *Jūrčić* i u nadimcima — koji su nastali za čakavske ere: *Jācmik*, *Jācmikovica*, *P̄č*. Pored toga govori se dakako *cima* i *kapác*, ali se te riječi govore tako i u necakavskim govorima.

Sve ovo što je rečeno može nas navesti na nekoliko zaključaka. Naime, po svojoj strukturi senjski čakavizam pripada južnoj grupi koja »obuhvaća Rijeku i kvarnerske otoke te se preko Zadra proteže dalje na jug sve do Hvara i Brača« (Hamm, Čakavizam II, 70). Na tom luku Rijeka—Kvarner—Zadar sam Senj je nekako po strani. A historijski gledano, Senj se — s obzirom na uskočki i graničarski period, dakle upravo u vrijeme kad je čakavizam bio u ofenzivi — i nalazio izvan spomenutog luka u domeni drugih kulturnih, ekonomskih i političkih utjecaja. Čini se da baš to može objasniti zakašnjelost senjskog čakavizma, njegovu blagost u intenzitetu i vremensku kratkotrajnost. Međutim, kad se čakavizam i pojavio, postao je svojinom samo jednog dijela senjskog stanovništva, i to »gradskog« dijela. U sklopu pitanja o postanku čakavizma u našim govorima ne pokazuje li i senjski primjer da je do ove

pojave dolazilo ipak preko dvojezičnjaka ma koliko se to mišljenje smatralo »pučkim« (Hamm, Čakavizam II, 67).

\*  
\*       \*  
\*

### Konsonantski skupovi

Kod konsonantskih se skupova najčešće isprepliću palatalizacije i jotovanja. Zato bi se oni mogli promatrati i s tog aspekta kao dvije zasebne kategorije. Meni se ipak čini da zbog kompaktnosti materije nije potrebno suglasničke grupe sjeckati u manje odjeljke, pogotovu što njihova palatalnost nije »čista«, nego ih treba prikazati kao zaokruženu jelinu sa svim glavnim i sporednim mijenama.

Kad je već riječ o palatalizaciji kao konsonantskoj kategoriji, onda bih ovdje samo potvrdio *če*-promjenu (vok. *bōže*, *vrāže*, prez. *rečēn*, *rečēš*, *pečēn*, *pečēš* i analoško *rečēdu*, *pečēdu*), a kod *ce*-promjene upozorio bih na starije relikte *vrāzi* (:vrag), *rōzi* (:rog) pored *vrāgi*, *rōgi*, *dūhi*, *junāki*, *biki*, *vūki* i u žen. rodu *na rūki*, *na nogi*.

Inače, za konsonantske se grupe može reći ovo:

Odnos štokavskoga prodora prema čakavskoj bazi možda se ponajbolje ogleda u refleksu praslav. grupe \**dj*. Za čakavsko *j* < \**dj* nalazi se u starom senjskom jeziku obilje primjera: i u Listinama, i u Legendi, i u Vitezovićevim djelima. Taj je čakavski elemenat bio u Senju dominantan sve do u zadnjih pedesetak godina. Jači štokavski utjecaj, pa i u područje konsonantizma, uzrokovao je ovakav splet: 1) *dj* > *j*: *mejāš*, *mlāj* (mlađ), *šāja* (čađa), *Šajavac* (nadimak), *šajav* (čađav), *pošājavit*, *tujica* (pčela koja dođe u tuđu košnicu), *gospā* < *gospojā*; 2) *dj* > *j* pored novijega *đ*: *mēja* i *mēđa*, *mlāji* i *mlādi*, *slāji* i *slādi*, *glōje* i *glōđe*, *tūji* i *tūdi*, *rōjen* i *rōđen*, *potvrjen* i *potvrđen*; 3) *dj* > *đ*: *kōlovođa*, *svāđa*, *svādat* se, *vrīdāt*. prez. *zīđen*, *zīdeš* (pa odatle i inf. *zīdāt*). Treba reći da se riječi sa čakavskim odrazom osjećaju kao »starinske« i da osim *mejāš*, *tujica* i *Šajavac* — koje su postale sasvim određeni termini pa se čine »normalnim« — svi su drugi slučajevi frekventniji u poštokavljenoj formi.<sup>24</sup> Nekadašnja jačina *dj* > *j* prenosila se i na sekundarno *đ**bj* i na strano *đ* kako nam svjedoče primjeri *grōzje*, *glājōn*, *jōg*, *Majār*, *Jōrjo*, *Jōrja* pored danas mnogo običnijih *grōžđe*, *glādon*, *Mađār*, *Đōrđo*. Stari prijedlog *meju*, dobrotno potvrđen u spomenicima, glasi danas *med* (brācon, sestran) analogijom prema ostalim lokativnim prijedlozima koji imaju dočetno -*d* (*od*, *nad*, *pod* i dr.).

Osim ovih izvora glas se *j* pojavljuje i kao rezultat konsonantiziranja i da bi se uklonio zijev: *vāj*k (> *vaik* > *vavik*), *jōpet* (> *i opet*), *ūjme đca* i *sīna* ... (> *u ime* ...), *kūjna* (> *kuina*), *kaj* (> *kao* i, npr. *glādan san kaj pās*) koje je kasnije zamijenilo svako *kao*, prezenti *dōjden*, *pōjden*, *prōjde*, *obājdemo*, *obājdedu*, *ūjdedu*.

Primarno \**tj* i sekundarno *tvj*, koje se dobro razlikuje u starom jeziku (\**tj* > *ć*, *tvj* > *tj*), sastalo se danas u istom glasu — *ć*: *svīcā*, *nōć*, *čā* (*ōdi čā*), *smećē*, *trēcī* i dr.

<sup>24</sup> Slično je u Novom, Žumberku i Vrgadi.

U pogledu konsonantske skupine *šč* senjski se govor poklapa s drugim čakavskim govorima, tj. jotirane grupe *sk* i *st*, primarne i sekundarne, daju *šč*, upravo *šč*: prez. *iščēn*, *išće*, *iščēdu* (inf. *iskāt*), *pretišće*, *stišće*, *tiščāt* (< *těsk-*), *tiščī me*, *preteščālo mu je*, *ščūcat*, *ščūca mi se* (< *\*skjъk-*)<sup>25</sup>, *ščipāt* (< *\*skip-*)<sup>26</sup>, *ščīt* (< lat. *scutum*), *prīšč*, *peščāk* 'kamenčić' (: *pesāk* gen. *pěskā*), *kljīšća*, *vōščēn*, sufiks *-išće* (*dvorišće*, *ognjīšće*), — *naměščāt*, *nameščēvāt*, *pūščāt*, *spuščēvāt*, *křščen*, *ščāp*, *ščīka* (< st. got. *stikka*)<sup>27</sup>, *lišće*, inst. sg. *koščōn*, *maščōn*, *boleščōn*.

Za razliku od ove skupine, gdje se prema štokavskome *št* nalazi senjsko (i čakavsko) *šč*, valja upozoriti i na postojanje skupa *št* koji je disimilacijskim putem nastao od starijega *čt*: *pōšten*, *poštēnje*, *poštēnski* (ga je izmlatil), *nīš* (< *ničb*). Ako se uzme u obzir da je u starijem senjskom govoru bilo konsekventno *čt*, sva je prilika da se u današnjim primjerima može nazrijeti štokavski utjecaj.

Pored toga skup *št* govori se i kao refleks stranoga st: *štīmat*, *štīrka*, *štīrkat* (: *stārken*), *zaštentāt se*, *klōštar*, *mēštar*, *štrumēnt* (: *instrumento*), *štrapāc* (: *strapazzo*), *štrōj*, *štrojīt*. Slično se tome i grupa *sk* mijenja u *šk*: *škurina*, *škōlj*, *škarpiņa*, *škōda*, *biškup*, *škřb*, *škřban*, *preškrbit*, *škakāvac*.

Za *šm* < *sm* nalazim primjere *šmrīka*, *šmrīkūlja*, *šmrkalj*, *šmrkljivac*.

Prema *sinoć* ne govori se *sinoćnji* nego *sinōšnji* jamačno analogijom prema pravilnom *jutrošnji*.

Primjeri kao *fālā*, *fālīt*, *po fālīt se*, *za fālīt*, *fřcat* (< hvrcati, ARj 3, 745), *fřknut* (< hvřknoṭi) mogu se svojom prvom komponentom promatrati kao asimilacijski slučajevi (*hv* > *hf*), a drugom s gledišta gubljenja konsonanata (*hf* > *f*). Preko ovih primjera dobiven je zapravo osjećaj mijene *h* > *f*, pa su se analogno neki *h*-glasovi počeli odražavati kao *f*: *fūzīt se* 'sklizati se' (ispor. *hustiti se* u Istri; Ribarić, Razmještaj, 152), *po fūznūt se*, *fuzāljka*, *cefūljka* 'čehulja.' Ostali glavni izvori za glas *f* nalaze se u mnogim posuđenicama: *fālda*, *na fāldat*, *famīlija*, *fažōl*, *forīnt*, *fōrt* 'stalno, uvijek', *fortica*, *frājle*, *frājlica*, *frāz*, *fřgat*, *fundamēnat*, *funtāna*, *garōful*, *kālfa*, *klāftar* (drvi; 4 kub. metra), *klānfa*.

Grupe *gl*, *hl*, *kl* + palatalni vokal daju *glj*, *hlj*, *klj*: *gljēdat*, *gljēdajuć*, *pogljēdat*, *kljēcat*, *kljēčāt*, *kljēt*, *prōkljet* (particip), *kljīn*, *kljīšća* (za *hlj* nema primjera jer se *h* u skupinama gubi, ali nam Vitezović potvrđuje ranije postojanje: *pohl'epnošt*, *Hlyivno* i dr.). Pored ovoga još se za *klj* nalazi vrelo u skupu *tl* u posuđenicama: *pēkljar*, *pēkljarica* < njem. Bettler, *pēkljat* < njem. betteln, *kīklja* 'suknja' < njem. Kittel i u domaćoj riječi *přkljat* < *přtljati*.

Slično prethodnoj vezi *gl* > *glj*, i osnovno *gn* dobiva palatalni element — *gnj*: *gnjēzdō* (pored *njāzldō*), *gnjīda*, *gnjīl*, *sagnjīt*, *sagnjīlīt*, *gnjōj*.

Kao sliv grupe *ts* afrikata *c* čuje se u *brācki*, *hrvācki*, *tācki* (: *tat*) dok se u infinitivu povratnih glagola na *-ti* u sandhi-položaju nakon ispadanja *-i* govori *s*: *bojāse* < *bojat se*, *fālise*, *nagnūse*, *prāse*, *smijāse*, *probōse* < *probosse* < *probost se*, *istrēse*, pa i u prefiksnoj konstrukciji *osić* (< *otsić*). Preko asimilacije *ds* > *ts* rezultirali su u *c* i primjeri *grācki*,

<sup>25</sup> Leskien, Gramatika, 55.

<sup>26</sup> isto, 55.

<sup>27</sup> Skok, Žumberak, 257.

*gospòcki, krivopũcki* (:Krivi Put, selo), *ljũcki, susẽcki*, sandhi-slučajevi *kãcan* (< kad san), *mecõbon* (med sobon), *podõbon* (pod sobon). Nasuprot tim primjerima nalaze se likovi *caklõ, caklit se, cakljẽnka* s promjenom tjesnačkoga s ispred zatvornoga *k* u afrikatu *c* (*a ne st > ts > c*; ispor. Ivšić, Afrikata, 67). Otale i *ucvĩrak 'čvarak', grĩckat, lickat se, nalickan*.

\*  
\*      \*

### Asimilacija

Asimilacija u širem smislu znači svako prilagođivanje jedne artikulacije drugoj. Zato se pod tim pojmom može promatrati i gubljenje jednog od dvaju istih suglasnika, tj. približavanje do potpunog stapanja jednoga glasa u drugi. Ostavljajući za posebno razmatranje razna ispadanja nejednakih konsonanata, ovdje ćemo ipak spomenuti asimiliranje glasova *ć* u futuru koje se dešava kod glagola na *-ći* nakon redovitoga gubitka završnog vokala: *rẽću* (< reć ću), *dõću, dõćeš, lẽćemo, lẽćete, rẽćete, spẽćedu* (prez. *spečẽdu*), *rẽćedu* (prez. *rečẽdu*).<sup>28</sup> Ovome dakako treba dodati još neka sažimanja u sandhi-pojavama: *izme-dicẽ, me-dicõn, na-drvĩman, o-dicẽ, pre-dẽdon* i dr. Na tom širem asimilacijskom aspektu baziraju se i ostali poznati sandhi-slučajevi kao npr. *š njĩn, š njõn, iž njega, už nju, krõž njega, krõž nju, brẽž njega, brež njẽ*.

Pored toga, prijedloško se bezvučno *s* promijenilo pred zvučnim glasovima u *z*: *z dicõn, z divĩcon, z brãton, z bãbon, zdõlon 'dolje' < s dolom, ozdõl(a) 'odozdo' < od s dola, zgõron 'gore' < s gorom, ozgõr(a) 'odozgo' < od-s-gorom*. Preko tih slučajeva pomalo se izgubio osjećaj prijedloškoga *s*-glasa (ispor. npr. *šecãl san sestron*) ili se per analogiam govori *z* mjesto *s*: instrumentalni muš. roda *z ovĩn 's ovim', z onĩn, z otĩn, z okĩn* i srednjega roda *z ovĩn, z onĩn, z otĩn, z okĩn*.

U užem smislu asimilacije pokazuju jednačenja unutar jedne riječi — bilo po zvučnosti bilo po mjestu izgovora —, i to jednačenja koja su gotovo uvijek regresivna, pa pored primjera *rẽpcã (:rebãc), tẽška, glãtka, potkopãt* itd., odnosno *šcĩpãt, donẽšću, pãšćeš, pomẽšćemo, išćedu 'jest će'*, nalazimo i promjenu *v > f*: *lõfcã (:lovãc), nõfci* (pored *sõldi*), *õfcã* gen. *õfcẽ, õlofka, popõfsko, Slãfka, Slãfko, udõfcã (:udovãc)*.

Uz ovakve pojave susrećemo se s asimilacijom na distanciju kao: *pãšuš (:pasoš), Šušk, šũšica, šũšičav, šũšanj* gen. *šũšnja 'suho lišće', šũša, šũšit, ošũšit*.

Po tom su uzoru nastale i neke progresivne asimilacije na distanciju: *šẽšnãjst, šẽždesẽt, čĩžme*.

\*  
\*      \*

### Disimilacija

Kod disimilacije valja razlikovati dvije pozicije: a) razjednačivanje konsonanata u neposrednom dodiru i b) razjednačivanje na distanciju:

U prvu bi grupu išli primjeri s regresivnom mijenom *mn > vn*: *gũvnõ, sedavnãjst, osavnãjst*; s regresivnom kombinacijom *čc > tšts > šts > šc*:

<sup>28</sup> Tako je i u drugim govorima; ispor. npr. Hraste, Dijalekat Hvara, 36; Hraste, Dijalekat Braća, 54.

iz Otôšca (:Otôšac), pôšten, poštênje; s progresivnom promjenom *mnj* > *mlj*: *dîmljak*, *dîmljačar* (pored *packamîn*), *sumljîv*, *tamljân*.

Druga se grupa ogleda u disimilaciji na distanciju *r-r* > *l-r*: *lebrô*, *lezêrva*, *slebrô*, *slebrnjâča* (ime ribi); *r-r* > *r-l*: *rôl* (prema *ror* < njem. Rohr); *r-r-r* > *l-r-l*: *levôrvel*; *lj-nj* > *l-nj*: *bâlenje* (mj. baljenje), *molênje* (mj. moljenje).

Ovakva je vrsta disimilacije mogla dovesti do toga da se u nemogućnosti drugog izbora potpuno reducira jedan od dvaju istih konsonanata. Takva nulta disimilacija razabira se u *blâgosov*, *blagosîvljât*, *prokljêstvo*, *pêsto*, *dêvesto*, *dvajspêti* (:dvâjset), *trâjsput* (:trâjset), *konpir* (:krompir), *vâjk* (< *vъvêkъ*). Dakako da se tako mogu promatrati i primjeri *nâcestar*, *očepît*, *oprît*, *sokrît* (< *sъ-ot-kriti*), *poplât*, *prêstojnik* kod kojih je primjera disimilacija bila donekle potpomognuta i poistovjećivanjem sličnih prijedloga — *na* : *nad*, *o* : *od*, *po* : *pod*, *pre* : *pred*.

\*  
\*   \*  
\*

### Ispadanje suglasnika

Upotreba glasa *h* u ovom je govoru pokolebana, i to najčešće kao plod utjecaja susjednih štokavskih govora koji gube glas *h* i na početku riječi, i u sredini, i na kraju. Pored mnoštva stabilnih primjera s početnim *h* (*hâlja*, *hîljada*, *hlâd*, *hrên*, Hrvât) vidi se ispadanje početnoga *h* u *vâcat*, *uvâtit*, *tît* 'htjeti', prez. *očû*, *očêš*, etc. *tîl*, *tîla*. K tomu treba dodati i promjenu *k-* > *h-* koje zatim ispada: *êêr* (< *hêer* < *kêer*), *lâče* 'čarape' lat. calcea (Skok, Žumberak, 251), *rûšva* 'kruška', *rûšvič*, *ôskorušva*. I odnos muž. roda *mêkak*, *žûkak*, *lâgak* (koji se još uvijek čuje kod najstarijih Senjana) prema žen. rodu *mêka*, *žûka*, *lâka* pokazuje prijelaz *k*, *g* > *h* > *ô*.

Ista je situacija i sa srednjim glasom *h*. Primjerima *Dûhovi*, *grihotâ*, *snahâ*, *mâhnût*, *uzdahnut* suprotstavljaju se štokavski importi *kûvar*, *kûvarica*, *kûvat*, kosi padeži *krûva*, *na krûvu*, *s krûvon* prema nom. *krûh* (ili kod djece kadšto *krûf* < *kruv*), *kûjna* (kuhinja), *mâljan* (malahan).

Dočetno je *-h* postojano: *dûh*, *grîh*, *klôh* 'tlo', *mîh*, *smîh*, *njegôvih*, *svîh*, *njih*. Dok imenice zadržavaju završno *-h* bez obzira na kakvu su mjestu u rečenici, dotle oblici gen. plurala pridjeva, zamjenica i brojeva, kad se *ne* nađu na apsolutnom kraju rečenice, mogu se čuti i bez *-h*, pogotovu ako iza njih stoji riječ koja počinje konsonantom: *kad i(h) vidîn*, *od drugî(h) ljûdi*, *od nji(h) ni trâga ni glâsa*, *dobri(h) komâdi se navûcal*, *Sprîd cârski(h) magazîni*, *Zâd cârski(h) magazîni*.

O gubljenju prefiksalnoga *v* (< *vъ*) već je bilo govora kod glasa *a* (*zêt*, *zâmen* < *vъzêtî*; *êêr*, *êêrânji* < *vъêera*; *šenâc* < *vъšš*; *nûtra*, *nûtar-nji* < *vъ nqtrê*). Ovdje ćemo zato registrirati ispadanje interkonsonantskoga *v*: *crljen* pored novijega *crvén*, *Crljênka* (Moguš, Toponimika, 105), *crljiv*, *četrtâk*, *četrti*, *srbît*, *srbî me*, *srâb*.

Redukcija početnoga eksplozivnog *p-* provedena je i u Senju: *tica*, *tîčica*, *čelâ*, *čelinjâk*, *šenica*, *šenišni*, *sovât* imperat. (*ne*) *sûj*.

U skupu *dl* ispada *d* kod *vâlje* < *vъdъlê*, *lêtô* < *dlêto*.

Grupa *dn* dobro se čuva (npr. *jednā*), ali se u brzu govoru ipak čuje *jĕn-dvā-trĭ* (inače *jedān, dvā, trĭ*).

\*  
\*       \*  
\*

### Dodavanje suglasnika

Kod dodavanja suglasnika primjećuju se dvije kategorije: početna i dočetna.

U prvoj se grupi nalaze proteze. Pored spomenutih kontaminiranih pojava kao *jĕpet(a)* govori se *Jāndrĕ, jāpnĕ, jĕrav* (< *erav* < *herav*), *jārbul, jādno*.

Od ostalih početnih dodavanja bilježim *zovūda* mj. s ovuda, *zonūda, zotūda, zokūda* gdje je *z* došlo analogijskim putem preko sandhi-pojava (vidi poglavlje o asimilaciji). Ipak se čuje prefiksarno *s* u *strōšak* gen. *strōška*. Istu je pojavu zapazio Skok koji za Žumberak pretpostavlja da je to »ostatak i pretčakavskog kajkavskog« (str. 274). Možda potvrđeni senjski primjer govori u prilog tome da je riječ donesena u Žumberak iz Senja. To što se riječ *strošak* nalazi i u slovenskom jeziku može samo pokazivati starinu.

Od dočetnih prijanjanja karakteristično je *-n*: *pĕtlen, odāvlen, odātlen, odāklen, jednĭman, svĭman, mojĭman, njegĕvĭman*; *-r* (< *že*): *nĭgdĭr, svagĕdĭr*; — *-k(a)*: *vĕdĕka, nĕdĕka, tĕtĕka*; *-t*: *ĕndat*; *-c*: *tākĕc*; *-h*: *klĕh 'tlo'*. Dodatke *-ka* i *-re* smatra Milčetić običnim u čakavaca pa među ostalim primjerima navodi i one koje je čuo u Senju: *gorikara, dolikara, ondekara, ovdekara*; *svagĕr* i *svagĕr* (Milčetić, Čakavština, 114). Takvi su dodaci obični i u štokavskoj Lici i u štokavskoj Dalmaciji.

\*  
\*       \*

### Metateze

Neki primjeri za metatezu zabilježeni su već u vezi s drugim pojavama: *vĕdĭ* i *vĕdĕ, vĕdĕka, nĕdĭ* i *nĕdĕ, nĕdĕka*. K tima dodajem: *gājba 'krlетка'* < tal. *gabbia, lājnski, kĕjnski, strājnski, blagdājnski, sĕjnski* pored *sĕnski, Sĕnkinja* gdje se *j* izgubilo zacijelo nakon metateze. Inače se govori *Sĕnj, Sĕnjanin, kĕnj* itd., a sporadički i *sĕjnski*.

Od metateza slogovnih razmjera zabilježio sam: *kolān* < *konal* (< tal. *canale*) i *Kolān* (toponim), *gamazĭn* (rjeđe) pored *magazĭn*.

## A K C E N A T

Iz onoga što je do sada izloženo može se vidjeti da je senjski govor, iako potisnut štokavskim utjecajem, sve do danas dobroano sačuvao stare (i starije) osobine čakavske fonetike, pa makar se one nalazile katkada i u okaminama samo. Štokavski će se udar osjetiti i kod oblikâ (u deklinaciji i konjugaciji). Razumljivo je stoga da ni akcenat nije ostao sasvim pošteđen štokavskog utjecaja iako je akcenatski sistem senjskoga govora — kao sistem — sačuvao sve bitne karakteristike stare čakavske akcentuacije. Taj je govorni elemenat ostao najkonservativniji i ovdje kao što je najmanje promjenâ doživio i u drugim govorima (ispor. Hraste, Rapska akcentuacija, 165).

Akcentansko stanje u Senju počelo je u novije i najnovije vrijeme zanimati neke dijalektologe jer su za potrebe svojih radova trebali i senjskim akcentom potkrijepiti ovu ili onu tvrdnju (Ivšić, Belić, Junković, Jakić-Cestarić). Podatke o senjskom akcentu crpli su uglavnom iz rada Jelke Ivšić » $\text{R}$  u senjskom govoru« (JF, X, 1931) gdje su svi primjeri akcentuirani, kao i iz jedne šaljive anegdote pod naslovom »Senjska bura 1928.« što ju je Pavao Tijan akcentuiranu uvrstio u svoju zbirku »Senjske štorije i čakule« (ZbNŽO, XXXII-2, 1940, 222—225).

Na temelju te građe i svojih opažanja prikazao je prof. Stjepan Ivšić u svom radu »Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike« (ZbFF, I, 1951) čak i »kratku karakteristiku senjske akcentuacije« u ovih 8 tačaka:

»1. Troakcenatski sjevernočakavski sistem s akcentima  $\text{''}$   $\text{^}$   $\text{~}$ , sa čuvanjem oksitoneze  $\text{''}$  i novoga akuta  $\text{~}$  u svakom položaju; ispor. na pr. *krāļ* — gen. *krāļā*, *gospodār*, *pūtnik*, određ. pridjev *mlādi*, gen. *vodē*, *plāća*, *plātimo* i dr.

2. Dužina samo ispred akcenta  $\text{''}$ , na pr. *plācāt*: *plācāmo*, *plācāli*: *plācāl*, *oslipila*: *oslipil*, *slipci*: nom. sing. *slipāc*, *glāvū*: gen. *glāvē*.

3. Ograničeno duljenje s akcentom  $\text{~}$  ispred sonanata, na pr. *Sēn* — *Seña*: *sējnski*, *kōñ* — *koñā*: *kōjnski*, *dīm* — *dīma*: *dīmāak*, *kļin* — *kļina*, ali: *gospodīn*, *stōl*, *vōl*, *postōl* — *postolā*, *krāj*, *rāj*, *plisnīv*, *pijān*, *gotōv* pored *stār*, *ñegōv*, *govoril*, *čuvāl* i dr. Sporadično je duljenje i: *obēd*: *obēda* i *obēdvat*, *drīmēž*: *drīmēža*.

4. Duljenje nepostojanog *a* u primjerima kao *kolāc* gen. *kōlcā* pored *otāc* — *ocā*, *slipāc* — *slipcā*, *sudāc* — *sūcā*, *pēsāk* — *pēsķā* (pijesak), *momāk* — *momkā*, *udovāc* — *udōvcā*, *jārām* — *jārmā*, *kotāl* — *kotlā* i dr. Prema takvim se primjerima govori i *mrtvāc* — *mrtvācā*, pa i *danās* mjesto *danās*, *jesenās* mjesto *jesenās*, *večerās* mjesto *večerās*.



5. Prezenti kao *gineš*, *rižeš* i određeni pridjevi kao *siti* bez sjevernočakavske metatonije s akcentom ◌: *gineš* itd.

6. Akcenat zamjenica: *jā*, *tī*, *mī*, *vī*, *nās*, *vās*, *nih* mjesto *jā*, *tī*, *mī*, *vī*, *nās*, *vās*, *nih*. Tako se govori i *nāš* i *vāš* mjesto *nās* *vāš*.

7. Akcenat pridjeva *stāri*, *māli*, *prāvi* mjesto sjevernočakav. *stāri* itd.

8. Od ostalih osobina spomenut ću ovdje još samo neke analogijske akcente u glagolu: a) prez. *predē* — *predēmo* — *predēdu*: *prēdēn* (mjesto *prēdēn* prema 2. tački), *imo* — *īdu*: *īn 'jedem'*, *držīmo* — *držīdu*: *držīn*; b) ptc. akt. *trēsāl* — *trēsla*: 1. l. prez. *trēsēn*, *tūkal* — *tūkla*: prez. *tūčēn*, *vūkal* — *vūkla*: prez. *vūčēn*, *ozēbal* — *ozēbla*: prez. *ozēbēn*, *narāsāl* — *narāsla*: *narāstēn* i dr. prema *pēkal*, *pēkla*: *pečēn*, *grizāl* — *grizla*: prez. *grīzēn*; c) ptc. pas. *trēsēn* (-a, -o): 1. l. prez. *trēsēn*, ptc. *tūčēn* (-a, -o): prez. *tūčēn*, ptc. *vūčēn* (-a, -o): prez. *vūčēn*, ptc. *plēten* (-a, -o): prez. *pletēn*, ptc. *pēčēn* (-a, -o): prez. *pečēn*, ptc. *ogrēben* (-a, -o): prez. *ogrebēn* prema ptc. *prēden* (-a, -o): *prēdēn*, ptc. *grīžen* (-a, -o): prez. *grīzēn*« (str. 363—364).

Na temelju ovih karakteristika profesor je Ivšić želio i primjerima iz senjske akcentuacije (pored vrgadinske, hvarske, viške, bračke, šoltanske, čiovske i driveničke) pokazati, s jedne strane, neka slaganja između sjevernočakavske i posavske akcentuacije i, s druge, podudaranja senjskoga akcenta s akcentom južnočakavskih govora. Ivšić je tako nastojao otkloniti Belićevu tvrdnju o »uzajamnim vezama« južnočakavske areje s posavskim govorom — iznijetu u Belićevu djelu »O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji« — i potvrditi kako se i ovdje očitovala jezična pojava »da se izoglose u srodnim govorima ne sastaju u jedan splet, nego da se sijeku i prepliću« (Ivšić, Iz akcentuacije 376). Za tu svrhu Ivšiću i nije trebalo više od onoga što je u tom pogledu pružao do tada objavljeni materijal iz Senja<sup>29</sup>.

Na te Ivšićeve teze odgovorio je prof. Aleksandar Belić u svom radu »Iz srpskohrvatske akcentologije i dijalektologije« (JF, XIX) koristeći se istom građom kojom se služio i Ivšić. Belić se, naravno, u 5. tački pozabavio i senjskim akcentom, postavljajući prije svega ovo pitanje: nisu li primjeri »*jā*, *tī* i sl. i *stāri*, *māli*, *prāvi* kao što ima posavska i južnočakavska akcentuacija . . . uneseni sa strane, tj. od onih ikavskih dijalekata koji su dopirali i do Senja« (Belić, Iz akcentologije, 127). Našavši, osobito u morfologiji (o čemu će biti riječi kasnije), neke iste crte i kod senjskih čakavaca i kod štokavaca, Belić u svom odgovoru podvlači da bi akcenatska podudaranja između senjske i posavsko-južnočakavske akcentuacije trebalo tumačiti upravo vanjskim utjecajem, bilo štokavskim bilo južnočakavskim. Ono dakle što je u Senju različito od sjevernočakavskog akcentuskog sistema, nije rezultat »organskog javljanja« nego import.

Senjskim se akcentom pozabavio i Zvonimir Junković u svom radu »O jeziku Vitezovićeve *Kronike*« (RSI, sv. 2). Junković je, oslonivši se na spomenutu građu i na moje podatke (vidi njegovu bilješku br. 20 na str. 113), utvrdio mnoga slaganja između Vitezovićevega jezika i senjskoga govora, pa je — govoreći o Vitezovićeve akcentu — zaključio ovako: Vitezović je »sačuvao svoj čakavski akcenat. Akcenatska građa u *Kronici*

<sup>29</sup> Tako je Ivšiću bilo glavno da se u primjeru *dīmíak* javlja i s akutom (*i*), kako je zapisano, makar se u Senju govori samo *dīmľjak*.

pokazuje ne samo to, da je taj akcenat čakavski, već i to, da je on senjski« (spacionirano i u originalu, 115).

I u radnji Vesne Jakić-Cestarić »Iz akcentuacije čakavskih kopnenih govora« (Radovi JAZU, knj. 6—7) dodirnut je senjski akcenat. Cestarićeva drži da se »akcenatske crte, po kojima se Senj odvajaju od sjeveročakavskih govora... nisu razvile pod direktnim utjecajem štokavskih ikavskih govora, nego su se i akcenatske izoglose, kao i fonetske i morfološke, širile od istoka prema zapadu i prodirale sve do Senja« (o. c. 269). Tako senjska akcentuacija, po Cestarićevoj, ulazi — pored vrgadinske i novigradske — u sklop posebne čakavske grupe koja u potpunosti ne pripada ni južnočakavsko-posavskoj struji (Belić) ni sjevernočakavskoj (Ivšić), nego se na tom terenu — kao na kakvu međuprostoru zajedno s Likom i zapadnom Bosnom — miješaju akcenatske izoglose obaju polova, pa se zbog toga u historijskom razvoju našega jezika formirala nova, srednjočakavska grupa. (Zaključak o postojanju takve prijelazne akcentuacije već je prije Cestarićeve izveo prof. Hraste na temelju izučavanja akcenatskog sistema Biograda na moru i njegove okolice; v. Hraste, Akcenat Biograda, 10).

Pred nama su, dakle, četiri pogleda na neke probleme iz senjske akcentuacije. Sva ta tumačenja potrebno je uzeti u obzir kad se raspravlja o tom pitanju. Samo, da bi se mogao dobiti jasan uvid u čitavu problematiku, potrebno je dati cjelovitiju sliku akcenatskog sistema u Senju, proširujući u mnogočem Ivšićevu »kratku karakteristiku«, jer su se dosadašnji radovi bazirali ipak više ili manje na ograničenom materijalu. Tako će se moći bolje odrediti položaj senjskoga akcenta u općem sklopu čakavske akcentuacije, a time ujedno odgovoriti na postavljena pitanja.

### Sistem i fiziologija

Današnji senjski govor ima dobro sačuvan troakcenatski sistem: kratkosilazni (˘), dugosilazni (ˉ) i čakavski akut (~). Sva tri akcenta mogu stajati na svakome mjestu u riječi, pa se prema tome senjska akcentuacija odlikuje i »čuvanjem oksitoneze ˘ i novoga akuta ~ u svakom položaju« (Ivšić, Iz akcentuacije, 363). Staro se mjesto akcenta sačuvalo u golemoj većini primjera, i to:

a) u primjerima u kojima je danas kratkosilazni akcenat: *brāt, miš, nēbo, rība, sīpa, vrāna, kūvarica*; — *besēda, motīka, udovica, Hrvatīca, kolēno, narāmak*; — *jezik, bubrig, otāc, nosit, ležāt, vāgnūt*; — *ženā, nogā, Frānē, Jūrē, onā, onī, dobrotā, lipotā*, genitivi *ocā, popā, konopā; krāl jā, postolārā*;

b) u primjerima u kojima je danas dugosilazni akcenat: *zūb, mēd, vrāt, grād, zīd, mōst, māst, glād*; — *mēso, tēsto, sūnce, prāse*, vokativi *Kāte, Jūre, Frāne*; — *Jugoslāvija, jargōla, santīna*; — *alāt, Hrvāt, mirnō* 'pomirenje', prez. *morāš*, genitivi plur. *divīc, motīk, besēd*;

c) u primjerima u kojima je danas čakavski akut: *kljūč, smīh, nōž, lišće*; — *divōjka, lokārda, dvorīšće ognjīšće*; — *gospodīn, bakalār, praščāk, petāk, zvonīk*; — *smečē, vočē*, genitivi *nogē, ženē, vodē, glavē, rukē* i dr.

O fiziologiji tih triju akcenata treba reći ovo:

Akcentat " ne razlikuje se od štokavskoga kanona, samo što će on biti snažniji, ekspresivniji u primjerima kao *pōp*, *mriža*, *kuliko*, *obēdvat*, *nogā*, *kakō*, *mečāt* negoli u *rūkā*, *mlādā*, *sēdā*, *pālit*, *plāčāli*, tj. kratkosilazni akcentat gubi nešto na snazi kad se nađe iza dugog vokala. Sličnu je pojavu uočio i prof. Belić u Novom gdje se " akcentat izgovorom »približava onim štokavskim govorima, u kojima je taj akcentat s prevladavanjem ekspiratornog momenta, dakle, u kojima se njihov silazni karakter zamjenjuje samo jednim ekspiratornim iktusom« (Belić, Zametki, 23—24).

Akcentat  $\cap$  jednak je štokavskom.

Biće  $\sim$  akcenta poklapa se s onim što je rekao prof. Ivšić u svom »Prilogu za slavenski akcentat« da je pri izgovoru  $\sim$  akcenta »ekspiratorna sila veća u drugom dijelu sloga, a i glas poraste« (Ivšić, Prilog, 146).

Iz primjera kao *letīdu*, *zīma*, *teplīna*, *višīna* i sl. moglo bi se pomisliti da senjska akcentuacija ima eventualno i tzv. poludugi akcentat ( $\wedge$ ). Ja sam na to osobito pazio i uvjerio se da između  $\sim$  akcenta u riječi *šūša*, *vrāta*, *mlādi*, *plītki* i dr. i *letīdu*, *zīma*, *teplīna*, *višīna*, *vrućīna* nema nikakve razlike; svi se ovi primjeri izgovaraju jednako visoko i jednako dugo.

#### Kratkosilazni akcentat

Već iz primjera koji su do sada navedeni vidi se da senjski govor dobro čuva staro mjesto " akcenta. Taj će akcentat biti uvijek i na vokalnem  $\mathfrak{r}$  kad je to  $\mathfrak{r}$  naglašeno, npr. *přvi*, *křv*, *břz*, odnosno *smřt*, *přst*, *vřtal*, *gřlo*. Generalna pokrata vokalnoga  $\mathfrak{r}$  vrši se i u nenaglašenim slučajevima: *zavřtit* (:štok. *zavřtjeti*), *zavřšit* (:štok. *zavřšiti*).

U glagola I vrste tipa *donēst* i *rāst* dolazi " akcentat u oba participa perfekta bez obzira na dužinu korijenskog sloga u infinitivu, npr. *donēst*: *donēsāl* (-a, -o), *donēšen* (-a, -o); *pēc*: *pēkāl* (-a, -o), *ispēcēn* (-a, -o); — *rāst*: *rūsāl* (-a, -o), *prorāščen* (-a, -o); *trēst*: *trēsāl* (-a, -o), *rastrēsēn* (-a, -o) i dr. Ovakve je analogijske slučajeve dovoljno jasno prikazao prof. Ivšić u 8. tački svojih napomena o senjskoj akcentuaciji. Potrebno je ipak upozoriti da se analogija " akcenta i analogija nepromjenljivosti mjesta akcenta zadržala samo u participima; ona se nije protegla na ostale pri-djeve ni po samu akcentu (ispr. *nāgal-nāglā-nāglo*) ni po nepromjenljivosti njegova mjesta (ispor. *dōbar-dobrā-dobrō*).

Unutrašnja se analogija još dobro vidi i kod glagola *čitāt* mj. *čitāt* (:štok. *čitati*), *břbljat*, *čūpat*, *riřat*, *zījat* koji bi trebali imati akcentat po tipu *bubnjāt* (:štok. *būbnjati*), *krepāt*, *žuljāt*. Te je glagole uhvatila analogija tipa *pīvat*, *pīpat*, *slūшат* pa im se i ostali oblici slažu po analogijskom tipu: ispor. *čitāt*, prez. *čītaš*, imperat. *čītaj*, ptc. *čītal* kao *pīvat*, prez. *pīvaš*, imperat. *pīvaj*, ptc. *pīval* za razliku od *bubnjāt*, prez. *bubnjāš*, imperat. *bubnjāj*, ptc. *bubnjāl*. Ali najbolji dokaz unutrašnje analogije (a ne vanjskog utjecaja) vidi se zacijelo u pluralu *pōlja-zvōna* (:štok. pl. *pōlja-zvōna*). Prema singularu *pōlje-zvōno* nalazimo u književnom jeziku plural *pōlja-zvōna* jer se stariji akcentat povukao radi akutiranog -a<sup>30</sup>, tj.

<sup>30</sup> Ivšić, Prilog, 198.

\*pòlja-\*zvòna > poljā-zvonā > pòlja-zvòna, kao što se dogodilo i kod štok. mèda < međā: akuz. mèđu, nòva < novā: sr. r. nòvo. Zato bismo u Senju mogli očekivati pl. poljā-zvonā, nom. mejā, žen. r. novā. Međutim u ovakvim se primjerima govori pòlja-zvòna analogijom prema lèta-mèsta (gdje se akcenat u pluralu nije mogao povući jer je u singularu bio akutan na korjenitom slogu), a tako isto i mēja prema akuz. mēju<sup>31</sup> (akcenat " generaliziran je onda i u ostalim padežima), žen. rod nòva prema muškom i srednjem rodu nòv-nòvo.

Odnos štokavskih oblika pòlja: pòlje pogodio je težnji za razlikovanjem množine od jednine, pa se proširio ne samo na imenice žita: žito, br̄da: br̄do, māsla: māslo, mjēsta: mjēsto, nego je djelovao i na to da se stvori razlika između sg. sèlo i pl. sèla (mj. sèla). Kako je u Senju bila jača analogija zbog koje se u množini govori pòlja-zvòna (mj. poljā-zvonā), isto se tako nije oživotvorila potreba za akcenatskim razlikovanjem sg. selò od pl. selā. Akcenat " u sg. però, lebrò, sedlò, stegnò ostao je na istome mjestu i u pl. perā, lebrā, sedlā, stegnā.

Treba još spomenuti da se senjski akcenat javlja sporadično na mjestu štok. naglašene dužine kao bik (:štok. bìk), čir, lānac, ūlje, dīsat, a i na mjestu književne nenaglašene dužine kao rešētkā (:štok. rēšētkā), derētkā, desētkā.

### Dugosilazni akcenat

Osim primjerā koji su već navedeni, a iz kojih se razabira da se u Senju dobro čuva staro mjesto  $\cap$  akcenta, valja spomenuti da se  $\cap$  akcenat nalazi i u stegnutim likovima kao pās, jedanājst dvanājst itd. po obrascu da āa daje ā. Isti je akcenat nastao nakon gubitka poluglasa i u gen. pl. onih imenica koje u ostalim padežima imaju nepromijenjen " akcenat na korijenu ili osnovi. Tako se prema nom. sg. kūca, krāva, rība, šito, lèto, motīka, besēda, kolèno, jezik, bubrīg i dr. govori u gen. pl. kūc, krāv, rīb, šit, lèt, motīk, besēd, kolèn, jezik, bubrīg.

Ako ženski rod pridjeva (i glagolskih) ima staru poziciju dužina + „ akcenat (— " ), npr. būdnā, dūžnā, glādnā, jādnā, žēdnā, sūhā, bìlā, pīlā, onda muški i srednji rod dobivaju  $\cap$  akcenat na slogu dužine: būdan, dūžan, glādan, jādan, žēdan, sūh, bìl, pīl (odnosno bìlo, pīlo i dr.).

Slično analogijskom prijenosu " akcenta s jednog oblika na drugi (npr. nòv-nòva-nòvo) može se i kod  $\cap$  akcenta razabrati analogijsko djelovanje nominativa na genitiv, npr. lāž, gen. lāži (:štok. lāž, gen. lāži), ali i obratno, tj.  $\cap$  akcenat kosih padeža mogao je zahvatiti i nominativ: glēžanj prema gen. glēžnja.

Primjeri kao žen. rod. sūhā: sr. r. sūho, nom. rūkā: akuz. rūku pokazuju da se stari akcenat mogao premjestiti ako se našao ispred akutiranog -a. Tako se premjestio i u štok. pl. mésa (< mēsā): sg. mēso. Međutim, u Senju se i u pluralu govori mēsa, tēsta (mj. mēsā, tēsā), tj. i ovdje ne postoji akcenatsko diferenciranje jednine i množine, nego je akcenat množine jednak akcentu jednine.

Ali jedan od najvažnijih momenata u vezi s  $\cap$  akcentom svakako je pitanje metatonijskog  $\cap$  akcenta. Prezenti kao gīneš, rēžeš i odre-

<sup>31</sup> Paralelu za izjednačivanje akcenta akuzativ-nominativ vidi u nom. sūza (mj. suzā): akuz. sūzu.

deni pridjevi kao *siti*, *bogāti* naveli su, kao što se vidjelo, naše dijalektologe na zaključak da u senjskoj akcentuaciji nema sjevernočakavske metatonije s akcentom  $\circ$ , tj. nema *gīneš*, *rēžeš*, *sīti*, *bogāti*. Premda su ti primjeri brojni, senjski je govor ipak sačuvao i starije stanje s metatonijskim  $\circ$  akcentom, što pokazuje prez. *trēban*, *trēbaš* i dalje (:štok. *trēbām*, *trēbāš*), imperat. *trēbaj* (:štok. *trēbaj*). Odatle je onda ujednačen akcenat infinitiva *trēbat* i participa *trēbal* (-a, -o). I to je dokaz da se u glagolskim oblicima ostvarila tendencija akcenatskog ujednačenja. Samo, pri tom je ujednačenje išlo obično od infinitivnog akcenta, pa je zato najčešći tip *gīnut-gīneš*. Na toj liniji akcenatskog izravnivanja od infinitiva ka drugim oblicima izuzetak čini upravo tip s metatonijskim  $\circ$  akcentom s ujednačenjem polazeći od prezentskog akcenta: *trēbaš-trēbat*. U tu malu grupu s metatonijskim  $\circ$  akcentom idu glagoli *trēbat* i *rībat* kojima su se priključile i neke kasnije preuzete strane riječi kao *ôrbat* 'teško raditi' < njem. *arbeiten*, *pāgat* 'platiti' < tal. *pagare*, *ukēbat*, *prôvat*. Bit će da su ovoj grupi pripadali i određeni pridjevi kao *siti*, *bogāti*, ali su oni analogijom prema svojim neodređenim oblicima (*sīt*, *bogāt*) izgubili metatonijski akcenat.

### Čakavski akut

U primjerima kao *pās*, *jedanājst*, *dvanājst* moglo se vidjeti da stezanje vokala *āa* daje *â*. Za razliku od toga sažimanje samoglasnikā *aā* rezultira kao *ā*. To potvrđuju i senjski primjeri: *nēčeš-nēće* < *ne(h)ö-ćeš-ne(h)öće* (takav je akcenat u svim licima prezenta), *dōjde* < *doīde* (i u čitavom prezentu), *nīma* (uz novije *nēma*) < *\*neimā* (i u ostalim licima prezenta), *mōga-mōmu* < *mojēga-mojēmu*, *tvōga-tvōmu* < *tvojēga-tvojēmu*, *njē* (gen. sg. od *onā*) < *\*njejē*, *nemōj-nemōjmo-nemōjte* < *\*nemozi-nemozimo-nemozite* (postojanje takva akcenta ispor. kod *pomozī-pomozimo-pomozite*), *gospā* < *gospojā*, *grēš-grē* < *gredēš-gredē* (i u čitavom prezentu), *stāt* < *stojāt*, *dvājset* < *dva(d)ēset*, *trājset* < *tri(d)ēset* (glas *a* u *trājset* je analogijom prema *a* u *dvājset*) i sl.

Tomu je vrlo slično i dobivanje akcenta  $\sim$  na dugom slogu od pozicije — " kad u infinitivu otpadne naglašeno -i: *trēst* < *trēstī*, *rāst* < *rāstī*, *kljēt* < *klētī*, *pōc* < *pōcī* i sl. ili kad otpadne završni naglašen poluglas iza dužine: *krāl̄j* < *\*krāľ̄b*, *smīh*, *grīh* i gen. pl. *glāv* < *\*glāv̄b*, *rūk*, *strān*, *dūš*. Prema ovakvim primjerima nastala su — po Ivšićevu mišljenju (v. Ivšić, Prilog 184. i 185) — duljenja u obliku  $\sim$  akcenta i kod gen. *žēn*, *gōr*, *smōl*, gdje je inače vokal pred završnim -b bio kratak (ispor. *žēnā*, *gōrā*, *smōlā*), jer je krajnji konsonant (*n*, *r*, *l*) bio pogodan da izazove duljenje. A kad smo tako pored pravilnih gen. pl. *glāv*, *dūš*, *rūk* dobili *žēn*, *gōr*, *smōl*, onda se ovakvo duljenje vokala generaliziralo pa se protoglo i na ostale genitive plurala u kojima je " akcenat bio na nastavku: *nōg* < *\*noḡb*, *kōz*, *lōz*, *mūh* i dr. Generalizacija duljenja zahvatila je i gen. pl. ličnih zamjenica *nās*, *vās*, *njih* kod kojih je ranije osnovni vokal bio kratak, ali je zbog svoje uzlazne prirode pri duljenju dao  $\sim$  akcenat. Nominativ pak lične zamjenice *jā* dade se izvesti od starijeg *\*āz̄b*, a ugledanjem na *jā* dobili su akut i ostali nominativi: *tī*, *mī* *vi*<sup>32</sup>.

<sup>32</sup> Takav akcenat ličnih zamjenica ima i Vitezović u svom rječniku.

Prema akcentu pronominalnog gen. sg. *njě* (< \**njeě* < \**njejě*) govori se u Senju s ~ akcentom i imenski gen. sg. kao *zemljě*, a preko toga govori se onda i *vodě*, *nogě*, *dušě*, *sestrě*, *dobrotě*, *rukě*, *glavě*, *bradě* itd., tj. sve imenice *a-* (*ja-*) osnova s akcentom na dočetnom -*ä* u nom. sg. imaju u gen. sg. akcenat -*ě*. Te imenice dobivaju ~ akcenat i u instr. sg.: *vodōn*, *nogōn*, *dušōn*, *sestrōn*, *dobrotōn*, *rukōn*, *glavōn*, *bradōn*. One su povukle za sobom akcenatski ne samo instr. sg. ženskog roda i-osnova te se govori *boleščōn*, *koščōn*, *maščōn* i sl. nego i imenice muš. i sred. roda *o-* (*jo-*) osnova koje u kosim padežima imaju akcenat na nastavku: *konopōn* (gen. *konopā*), *konjōn* (:gen. *konjā*), *popōn*, *stolōn*; — *selōn* (:gen. *selā*), *vinōn*, *dnōn*, jer se akcenat ~ u instr. sg. imenica muš. i sred. roda »ne može... protumačiti samo utjecajem konsonanta -*m*« (Ivšić, Iz naše akcentuacije, str. 371—2).

Pored toga ~ se akcenat nalazi i u senjskom akcenatskom sistemu kao rezultat skakanja akcenta sa starije pozicije —  $\cap$ . Prema tome govori se u prezentu *pitaš-pīta*<sup>33</sup> (< \**pītāšb*-\**pītā* < \**pītāješ*-\**pītāje*), *věžeš-věže*, *vāgneš-vāgne*, *gāsiš-gāsi*, *sādiš-sādi*, *mūtiš-mūti*, a preko toga akcenat ~ protegnut je i na sva lica prezenta (*pītan*, *pītaš*, *pīta*, *pītamo*, *pītate*, *pītadu*) i na ptc. pas. *pītan* (-*a*, -*o*), *vēzan* (-*a*, -*o*), *vāgnjen* (-*a*, -*o*), *ugāšen* (-*a*, -*o*), *zamūčen* (-*a*, -*o*) jer se i »drugdje udešava ptc. pf. pas. prema prezentu« (Ivšić, Prilog, str. 165). I u primjerima kao *vrātiš-vrāti* (< \**vortišb*-\**vortītb*) skočio je akcenat i postao ~ jer je -*or-* uz konsonant ekvivalentno dugom vokalu (\**pītāšb*=\**vortišb*). Tako se obrazovao akcenatski tip inf. *pītāt-vrātīt*, prez. *pītaš-vrātiš*, ptc. perf. pas. *pītan-vrāčen* u kojem se ~ akcenat proširio na sva lica prezenta i na ptc. pas. svih glagolskih vrsta s infinitivom na —  $\cap$ : prez. *fāliš*-ptc. pas. *pofāljen* (:inf. *fālīt*), *klātiš* (:klātīt), *mlātiš*-*izmlāčen* (:mlātīt), *rīče* se (:rīčāt se), *polīvan*-*ispolīvan* (:polīvāt) itd.

Već se kod *pītaš-pīta* moglo vidjeti da postavljeni zakon —  $\cap$  > ~ — nije u Senju u potpunosti proveden jer se dužina iza akcenta pokraćuje (\**pītāšb* > *pītāš* mj. *pītāš*). Tako se pokratila i u određ. obliku *drāga* mj. *drāgā* (< *drāgā* < \**drāgāja*). Prema određ. obliku *drāga* neodređeni je *drāgā*. Muški i srednji rod neodređ. oblika glase *drāg*-*drāgo*. Takav tip *drāg*-*drāgā*-*drāgo* povukao je za sobom neodređ. oblik srednjeg roda i onih pridjeva koji inače imaju isti akcenat kao ženski rod: *žūto* mj. *žūtō* (:štok. *žūto*), *bēlo* mj. *bēlō*, *cēlo* mj. *cēlō*, *mlādo* mj. *mlādō* i dr. Ali kako je za akcenat određenog oblika odlučan u našem jeziku vrlo često neodređeni oblik ženskog roda, tako smo prema *drāga* dobili u muškom rodu *drāgi* i u srednjem *drāgo*. Dakako da je onda ~ akcenat određenog oblika kod svih pridjeva ovoga tipa: *žūti*-*žūta*-*žūto*, *bēli*-*bēla*-*bēlo*, *cēli*-*cēla*-*cēlo*, *mlādi*-*mlāda*-*mlādo* i sl.

Jednako tako nalazi se ~ akcenat u rednih brojeva *pēti*-*pēto*-*pēta* (< \**pētā* < \**pētāja*), *devēti*, *desēti*, a po uzoru na to govori se i *trēci*, *šēsti*, *sēdmi*, *ōsmi* (mjesto četvrti govori se *četvrti* zbog pokraćivanja akcenta na r).

<sup>33</sup> Prema postavljenom Ivšićevu zakonu (Prilog) da —  $\cap$  > ~ — trebali bi ti oblici glasiti upravo *pītāš-pītā*, ali se u Senju dužina iza akcenta uvijek pokraćuje.

Mada naprijed spomenuti primjeri kao pl. *pōlja*: sg. *pōlje* i pl. *mēsa*: sg. *mēso* potvrđuju pravilo o nepromjenljivosti senjskoga " i ○ akcenta nađu li se oni na korjenitom slogu u riječi, ipak mi valja reći da je to novija pojava, kao što je novije i to da se govori *nōva* (prema *nōv-nōvo*), *mēja* (prema akuz. *mēju*). Ali pretpostavljam da se nekada govorilo u pl. *poljā-mēsā* jer se jedino tako mogu razumjeti oblici pl. *mestā* i *letā* koje sam čuo od starijih ispitanika (tako je npr. i na Pagu). Preko takvih primjera ostvarivala se ranije težnja da se množina imenica srednjeg roda akcenatski razlikuje od jednine. Zato se u Posavini i govori pl. *vīna*, *dlīta*, *plātna*, *vlākna* i dr. (v. Ivšić, Prilog, str. 201). Ali, premda se i u ovim slučajevima senjski akcentat jednine raširio na množinu te se čuje *vinā* i (*d*)*lētā* (:sg. *vinō* i *lētō*), držim da se nekada u Senju govorilo kao i u Posavini jer nam to potvrđuju primjeri *jātra* i *plūća* koje je s takvim akcentom zabilježio i Vitezović i svom rječniku (s. v. *jecur* — *jātra*). Ti su oblici, kao što je poznato, upravo plurali srednjega roda, samo što su zbog jednakosti oblikā shvaćeni kao nom. sg. *a*-osnova pa se danas i mijenjaju kao imenice u jednini (*jātra-jātre-jātri-jātron*).

Prema ovome što je do sada rečeno o upotrebi ~ akcenta sasvim je normalno da se takav akcentat može očekivati i ispred sonanata: *gospodīn* (gen. *gospodīna*), *pūn* (f. *pūna*), *pitāl* (f. *pītāla*), *govoril* (f. *govorīla*), *njegōv* (f. *njegōva*), *krāj* (gen. *krāja*), *rāj* (gen. *rāja*), *jesān*, *jedān*, *kotāl*, *posāl*, *gotōv* i dr. Odmah se može zapaziti da nisu navedene jednosložne imenice muškog roda koje u knjiž. jeziku iza " akcenta u nom. sg. imaju sonant. To su *cār*, *dīm*, *dlān*, *hrēn*, *sīr* i dr. kod kojih je danas u nom. sg. prevladao akcentat kosih padeža: *cāra*, *dīma*, *dlāna*, *hrēna*, *sīra* (ispor. paralelu nom. *glēžanj*: gen. *glēžnja*). Iz analogijskih se razloga govori i *stār* po uzoru na f. *stāra*, m. *zdrāv* prema f. *zdrāva*, m. *prāv* prema f. *prāva* (ali u odred. obliku *stāri*, *māli*, *prāvi*). Zato mi se Ivšićevo »ograničeno duljenje s akcentom ~ ispred sonanata« (vidi 3. tačku Ivšićeve »kratke karakteristike«) čini samo djelomično opravdanim, tj. ukoliko se shvati kao noviji akcenatski utjecaj jednih oblika na druge, odnosno gdje je ~ akcentat prepustio mjesto drugome. Ograničeno duljenje ne bi se smjelo naime razumjeti kao tvrdnja da se akcentat ~ uopće nije nalazio u kategoriji *cār-dīm*. Da se u Senju prije govorilo i *cār*, i *dīm*, i *sīr*, pokazuju jasno Vitezovićeva bilježenja (vidi te riječi u njegovu *Lexiconu*). Dok na jednoj strani Senj i ima ograničeno akutiranje, dotle na drugoj vidimo čak i hiper-akutiranje, kao što pokazuju primjeri kao *danās*, *večerās*, *jesenās* ili *nās*, *vās*, *njih* koji se mogu razumjeti analogijom duljenja nepostojanoga ā (*danās: kolāc*) ili generaliziranjem duljine u gen. pl. (*nās: glāv*).

Kako su primjeri kao *glāv* (nom. *glāvā*) — *dūš* (nom. *dūšā*) djelovali na dobivanje ~ akcenta u pl. *žēn* (nom. *ženā*) — *kōz* (nom. *kozā*), tako se može tumačiti da se prema *krāl̄j* (gen. *krāl̄jā*) govori *stōl* (\**stol̄b*) gen. *stol̄ā*, *vōl* gen. *vol̄ā*, *krōv* gen. *krov̄ā*, *ogānj* gen. *ognjā*, *pōstōl* gen. *postol̄ā*, *ōn*: f. *on̄ā*, *mōj*: *mojā*, *tvōj*: *tvojā*, *gol*: *golā* i sl.

Tako je stvoreno nekoliko tipova s akcentom ~ pred sonantima (*krāl̄j-krāl̄jā*, *stōl-stol̄ā*, *gospodīn-gospodīna*) koji su, dakako, pružali mogućnost uzajamnog otuđivanja. Zato su i razumljive neke analogije: imenica *dvōr* ima gen. *dvōrā* kao *krāl̄j* gen. *krāl̄jā*, tip *govoril-govorīla*

povukao je za sobom *plēl-plēla* mj. *plelā*, pa se svagda u participima aktivnim na mjestu ~ akcenta u muškom rodu upotrebljava " akcentat u ženskom i srednjem (tako i u tipu *pitāl-pitāla*). Kao što imenice tipa *cār-dīm* (mj. *cār-dīm*) imaju sada u Senju " akcentat u nom. sg. utjecajem takva akcenta iz kosih padeža, pa su tako ušle u tip *brāt-miš* koje imaju nepromijenjen " akcentat u svim padežima, tako su i genitivi tipa *popā-grobā* povukle jednakošću akcenta imenice *Senjā* i *konjā* te se poput nom. sg. *pōp-grōb* govori i *Sēnj-kōnj*.

Nasuprot gornjim analogijskim prodorima može se reći da je upotreba ~ akcenta najpostojanija u primjerima kad se " akcentat zbog svoje uzlazne prirode dulji u ~ pred sonantima u konsonantskoj skupini. Tako se u Senju govori: *divōjka* (:g. pl. *divōjak*), *pokōjni* (:pokōj), *pālca* (:nom. sg. *pālac*), *predikālnica* (:inf. *prēdikāt*), *pondīljka* (:pondīljak), *perāljlca* (:perō), *narānka* (:narāmak), *jānka* (:jāma), *šūnski* (:šūma), *opānka* (:nom. sg. *opānak*), *šāntav* (:štok. *šāntav*), *Sēn(j)kinja* (:Sēnja-nin), *magārca* (:magārac), *stārca* (:stārac), *sārma* (:štok. *sārma*), gen. *utōrka* (:nom. *utōrak*), *biljāfka* (:inf. *bīlit*), *čāvla* (:čāval). Tim su se primjerima priključile, dakako, i posuđenice tipa *bānak-bānka*, *gānač-gānča*, *kārag-kārga*, *fundamēnat-fundamēnta*, *mārač-mārča*, *pōrat-pōrta*, *sōld* (< *sōlad*)-*sōlda*, *škārat-škārta*, *štūmak-štūnka* i sl. Tako se govori i *bārka*, *fōrca*, *frājla*, *gūrla*, *kānta*, *kārta*, *lānpa*, *tīnta* i dr.

I, konačno, treba napomenuti da je sasvim postojan izgovor ~ akcenta nađe li se na apsolutnom kraju rečenice, npr. *dvājset i pedesēt je sedan-desēt, nek ti tō dā ōn a nē jā, kāmo grēš?, pasāj zonūd!, nī korīsti od mojē sestřē* itd.

### Dužina

O dužini, za koju je Ivšić ispravno utvrdio da se nalazi samo ispred akcenta, valja mi reći i ovo:

1. Dužina se može naći samo neposredno ispred " akcenta.

2. Već iz onoga što je rečeno da " akcentat gubi na ekspiratornosti ako je vokal ispred njega dug, moglo se pretpostavljati da će akcentat izgubiti nešto i od svoje druge komponente, tj. melodioznosti. To zaista i jest tako. Međutim, pri tome ipak ne treba misliti na neko gubljenje u nepovrat, nego zapravo na prenošenje jednog dijela akcentatskih elemenata na dužinu. U poziciji - " dugi slog ne stoji u horizontalnoj liniji kao ostali kratki slogovi, nego se završetak dužine izgovara nešto povišeno. Kad bismo npr. u riječi *poprekīdāli* htjeli zorno prikazati izgovornu visinu svakog vokala, onda bismo završetak dugog nenaglašenog vokala *i* (ī) i akcentuirano *a* (ā) morali napisati više od ostalih vokala, i to *jednako visoko*.

Upravo iz gore spomenute činjenice da vokal može biti dug jedino u poziciji neposredno ispred akcenta ("), nije teško razumjeti da je tako stvorena sasvim određena akcentatska situacija u kojoj je nastupio momenat akomodacije, tj. u kojoj je jedan konstantan faktor mogao na se primati ili od sebe davati što drugom, isto tako konstantnom faktoru. U takvim zaokružanim konstantama mogla se dužina — kad joj je već podignut jedan dio sa horizontale, i to baš onaj dio koji je bliže akcentu



— obogaćivati melodioznošću akcenta da bi konačno preuzela na sebe i sav akcentov imutak. Tako smo npr. pored *zīmā* dobili *zīma*. A kad je već došlo do dublete, onda je — posve logično — nastala u govoru semantička razlika, pa se *zīmā* okamenilo i postalo prilog, a *zīma* imenica (*vē je zīme bilo jāko zīmā*). Ovome se dakako ništa ne protive slučajevi kao *rūkā, glāvā, pētā* i dr., u kojima je sve do danas ostala samo pozicija — „, jer nije bilo nikakvih semantičkih razloga da ih slučaj *zīmā: zīma* povede za sobom.<sup>34</sup>

Mada akcenatski sistem senjskoga govora pokazuje — s obzirom na nenaglašenu dužinu — postojanu starinu, ipak i ovdje dolazi kadšto do analogijskih pokrata. Tako se govori *zāvēt* mj. *zāvēt* (:štok. *zāvjet*), *zāvētovat* se mj. *zāvētovat* se, *nāpāstovat* mj. *nāpāstovat* (:štok. *nāpastovati*), *prōrōk* mj. *prōrōk* (:štok. *prōrok*), *prōrōkovat* mj. *prōrōkovat*, *sūmljāt* mj. *sūmljāt* (:štok. *sūmnjati*).

### Pogled na opći položaj senjske akcentuacije

Da bi se dobila prava slika senjske akcentuacije, nastojao sam u prvom dijelu ovog poglavlja prikazati cjelokupan sistem. Koje zaključke možemo iz toga izvesti? Ako pođemo tragom Belićevih mjerila iznesenih u studiji »O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji«, možemo sa sigurnošću utvrditi da Senj ima čakavski akcenatski sistem i da se prema tome u osnovi podudara i sa sjevernim i sa južnim govorima. O tome svjedoče primjeri kao *popī, nogī, svičā, životū, utopīt, čovika, naūdit, sūdā, živili* ili *brāvom, glād, krāv* (:*krāva*), *mrīž, rīb, žūt, kī, razumīn, dvīsto* ili *pūt, sūd, gospodār, vodē, dicē, zūb* (g. pl.), *vōd, sēl, pās, mlādi, sāmoga, sedan-desēt, letīn, ispriповīda, čūvan, prāvdađu, cipana, letūc, rāst, nēčeš, jē* itd.

Ali pored ovakvih općih slaganja Belić je naveo i tačke »principskih odstupanja« između sjevernočakavske i južnočakavske akcentuacije. Primjeri kao *krāva, jābuka, brāta, tāmō, jāmu, mānji, zākļel, nāša, lagāli, ljubāvi* ili *kŗv, vŗtal, četŗti* ili *bīl-bīlā-bīlo, kljēl-kljēlā-kljēlo, zvāl-zvālā-zvālo*<sup>35</sup> pored žen. roda *ūmrla, nābrala, prōsula, derāla, ležāla, pōzvala, ōprala, okopāla* jasno pokazuju da Senj »principski odstupa« od južnočakavske akcentuacije i pripada sjevernočakavskoj areji.

A i po »glavnoj razlici među akcentuacijama severnočakavskoj i dalmatinskoj«, po razlici u prirodi starog „ akcenta, koji je u sjevernih čakavaca bio uzlazne prirode i dao akut, Senj pripada sjeveru jer se govori: *jānjca, plēl, pokrōv, njegōv, vakōv, prāvda, vānka, žēnske, cidīlce, doznāl, rodīl, kopāl, govorīl, davāl, čuvāl, nājbolji, imperativi pīte, ī, grī, pokrite* zatim *zdrāvlje, vesēlje, grōzje, jesān, jedān, postōl, posāl, stōl, gōl, ōn* i sl.

Po drugoj »znatnoj osobini severnočakavskih govora, po čuvanju tzv. metatonijskog cirkumfleksa«, senjska se akcentuacija samo djelomično udaljuje od sjevernog sistema. U Senju se naime govori *gīneš, lāješ, sīti,*

<sup>34</sup> I u susjednom novljanskom govoru osjeća se akomodacija akcenta. Tamo dođuše ne prelaze odlike \ akcenta na prethodnu dužinu, ali »ponekad se čini, kao da akcentat prelazi s kratkog naglašenog sloga na narednu dužinu« (v. Belić, Zamětki, str. 24).

<sup>35</sup> Ne znam prema čemu je prof. Belić ustvrdio da se u Senju govori u žen. rodu *bīla, kljēla, stāla, zvāla* kako navodi u svom radu »Iz srpskohrvatske akcentologije i dijalektologije«, JF, knj. XIX.

*bogāti*, ali se isto tako govori i *trēba-trēbat*, *rībljen-rībat*, *ukēban-ukēbat* i dr. O čemu se zapravo radi? Jedna od vrlo karakterističnih crta senjske akcentuacije, kao što se vidjelo, jest težnja k uniformiranju, k unutrašnjim analogijama koje se isprepliću u svim pravcima. Ta težnja dovela je do toga da na primjer sva lica prezenta imaju uvijek isti akcenat pa prema *želin-želiš* imamo *želimo-želite*, prema *ležin* govori se *ležimo* itd., da se prema *nōv-nōvo* govori i *nōva*, da prema nom. *lāž* imamo u gen. *lāži* ili prema gen. *glēznja* nom. je *glēzanj*, da prema akuz. *měju* akcenat je u nom. *měja*, da se prema sing. *pōlje-selō* govori u pl. *pōlja-selā* itd. itd. Zašto bi onda bilo čudno da se u sklopu svih ovakvih uzajamnih djelovanja govori *brīšeš* prema *brīsat*, odnosno *trēbat* prema *trēba*? Možda s gledišta »čistih« sistema sve to skupa znači deformaciju, ali deformaciju koja je preko svojih analogijskih težnji u najvećoj mjeri unutrašnje prirode.

S tog aspekta razumljivi su onda i neki ostali momenti. Ako je proces u akcenatskoj poziciji *aā* ili *āā* doveo do *ā* pa imamo *nēćeš* ili *glāv*, kako je i u Novom i u Senju, zašto treba pojave kao *jā* i otale *tī*, *mī*, *vī*, makar se to i ne slaže s novljanskim akcentom, registrirati samo kao import. Neke pojave mogu u pojedinim govorima zahvatiti samo određene kategorije, a u drugim se govorima uvelike razgranaju. To i jest upravo ono što svaki govor čini zasebnom jedinicom. Takve zasebnosti pokazuju razvojnu liniju govora i one su u toj liniji pravilne. Ono što od toga divergira, strši pa se lako vidi s koje strane dolazi.

Zato bi ovaj prikaz i bio nepotpun kad se ne bi reklo da u senjskoj akcentuaciji nema i novijih nanosa. Primjeri kao *Būnjevac*, *gūdalo*, *glōba*, *cākljen*, *visok*, *dēbel*, *šīrok* slažu se sa novijim mjestom akcenta. I u tuđim riječima na mjestu novijeg akcenta javlja se senjski akcenat: *bēštija*, *bākar*, *barāka*, *Mērika* ili sa stranim sufiksom *kuglāna*, *streljāna*. U ovakvim se slučajevima već po položaju može razabrati noviji utjecaj. Prema novijem izgovoru *visok* govori se u Senju *visok* mj. *visōk* i *šīrok*, *dēbel*, *dālek*, *cākljen*. A kad smo već dobili *visok*, onda se srednji i ženski rod okrenuo prema tome te imamo *visoko* mj. *visokō* (*šīroko*, *dēbelo*) i *visoka* mj. *visokā* (*šīroka*, *cākljena*). A i to da se u Senju govori *vēsela* mj. *veselā* posljedica je novijeg susjedstva u kojem se ženski rod izjednačuje prema muškom i srednjem rodu, tj. akcenat u oblicima *vēsela-vēselo* protegao se i na *vēsela*.

Ako se, dakle, pogleda cjelokupan akcenatski sistem senjskoga govora, onda se može dobro vidjeti da je taj sistem staročakavski, a po svojoj regionalnoj pripadnosti sjevernočakavski. Ono novijeg nanosa, koliko ga i ima, ni u kojem slučaju ne mijenja osnovni mozaik senjske akcentuacije jer ga kvalitetno uopće nije poremetio. Akcenat se i na senjskom primjeru pokazao najneskloniji izmjenama, kao što se to događa i drugdje<sup>36</sup>.

Promjene u sistemu koje su se kao plod razvojno-utjecajnih faktora dogodile na primjer u biogradskoj ili novigradskoj akcentuaciji, ne vide se u Senju (Senj nema *fāla*, *vīno* ili *devēti*, *desēti* ili *divōjka*, *kārta*, *ōn*). Ma koliko je, prema tome, bilo opravdano da se na današnjem čakavskom području utvrdi prijelazna zona, mislim ipak da Senj po svojoj akcentuaciji ne pripada tom pojasu.

<sup>36</sup> Ispor. Hraste, Rapska akcentuacija, 165.

## OBLICI

U prethodnom je poglavlju navedena teza prof. S. Ivšića koji je prema Tijanovim »Štorijama« vidio da se posavska akcentuacija prostire i do sjevernočakavskih govora jer je akcenat Senja i Posavine u mnogočem isti. Tu je tezu želio otkloniti prof. A. Belić, smatrajući da se podudaranja između posavske, južnočakavske i senjske akcentuacije ne moraju, bar što se Senja tiče, shvatiti kao nešto što opovrgava tvrdnju o zasebnosti sjevernočakavske akcentuacije jer različnosti koje postoje između senjske i, na primjer, novljanske akcentuacije nastale su u Senju pod utjecajem »onih ikavskih dijalekata koji su dopirali i do Senja« (Belić, Iz akcentologije, 127). Da potkrijepi tu svoju misao, profesor je Belić »sem spomenute akcentuacije« naveo i ostale glavnije mogućnosti takva utjecaja uzete također prema Tijanu. To su: »gen. mn. na ov: *këksov* (222)<sup>36a</sup>, *gospōv* (224), *frājlov* (224) i sl. koji se nalazi i u posavskom, u starijim štokavskim i ponekim ostrvskim govorima; jednačenje dat. inst. i lok. množ. *na nogān* (222, 223), *na gradēlan* (222), *po očālīman* (223)<sup>36b</sup>, *u kabīnan* (223), *njīman* (dat. pl. 223), *gospetīnan* (dat. pl. 224), *s njimin* (225), *za pōkojnima* (246)<sup>36c</sup> kao i u štokavskim i mnogim ostrvskim govorima; lok. m. r. na u: *u hlādū* (223), *na mīrū* (223), *ūmoru* (224)<sup>36d</sup>, *na ārtū* (224)<sup>36e</sup>, *na krovū* (224) i stalno. kojeg ima donekle i u čak. govorima severnog tipa, ali ne u ovolikoj meri; prelaz *v̄b* > *u*: *u* i sl.; *du* u 3. pl. *obećivadu* (222), *govōridu* (223), *plātīdu* (223), *kūpljedu* (225)<sup>36f</sup> i sl.; oblici kao: nom. pl. *vrāzi* (222); gen. sing. fem. i nom. acc. pl. uvek na *e*: *zīzule* (n. pl. 223), *baskōte* (acc. pl. 223), *vodē* (gen. sing. 222), *mūrve* (nom. pl. 222)<sup>36g</sup> -uvek tako« (Belić, Iz akcentologije, 127 i 128).

Kako je sve ovo naveo Belić upravo s razloga da podupre svoje mišljenje o višestranom štokavskom utjecaju na jedan čakavski govor, a tako su ga shvatili i drugi<sup>37</sup>, dobiva ovaj problem daleko širi značaj, odnosno izaziva pitanja:

- a) jesu li ovi oblici zaista samo štokavski i
- b) da li se njihova pojava u nekom drugom govoru može prema tome okvalificirati kao štokavski import.

<sup>36a</sup> Broj označuje stranu Tijanovih »Štorija«.

<sup>36b</sup> Kod Tijana: *pod očālīman*.

<sup>36c</sup> Kod Tijana nije označen akcenat, a ovakav Belićev bit će pogrešan jer su mi ispitanici uvijek potvrđivali: *za pokōjnimān*.

<sup>36d</sup> Kod Tijana: *ū moru*.

<sup>36e</sup> Kod Tijana: *na Artū*.

<sup>36f</sup> Kod Tijana: *kūpljedu*.

<sup>36g</sup> Kod Tijana: *mūrve*.

<sup>37</sup> Tako Vesna Jakić-Cestarić osvrćući se na senjsku akcentuaciju smatra također Belićeve primjere osobinama »koje je ovaj govor (tj. senjski) primio od štokavskih govora« (Iz akcentuacije, 267).

Očito je da ih Belić smatra štokavskim jer ih zbog toga i navodi. Što se pak tiče njihove upotrebe (u većoj ili manjoj mjeri) u sjevernočakavskim govorima, tu su — po Beliću — moguća dva utjecajna puta: neposredan štokavski ili posredan preko južnočakavskog područja. U svakom slučaju ove pojave drži Belić stranim, netipičnim u čakavskim govorima »severnoga tipa«.

Da li je to baš tako?

Prije svega treba utvrditi što je to sjevernočakavsko područje. Belić u svojoj studiji »O čakavskoj osnovnoj akcentuaciji« (Beograd, 1935) smatra da sjevernočakavskoj grupi pripada ne samo novljanski govor nego i govori čitavog Vinodola, zatim liburnijski čakavski govori i »arhaični govori o. Krka (vrbanskog, dobrinjskog i omišaljskog dijalekta)«. »Sve to zajedno — nastavlja Belić — daće osnovnu ili opštu sliku severnozapadnih čakavskih dijalekata« (Čakavska akcentuacija, 2). Ovi bi govori pak, izuzevši liburnijske, ulazili u sklop Brozovićevih srednjočakavskih ikavsko-ekavskih govora (ispor. Brozović, Klasifikacija dijalekata). Bez obzira na kriterije kojima su se rukovodili Belić ili Brozović pri određivanju ove grupe čakavskih govora, može se konstatirati da oba dijalektologa — teoretski — ne izdižu ni jedan govor iznad ostalih u grupi nego su im *svi* govori ravnopravni. To je i razumljivo ako se uzme u obzir da se svaki govor na svom razvojnom putu mogao više ili manje udaljiti od nekog drugog govora iste grupe, pokazujući pri tom različite smjerove i tempo razvitka. Pa ipak, kad se jedna grupacija želi suprotstaviti drugoj, onda se ne gledaju međusobna nijansiranja jedne grupacije nego se uzimaju bitni elementi koji povezuju sve članove određene skupine. A u našoj se praksi ne gleda uvijek tako. Već sam Belić u spomenutoj »Osnovnoj akcentuaciji« sužava svoje sjevernočakavsko područje na primjere *samo jednog govora*, tj. na »novljansku čakavsku sistemu« (str. 3). Nema sumnje da je novljanski govor jedan od stupova kvarnersko-primorske čakavske skupine, a velika je sreća što je upravo taj govor izvršno opisao prof. Belić u radnji »Zamětki po čakavskimъ govoramъ« (Peterburg, 1910). Ali, u nas je kao po nekoj inerciji Belićeva radnja postala i *jedino* ogledalo sjevernočakavskog sistema, pa čak i sada poslije isto tako izvršne radnje o jednom arhaičnom sjevernočakavskom govoru, tj. o susačkom govoru (v. Hamm-Hraste-Guberina, Govor otoka Suska). A osim tih dviju studija postoji čitav niz rasprava o govorima sjevernih čakavaca. I ne samo to. Išlo se i dalje, pa se sve ono što nije isto kao u novljanskom govoru počelo gdjekad smatrati nesamoniklim, netipičnim za sjevernočakavsko područje, nečim manje vrijednim ili, najčešće, importiranim. Upravo na liniji takva shvaćanja moglo je i doći do tvrdnje da naprijed spomenute osobine treba smatrati štokavskim utjecajem. A to ne mora biti tako.

Razmotrimo čitav materijal poblize.

1. *Genitiv plurala na -ov-*.- Držim da nije teško dokazati da nastavak *-ov* u genitivu plurala ne pripada samo štokavskom dijalektu nego i kajkavskom, a lako se uvjeriti da taj nastavak poznaju i drugi slavenski jezici. Međutim, za razmatranje ovog pitanja važno je utvrditi da li je *štokavsko -ov* prešlo sjevernim čakavcima.

Jedna od osnovnih karakteristika čakavskih govora jest da u genitivu množine nemaju nastavka *-a*. Pored takvog beznastavačnog oblika imaju nastavak *-i* ili *-ov*. Kako nas ovdje momentano ne interesiraju beznastavačni oblici i oni s nastavkom *-i*, za koje — usput rečeno — postoji sva sila potvrda u raspravama o sjevernočakavskim govorima, ja ću navesti samo ono što se tiče nastavka *-ov*. Marcel Kušar u radnji »Rapski dijalekat« (Rad JAZU, 118, Zagreb, 1894) na strani 29. doslovno kaže da »genetiv plur. gradi se ili bez ikakva nastavka, ili nastavkom *ov*, ili nastavkom *i*«, pa odmah zatim u tački b) precizira da »genetiv na *ov* imadu samo muške i srednje imenice« kojima »pripadaju od muških sve jednosložne, zatim i velik broj drugih, od srednjih najveći broj: *kûpov, mišov, kotlôv, miščičov — mestôv, slovôv, pismov*«. Ako istaknemo da je Kušar u tačku a) svrstao imenice ženskoga roda »sve osim onih *i*-deklinacije«, a u tačku c) »od muških osobito one koje su nekada bile u *i*-deklinaciji... od ženskih gotovo samo one *i*-deklinacije«, onda praktički ispada da ogroman broj imenica muškoga i srednjeg roda imaju na Rabu u genitivu množine nastavak *-ov* (to se, uostalom, vidi i iz same Kušarove formulacije). U radnji Ivana Milčetića »Čakavština Kvarnerskih otoka« (Rad JAZU, 121, Zagreb, 1895) na strani 118. nalazimo pored ostala dva lika potvrde i za nastavak *-ov* u primjerima: *koňov, listôf, popôv, krâjov, žmûlov* (Silba), *šôldov, Starobaščânov* (Sv. Jakov, o. Lošinj). U Strohalovoj raspravi »Dijalekat grada Vrbnika na otoku Krku u prošlim vijekovima upoređen sa današnjim« (Rad JAZU, 199, Zagreb, 1913, str. 108) čitamo da se, između ostalog, upotrebljava i nastavak *-ov* (*podložnikov, Vlahov*) kao sasvim običan. Ako ovome dodamo susačke primjere *miši* i *mišov, brîgi* i *brîgof, ôbručî* i *ôbručof* i dr. s napomenom autora da je »običniji nastavak *-of (-ov)*« (o. c., str. 101), potvrde iz senjskih listina<sup>38</sup> (*dukatov, grihov, pristavov*) i današnje senjske primjere *kêksov, kostânjov, mišov, orišov* i dr. (pored gen. pl. *dêl, čavâl, opanâk* uz *konjî, mûži, vâlî, sîni*), onda nam slika postaje potpuno jasna. Ona pokazuje da su unutrašnji, a ne vanjski momenti počeli vrlo rano djelovati na inovacije u genitivu množine nakon raspada bivših *i*-osnova i *u*-osnova, kako se — uostalom — događalo već na staroslavenskom stupnju. Ako za neke od ovih govora, koji imaju nastavak *-ov*, i ne pomišljamo da ih dovodimo u štokavsku vezu jer su daleko od štokavaca, teško bi nam bilo vjerovati da je kod drugih koji se nalaze u štokavskom susjedstvu primljen nastavak *-ov* sa štokavske strane baš i samo u genitivu množine, jer u drugim padežima nema ni traga nastavku *-ov*. A upravo je štokavska osobitost da se nastavak *-ov*, ako se pojavi u množini, nalazi u svim padežima. Imajući dakle u vidu kompletnu podudarnost genitivnih likova u pluralu (paralelnu upotrebu i bez nastavka, i s nastavkom *-i*, i s nastavkom *-ov*) u svim sjevernočakavskim govorima, možemo zaključiti da se radi o autohtonom pojavu, a ne o importu.

Ako se tako gleda na nastavak *-ov* u genitivu množine imenica muškog i srednjeg roda, onda je još manje vjerojatno da bi kao štokavski utjecaj trebalo prihvatiti taj nastavak u ženskom rodu: *gospôv, frâjlov* (Belićevi primjeri). Ogromna većina imenica ženskoga roda nema u senjskom govoru nikakva nastavka u genitivu množine: *mrîž, rîb, rûk, žen*,

<sup>38</sup> Đuro Šurmin: Hrvatski spomenici, sv. 1, Zagreb, 1898.

*báčvic, besêd, lopât, dasāk, divòjak, ovâc, sestâr* itd. Takvi su oblici redoviti u svim čakavskim govorima sjevernog bazena kako vidimo iz do sada objavljenih rasprava. Pored ovakva stanja postoji u senjskom govoru i mali broj imenica koje se govore sa *-ov* u genitivu plurala (ali, dakako, bez završnog *-a*): *frājlov, gājbov, gospōv, kântov, kasârnov, lârmov, trūnbov*. To mi se pri ispitivanju senjskoga govora činilo dosta neobičnim pa sam nastojao odgonetnuti koje imenice dobivaju u gen. pl. produžetak *-ov*. Utvrdio sam da su to u prvom redu imenice stranog podrijetla koje bi bez *-ov* imale konsonantsku skupinu tešku za izgovor. Budući da se kod njih nije razvilo sekundarno nepostojano *a*, primile su nužno završetak *-ov* iz muškog roda. Na tu pojavu treba gledati dakle kao na senjski specifikum koji sa štokavskim utjecajem nema nikakve veze. Posuđenice sa završetkom na *-ov* počele su djelovati polako i na domaće imenice s nepostojanim *a* u genitivu množine, pa se pored starijih formi nađu u senjskom govoru novorazvijene (konsonantski skup + *-ov*): *barāk i bār-kov, crikav i crikvov, divòjak i divòjkov, smòkav i smòkvov* i sl.

2. *Genitiv singulara i nominativ-akuzativ plurala na -e-* Kod imenica ženskog roda i ove je oblike naveo prof. Belić kao štokavski utjecaj na senjski govor: *zizule, baskòte, vodē, mūrve*. Mogu potvrditi da je u Senju zaista »uvek tako« jer sam i sâm zabilježio gen. sg. *mriže, riže, báčvice, prâvde, besêde, lopâte, ženē, rukē, vodē* i nom.-akuz. pl. *mâčke, nòge, rûke, bârke, mūrve, sestrē, svîčē* i dr. A da li bismo ipak mogli ove oblike okvalificirati kao štokavizam?

Poznato je da od prijašnjih dviju promjena imenica ženskoga roda (*a-*, *ja-osnova*) zadržana je u svim našim govorima samo jedna, ali tako da su sve imenice tih osnova dobile nastavke ili jedne ili druge promjene. »Razlog za uprošćavanje ovih djevu promena u jednu« nalazi prof. Belić »pre svega u tome što je veliki broj padeža oduvek imao iste nastavke... pa je mogao i druge za sobom povući«<sup>39</sup>. U štokavskom dijalektu i u jednom dijelu čakavskog dijalekta prevladali su nastavci mekih osnova, a u drugom dijelu čakavskog narječja nastavci tvrdih osnova. Promjena *a-osnova* zahvatila je Kastavštinu, okolicu Boljuna i Pazina, Cres, Beli, Sv. Ivan, Bakar, a nastavak *ja-osnova* vidimo na Susku, otoku Lošinju, otoku Krku, Silbi i u Hrvatskom primorju. U nekim govorima opet, kao npr. u Dobrinju (v. Milčetić, o. c., str. 121), imamo *nogî, vodi, tetî*, ali i *rakije, kuće, japnênice*, odnosno na Cresu — prema Tentoru<sup>40</sup> — *ženî, kûci, duši*, »aber die Deminutiven auf *-ica*« govore se na *-e*: (*ovē*) *bogâtice hêi, do Predôšćice, z Mihôjašćice*. Po svemu tomu, dakle, senjski se govor slaže s mnogim sjevernočakavskim govorima, a ne razlikuje se u tom pogledu ni od novljanskoga govora koji npr. ima *krāvē* (gen. sg.) — *krāve* (nom.-akuz. pl.), *ženē* — *ženē, gorē* — *gorē, lihē* — *lihē* (v. Belić, Zamětki, str. 43—47). A u tumačenju ovog padežnog nastavka za genitiv jednine i nominativ-akuzativ množine Belić nigdje ne kaže da se nastavak *-e* upotrebljava pod utjecajem štokavskoga dijalekta, nego da se u Novom govori s nastavkom *-e* »uvek kao (potertao M. M.) u štokavskim govorima« (v. Belić, Istorija II—1, 60) jer »u starijim severnočakavskim govorima

<sup>39</sup> Belić, Istorija II-1, 59.

<sup>40</sup> Mate Tentor: Der čakavische Dialekt der Stadt Cres (Chreso), AslPh, 30, Berlin, 1909, str. 170.

vidi se u ranijim vremenima kolebanje u upotrebi *i* i *e*, dok se njihova upotreba nije... ustalila«. Po mom shvaćanju ovo treba razumjeti tako da se radi o istim procesima u oba dijalekta, a ne o utjecaju jednog na drugi. Da je to tako, dokazuje nam dativ jednine koji *i* u kastavskim govorima i u kosovsko-resavskim svršava na *-e* zacijelo zbog jednakih procesa, a ne zbog međusobnog utjecaja.

3. *Lokativ jednine na -u-* I ovaj je nastavak okarakteriziran kao štokavski utjecaj na senjski govor. Doduše, ovdje prof. Belić uz stalne senjske primjere na *-u* (*u hlādū, na mīrū, ū moru, na krovū*) kaže da toga »ima donekle i u čak. govorima severnog tipa, ali ne u ovolikoj meri«. To znači, ako sam dobro razumio, da se nastavak *-u* može naći i u pokojem sjevernočakavskom govoru, a kad se i nađe, onda je ta pojava sporadička, sekundarna, u najboljem slučaju dubletska. Međutim, sam prof. Belić u svojoj već spomenutoj *Istoriji* navodi da se u lokativu singulara sve do 16. stoljeća mogu naći tri nastavka (*-ě, -i, -u*) na području svih naših dijalekata. Proces izjednačivanja u korist jednog od ovih nastavaka tekao je u dijalektima paralelno; u čakavskom je ostalo »trojstvo, koje se svelo upravo na dvojstvo, na *u* i *ě* sa njegovim zamenicama *e* ili *i*, dakle *u* i *i* i *u* i *e* ili u jednim govorima samo *e*, u drugim samo *i*, u trećima samo *u*« (Belić, *Istorija* II—1, 17). Već po ovoj Belićevoj formulaciji morala bi se dopustiti samonikla upotreba nastavka *-u* u senjskom govoru. Ali ako i odbacimo tu mogućnost, tj. ako za sjevernočakavske govore pretpostavimo kao tipičan samo nastavak *-e* ili *-i*, kako da shvatimo generalne Strohalove primjere *hrāstū, grozdū, bōdulu* (Strohal, o. c., str. 140), *zajiku, petehū, stricū* (141), *krizū, kōñū* (143) u Rijeci, ili Milčetićeve u »Čakavštini Kvarnerskih otoka« za Omišalj *stolū* (116), *selū* (119), za Drenovu *špitalū* (118), za Grobnik *pōlju* i *selū* (120), za Dubašnicu *človiku, jārmu, ocū, grīhu* (118), *dnū, kōlu, stegnū, toporišću* s istaknutom napomenom da se u Dubašnici »locativ svršuje samo na *u*« (120), ili Tentorove za Cres na *gñōjū, na koñū, na stiču* (168), ili susačke (Hamm-Hraste-Guberina, o. c.) *v lojū, v gnojū, na brodū, f potū, v rogū, v mīhū, v listū, f svītū* (140). Sve to pokazuje da je nastavak *-u* u lokativu jednine sasvim običan u mnogim sjevernočakavskim govorima, da se on u njima javlja stalno (a ne donekle) i u velikoj mjeri. Zašto bi onda u sklopu svega toga današnji senjski lokativi na *-u* morali značiti preuzimanje štokavskog nastavka, pogotovu kad već u senjskim listinama 15. stoljeća nalazimo primjere *na stolu, po zakonu, po običaju, po listu, va stolu, v Senju* itd. (v. Šurmin, o. c.).

4. *Izjednačivanje dativa, lokativa i instrumentala množine.* — U deklinaciji imenica ostaje još da se razmotre isti padežni nastavci za dativ, lokativ i instrumental množine u senjskom govoru: *gospetinan, na nogān, na gradēlan, u kabīnan* (Belićevi primjeri). Lako se uvjeriti da ti oblici divergiraju od istih oblika u sjevernočakavskim govorima, a oni se razlikuju i od starijih senjskih koji su zapisani u listinama: *crikvam, po rukah, u kvadernah, pravdami, pod Ledenicami* i dr. (v. Šurmin, o. c.). Ali ovdje je očito samo jedno — u današnjem senjskom govoru ova su se tri pluralna padeža izjednačila prema dativu. Stari završetak u dativu množine *-m* (< *-mъ*), kakav se nalazi u listinama, dao je *-n* koje se proleglo na lokativ i instrumental, pa se danas govori: *riban, sestrān, po no-*

*gān, na rukān, s iglān, z divōjkan* itd. Ako se već radi o utjecaju, onda je na senjski govor mogao djelovati samo način štokavskog izjednačivanja. Da su na Senj djelovali štokavski padežni nastavci izravno, onda bismo jamačno imali nastavak *-ama*, kakav se nalazi u neposrednom štokavskom susjedstvu<sup>41</sup>, a to nemamo. Završno *-n* za ova tri padeža postalo je u današnjem senjskom govoru općom karakteristikom, pa sam čuo i ovakve primjere: *dājte nāmi i dājte nāmin, po nāmi i po nāmin, s vāmi i s vāmin*. I sam je Belić na jednome mjestu istaknuo: »Za to je vrlo pogrešno, kada se misli, da se po tome, da li je neka tuđa morfološka crta dobila generalnu upotrebu u drugom jeziku ili nije, može suditi i o jačini tuđeg uticaja. Impuls dolazi sa strane — to je istina; ali to je i sve« (Dijalekti istočne i južne Srbije, SDZb, I, Bgd, 1905, str. LVIII).

5. *Treće lice plurala prezenta na -du*. — Primjere kao *obećivadu, govōridu, plātidu, kūpljedu* i sl. svrstao je prof. Belić također među štokavizme u senjskom govoru. Kad bismo uzeli kao tačnu Belićevu tvrdnju napisanu u Enciklopediji Jugoslavije (Zagreb 1960, sv. 4, str. 504) da u šumadijsko-vojvođanskim govorima »mnogi glagoli grade 3. lice mn. prezenta na *du* (*kažeđu, videdu, želidu*), čega nema u drugim govorima našeg jezika« (potcrtao M. M.), morali bismo zapitati: kojim je putem to štokavsko šumadijsko-vojvođansko *-du* prodrlo čak u čakavski Senj. Ponajprije treba reći da ta Belićeva tvrdnja nije tačna jer se završetak *-du* ne nalazi samo u nekim vojvođanskim govorima, nego se — osim Senja — upotrebljava i drugdje (npr. na otoku Hvaru<sup>42</sup>, na zapadnoj strani otoka Brača<sup>43</sup>). A što se pak tiče njihove porabe u Senju, držim da je završetak *-du* preko glagola *dāđu, grēđu* i sl. shvaćen kao karakteristika za 3. lice množine prezenta pa se počeo dodavati svim glagolima, a po uzoru na ostala lica u prezentu prodro je ovamo i nastavačni vokal. Analogijski prodori u 3. licu plurala prezenta sasvim su obični u mnogim našim govorima (ispor. samo kod sjevernih čakavaca npr. *spū* i *viđu* u Silbi, *viđu* i *govōru* na Rabu, *vidū, fālū, kropū* i *zbudū* u Rijeci, *tecēju, zdvigneju, vrēju* i *čēju* na Cresu, *strāšu, nōsu* i *brānu* na Susku). Što u Senju nije protegnut nastavak *-u* ili *-ju*, ne odudara od te opće linije unificiranog nastavka u 3. licu množine, već unutar toga pokazuje jednu od senjskih specifičnosti. Da je na senjsku čakavštinu djelovalo štokavsko susjedstvo, onda bi se jamačno govorilo *oni nose, vide, misle*, odnosno *kradu, pletu, čuju, siju*, kako je uostalom u senjskom štokavskom zaleđu<sup>44</sup>.

Ovim prikazom nastojao sam, s jedne strane, revidirati neka mišljenja koja je prof. Belić iznio o štokavskom utjecaju na jedan sjevernočakavski govor, a, s druge, pokazati kako iste morfološke izoglose mogu otkriti jednake procese u različitim govorima, a ne samo i jedino utjecaj. To su ujedno i najvažniji momenti iz morfologije senjskoga govora. Poneki oblični detalji koji se danas susreću u Senju bit će prikazani u sklopu one vrste riječi kojoj pripadaju.

<sup>41</sup> Tomljenović, Bunjevački dijalekat, 488

<sup>42</sup> Hraste, Dijalekat Hvara, 36—47.

<sup>43</sup> Hraste, Dijalekat Brača, 53.

<sup>44</sup> Tomljenović, Bunjevački dijalekat, 591.



## I m e n i c e

Nastavljajući na misli prethodnog razmatranja gdje je dan u neku ruku historijski presjek pojedinih oblika, ovdje je potrebno iznijeti sve one karakteristike koje su vezane uz imenice u senjskome govoru. Te osobitosti mogu kod imenica biti mnogovrsne: u rodu, u broju, u nastavcima i u akcentu.

### R o d i m e n i c a

Jasno je da se rod imenica u ogromnoj mjeri podudara s rodom kakav one imaju u književnom jeziku. Međutim, i u ovom se govoru dešava, kao što biva i drugdje, da se neke imenice razlikuju rodom od štokavskoga kanona. Tako imenica *vlâs* u senjskom je govoru muškoga roda: *Ni mu ni vlas pal iz glave. Ima dva-tri bela vlasa u kosi.* Imenica *varoš* upotrebljava se samo kao ime predjela, *Varoš*, i tada je muškoga roda: *Gremo iz Varoša. Si bil u Varošu?* Kao imenice muškoga roda dekliniraju se također *ôtrov* i *pâprat*: *Dal bin mu ja otrova. Izgubil mi se nožić u non papratu.*

Od štokavskih višerodnih imenica, imenica *vêčer* samo je ženskoga roda: *Dobra večer! Dojdite ku večer do nas. U sali daje se studencka večer.* Za razliku od toga imenica *glâd* je dvorodna: *glâd-glâda* i *glâd-glâdi*, ali je mnogo običniji muški rod: *Umiren od glada. U gladu se vidi ki je pošten.*

Imenice *břk* i *postôl* vladaju se u nom. množ. kao imenice ženskoga roda: *Njegove brke su lipe. Moje postole su u škrinji. To su njegove postole.*

### B r o j i m e n i c a

Pored jednine i množine ostala je još upotreba staroga duala u oblicima *očiju* i *ušiju*. Od imenice *gospodîn* čuje se i plural: *gospodîni*. Plural imaju čak i neke zbirne imenice: *smećě-smećã* (Smeća i smeća se nabacal), *voćě-voćã*, *lišće-lišća* (Lišća su već popadala), *kamenje-kamenja* (To su moja kamenja), *korēnje-korēnja* (Nek popije nih korenjov pa će mu pasat matrun), *grōzje-grōzja* (Došla su grozja na placu).

### N a s t a v c i i m e n i c a

#### *Imenice muškoga roda*

U jednini ovih imenica interesantna su dva padeža: vokativ i instrumental. Nastavci u vokativu obično su dvojaki: *-e* ili *-u*. Nije mi uspjelo odrediti granicu ovih nastavaka jer se oba stalno isprepliću. Međutim, sa sigurnošću se može reći da je nastavak *-u* kudikamo češći. On se upotrebljava ne samo kod imenica koje svršavaju na palatal, i kod kojih je takav nastavak generalan (*Blažu, kašlju, križu, mišu, mužu, loju*), nego i kod ostalih imenica: *prstu, pragu, galebu, obrazu, hladu, repu,*

zubu, pokrovu. Velika je većina s obzirom na nastavak vrlo labilna; čuje se *golube* i *golubu*, *rode* i *rodu*, *grobe* i *grobu*, *stole* i *stolu*, *jade* i *jadu*, *svite* i *svitu*, *bane* i *banu*, *dele* i *delu* i dr. S druge strane, jedino sam od imenica *vrag*, *bog* i *stric* čuo vokativ s palataliziranim konsonantom ispred *-e*, tj. *vraže*, *bože*, *striče*. Sve druge imenice na *-k*, *-g*, *-h* i *-c* zadržavaju i u vokativu te konsonante i — što je vrlo važno — tada uvijek dobivaju nastavak *-u*: *proroku*, *unuku*, *uzroku*, *junaku*, *krljaku*; *brigu*, *rogu*; *orihu*, *duhu*, *strahu*; *Dalmatincu*, *jarcu*, *starcu*, *ujcu*, *misecu*. Naravno, kod imenica tipa *Frânë*, *Pêrë*, *Jûrë* i sl. vokativ će se razlikovati jedino po akcentu: *Frâne*, *Pêre*, *Jûre*, a kod tipa *Frâna*, *Pêpa*, *Jûra* vokativ se u svemu slaže s nominativom.

Instrumental jednine ima uvijek nastavak *-on* (< *-om*) bez obzira na vrstu konsonanta pred tim nastavkom.

U množini ima više momenata koji su vezani uz fleksiju. Ponajprije, čuva se kratka množina i nastavak *-i* u nom. množ.: *brigi*, *brodi*, *čepi*, *dedi*, *gradi*, *kipi*, *kljini*, *ključi*, *miši*, *pragi*, *raki*, *šćapi*, *zidi*, *žepi*.

U gen. množ. tri su mogućnosti: pored sporadičkih i vrlo rijetkih beznastavačkih oblika (*jarbul*, *jezik*) najčešći su sa *-ov* ili *-i*. Opće pravilo po kojem bi se mogla odrediti upotreba jednog ili drugog nastavka (*-ov* ili *-i*) jest ovo: ako imenica pripada postojanom akcenatskom tipu, može imati oba nastavka (*pëki* i *pëkov*, *gãlebi* i *gãlebov*, *garđfuli* i *garđfulov*, *bûbnji* i *bûbnjov*, *vërštati* i *vërštatov*); kod promjenljivih akcenatskih grupa najčešći je nastavak *-i* (*sîn*-gen. pl. *sîni*, *põp*-*popi*, *võl*-*voli*, *gõlub*-*golûbi*, *prst*-*prsti*, *dân*-*dâni*, *brõd*-*brõdi*, *kljũč*-*kljũči*).

Dativ, lokativ i instrumental množine izjednačeni su u nastavcima. Pored starijeg kontaminiranog nastavka *-in* (< *-im*) prodire i štokavizirani nastavak *-iman* (s obaveznim *-n* na kraju): *popin* i *popiman*, *volin* i *voliman*, *prstin* i *prstiman* itd.

### Imenice ženskoga roda

Nastavci imenica ženskoga roda u jednini i množini obuhvaćeni su uglavnom u uvodnom odjeljku poglavlja o oblicima. Tomu treba dodati još neke sitnije napomene. Mada se kod imenica na *-ica*, kao npr. *kraljica*, *dušica*, *prijateljica*, upotrebljava vokativ *kraljice*, *dušice*, *prijateljice*, ipak se kod ženskih imena *Milica*, *Màrica*, *Bàrica* čuje takav oblik i u vokativu. Kod imenica *têta*, *Marija* i *Âna*, *Fâna*, *Kâta* vokativ je uvijek jednak nominativu.

Rečeno je već da se instr. jedn. završava na *-on* (< *-om*) ne samo kod imenica (*j*)*a*-osnova nego i kod *i*-osnova: *košcõn*, *mašcõn*, *bolescõn*, *smrcõn* i dr. Međutim od *ljubãv* i *narãv* zabilježio sam u instrumentalu samo *ljubãvi* i *narãvi*.

Imenice *mâter*, *ćer* i *kõkoš* po svojim su se nastavcima potpuno uklopile u imenice (*j*)*a*-osnova: *mâter*-*mâtere*-*mâteri*-*mâter*-*mâtero*-*mâteri*-*mâteron* - množ. *mâtere*-*mâter*-*mâteran*; *ćer*-*ćerë*-*ćeri*-*ćer*-*ćero*-*ćeri*-*ćerõn* - množ. *ćere*-*ćer*-*ćerãn*; *kõkoš*-*kokošë*-*kõkoši*-*kõkoš*-*kõkošo*-*kokoši*-*koškošõn* - množ. *kõkoše*-*kokõš*-*kokošãn*.

## Imenice srednjega roda

Kod imenica srednjega roda može se razabrati da su konsonantske osnove oslabljene te se govori *slovō-slovā*, *čūdo-čūda*, *kōlo-kōla*, *nēbo-nēba*, *drvō-drvā*. Od konsonantskih se osnova upotrebljava još: *ime-imena*, *rame-ramena*, *sime-simena*, *vime-vimena*, *vrime-vrimena* te *pile-pileta*, *prase-praseta*, *dite-diteta*.

U nastavcima nema nekih osobitih mijena, osim eventualno kosih padeža u množini koji su pod utjecajem muškoga roda uvelike izjednačeni: gen. množ. na *-ov* ili *-i* (pored sasvim rijetkih beznastavačnih likova), a dat. lok. i instr. na *-in* (< *-im*) ili *-iman*.

## Akcentat imenica

Kod nas se do sada uvriježila praksa da se pri određivanju akcenatskih tipova u imenica uzme kao osnovni kriterij broj slogova. Taj je kriterij uveo Đuro Daničić u svojim »Akcentima u imenica i pridjeva« (Djela JAZU, XXIV, Zagreb, 1913). Slabostima takva sistema prigovarali su neki naši akcentolozi i gramatičari (Pavić, Maretić, Belić), ali se u svojim sistemima ipak nisu mnogo odmakli od Daničića: i kod njih je broj slogova zadržan kao osnovni princip, samo što se taj broj više nije morao uzimati jedino prema nom. jedn. (kao kod Daničića), nego, na primjer, prema kosim padežima (Belić, Istorija, II-1, 25). Slična je situacija i u našim dijalektološkim radovima. — Međutim, osnovno mjerilo pri određivanju akcenatskih tipova kod imenica treba da bude *sam akcentat*. Broj slogova ili mjesto naglašenog sloga u riječi nikako ne bi smjeli biti primarni momenti; oni su sekundarni. Naime, za obrazovanje *akcenatskoq* tipa sasvim je svejedno da li npr. (uzimam senjsku građu) riječ *mīš-mīša* ima jedan-dva sloga, a riječ *prijatelj-prijatelja* tri-četiri sloga ako se njihov akcenatski odnos ne mijenja ni u jednom padežu jednine i množine. Po akcenatskom kriteriju, tj. po akcentu i njegovu mjestu, ove dvije riječi pripadaju potpuno istom akcenatskom tipu. Isto se tako nalaze u jednom akcenatskom tipu imenice *pōp-popā* i *konōp-konopā*, mada one nemaju isti broj slogova, ali ih za zajednički tip veže jednak položaj istoga akcenta. Nasuprot tome imenice *čēšalj-čēšlja* - gen. pl. *čēšljov* i *čāval-čāvla* - gen. pl. *čāvāl* imaju nekoliko zajedničkih crta (isti broj slogova, nepostojano *a*, isti akcentat na istome mjestu u nom. jedn.), ali se akcenatski nikako ne mogu staviti u istu grupu. Naveo sam primjere imenica muškoga roda premda je isto tako i kod imenica ostalih dvaju rodova. Iz svega toga izlazi da akcentat mora biti osnovni nosilac akcenatskih tipova, a sve je drugo pri tom sporednije.

Uzimajući tako, mogli bismo imenice podijeliti na četiri osnovna tipa. I to: I tip — imenica s istim akcentom na istome mjestu, II tip — imenice s različitim akcentom na istome mjestu, III tip — imenice s različitim akcentom na različnome mjestu i IV tip — imenice s istim akcentom na različitu mjestu. Prema tome, akcenatski su tipovi raspoređeni od postojanosti akcenta i mjesta preko njihove djelomične promjenljivosti do potpune nepostojanosti. Naravno, svaki će tip imati svoje podtipove ili grupe.

## Akcentat imenica muškoga roda

Kod imenica muškoga roda imamo tri osnovna akcenatska tipa, i to:

I tip — isti akcentat na istome mjestu

1-a) nepromijenjen " akcentat:

jedn.	N. miš	množ.	N. V. miši
	G. A. miša		G. miši i mišov
	D. V. L. mišu		D. L. I. mišin i mišiman
	I. mišon		A. miše

Takav akcentat imaju: *blāk, brāt* (pl. braća, v. 1-b grupu), *brīk, čir, dēd, dlān, fit, flōk, gūc, gīz, kljīn, krūh, pēk, plāč, prāg, rāk, sīr, štūk, tić, zēt; biškup, cūkar, dēmež, dōktur, galeb, jāčmik, jāsen, kālež, kāmēn, kážiprst, kifljīn, kōtlić, kūvar, lōkot, ōblak, ōbruč, ōtrov, pāuk, pāun, pēkljar, pēlig, pilić, prāded, rēful, ribar, sōldat, šēgrt, tābak tišljar;*

*bragōc, bršljān, bubrīg, čovik* (pl. ljudi, v. tip II-a), *čulūm, filēt, garōful, grkljān, Ivān, jezik, kaić, kaiš, kostānj, križić, kulinić, medvid, mladīć, napršnjak, parić, pelin, pijāt, poplāt, prorōk, obrāz, orih, susēd, tanbūc, unūk, urōk, uzrōk, Varōšanin, vratīć, zavēt, zubić.*

U istoj se grupi nalaze i imenice s nepostojanim *a* koje se javlja samo u nom. jedn.: *Būnjevac, čēšalj, kāšalj, lājavac, mālinac, mēštar, mētar, Otōćac, popēćak, strōšak, svrdal, ūzal, vētar, vital.*

1-b) Ovoj grupi pripadaju najčešće muška imena na *-a* koja, naravno, imaju nastavke imenica ženskoga roda: *Iva, Jūra, Māta, Šima, Vēka, Pēpa* i dr.

2. nepromijenjen ○ akcentat:

jedn.	N. mēznjar	množ.	N. V. mēznjari
	G. A. mēznjara		G. mēznjari i mēznjarov
	D. V. L. mēznjaru		D. L. I. mēznjārin
	I. mēznjaron		A. mēznjare

Isti akcentat imaju još *Bōdul, bonkūlović, rābuš, rōdul* i *Zāgreb*, a imenice kao *būbanj, frātar, glēžanj* i *pēdalj*, koje se akcenatski slažu s ovom grupom, zadržavaju nepostojano *a* samo u nom. jednine. Ovamo se mogu uvrstiti i imenice *Brānko, kāpo, Mīro, mūlo, meštrōmo, prōto, Slāfko, Stānko* kojima tako glasi i vokativ.

3. nepromijenjen ~ akcentat:

jedn.	N. mājstor	množ.	N. V. mājstori
	G. A. mājstora		G. mājstori i mājstorov
	D. L. mājstoru		D. L. I. mājstorin i mājstorimar
	V. mājstore		A. mājstore
	I. mājstoron		

Amo idu: *blagājnik, Dalmatīnac, jārbul, Kokōšjac* (nadimak), *ku-kurīkavac, levōrvel, lōpov, mānkul, ōrgan, pāndul, sūnpor, tājnik, ūred, ūrmohar, vērštat, vērzin.*

## II tip — različit akcenat na istome mjestu

### 1. odnos " : ~

jedn.	N. stārac	množ.	N. V. stārci
	G. A. stārca		G. stārcov
	D. V. L. stārcu		D. L. I. stārcin
	I. stārcon		A. stārce

Kao što se vidi, u ovu će grupu ući imenice koje nakon gubitka nepostojanog *a* mijenjaju " akcenat pred sonantom u konsonantskoj grupi u ~ akcenat. Takve su: *bānak*, *jārac*, *kljīnac*, *kradljīvac*, *lažljīvac*, *lokūvac*, *narāmak*, *pālac*, *počinak*, *pondiljak*, *pōrat*, *smutljīvac*, *svadljīvac*, *škakāvac*, *škēram*, *tānac*, *ūjac*. Tu možemo pribrojiti i imenice *bārak* (< *bārak*)-*bārka*, *sōld* (< *sōlad*)-*sōlda* i *vīnč* (< *vīnač*)-*vīnča*.

### 2. odnos ○ : ~

jedn.	N. sīn	množ.	N. V. sīni
	G. A. sīna		G. sīni
	D. V. L. sīnu		D. L. I. sīnin
	I. sīnon		A. sīne

Kao *sīn* mijenjaju se *antikōr*, *alāt*, *Blāž*, *brāv*, *cekīn*, *Englēz*, *Francēz*, *gajetīn*, *gvardižān*, *Hrvāt*, *jēž*, *kapetān*, *kolendār*, *kūm*, *lamarīn*, *magazīn*, *majōr*, *marinēr*, *mrāv*, *mūž*, *pajōl*, *pijān*, *prišč*, *sūd* (posuda), *štajōn*, *šugamān*, *Talijān*, *tāt*, *tavijōl*, *vapōr*.

### 3. odnos ~ : "

jedn.	N. gospodīn	množ.	N. V. gospodīni
	G. A. gospodīna		G. gospodīnov
	D. L. gospodīnu		D. L. I. gospodīnin
	V. gospodīne		A. gospodīne
	I. gospodīnon		

U ovu grupu idu još *anēl*, *drimēž*, *obēd* i *rāj*.

## III tip — različan akcenat na različitu mjestu

A. Akcenat je u kosim padežima na osnovi:

1-a grupa s " akcentom u nominativu jednine:

jedn.	N. gōlub	množ.	N. V. gōlubi
	G. A. gōluba		G. gōlūbi
	D. L. gōlubu		D. L. I. gōlūbin
	V. gōlube		A. gōlube
	I. gōlubon		

Kako se vidi, promjena akcenta ove grupe dešava se samo u množini. Njoj pripadaju još *dīnar*, *kōmad* i *mīsec*.

1-b grupa. — U ovu grupu idu neke imenice koje se inače slažu s tipom II 1 (*stārca-stārca*), ali su se odvojile svojim akcentom samo u genitivu množine jer tada glase: *čavāl* (nom. sg. *čaval*), *lanāc* (: *lānac*), *opanāk* (: *opānak*).

B. Akcenat je u kosim padežima uvijek na nastavku:

1-a grupa s " akcentom u nominativu jednine:

jedn.	N. pöp	množ.	N. V. popi
	G. A. popä		G. popi
	D. L. popü		G. L. I. popin
	V. pöpe		A. popë
	I. popön		

Takav akcenat imaju: *bät, cřv, čëp, gřm, gröb, gröš, könj, konöp, köš, pöd, Sënj, svidök, škäf, škölj, třg, žëp, život.*

U istoj se grupi nalaze i imenice koje samo u nominativu jednine zadržavaju nepostojano *a*: *otäc, paljäk, päš, prasäc, prosäc, škropäc.*

1-b grupa s dužinom ispred " akcenta:

N. Fränë, G. Franë, D. L. Fränī, V. Frâne, I. Franön.

Ta grupa bez množine obuhvaća najčešće muška imena. Naravno, nastavci su kao u imenica ženskoga roda. Tako se mijenjaju: *Böžö, bräcö, ćörö, dedë, Gäjö, Ivë, Jändrë, Jösö, Jürë, Krëšö, Mikö, Pävē, Šimë, Tönë, Vätřö.*

2. grupa s ~ akcentom u nominativu jednine:

jedn.	N. völ	množ.	N. V. voli
	G. A. volä		G. volī
	D. L. volü		D. L. I. volin
	V. völe		A. volë
	I. volön		

Po ovoj će se promjeni deklinirati *kröv, røj, stöl* i imenice s nepostojanim *a* u nom. jedn., kao *čëšanj, kabäl, ogänj, pakäl, papär, posäl.*

C. Akcenat je u kosim padežima na osnovi i nastavku:

1. grupa s " akcentom u nominativu jednine:

jedn.	N. A. přst	množ.	N. V. přsti
	G. přsta		G. přstī
	D. V. přstu		D. L. I. přstīn
	L. přstü		A. přste
	I. přston		

Kao *přst* deklinira se i *nökat*.

2. grupa s ◊ akcentom u nominativu jednine:

a) jedn.	N. A. dän	množ.	N. V. dāni
	G. dāna		G. dāni
	D. dānu		D. L. I. dānin
	V. dāne		A. dāne
	L. dānü		
	I. dānon		

Ovako će se deklinirati i *bis, brīg, brūs, cvët, dār, düg, gläd, gläs, gräd, hläd, jäd, kíp, kljün, kväs, lüst, mäh, mir, pänj, pär, päš, pür, präh, rëd, rôl, snīg, sräb, sträh, svit, vâl, vräg, vrät, zid, züb, žljib.*

b) jedn.	N. A. bröd G. bröda D. brödu V. bröde L. brodū I. brödon	množ.	N. V. brödi G. brodī D. L. I. brödin i brödiman A. bröde
----------	---	-------	---

U ovu grupu idu: *bôg, gnjôj, léd, lôj, mêd, rôd, rôg.*

c) jedn.	N. A. dröb G. drobã D. dröbu V. dröbe L. drobū I. drobön	množ.	N. V. dröbi G. drobī D. L. I. drobīn A. dröbe
----------	---	-------	--

Ovamo spadaju imenice *lôv, môtst, nôs* i *pôst.*

3. grupa *s* ~ akcentom u nominativu jednine:

a) jedn.	N. A. bröj G. brojã D. V. bröju L. brojū I. brojön	množ.	N. V. bröji G. brojī D. L. I. brojīn A. bröje
----------	--	-------	--

Kao *bröj* mijenja se i *poKrôv.*

b) jedn.	N. A. kljüč G. kljüčã D. L. kljüčū V. kljüču I. kljüčön	množ.	N. V. kljüči G. kljüči D. L. I. kljüčīn A. kljüčē
----------	---	-------	--

Mnogo imenica ide u ovu grupu: *bãn, čũn, cúk, děl, dvôr, gãj, kríž, lüg, nôž, püt, rëp, rüg, smih, stīnj, stríc, sūd* (sudište), *ščãp, škvër, žmülj, žülj;*

*birtãš, bogatãš, brijãč, čelinjãk, fitovãl, golubinjãk, gospodãr, igrãč, imenjãk, ispovidnīk, jadrenjãk, kasũn, konpīr, kovãč, krljãk, livãk* (ljevãk), *Majãr, mesãr, mihūr, mornãr, očenãš, oltãr, pandūr, portũn, postolãr, rukãv, šarãf, talãr, timũn, žirũn.*

Istoj grupi pripada i dosta imenica s nepostojanim *a* u nominativu jednine: *dobitãk, Dvorãc* (toponim), *kapãk, konãc, kukãc, lonãc, lovãc, mačãk, papãk, pesãk, petãk, pivãc, plivãč, početãk, praščãk, rebãc, slipãc, sudãc, svetãc, šenãc, tarãc, telãc, venãc.*

## Akcentat imenica ženskoga roda

I tip — isti akcentat na istome mjestu

### 1. nepromijenjen " akcentat:

jedn.	N. ùdica	množ.	N. A. V. ùdice
	G. ùdice		G. ùdic i ùdicov
	D. L. ùdici		D. L. I. ùdican
	A. ùdicu		
	V. ùdico		
	I. ùdicon		

U istu grupu ulaze imenice: *báčvica, bėštija, brădva* (gen. pl. *brădvov*), *břnjica, cătara, čizma* (gen. pl. *čizam i čizmov*), *făbrika, govėdina, gũšćerica, hđstija, ilovača, istina, jăbuka, jětika, kăciga, kăplja* (gen. pl. *kăpljov*), *kămara, kămenica, kiselina* (kiselu mlijeko), *kitica, krŭnica, kŭvarica, lăloka, lipica, litra* (gen. pl. *litar i litrov*), *lđkva* (gen. pl. *lđkav i lđkvov*), *magărica, mĭsecĭna, molĭtva, mŭzika, nĭštica, đbrva* (gen. pl. *đbrv*), *pđtkova, prašćėvina, prđdĭka, rigđtina, rŭšva* (gen. pl. *rŭšav i rŭšvov*), *smđkva* (gen. pl. *smđkav*), *svėkrva* (gen. pl. *svėkrvov*), *šĭbica, telėtina, trĕpavica, triska* (gen. pl. *trĭskov*), *trĭšnja* (gen. pl. *trĭšanj*), *ŭsnica, ŭstra, vĭtica, žĭgerica*.

Samo u množini javljaju se imenice: *pđmĭje, svĭtice, škŭge, škrđfule* i *žvălje*.

Ovamo idu i ženska imena *Āna, Făna, Jĕla, Kăta, Măra*, ali i muška, kao npr. *Frăna, Gřga, Iva, Jăndra, Măta, Mĭća, Păva, Pĕra, Šĭma*. Tim je imenicama vokativ jednak nominativu.

Od imenica *i*-osnova treba ubrojiti u ovu grupu nepromijenjenog akcenta *ĭspovid, ĭznemđglost, đbĭst, prđpovid* i *zăpovid*, a od starih *r*-osnova imenicu *măter*.

### 2. nepromijenjen ○ akcentat:

jedn.	N. butĭga	množ.	N. A. V. butĭge
	G. butĭge		G. butĭg i butĭgov
	D. L. butĭgi		D. L. I. butĭgan
	A. butĭgu		
	V. butĭgo		
	I. butĭgon		

U ovoj se grupi nalaze još *bakalarăda, balustrăda, bandĕra, čėdula, fiĭjolica, fŭdra, Jugoslăvija, kvatrĭna, kŭjna, nevĕra, osmĭna, partĭda, petĭna, škalinăda, škrăbica, zĭbica*, a od imenica muškoga roda *katehĕta, lajđta* i *pijandŭra*.

### 3. nepromijenjen ~ akcentat:

jedn.	N. rđda	množ.	N. A. V. rđde
	G. rđde		G. rđd i rđdov
	D. L. rđdi		D. L. I. rđdan
	A. rđdu		
	V. rđdo		
	I. rđdon		

Takav nepromijenjen akcentat imaju: *bănda, brđjka, caklĕnka, cĕsta*,



*críkva* (gen. pl. *críkav*), *crnīna*, *čelēnka*, *debljīna*, *dugljīna*, *dunbljīna*, *fārba*, *frājla*, *igrāčka*, *ispovidālnica*, *jātra*, *kālfa*, *kānta*, *kasārna*, *korizma*, *lārma*, *marēnda*, *mēlta*, *modrīna*, *pečēnka*, *plīcīna*, *prāvda*, *predikālnica*, *sārma*, *soljēnka*, *sredīna*, *šjārpica*, *škurīna*, *šūša*, *teplīna*, *tīnta*, *umidānca*, *vīnta*, *višljīna*, *zīma*.

## II tip — različan akcenat na istome mjestu

### 1. odnos " : ○

Akcentat " bit će u svim padežima na mjestu nominativa jednine, samo će se u genitivu množine promijeniti u ○ akcentat, ali će ostati na istome mjestu.

jedn.	N. rība	množ.	N. A. V. rībe
	G. rībe		G. rīb
	D. L. rībi		D. L. I. rīban
	A. rību		
	V. rībo		
	I. rībon		

OVAKO će mijenjati akcentat i: *bāba*, *bāla*, *bōca*, *brāva*, *būra*, *cica*, *cūra*, *dlāka*, *drāga*, *hālja*, *jāma*, *kāca*, *kāpa*, *kīla*, *kiša kōra*, *kōža*, *krāsta*, *krāva*, *krūna kūća*, *kūja*, *kūpa*, *kvāka*, *līpa*, *lūla*, *māša*, *mēja*, *mriža*, *mūla*, *rāca*, *rāka*, *ripa*, *slika srića*, *sūza*, *šība*, *škāla*, *škrinja*, *škūlja*, *štūra*, *tīca*, *vēra*, *vrāna*, *vrića*, *zdēla*, *zmija*, *žāba*, *žīca*, *žīla*, *žlica*.

*barāka*, *batūka*, *belīca*, *besēda*, *daščica*, *divica*, *dušica*, *glavica*, *gromāča*, *kacōta*, *kanžija*, *kobila*, *kraljica*, *kupina*, *lisica*, *manica*, *mirina*, *modrića*, *motika*, *mrtvāna*, *navāda*, *nedilja*, *nesrića*, *pivnica*, *pogača*, *pokōra*, *prašina*, *rakija*, *sikira*, *subōta*, *svirāla*, *šenica*, *šeštića*, *škancija*, *tujica*, *zornica*;

*babetina*, *brijačija*, *curetina*, *Hrvatica*, *igralija*, *javorika*, *travurina*.

U množini se obično govore *gāće*, *lāće*, *zarūke*.

### 2. odnos " : ~

Akcentat " koji se nalazi na kraju riječi u *bisnočā*, *gluhočā*, *mirnočā*, *samočā*, *skupočā* i *slipočā* promijenit će se u ~ akcentat na istome mjestu samo u gen. i instr. jednine (npr. *bisnočē*, *bisnočōn*). Množinu ovih imenica nisam čuo.

### 3. odnos ○ : ~

Akcentat imenice *ūra* postojan je u svim padežima osim genitiva množine — *ūri*.

### 4. odnos ~ : "

a) Imenice *divōjka*, *bačēnka*, *narānža* zadržavaju konstantno svoj akcentat, ali u genitivu množine dobivaju nepostojano *a* pa im se ~ akcentat mijenja na istome mjestu u " akcentat (npr. *divōjak*).

b) Imenice *narāv* i *ljubāv* imaju takav akcentat samo u nom. jednine, a u svim drugim padežima dobivaju na istome mjestu " akcentat (npr. *narāvi*).

### III tip — različan akcenat na različitu mjestu

U ovom tipu dva su osnovna para imenica (*j*)*a*-osnova koje imaju akcenat na oksitonezi. Prvi će par sačinjavati imenice bez dužine ispred oksitoničnog akcenta (*ženā* i *nogā*), a drugi s dužinom (*svīcā* i *rūkā*).

1. par:

a) jedn.	N. ženā G. ženē D. L. ženī A. ženū V. žēno I. ženōn	množ.	N. A. ženē G. žēn D. L. I. ženān V. žēne
----------	--	-------	---

Takav akcenat imaju još *kosā*, *kozā*, *krmā*, *smolā*, *tetā*, a od imenica s nepostojanim *a* u gen. množine *sestrā* — gen. množ. *sestār* i *igrā* — gen. množ. *igār*.

b) jedn.	N. nogā G. nogē D. nōgī A. nōgu V. nōgo L. nogī I. nogōn	množ.	N. A. V. nōge G. nōg D. L. I. nogān
----------	--	-------	---

Ovakvoj akcenatskoj promjeni podliježu: *buhā*, *čelā*, *dicā*, *dobā*, *lozā*, *muhā*, *rosā*, *vodā*, a od imenica s nepostojanim *a* u gen. množine *daskā* (gen. pl. *dasāke*), *iglā* (*igāl*), *metlā* (*metāl*), *zemljā* (*zemāl*j). Za razliku od *a*-dijela ovoga para, ovdje je moguće da u akuz. jedn. akcenat skoči na prijedlog: *ū nogu*, *zā nogu*, *pō vodu*. Treba spomenuti i to da su se ovamo priklonile imenice *čēr* (= *kči*) i *kōkoš*.

2. par:

a) jedn.	N. svīcā G. svičē D. L. svičī A. svičū V. svičo I. svičōn	množ.	N. A. svičē G. svič D. L. I. svičān V. sviče
----------	--	-------	---

Amo idu: *fālū*, *hrānū*, *kāfā*, *Kūlā* (toponim), *kūmā*, *mūkā* (brašno), *pīlā*, *slūgā*, *šālā*, *ūzdā* (gen. pl. *ūzd*), *vāgā*.

b) jedn.	N. rūkā G. rukē D. rūki A. rūku V. rūko L. rūkī I. rukōn	množ.	N. A. V. rūke G. rūk D. L. I. rukān
----------	--	-------	---

Ovako se dekliniraju: *brādā, dūšā, glāvā, gljīstā, grānā, grēdā, jūhā, pētā, srēdā, strānā, zvēzdā, žlēzdā*. I u ovom je paru kod b-dijela moguće da akcentat u akuzativu jednine skoči na prijedlog: *zā ruku, pōd ruku, nā glavu, ū stranu*.

\*  
\*   \*  
\*

Sve su ostale grupe (j)a-osnova ovoga tipa ili alternativne ili malobrojne. U alternativne grupe možemo ubrojiti:

a) imenice *bāčva, gūška, māčka, ōlofka, pūška, rešetka* i *sāblja* koje se kadšto govore bez nepostojanog *a* u gen. množ. (npr. *bāčvov, gūskov, māčkov*) te ne mijenjaju tada " akcentat ni u kojem padežu, ali se vrlo često upotrebljavaju i s nepostojanim *a* i akcentat im se prebacuje upravo na nj — *bačāv, mačāk, olovāk, rešetāk* itd.;

b) imenice *bārka, cigla, čānža* i *mūrva* koje — slično prethodnoj grupi — ne moraju dobiti nepostojano *a* u gen. množ., te im tada akcentat ostaje neizmijenjen (*bārkov, ciglov, čānžov, mūrвов*), ali kad dobiju nepostojano *a*, onda im na nj skoči akcentat — *barāk, cigāl, čānāž, murāv*;

c) imenice *divotā, dobrotā, lipotā, rugobā, sirotā, sramotā* i *strahotā* s obaveznom promjenom akcenta u instr. jedn. (npr. *dobrotōn*) i akcentatskog mjesta u vok. jedn. (npr. *lipoto*), ali u množini s akcentatskom alternacijom koja je nastala analogijom, tj. npr. N. A. *sirotē, G. sirōt, D. L. I. sirotān, V. sirote* ili N. A. V. *sirote, G. sirot (sirotov), D. L. I. sirotan*.

U malobrojnu grupu ide jedinačni primjer *gospā* koji će zadržati takav akcentat na posljednjem mjestu u svim padežima, jedino će u vokativu jednine i množine glasiti isto — *gōspe*.

\*  
\*   \*  
\*

Imenice *i*-osnova, koje do sada nisu obuhvaćene, najčešće pripadaju ovom, promjenljivom akcentatskom tipu. Možemo ih rasporediti u tri grupe (*bōlest-bōlesti, kōst-kōsti, māst-māsti*).

### 1. grupa

jedm.	N. A. bōlest	množ.	N. A. V. bōlesti
	G. D. V. bōlesti		G. bolestī
	L. bolestī		D. bōlestin
	I. boleščōn		L. I. bolestīn

Po ovoj se promjeni dekliniraju: *pāmet* (iznimno lok. sg. *u pamētī*), *pōmoć, rūdost, smřt, stārost* i *žālost*, a zbog pokraćivanja vokalnog *r* ušle su amo imenice *křv* i *škřb*.

### 2. grupa

jedm.	N. A. kōst	množ.	N. A. V. kōsti
	G. D. V. kōsti		G. kostī
	L. kostī		D. kōstin
	I. koščōn		L. I. kostīn

Ovu grupu sačinjavaju još *mōć, nōć, pēć, sōl* i samo u množini *ōsti, ōči* i *ūši* (s dubletama u gen. pl. *oči* i *uši* — *očiju* i *ušiju*).

### 3. grupa

jedn.	N. A. mât	množ.	N. A. V. mâsti
	G. D. V. mâsti		G. mâsti
	L. mâtî		D. L. I. mâtin
	I. maščôn		

Osim imenice *lâž* i *vlâst* koje se u svemu slažu s paradigmatom, imenice *ćud*, *stvar*, *zvir* i *žuč* mogu alternirati jedino u instr. jednine jer se govori *ćudôn* i *ćudi*, *stvarôn* i *stvari*, *zvirôn* i *zviri* *žučôn* i *žuč*, dok je za imenicu *nît* najobičniji oblik u tom padežu *nîti*.

#### IV tip — isti akcenat na različitu mjestu

U ovaj vrlo rijedak tip idu imenice *dragōst*, *dužnōst*, *kripōst*, *lenōst* i *vernōst* koje mijenjaju akcenatsko mjesto samo u instr. jednine — *dragoščôn*, *dužnoščôn*, *jakoščôn*, *kriposščôn*, *lenoščôn* i *vernoščôn*. Tim se imenicama priključila i imenica *prīcest* koja u instr. jednine također glasi *prīčeščôn*.

#### Akcenat imenica srednjeg roda

Imenice srednjega roda mogu se također podijeliti u tri akcenatska tipa.

##### I tip — isti akcenat na istome mjestu

###### 1. nepromijenjen " akcenat:

jedn.	N. A. V. jâto	množ.	N. A. V. jâta
	G. jâta		G. jâtov
	D. L. jâtu		D. L. I. jâtin (jâtiman)
	I. jâton		

Zadržat će " akcenat na istom mjestu i imenice *blâto*, *bogâctvo*, *čëkanje*, *čistilišće*, *čitanje*, *čûdo*, *dëlo*, *grōblje*, *ilo*, *jâdro*, *kljëcalo*, *kōlo* (obruč), *koritašće*, *lâjanje*, *lëto* (godišnje doba), *mûcanje*, *nëbo*, *ōko* (samo u jedn.), *plëtivo*, *plīvanje*, *sīdro*, *siromâštvo*, *sīto*, *stâjanje*, *strâšilo*, *susëdaštvo*, *šilo*, *šūškanje*, *třsjace*, *třsje*, *ūho* (samo u jedn.), *zřcalo*.

###### 2. nepromijenjen ◊ akcenat:

jedn.	N. A. V. tēlo	množ.	N. A. V. tēla
	G. tēla		G. tēlov
	D. L. tēlu		D. L. I. tēlin
	I. tēlon		

Ovakav akcenat imaju: *kûpanje*, *mëso*, *môre*, *sëno*, *sûnce*, *zlâto*.

###### 3. nepromijenjen ~ akcenat:

a) jedn.	N. A. V. ognjišće	množ.	N. A. V. ognjišća
	G. ognjišća		G. ognjiščov
	D. L. ognjišču		D. L. I. ognjiščin
	I. ognjiščon		

Po ovoj će promjeni imati akcenat još *bižanje, broj enje, češljanje, deranje, ditěšce, drćanje, dvorišće, fālenje, grōzje, hrkānje, jasenje, kamēnje, klānje, korēnje, letenje, lišće, molenje, mućanje, otājstvo, pērje, poštēnje, prānje, prokljēstvo, rūganje, sedenje, stvorēnje, svanūće, ulišće, uskrsnūće, vesēlje, zafaljivanje, zdrāvlje (i zdrāvje)*. Samo u množini upotrebljavaju se *kljišća, lēđa, njādra* (gen. pl. *njādrov i njādar*), *ūsta* (gen. pl. *ūst*), *vrāta* (gen. pl. *vrāt*).

b) jedn.	N. A. V. slovō	množ.	N. A. V. slovā
	G. slovā		G. slovī
	D. L. slovū		D. L. I. slovīn
	I. slovōn		

Amo idu još samo *smećē i voćē*.

## II tip — različit akcenat na istome mjestu

### 1. odnos $\ddot{ } : \circ$

jedn.	N. A. V. pōlje	množ.	N. A. V. pōlja
	G. pōlja		G. pōlj
	D. L. pōlju		D. L. I. pōljin
	I. pōljon		

Promjenu " akcenta u  $\circ$  na istom mjestu u gen. množine imat će imenice: *barilo, belilo, cidilo, kolēno, kopito, korito, modriilo, ūlje i želēzo*. Imenica *kōla* upotrebljava se samo u množini. Imenice *lēto* i *mēsto* alterniraju: govore se po ovoj promjeni (množ. *lēta-mēsta-lēt-mēst-lētiman-mēstiman*), ali — mada rjeđe — i drugačije: *letā-mestā, letī-mestī, leti-man-mestīman*.

### 2. odnos $\ddot{ } : \sim$

jedn.	N. A. V. selō	množ.	N. A. V. selā
	G. selā		G. selī
	D. L. selū		D. L. I. selīn
	I. selōn		

S ovakvom promjenom akcenta na nastavku čuju se: *caklō* (gen. pl. *caklī i cakāl*), *čelō, dnō, drvō, lebrō* (gen. pl. *lebrī i lebār*), *perō, rešetō, slebrō, stegnō, veslō* (gen. pl. *veslī i vesāl*), *vretenō, zřno*.

### 3. odnos $\circ : \sim$

U ovu grupu idu samo dvije imenice — *crīvo* i *jāje*. One u jednini imaju nepromijenjen  $\circ$  akcenat u svim padežima, a u množini je na istome mjestu  $\sim$  akcenat također nepromijenjen (*crīva — jāja*).

### III tip — različan akcenat na različitu mjestu

#### 1. grupa

jedn.	N. A. V. zvòno	množ.	N. A. V. zvòna
	G. zvòna		G. zvònov
	D. zvònu		D. I. zvònin
	L. zvonũ		L. zvonĩn
	I. zvònon		

U ovu grupu idu još *břdo* i *sřce*.

#### 2. grupa

jedn.	N. A. krĩlò	množ.	N. A. krĩlã
	G. krĩlã		G. krĩli
	D. L. krĩlũ		D. L. I. krĩlin
	V. krĩlo		V. krĩla
	I. krĩlõn		

Kao *krĩlò* mijenjaju se: *gnjẽzdò* (i *njãzldò*), *jãpnò*, *lẽglò*, *lõtò* (dlijeto), *lĩcẽ*, *mlĩkò*, *plãtnò*, *raspẽlò*, *rasũlò*, *rũglò*, *stãblò* (gen. pl. *stãbli* i *stabãl*), *vĩnò*.

#### 3. grupa

Već je rečeno, a vidjelo se i iz primjera, da su mnoge imenice srednjega roda konsonantskih osnova prešle u (*j*)o-osnove. One koje su još zadržale osobine starih osnova ulaze akcenatski najčešće u ovaj tip.

U a-dio ove grupe možemo ubrojiti imenice *n*-osnova *ĩme*, *rãme*, *sĩme*, *ĩtime* i *vĩme* koje će s produženom osnovom u kosim padežima imati uvijek " akcenat na istome mjestu u jednini (npr. *ĩmena*, *rãmena*), ali će u množini promijeniti i akcenat i mjesto — npr. nom. pl. *ĩmẽna*, gen. *ĩmẽni*, dat. *ĩmẽnin*. Ovamo se mogu priključiti i imenice *čũdo* i *nẽbo* koje se prema *s*-osnovi govore alternativno samo u množini: *čũdẽsa* i *nẽbẽsa* (pored *čũda*, *nẽba*).

U b-dijelu nalazimo imenice *vrĩme*-*vrĩmena* i *prãse*-*prãseta* koje se u množini akcenatski sasvim slažu s imenicama a-dijela (npr. *vrĩmẽna*-*vrĩmẽni*-*vrĩmẽnin*).

Izoliran je slučaj *ditẽ*-*ditẽta*-*ditẽtu*-*dĩte*-*ditẽton* koji se prema *t*-osnovi upotrebljava samo u jednini.

### Pridjevi

U senjskom se govoru, kao i u drugim čakavskim govorima, sve više gubi neodređeni pridjevski oblik. On se još relativno dobro čuva jedino u nominativu singulara svih triju rodova, i to u predikativnoj službi, a razlikuje se od određenog oblika u ženskom i srednjem rodu samo akcentom; u muškom rodu osim različita akcenta nema ni završnog *-i*: *stõl je vẽlik*, *õn je još mlãd*, *kũća je bẽlã*, *kãmara je tẽsnã*, *vĩnò je stãro* itd. U atributivnoj se službi uvijek upotrebljava određeni oblik: *dõšal je vẽliki petãk*, *kĩ mlãdi čovĩk je ùmrl*, *zamĩ bẽli šugamãn*, *stãvila bin al je tẽsni sprĩdnjãc*, *lĩpa stãra vrĩmẽna su pasãla*.

Pojačavanje značenja pridjeva protegnuto je na mnogo više pridjeva negoli u štokavskom dijalektu: *běl belcăt, cěl celcăt, crn crncăt, gól golcăt, nŏv nofcăt, prāv prafcăt, pŭn puncăt, sām samcăt, sŭh suhcăt, zdrāv zdrafcăt*. Ali mjesto pojačanja na *-cat* vrlo se često upotrebljava i *hs.-tal.* kontaminirani završetak *-amenti*: *celcamēnti, nofcamēnti, prafcamēnti*. Ne samo to. Za osobito se isticanje upotrebljavaju oba pojačanja jedno do drugoga: *celcăt celcamēnti, nofcăt nofcamēnti, prafcăt prafcamēnti*.

### Deklinacija pridjeva

Nastavci u deklinaciji pridjeva vrlo su slični književnim nastavcima. U muškom *će* i srednjem rodu, kako se već zna iz fonetike. biti npr. nastavci *-oga, -omu* i kod pridjeva na palatalni suglasnik. Dakle:

muški rod:

jedn.	N. lŏš čovĭk	množ.	N. V. lŏši ljŭdi
	G. A. lŏšog(a) čovĭka		G. lŏši(h) ljŭdi
	D. L. lŏšon (-omu) čovĭku		D. L. I. lŏšin ljŭdin
	V. lŏši čovĭku		A. lŏše ljŭde
	I. lŏšin čovĭkon		

ženski rod:

jedn.	N. mlāda ženā	množ.	N. A. mlāde ženē
	G. mlāde ženē		G. mlādi(h) žēn
	D. L. mlādoj ženĭ		D. L. I. mlādin ženān
	A. mlādu ženŭ		V. mlāde žēne
	V. mlāda žēno		
	I. mlādon ženŏn		

srednji rod:

jedn.	N. A. V. stāro selŏ	množ.	N. A. V. stāra selā
	G. stārog(a) selā		G. stāri(h) sēl
	D. L. stāron (-omu) selŭ		D. L. I. stārin selĭn
	I. stārin selŏn		

### Akcentat pridjeva

Kod obrazovanja akcenatskih tipova u pridjeva treba imati na umu da pridjevi mogu imati dva oblika koji se akcenatski ne moraju slagati i, zatim, da unutar tih dvaju oblika postoje tri roda koji se akcenatski mogu razlikovati. Zato npr. akcentat nom. sg. određenog oblika sam po sebi ne kazuje kojem akcenatskom tipu pripada navedeni pridjev jer već određeni oblik može biti drugačiji, a pogotovu ženski ili srednji rod istoga pridjeva. Stoga su i sva tri roda i oba oblika komponente koje će pokazati akcenatsku promjenu kod pridjeva u horizontalnom ili vertikalnom smjeru, da bi se tek onda tačno vidjelo u koji akcenatski tip ide pojedini pridjev.

Imajući to u vidu, a uzevši podjelu koja je razrađena kod imenica, mogli bismo pridjeve svrstati u ove akcenatske tipove:

I tip — isti akcenat na istome mjestu

1. nepromijenjen " akcenat:

neodređeni oblik: lōš — lōša — lōšo

određeni oblik: lōši — lōša — lōšo

Akcenatski idu ovako i *bēnast, cōtav, čist, čōrav, drīt* (directus), *jčānak, kilav, knjāpav, māljan, mūtav, prōst, sigur, sit, slāb, šēpav, trā-ljav, tūđ* (i *tūj*), *tvrd, zlōčest, zrēl*;

*bogāt, čudnovāt, debeljūškast, korīsan, kosmāt, krcāt, potriban, siro-māšan, zubāt*;

s nepostojanim *a*: *blātan, čūdan, dūpal, mōdar, mōkar, nizak, ōbla-čan, ōštar, pāmetan, slādak, tēpal, ūmidan, ūzak*.

2. nepromijenjen ~ akcenat:

neodređeni oblik: mūnjen — mūnjena — mūnjeno

određeni oblik: mūnjeni — mūnjena — mūnjeno

U ovu se grupu ubrajaju: *māntav, pēntav, šāntav, vīndrijast*.

II tip — različit akcenat na istome mjestu

1. odnos " : ~

neodređeni oblik: nōv — nōva — nōvo

određeni oblik: nōvi — nōva — nōvo

Takav akcenat imaju: *pōsan, prāv, vēlik, zdrāv*.

2. odnos ~ : "

neodređeni oblik: pūn — pūna — pūno

određeni oblik: pūni — pūna — pūno

Kao *pūn* mijenjaju se *dešpetljīv, francuzljīv, poprdljīv, poždrljīv, smrdljīv, sumnjīv, svadljīv, šenšljīv* i prisvojna zamjenica *njegōv*.

III tip — različan akcenat na različitu mjestu

1. grupa: neodređeni oblik: křvav — křvava — křvavo

određeni oblik: krvāvi — krvāva — krvāvo

U toj su se grupi našli: *cřven* (i *cřljen*), *dēbel, dūnbok, širok, vīsoak, zēien, žalostan*.

2. grupa: neodređeni oblik: bōs — bosā — bosō

određeni oblik: bōsi — bōsa — bōso

3. grupa: neodređeni oblik: mlād — mlādā — mlādo

određeni oblik: mlādi — mlāda — mlādo



Ovoj grupi pripadaju: *běl, bléd, drág, glúh, gúst, ják, krív, lén, lip, ljút, mljáak, sív, slán, slíp, sùh, škúr, túp, túst, vrúc, žút, svét;*

s nepostojanim *a*: *bísan, brížan, gládan, gríšan, jádan, krátak, krûpan, mâsan, mîran, mûtan, nâgal, prášan, prázan, rêdak, šûpalj, tésan, túžan, vrídan, zlátan, žédan.*

4. grupa: neodređeni oblik: *gól — golâ — golô*  
određeni oblik: *gôli — gôla — gôlo*

Amo još ide pridjev *mrtāv* koji će u određenom obliku, zbog toga što vokalno *ř* ne može biti dugo, glasiti — *mřtvi — mřtva — mřtvo.*

IV tip — isti akcenat na različitu mjestu

Ovamo ide jedinačan primjer, i to:

neodređeni oblik: *dôbar — dobrâ — dobrô*

određeni oblik: *dôbri — dobrâ — dobrô*

Ovom su se primjeru priklonili i *břz, cřn, mřsan, škřban* koji su zbog vokalnoga *ř* skratili akcenat.

*Stupnjevanje pridjeva*

Senjski govor ima u komparativu sva tri nastavka: *-ši, -ji* i *-iji*. Samo, najfrekventniji je upravo treći nastavak, *-iji*, jer je on u mnogih pridjeva jedini, a mnogima je alternativan.

Dok pridjev *lip* ima komparativ *lipši*, dotle već *lâk* ima *lâkši* i *lâglji*, a od *mêk* čuje se *mêkši* i *mekíji*.

S nastavkom *-ji* govore se: *višji* (i *višlji*), *jâci*, *mlâji* (i *mlâđi*), *tûji* (i *tûđi*), *slâji* (i *slâđi*), *krâci*, *tânji*, ali pored *sûhlji* upotrebljava se i *suhiji*, *dêblji* i *debeliji*, *dûnblji* i *dunbokíji*, *dâlji* i *dalekíji*.

Najviše je komparativa na *-iji*: *bisniji*, *čistiji*, *čvrstiji*, *crniji*, *grubiji*, *gustiji*, *tesniji*, *tupiji*, *žutiji*, pa onda naravno i *bogatiji*, *noviji*, *pametniji*, *sitiji*, *slabiji*, *stariji* itd.

Od nepravilnih se komparativa čuju: *dôbar — bôlji, vèlik — vèci, mâljan — mânji*.

Superlativ se tvori dodavanjem riječi *naj-* ispred komparativa: *nâjdraži, nâjlipši, nâjškuríji, nâjtužniji* i sl.

Oba pridjevska stupnja, komparativ i superlativ, sklanjaju se kao određeni oblik pozitivna.

## Zamjenice

Za razliku od imenica, koje su veoma frekventne, zamjenicama se, osobito ličnim, ne služimo u tolikoj mjeri jer je njihova upotreba u krajnjoj liniji bila ograničena (i danas je ograničena mada nešto manje) na slučajeve naročitog isticanja (ispor. *jâ* san to rêkal; to san *jâ* napravil a ne *ôn* i sl.). Iz tih su razloga zamjenice i mogle stvoriti nekakav mali svijet za sebe koji se donekle začahurio i sačuvao starije oblike dopuštajući, kad je već trebalo, promjene izazvane analogijom, ali analogi-

jom koja je mnogo češće dolazila iznutra negoli izvana. To se dobro vidi u našim narodnim govorima, pa tako i u Senju.

Po značenju zamjenice možemo rasporediti, kao i drugdje, u njihove poznate kategorije (lične, povratna, prisvojne, pokazne, odnosne, upitne i neodređene). Oblik im se i akcenat može vidjeti iz paradigme.

### Lične zamjenice i povratna zamjenica

U jednini se sklanjaju ovako:

N. jā	tí	ōn, onō	onā	—
G. mēne	tēbe	njēga	njē	sēbe
D. mēni, mi	tēbi, ti	njēmu, mu	njōj, njoj	sēbi
A. mēne, me	tēbe, te	njēga, ga	njū, nju	sēbe, se
L. menī	tebi	njemū	njōj	sebi
I. mānon	tēbon	njin	njōn	sēbon

U množini glase:

N. mī	vī	onī, onā, onē
G. nās	vās	njih
D. nāmi, nan	vāmi, van	njīma, njin
A. nās	vās	njih, i(h)
L. nāmi	vāmi	njīma
I. nāmi	vāmi	njīma

Za pojedine padeže ovih zamjenica može se i s obzirom na oblik i s obzirom na akcenat reći ovo:

Zamjenice *jā* i *tí* uzajamno su utjecale jedna na drugu. Po uzoru na *tí* nestalo je, kako se obično tumači, kod starijeg oblika *jazv* nakon gubitka poluglasa završno -z, a prema karakterističnom akcentu *jā* govori se *tī* (i *mī*, *vī*). Zamjenica za treće lice, iako po svom podrijetlu i nije prava lična zamjenica<sup>45</sup>, ima oblik kakav se u čakavskom dijalektu upotrebljava od najstarijih spomenika. U muškom je rodu akcenat *ōn* nastao nakon gubitka poluglasa zbog sonanta, a ostali likovi u jednini (*onā* — *onō*) i množini (*onī* — *onē*) zadržali su stari akcenat na starome mjestu.

Senjski akcenat genitivā jednine *mēne*, *tēbe*, *njēga*, *sēbe* i dativa *mēni*, *tēbi*, *njēmu*, *sēbi* ne podudara se sa susjednim čakavskim govorima jer oni imaju " akcenat na kraju. Odakle onda u Senju takav akcenat? Je li on niknuo na vlastitom tlu ili je importiran? Tomljenović u svojoj radnji (Bunjevački dijalekat, 586) kaže da u čakavskom »imaju ovi zamjenički oblici naglas na posljednjem slogu, tj. (g. d. a. l.) *manē*, *tebē*, *sebē*, a od *ōn* (gen. i ak.) *njegā*, (d. l.) *njemū* (lok. i njin)«, ali su primjeri uzeti iz Nemanićeva rada (Čak. stud.)<sup>46</sup> u kojem na žalost nema podataka iz Senja pa ne možemo vidjeti prijašnje stanje. Senjski što-

<sup>45</sup> Koliko dugo i gdje se zamjenica *on* upotrebljavala u prvo vrijeme i u demonstrativnoj službi predmet je drugih izučavanja.

<sup>46</sup> Nemančić je znakom \ bilježio današnji " akcenat pa zato nalazimo ovdje takvo bilježenje i u Tomljenovića koji inače dobro razlikuje \ od \.

kavski susjedi imaju za genitiv *měne* (*těbe, njěga, sěbe*) i za dativ *měni* (*těbi, njěmu, sěbi*), kako se vidi iz navedena Tomljenovićeve djela, pa bi se moglo zaključivati da je takav bunjevački akcenat prodro i u Senj. Samo, tu se odmah javlja poteškoća. Da je bunjevačko *měne* — *měni* djelovalo na genitiv-dativ, onda bi djelovalo i na lokativ, ali u lokativu Bunjevci govore također *měni*, a Senjani *meni*. Zato mi se takva analogija i čini neodrživom. Bit će da je senjsko *měne* — *těbe* nastalo drugim putem. Naime Beličevo tumačenje (Istorija II-1, 174) da je »akcenat iz instr. . . . rasprostranjen na gen. dat.« ovdje je sasvim prihvatljivo. To znači da se "akcenat instrumentala (*mānon* — *těbon*) »rasprostranio« na genitiv i dativ pa smo u Senju dobili *měne, těbe, sěbe*, odnosno *těbi, sěbi*. To se vidi i na Susku gdje je po zakonima tamošnje akcentuacije starije *mānu* dalo *mānu*, pa je preko instrumentala akut došao i u genitiv *měne* (Govor Suska, 115). A kad se mjesto starijega dativa *mani* (< *mъně*) počelo u Senju po uzoru na *těbi* govoriti *měni*, onda je zajedno s vokalom *e* prešao i akcenat — *měni*. Ovako ujednačeni oblici prenijeli su se i na odgovarajuće padeže muškog i srednjeg roda zamjenice za 3. lice, tj. na *njěga* — *njěmu*. Prema tome može se reći da je akcenat genitiva i dativa u današnjem senjskom govoru sekundaran. Primarni akcenat ove areje sačuvalo je senjsko čakavsko susjedstvo i domaće lokativno *meni* (*tebi, njemu, sebi*) zadržavajući tako i mogućnost opozicije prema dativu.

Zašto genitiv ženskoga roda glasi *njě*, obrazloženo je u poglavlju o ~ akcentu (\**jeje* > *jeje* > *jeë* > *n+jě*). Dativ *njōj* mjesto *njej* (< *jej* < *jei* < *jeji*) jasan je zbog analogije tvrdih osnova (*toj* — *njoj*), ali ovdje je važno istaći da je oblik *njoj* zadržan — za razliku od mnogih drugih govora — i u nenaglašenoj poziciji, dakako bez akcenta (*kad njoj je ukrāl, pobigal je; — si njoj dāl?; — prelipil njoj je trisku*).

U akuzativu se pored genitivnih *měne, těbe, sěbe* upotrebljavaju stari neenklitični oblici *me, te, se*. Njihov se akcenat uvijek prenosi na prijedlog: *dōšal je pō me; — poslāla je pō te; — uvikal se ũ se kaj dobrō sūknō*. Razlika između naglašenog i nenaglašenog lika ženskoga roda *njū* — *nju* određena je samo upotrebom ili neupotrebom akcenta, kao što se vidjelo u dativu (*vidil san njū : vidil san nju; — vidil je njū : vīdil nju je*). Nisam čuo da se enklitično je ikako upotrebljava.

U instrumentalu *mānon* poluglas je dao *a* kao u svim sjevernočakavskim govorima, ali se prema ostalim licima počelo govoriti i *měnon*. To je izjednačivanje korjenitog vokala već sasvim zahvatilo oblike *těbon* i *sěbon* pa sam zato njih naveo u obrascu iako će se, ali samo sporadički, čuti kod najstarijih ljudi *tōbon* i *sōbon*.

Akcentat genitiva plurala *nās, vās, njīh* ne potvrđuje Beličevu misao da »u *svima* (potcrtao M. M.) čakav. govorima imamo: *nās, vās*« (Istorija, II-1, 174). Da li je do akcenta *nās* došlo prema nekadašnjem \**nāsъ* (tj. s akutskim *a*) ili \**nāsъ* ili kasnijim duljenjem od *nās* (< *nāsъ*), nije još definitivno riješeno (Ivšić, Prilog, 185), ali se svakako takva duljenja nalaze kadšto i drugdje u čakavskim govorima.

Dativ i lokativ plurala primili su nastavak instrumentala pa su tako ta tri padeža izjednačena (*nāmi-vāmi*). Stariji dativi *man, van* postali su

enklitični. Ali završno *-n* (< *-m*) u dativu pl. kao negdašnji nosilac tog padežnog oblika nije se netragom izgubilo, nego je ipak ostalo u svijesti transformirajući se u pokretno *-n* koje se uzajamnom analogijom protoglo na lokativ i instr. množine. Zato se u dativu, lokativu i instrumentalu pored *nâmi-vâmi* govori katkada *nâmin-vâmin*: *dâl je to nâmin a nê vâmin*; — *gâzilo je po nâmin*; — *bôg s vâmin*. Da se mjesto današnjega *njima* (u dativu, lokativu i instr. množine) govorilo *njimi*, nije teško ni razumjeti ni dokazati (vidi u Listinama i Vitezovićevevim djelima). Ali premda je *njima* došlo u Senj štokavskim utjecajem, ono nije potpuno otuđilo prije spomenuto pokretno *n* jer se pored *njima* čuje i *njiman*, osobito u dativu i instrumentalu. Starije *njin* (< *njim*) postalo je u dativu enklitično kao i *nan*, *van*.

### Upitno-odnosne zamjenice

Kad se govori o upitnim zamjenicama, onda je potrebno lučiti dvije stvari, tj. moraju se odvojiti a) zamjenice koje ne pokazuju rod od b) onih koje ga pokazuju. Zbog toga prve imaju zamjeničko obilježje (*kî — čâ*), a druge pridjevsko (*kî — kâ — kô*). Njihova će se razlika bolje vidjeti kad im navedemo sve oblike.

a) N. kî	čâ	b) jedn. kî, kô	kâ	množ. kî, kâ, kê
G. kogã	česã		kôga	kêh
D. komû	čemû		kômu	kîn
A. kogã	čâ		kôga, kô	kîh
L. komû	čemû		kômu	kôj
I. kîn	čîn		kîn	kôn

Različnost ovih dviju grupa može se razabrati već po tome što prva nema množine, a druga ima, ali i po akcentu kosih padeža ne samo u ovom govoru (*kogã si vidîl? : kôga se bîsa dêreš!*) nego i inače (ispor. štok. *kôga : kôga*). U stvari, deklinacija grupe a) zadržala je starije oblike i stariji akcenat, a grupa b) mlađe.

Po oblicima *kogã*, *komû* mogli bismo u nominativu a-grupe mjesto današnjega *kî* očekivati *ka* (< *kъ*; ispor. u čakav. *ta* < *tъ* za muški rod) ili *kô* (< \**kъto* > *kto* > *tko* > *ko*). Ali koliko se iz literature zna, svi čakavski govori upotrebljavaju samo *ki* (a ne *ka — ko*). Čakavci su se ovdje počeli zapravo služiti zamjenicom *kyi* (< *kъjъ*) koja je nakon promjene *y* > *i* kontrahirana u *ki*. Nasuprot tome oblik *čâ* (< *čъ*) potpuno je jasan. Valja samo napomenuti da će ova zamjenica u vezama s prefiksima izgubiti završno *-a* (*zâč*, *pôč*, *nâč*, *ûč*), kako se to i inače događa u čakavskom narječju.

Za b-grupu je rečeno da je mlađa, a to pokazuju i kontrahirani oblici: *kâ* < koja, *kôga* < kojega, *kê* < koje, *kômu* < kojemu, *kôj* < kojoj itd. Treba ujedno reći da se jedino ti oblici upotrebljavaju u odnosnoj službi, što je zapravo samo produživanje starijeg stanja jer su ti oblici i po svom podrijetlu relativni, a oni iz a-grupe prvotno su upitni.

Zamjenica *čiji* ne govori se; nju zamjenjuje posvojni pridjev *čigōv*.

## Pokazne zamjenice

Kao što su se kod upitno-odnosnih zamjenica morale odvojiti one koje pokazuju rod od onih koje ga ne pokazuju, tako je i ovdje potrebno da se učini isto razgraničenje. Jer, valja lučiti *dāj mi tō* (= papir, olovku, pero ili sve zajedno), gdje *tō* ne pokazuje ni rod ni broj, od primjera *tī čovik, tā ženā, tō dītē*, gdje *tī — tā — tō* stoji u atributivnoj službi pa se slaže sa svojom imenicom. Njihova je deklinacija identična s promjenama upitno-odnosnih zamjenica: *tō* se mijenja po tipu a-grupe (*togā — tomū — tīn*), a *tī — tā — tō* po tipu b-grupe (*tōga — tōmu — tīn . . .*). Iz toga se daje zaključiti da se od bivše pokazne zamjenice *ṭ — ta — to* zadržao samo srednji rod *tō*, a da su oblici *tī — tā — tō* nastali zapravo od *ṭjṭ — taja — toje*.

Po uzoru na *tō* govori se *vō — nō*; ali se kadšto čuje *ovō — onō* pa onda i *otō*.

Analogija je djelovala i kod *tī — tā — tō* jer se prema *tī* govori *vī* i *nī*, ali se isto tako čuje i *otī* što je dobiveno po uzoru na rjeđe oblike *ovī — onī*. Ovakvi se utjecaji mogu pratiti i u senjskim Listinama gdje npr. pored *oni plemeniti ljudi* (Š 148), *na onom* (Š 395) nalazimo *od nih ljudi* (Š 147), *na vom sviti* (Š 395), odnosno pored *ti isti Bakrani* (Š 147), *toga lista* (Š 149) nalazimo *po otem* (Š 149). Mjesto oblika *tī* za muški rod očekivali bismo *ta* kako nalazimo u mnogim ranijim senjskim dokumentima (Listine: *ta naš list, ta isti grad* itd.) i kako je običnije u sjeverno-čakavskim govorima (Novi Vinodolski, liburnijski govori). Ali sva je prilika da su se u Senju pored oblika *ta, ona, ova* za muški rod morali upotrebljavati i likovi *ti — (o)vi — (o)ni* nastali fakultativnim duljenjem jer već dosta rano (1437. godine) susrećemo *ovi list* (Š 149). Ti su oblici čak i sasvim prevladali jer su imali potporu u zamjenici *kī* (*kā — kō*), a i fonološka im je opozicija prema ženskom i srednjem rodu bila jača.

## Prisvojne zamjenice

Prisvojne zamjenice imaju ovakvu promjenu:

Jednina N. mōj	— mojē	mojā
G. mojēg(a), mōg(a)		mojē
D. mojēmu (mojēn), mōmu (mōn)		mojōj
A. = N. ili G.	— mojē	mojū
L. = D.		mojōj
I. mojīn		mojōn

Množina N. mojī — mojā — mojē
G. mojīh
D. mojīn
A. mojē — mojā — mojē
L. mojīn
I. mojīn

Kao *mōj* sklanjaju se i zamjenice *tvōj*, *svōj*.

Mjesto pokretnoga završnog *-u* u dativu i lokativu jednine čuje se pokatkad, osobito u lokativu, i pokretno *-e*, ali ono uza se redovito dobiva još i *-n*, tj. čuje se *po mojēmen*, *u tvojēmen*, *na svojēmen*. Isto je u danas izjednačenim dat., lok. i instr. množine koji mogu dobiti na kraju vokal *a*, ali se na nj uvijek naslanja još i *-n*: *mojīman*, *na tvojīman čelān*, *sām svojīman rukān*.

Zamjenice *nāš* — *nāša* — *nāše* i *vāš* — *vāša* — *vāše* imaju iste nastavke kao *mōj*. Svi kosi padeži svih triju rodova zamjenica *nāš* — *vāš* imaju u jednini i množini " akcenat na prvom slogu, a to ujedno znači da na ostalim slogovima nema dužine.

Zamjenice *njegōv* — *njegōva* — *njegōvo*, *njihov* (*-a*, *-o*) i *njēzin* (*-a*, *-o*) pripadaju po svojoj deklinaciji tvrdim osnovama određenog oblika pridjeva pa se o njima, koliko je bilo potrebno, već govorilo tamo (vidi poglavlje o pridjevima).

### Neodređene zamjenice

Kod neodređenih zamjenica valja imati na umu dvoje: prvo, da će se one deklinirati kao oblici upitno-odnosnih zamjenica *i*, drugo, da mogu biti zanijekane sa *ni* ili *nē*, a to u ovom govoru daje isti rezultat — *ni*. Zbog ta dva razloga *nīki* = nitko, netko i nikoji, *ništo* = nešto, *kigōd* = tkogod i koji god, a *čagōd* = štogod. *Niš* se upotrebljava za *ništa*. K tome treba još dodati *svāšta* i *svāki* (= svatko, svakoji). Ovdje svakako udara u oči da se kod *ništo* i *svāšta* pojavljuje zamjenica *što* mjesto čakavskoga *ča*. Ta su dva oblika svakako novijega datuma jer su stariji ispitanci znali da se pored ništo i *svāšta* govorilo *nīč* i *svāč*. Da je to tako, dokazuju i kosi padeži: *nīčesa* — *nīčemu* i *svāčesa* — *svāčemu*.

### Zamjениčki pridjevi

Prema *takōv* — *takōva* — *takōvo* govori se *vakōv* — *vakōva* — *vakōvo* (mj. ovakav, ovakva, ovakvo) i *nakōv* — *nakōva* — *nakōvo* (mj. onakav, onakva, onakvo), a po uzoru na *kulīk* (*-a*, *-o*) i *tulīk* (*-a*, *-o*) čuje se *vulīk*, *-a*, *-o* (mj. ovolik, *-a*, *-o*) i *nulīk*, *-a*, *-o* (mj. onolik, *-a*, *-o*). Može analogija djelovati i obratno, pa će se primijetiti da se sporadički kaže *otakōv* — *otakōva* — *otakōvo*, a čak *sām*, doduše samo jedanput, zabilježio i *otulīk*.

Kod primjera *sāv* — *svā* — *svē* prevladala je, kao što se vidi, meta-teza kosih padeža.

### Brojevi

Glavni brojevi od 1 do 10 glase: *jedān*, *dvā*, *trī*, *četīre*, *pēt*, *šēst*, *sēdan*, *ōsan*, *dēvet*, *dēset*.

Brojevi *jedān* — *jednā* — *jednō* sklanjaju se kao određeni pridjevi. Oni mogu — pod istim uvjetima kao i u štokavskom narječju — imati i množinu, samo, kad znače »neki« ili »nekakav«, ne podnose pri nabrajanju ponavljanje, nego imaju opoziciju sa »drugi«: *jednī tō dēladu vākō*, *a drūgi nākō*; — *tāmo su svi: jednī sekādu bārke*, *a drūgi křpadu mrīže*.

Broj *dvâ* upotrebljava se za muški i srednji rod, a *dvî* za ženski. *Trî* vrijedi za sva tri roda. Kod broja 4 odnos je uglavnom prijašnji: *četire* za muški rod, a *četiri* za srednji i ženski mada će se *četire* čuti i za srednji rod (*četire zrnâ kafē*; — *četire perâ salâte*) i za ženski (*kûpila san četire padèlice*; — *četire-pêt barâk je u pòrtu*). Ali pored toga čuju se za sva tri roda sporadično *čètre* kako je jednom zabilježeno i u Listinama (Š 333).

Brojevima 1 — 4 osiromašena je deklinacija. Tako se *dvâ* — *dvî*, *trî* uzima ne samo za nominativ i akuzativ nego i za genitiv, a *dvân* (*dvâman*) — *dvîn*, *trîn* za lokativ i instrumental. Pokoji kosi padež broja *četire* nisam nikako čuo ni od najstarijih ispitanika.

Uz brojeve *dvâ*, *trî*, *četire* imenica stoji uvijek u dualu, a ne u množini<sup>47</sup>: *dvâ brâta*, *trî sîna*, *četire stolâ*. Dualski se oblici vide i kod glagola: *dvâ vitla su bilâ srûšena*; — *trî mornârâ su svê uništîla na brodû*; *četire bocûnâ su rãzbita* i sl. Drugačija je situacija u tzv. sindetskom dualu (Belić, O dvojini, 10), tj. u slučajevima kad dual nije vezan uz broj 2, npr. kad predikat stoji uz dva subjekta. Tu glagol dolazi u pluralu: *Pêrê i Frânê vâljalî su se po snîgû*; — *nîsu se pâs i mâtka nikad vòlîli*; — *zaborâvîli su se Bôžđ i Jêlica pofâlît svojôn bārkon*. U takvim slučajevima dolazi i kod Vitezovića često plural mjesto duala (Junković, Kronika, 103). Brojevi *dvâ*, *trî*, *četire* mogu biti oslabljeni i upotrebom ličnih zamjenica ispred sebe jer one postaju faktor koji odlučuje o glagolskom obliku, a budući da se nalaze u množini, bit će i glagol u množini: *mî dvâ smo pîli*; — *vî trî ste pîli*; — *onî četire su pîli*.

Po ovome što je izloženo o upotrebi dvojine ili množine uz brojeve *dvâ*, *trî* i *četire*, vidi se da Senj odudara od čakavskih govora koji npr. čuvaju odnos *dva brata: tri brati*. Slično stanje nalazimo — u principu — i kod Vitezovića.

Mjesto štokavskog *oba* (*obadva*) govori se samo *đbadva* za muški i srednji rod, a mjesto *obje* (*obadvije*) govori se samo *đbadvi* za ženski rod. Njihova se promjena slaže s promjenom broja *dvâ* — *dvî*.

Brojevi od 11 do 19 imaju završetak *-najst: jedanâjst, dvanâjst* (tako je i u Listinama; ispor. Š 147 i 148), *trinâjst, četrnâjst, petnâjst, šešnâjst, sedavnâjst, osavnâjst, devetnâjst*.

Kao što smo kod *-najst* nakon gubitka *d* (< na desête) dobili vezu *aj* (< *ai* < *ae*), tako je od *dvadeset* napravljeno *dvâjset*. Već je rečeno da se ugledanjem na *dvâjset* govori *trâjset* (=30), a dalje normalno *četredesêt, pedesêt, šeždesêt, sedandesêt, osandesêt, devedesêt*.

Stotice glase: *stô, dvîsto, trîsto, četiresto, pèsto*, itd. Brojevi *hîljada* i *mîlijûn* upravo su imenice pa se tako i dekliniraju.

Redni se brojevi govore ovako: *přvi, drûgi, trêti* (tako je i u Listinama; ispor. V 225) i *trêci, četřti, pëti, šësti, sêdmi* . . . *jedanâjsti, dvanâjsti, trinâjsti* . . . *dvâjseti, trâjseti, četredesëti, pedesëti, šeždesëti, sedandesëti, osandesëti, stôti*. Ti brojevi imaju, dakako, sva tri roda i dekliniraju se kao određeni pridjevi.

<sup>47</sup> I Vitezović ima uz brojeve *tri* i *četiri* iste oblike kao i uz *dva* (Junković, Kronika, 104).

Osim glavnih i rednih brojeva upotrebljavaju se još i:

a) dijelni brojevi: *po jedān, po dvā, po tri . . . po dēset, po jedanājst . . . po dvājset . . . po stō*;

b) umnožni brojevi: *ūnjul* (= jednostruk), *dūpal* (:tal. doppio), *trōdupal*, *čētvērodupal*, *pētodupal*, *šēstodupal . . .*;

c) priložni brojevi (i brojni prilozi): *jedān pūt (jedānput), dvā pūt (dvāput), tri pūt (trīput) . . .*;

d) brojne imenice: *dvoīca, troīca, četvorīca* (za muškarce) i *dvōje, trōje, četvero, pētero* (za osobe različna spola).

## Glagoli

Odnos glagolskih oblika današnjeg senjskoga govora prema prijašnjem stanju po prilici je onakav kakav je i u mnogim drugim čakavskim govorima, tj. broj današnjih oblika je manji. U usporedbi s nekim sjevernočakavskim govorima, osobito s otokom Suskom, senjski nam se govor čini po broju oblika još siromašniji. Iz njega je iščeznuo glagolski prilog prošli na *-v, -vši* često potvrđen u ranijim spomenicima; ispor. *videvši* (Š 147), *zasišavši* (Š 147), *prisegši* (Š 312), *pročitavši* (V 225), *razumivši* (V 225) itd.

Bez traga je nestao i imperfekt.

Aorist se, obično, ne upotrebljava, ali ja sam ga ipak zabilježio kao sporadičnu pojavu bar za neka lica: *pōji ōn mēne za ti križ*; — *pōjidošmo ga zbdōg togā* (u oba primjera figurativno: pojede me, pojedosmo ga), *mīslin jā: ōdošmo fōndo; ōdnese ga būra ū more*; — *ēno, ōdnese ga vrāg sād zdōlon*. To je zaista vrlo malo primjera u poređenju s onim obiljem koje se nalazi u starijim vrelima gdje gotovo nema listine bez aorista. A i taj mali broj zabilježenih primjera izrečen je u afektu, a ne u mirnu govoru. — Ostaje još da se pogleda aorist pomoćnoga glagola *bit* koji služi i za tvorbu kondicionalā. To po svojim nastavcima i nije više aorist nego prezent jer glasi: *bin, biš, bi, bimo, bite, bidu*. Ovakvi nenaglašeni oblici upotrebljavaju se za tvorbu kondicionala.

Za sve ostale oblike može se reći ovo:

U infinitivu se uvijek gubi dočetno *-i* kod svih glagola: *čūt, gljēdat, krāst, nosit, pīt, sēst, vērovat*; — *lēc, mōc, pēc, rēc, strīc* i dr. Krajnje je *-i* otpalo i u prilogu sadašnjem onih glagola koji takav prilog mogu imati: *gljēdajuć, pīvajuć, plīvajuć*. U imperativu također može doći do nestanka glasa *i*: *bāc — bācmo — bācte, džž — džžmo — džžste, mūč — mūčmo — mūčte, nōs — nōsmo — nōste, posōl — posōlmo — posōlte* (više o tome vidi u poglavlju o glasu *i*).

U prezentu su interesantne dvije pojave: prvo, nastavak *-u* za 1. lice jednine održao se još samo u *oćū*, dok je atematsko *-n* (< *-m*) zahvatilo i oblik *mōren* (koji se upotrebljava mjesto *mogu*); drugo, u 3. lice množine svih glagola prodrlo je analogijsko *-du* ispred kojeg je zadržan tematski vokal ostalih lica: *bācidu, bižidu, gljēdadu, gorīdu, kradēdu, māknedu, pišēdu, rečēdu, solīdu, vērujēdu, zabījadu* itd. (više o tome vidi kod uvoda u oblike).

Muški rod pridjeva radnog konsekventno čuva glas *l* na kraju: *bacīl, bīl, dāl, držāl, krāl, mīslīl, pūnīl, solīl, vēroval, zēl* (< *vъzълъ*) i sl.



Upotreba pluskvamperfekta dosta je rijetka. Tvori se perfektom pomoćnog glagola *bit* i pridjeva radnog određenoga glagola, npr.: *jā san bīl dōšal*; — *tī si bīl rēkal*; — *ōn je bīl poslāl po vīnō*; — *na bālū smo se bīli dōst natāncali*; — *stē bīli čā uvātīli?* — *onī su bīli ništo uvātīli a mī niš*.

O tvorbi kondicionala (sadašnjeg i prošlog) bilo je govora kod aorista pomoćnoga glagola *bit*, a za perfekt i futur egzaktni može se samo spomenuti da se tvorbom ne razlikuju od štokavskog dijalekta.

Kod futura I valja upozoriti da se skraćeni oblici prezenta glagola *tīt* (ću, ćeš, će . . .), kad stoje iza infinitiva na *-t*, sraščuju s infinitivom u složenicu i pri tome izazivaju određene glasovne promjene: *plēščū, grīščēš, pokāzāće i ōn fārbu, bōčkaćemo ga, trēbaćete, govorićedu* itd. Takva se sraščivanja vide i u složenicama glagola na *-ć(i)*: *dōću, rēčeš mi, pēće onā krūh popōdne, lēčemo trūn za obēdon, ostrīćete me vī, nāćedu nas u butīgi* (vidi u poglavlju o asimilaciji).

Morfološke i akcenatske promjene pojedinih glagola moći će se pratiti i zasebnim prikazima svih glagolskih vrsta.

### Glagoli I vrste

S obzirom na akcenatsku klasifikaciju ova glagolska vrsta pokazuje svoju posebnost. Ovdje se naime radi, kao što je poznato, o glagolima kod kojih je korijen i osnova jedno i isto pa se i akcenat u infinitivu mora uvijek naći na korjenitom dijelu riječi. Zato će se akcenatske različenosti ovih glagola pokazivati u ostalim glagolskim oblicima, tj. tamo će se moći vidjeti kakav je akcenat pojedinih glagola i gdje se on nalazi. Apstrahirali se akcenat nekih složenih likova kao npr. inf. *popīt* — prez. *pōpijen, pokrīt* — *pōkrijen, raspēt* — *rāspnen* — koji predstavljaju u neku ruku izuzetak o kojem će, dakako, biti govora — možemo sve glagole ove vrste podijeliti u dvije osnovne grupe, i to: 1. glagoli kod kojih je akcenat na korijenu i 2. glagoli sa nestalnim mjestom akcenta. Međutim, unutar tih grupa mora se pripaziti koji je akcenat (od tri moguća) na korijenu, a koji na nastavku jer će to biti presudno za obrazovanje pojedinih akcenatskih tipova.

#### A. Glagoli s akcentom na korijenu

Kad se govori o glagolima u kojih je naglasak na korjenitom dijelu, pri tom se misli na postojanost akcenatskog mjesta u svim glagolskim likovima, tj. akcenat je kod svih oblika na bazi. U takvim slučajevima u senjskom govoru postoji samo jedna mogućnost, tj. jedino " akcenat može biti na korijenu u svim glagolskim oblicima ove grupe. Samo je po sebi razumljivo da će gdjekad zbog položajnog duljenja prijeći akcenat " u ~, ali se mjesto naglasaka nikada neće promijeniti. Gledajući tako, možemo u ovoj grupi utvrditi ove akcenatske tipove:

##### 1. tip:

infinitiv: *sēst*

prezent: *sēden, sēdeš, sēde, sēdemo, sēdete, sēdedu*

imperativ: *sēdi, sēdimo, sēdite*

pridjev radni: *sēl, sēla, sēlo, sēli*

pridjev trpni: *(po)sēden, (po)sēdena, (po)sēdeno*

Ovamo pripadaju još glagoli *pāst* i *srēst*. Ako su složeni, neće im se mijenjati akcenat: *dopāst*, *ispāst*, *posēst*, *zapāst*, *zasēst*. Neki od njih mogu biti refleksivni. Nađe li im se povratna zamjenica neposredno iza infinitiva, glase *dopāse* < *dopast se*, *raspāse*, *zasēse* s razloga koji su rečeni u poglavlju o konsonantskim skupovima.

I glagol *lēc* (sa složenicama *polēc*, *ulēc*, *slēc se*) ne odudara od ovoga tipa, samo što je zbog nepostojanog *a* ponešto različit u radnom pridjevu: *lēgal*, *lēgla*, *lēglo*, *lēgli*.

## 2. tip:

infinitiv: *šit*

prezent: *šijen*, *šiješ*, *šije*, *šijemo*, *šijete*, *šijedu*

imperativ: *ši*, *šimo*, *šite*

pridjev radni: *šil*, *šila*, *šilo*, *šili*

pridjev trpni: (u)*šit*, (u)*šita*, (u)*šito*

Kod glagola ovoga tipa treba osobito upozoriti na imperativ, i to iz dva razloga. Prvo, u imperativu se gubi *j* i, drugo, pored ovakvog akcenta čuje se kadikad i *ši*, *šimo*, *šite*. Iz toga se dade razabrati da je oblik s čakavskim akutom (*ši*) nastao svakako prije gubljenja glasa *j* koji je i utjecao na to da dođe do novog akutiranja. A kad je već zbog takve pozicije došlo do akuta, on se u govoru zadržao premda je — gubitkom glasa *j* u vezi *ij* — nestalo njegova temelja. Lišen tako baze, akut nije mogao otkloniti prodor prezentskoga " akcenta u imperativ. Zato se u imperativu i pojavila akcenatska dubleta. Te akcenatske dvojnosti nema, naravno, kod glagola *čūt*, koji potpuno pripada ovom tipu, jer kod njega u imperativu nije nestalo glasa *j*: *čūj*, *čūjmo*, *čūjte*.

Ovom su tipu bliski glagoli *umīt* (= *umjeti*), *izumīt*, *razumīt*, *smīt* i sl. koji su promjenom *ě* > *i* imali oblik i akcenat \**umijen* (kao *šijen*). Kontrakcijom — koja se dogodila i na ekavskom području (ispor. *umēm*) — dobili smo promjenu akcenta koja je nakon gubitka *j* u poziciji *ie* dala *i*. Zato je u ovih glagola sasna razumljiv prezent: *umīn*, *umīš*, *umī*, *umīmo*, *umīte*, *umīdu*. Takve kontrakcije nije moglo biti u imperativu pa su oblici *umī*, *umīmo*, *umīte* — i tu s otpadanjem glasa *j* u grupi *ij* — dovoljno jasni. Dakako, oba glagolska pridjeva ovih glagola imaju akcenat po tipu *šit*, tj. *umīl*, *umīla*, *umīlo*, *umīli* — *izūmljen*, *-a*, *-o*.

Ako je glagol tipa *šit* složen, u prezentu će mu akcenat skočiti na prefiks: *šāšijen*, *šāšiješ*, *šāšije*, *šāšijemo*, *šāšijete*, *šāšijedu*. U ostalim glagolskim oblicima akcenat se ni u čemu ne razlikuje od proste forme. Ovom će podtipu pripasti neki glagoli koji se u Senju govore samo kao složeni: *dospīt* (= *dospjeti*), *probit*, *razbit*, *zabit*.

## B. Glagoli s nestalnim mjestom akcenta

Nestalnošću akcenatskoga mjesta ove velike grupe uvjetovana je i različnost samoga akcenta. Razlog je poznat: fonetski uzroci doveli su do toga da se promijeni akcenatsko mjesto, a ta je promjena povukla za sobom promjenu akcenta. Dok npr. u imperativima *bodī* i *trēši* postoji teoretska mogućnost da akcenti ne budu baš takvi kakvi jesu i ne na tome mjestu na kojem jesu, dotle je kod infinitiva tih glagola *bōst* i *trēst*

sasma određeno bar mjesto akcenta jer nema mogućnosti da akcenat bude gdje drugdje pošto su se izgubili neki glasovi. Takvim fonetskim uzrocima izazvan je onda i akcenatski kvalitet: od infinitiva \**bodī* i *trēsti* (ispor. ruski *trjasti*) mogli su u štokavskom dijalektu nastati oblici *trēsti* i *bōsti*, a u Senju — jer nema drugih mogućnosti — samo *trēst* i *bōst*. Akcenat je prema tome zbog gubitka završnoga -i morao promijeniti mjesto, ali se zato promijenio i on sam.

Gledajući tako, možemo ustvrditi da ova grupa — za razliku od grupe A kod koje se samo " akcenat nalazi na nepromijenjenom, korjenitom mjestu — ima u infinitivu ili " ili ~ akcenat. To znači, u poredbi sa štokavskim, da štokavski dugouzlazni akcenat odgovara u glagola ove grupe čakavskom akutu (ispor. *trēsti* : *trēst*, *rāsti* : *rāst*, *tūći* : *tūć* i sl.) a pod kapu senjskoga " akcenta ulaze štokavski " i ' akcenat (ispor. *pīti* : *pīt*, *krāsti* : *krāst*, *bōsti* : *bōst*, *pēći* : *pēć* i sl.). Zato ćemo najprije pokazati one glagole koji u infinitivu imaju čakavski akut (~), a zatim one sa " akcentom. Kako se u oba slučaja radi o glagolima s promjenljivim akcenatskim mjestom, tipovi će ići od manje promjenljivosti ka većoj.

#### 1. tip:

infinitiv: *trēst*

prezent: *tresēn*, *tresēš*, *tresē*, *tresēmo*, *tresēte*, *tresēdu*

imperativ: *trēsī*, *trēsīmo*, *trēsīte*

pridjev radni: *trēsāl*, *trēsālā*, *trēsālō*, *trēsālī*

pridjev trpni: *trēšen*, *trēšena*, *trēšeno*

Akcentat po ovome tipu imaju prosti glagoli *obūć*, *rāst*, *tūć*, *vūć*, *zēpst* i složeni *istūć*, *izvūć*, *narāst*, *otrēst*, *ozēpst*, *podobūć*, *zarāst* i dr.

Ako se u futuru I nađe enklitika neposredno iza glagola, izgovor je sliven: *narāšće*, *ozēpšće*, *potūće se*, *istūće ga*, *podobūću se* itd. Budući da št daje šć, u Senju se govori: *zarāšćen*, *zarāšćena mu je rāna*.

#### 2. tip:

infinitiv: *kljēt* (= *kleti*)

prezent: *kljenēn*, *kljenēš*, *kljenē*, *kljenēmo*, *kljenēte*, *kljenēdu*

imperativ: *kljenī*, *kljenīmo*, *kljenīte*

pridjev radni: *kljēl*, *kljēlā*, *kljēlō*, *kljēlī*

pridjev trpni: (*prō*)*kljet*, (*prō*)*kljeta*, (*prō*)*kljeto*

Kao što se iz paradigme vidi, ovaj je glagol u mnogočem različit od štokavskog oblika. Da skup *kl* daje u Senju *klj*, već je rečeno u fonetici. Međutim, ovdje je potrebno istaći da prezent u senjskom govoru nije išao — kao u štokavskom dijalektu — putem \**kl̥nem* > *k̥nem* > *kunem*, nego smo ugledanjem na infinitiv dobili oblike *kljenēn*, *kljenēš*, *kljenē*... Tako je i u imperativu *kljenī*, *kljenīmo*, *kljenīte*.

Složeni oblici *prokljēt*, *zakljēt se* i dr. imaju u prezentu i imperativu isti akcenat kao *kljēt*, ali im u participima kratkosilazni akcenat dolazi na prefiks: *prōkljel*, *prōkljela*, *prōkljelo*, *prōkljeli*; *prōkljet*, *prōkljeta*, *prōkljeto*.

Još veće prebacivanje akcenta na proklitiku ima glagol *peti (se)* koji se u Senju upotrebljava samo kao složen, npr. *raspět, propět* i sl. Kod tih glagola naglasak je naime na prijedlogu ne samo u glagolskim pridjevima (*râspel, râspela, râspelo*; — *râspet, râspeta, râspeto*) nego i u prezentu: *râspnen, râspneš, râspne, râspnemo, râspnete, râspnedu*. Imperativ *raspni, raspnimo, raspnite* podudara se s akcentom tipa.

Po ovom složenom tipu imaju akcenat glagoli *otět, preotět* pa i *zět* (< *vъzėti*) kod kojega se, kako znamo, poluglas u prezentu reflektirao u *a*: *zâmen, zâmeš, zâme, zâmemo, zâmete, zâmeđu*. Budući da je glagol *zět* izgubio prijedlog, postao je prost pa mu je razumljiv akcenat participia: *zěl, zělâ, zêlo, zéli*.

Kako je npr. od glagola *otět* prezent *õtmen, ôtmeš*... i imperativ *otmì*, tj. sa *m* ispred nastavka, tako je analogijom i od glagola *počēt, načēt, otpočēt, započēt* — koji potpuno pripadaju ovom tipu — prezent *põčmen, põčmeš*..., a imperativ *počmì*.. također sa *m* ispred nastavka.

Ovom podtipu složenih glagola pripadaju složeni likovi glagola *kriti* i *liti* koji se u prostoformi nikako ne upotrebljavaju. To su: *dolít, izlít, nalít, oblít, ulít* i *sakrít, sokrít* (= otkriti), *pokrít*. Spomenutim glagolima sa završetkom *-krit* otpada *i* u glagolskim pridjevima: *põkrl, põkrla, põkrlo*; — *põkrt, põkrta, põkrto*.

Glagolima kao *pokrít* pridružuju se i glagoli *trít* (= trti) i *umrít* (= umrijeti). U njih je metatezom dobiven glas *ě* (\**er* > *rè*) koji se reflektirao u *i*. Od *umrít* prezent je *ùmren, ùmreš*... *ùmredu*, a od *trít* je *târen, târeš*... *târedu* jer se poluglas reflektirao u *a* (*târen* < *trьrŏ*). Akcenatska razlika u imperativu samo je prividna: u oblicima *tari, umri* nema krajnjega *-j* koje je dovelo do čakavskog akuta, kao što se to dogodilo u imperativima tipa *pokri* (< *pokrij*). Budući da je glagol *umrít* složen, akcenat će mu u radnom pridjevu skočiti po pravilu na prefiks (uz gubitak temeljnoga *-i* kao i kod glagola na *-krit*): *ùmrl, ùmrla, ùmrlo, ùmrli*. Jednako je tako i kod složenoga *otrít*: *õtrl, õtrla, õtrlo, õtrli*. Kod prostog lika *trít* akcenat je u participu naravno opet po pravilu: *trâl, trâlâ, trâlo, trâli*.

### 3. tip:

infinitiv: *gríst*

Ostale glagolske oblike nije potrebno navoditi jer se oni u svemu slažu s tipom *trěst*. Razlika je dakle samo u akcentu infinitiva (*gríst*: *trěst*). Kao što je npr. glagolu *potrest* pridjev trpni *potrěšen, -a, -o* (štok. potresen), tako je i ovdje npr. *izgrížen, -a, -o* (štok. izgrizen).

U ovaj tip ulaze još glagoli *sić* (= sjeći) i *strić*. Složeni glagoli ovoga tipa (*pregríst, ostríć, osíć* i dr.) zadržat će isti akcenat na istome mjestu kao i *prosti*.

### 4. tip:

infinitiv: *pěć*

prezent: *pečēn, pečēš, pečē, pečēmo, pečēte, pečēdu*

imperativ: *peći* i *peči, pečimo* i *pečimo, pečite* i *pečite*

pridjev radni: *pěkal, pěkla, pěklo, pěkli*

pridjev trpni: *pěčen, pěčena, pěčeno*

Ovamo spadaju prosti glagoli *rěc* i *těc* i složeni *ispěc*, *naotěc*, *odrěc* se, *otěc*, *zarěc* se.

U imperativu se razabira naporednost *peci* i *peči*. Ovaj drugi oblik nastao je analogijom prema prezentu koji se preko trećih lica (*nekā pečē* — *nekā pečēdu*) proširio sa svojim č-glasom i na ostala lica u imperativu.

Glagoli *bōst*, *cvāst*, *měst*, *plěst*, kojima pridjev radni glasi *bōl* — *bōla* — *bōlo*, *cvāl* — *cvāla*, *-o*, *měl* — *měla*, *-o*, *plěl* — *plěla*, *-o* pripadaju također ovom akcenatskom tipu. I složene forme (*izbōst*, *nabōse*, *ubōst*, *ubōse*, *zabōst*, *procvāst*, *poměst*, *splěst*, *rasplěst*, *zaplěse*) ne razlikuju se ni u čemu od prostog oblika.

#### 5. tip:

infinitiv: *pīt*

prezent: *pijēn*, *pijēš*, *pijē*, *pijēmo*, *pijēte*, *pijēdu*

imperativ: *pī*, *pīmo*, *pīte*

pridjev radni: *pīl*, *pīlā*, *pīlo*, *pīli*

pridjev trpni: (nā)*pit*, (nā)*pita*, (nā)*pito*

Za imperativ *pī* — *pīmo* — *pīte* može se reći isto što je rečeno i za akcenat *ši*, tj. da je dobiven položajnim akutiranjem prije gubitka glasa *j*.

Akcentat složenih likova (*napīt*, *napīse*, *propīt*, *propīse* i dr.) ne podudara se s akcentom prostog lika. Jednak im je jedino imperativ: *popī* — *popīmo* — *popīte*. U ostalim oblicima akcenat im skače na prefiks, i to " akcenat: (prezent) *pōpijen*, *pōpiješ* . . . *pōpijedu*; (pridjev radni) *pōpil*, *pōpila*, *pōpilo*; (pridjev trpni) *pōpit*, *pōpita*, *pōpito*.

#### 6. tip:

infinitiv: *krāst*

prezent: *kradēn*, *kradēš*, *kradē*, *kradēmo*, *kradēte*, *kradēdu*

imperativ: *krādī*, *krādīmo*, *krādīte*

pridjev radni: *krāl*, *krāla*, *krālo*

pridjev trpni: (u)*krāden*, (u)*krādena*, (u)*krādeno*

Kao *krāst* mijenja se i glagol *prěst*, a i njihovi složeni oblici *okrāst*, *nakrāst*, *rasprěst*, *isprěst*. Kako je od glagola *trěst* i drugih na *-st* futur *trěšču*, tako je i u ovom tipu: *ukrāšču*, *rasprěšču* itd. I ovi glagoli, kad su reflektivni, glase: *nakrāse*, *rasprěse* i sl.

Ovoj grupi pripada i glagol *īst* (= jesti). Od negdašnjeg \**jedm* dobili smo — s refleksom *ě* u *i* — prezentski oblik *īm* što je u Senju dalo *īn* pa, analogijom, dalje *īš*, *ī*, *īmo*, *īte*, *īdu*. Ugledanjem na prezent imperativ je: *ī* — *īmo* — *īte*. Participi glase: (aktivni) *īl*, *īla*, *īlo*, *īli* i (pasivni) (*po*)*īden*, (*po*)*īdena*, (*po*)*īdeno*. Kompoziti *naīst*, *poīst* i dr. slažu se u svemu s prostim likom *īst*.

#### 7. tip:

infinitiv: *klāt*

prezent: *kōljen*, *kōlješ*, *kōlje*, *kōljemo*, *kōljete*, *kōljedu*

imperativ: *koljī*, *koljīmo*, *koljīte*

pridjev radni: *klāl*, *klāla*, *klālo*, *klāli*

pridjev trpni: (zā)*klan*, (zā)*klana*, (zā)*klano*

Po ovom se tipu mijenja i glagol *mlīt* (= mljeti). I jednom i drugom, kad su složeni, akcenat ostaje isti i na istome mjestu kao da su prosti.

Glagol *mōć* ne pripada čvrsto nijednom tipu. Present ima kao *klāt*, tj. *mōren*, *mōreš*... *mōredu*. Kao što se vidi, 1. lice singulara dobilo je analogijom nastavak *-en* (< *-em*). I u imperativu se vidi podudarnost s ovim tipom, osobito u složenom liku (*pomozi* — *pomožimo* — *pomožite*) ili u zanijekanom (*nemōj* < *\*nemozi*, *nemōjmo* < *\*nemožimo*, *nemōjte* < *\*nemožite*). Glagolski pridjev divergira od ovoga tipa: *mōgal*, *mōgla*, *moglō*, *mōgli*.

## Glagoli II vrste

U fonetici se moglo vidjeti da je u Senju *o* zamijenjeno sa *u*. Tako se i infinitivna osnova glagola ove vrste svršava na *-nu* (< *-no*): *bōcnut*, *gēnut*, *skōknut*, *okrēnūt*, *pomaknūt* itd. Ipak sam prilikom istraživanja zabilježio *dignit* pored *dignut*, *skīnit* pored *skīnut*, *pīpnit* pored *pīpnut*, *odahnit* pored *odahnūt*, *zamaknīt* pored *zamaknūt*, *prevāgnīt* pored *prevāgnūt*, *dođirnīt* pored *dođirnūt*. U drugih glagola nije bilo takvih dubleta. Mada broj glagola sa *-ni-* mjesto *-nu-* nije velik, ipak je potrebno na ovo upozoriti. Da se ovdje radi o kakvoj unutrašnjoj asimilaciji, onda bismo mogli razumjeti primjere *dignit*, *skīnit*, *pīpnit* i *dođirnīt*. A što je s primjerima *odahnūt*, *prevāgnīt* i *zamaknīt*? Kad bi ovo *-ni-* mjesto *-nu-* nastajalo analogijom prema imperativu (*digni*, *skīni*, *pīpni*, *odahnī*, *zamaknī*, *prevāgnī*, *dođirnī*) — kao što misli Oblak (Der Dialect von Lastovo, AslPh, XVI, 444) —, onda bi vjerojatno zahvatilo najprije veći broj glagola, a zatim i čitavu vrstu. Jurišić koji registrira istu pojavu u Vrgadi drži da je do toga došlo »po analogiji infinitiva IV. vrste« (Jurišić, Govor Vrgade, 93). Sva je prilika da se u senjskom slučaju radi o utjecaju bunjevačkoga zaleđa gdje se »kod glagola II. vr. nalazi *-niti* pored *-nuti*« (Tomljenović, Bunjevački dijalekat, 591).

Može se reći da je ova pojava u Senju novijega datuma. Na to upućuju tri razloga:

1. U ranijim tekstovima iz Senja ne nalazimo nigdje završetak *-niti* nego samo (i jedno) *-nuti*. Za ilustraciju bit će dovoljno nekoliko primjera iz Listina: *primaknuše*, *povernuti*; ili iz Vitezovićeve »Lexicona«: *pri-sahnutti* (s. v. *adare*), *zdvignuti sidro* (*anchoram sustolere*), *tonutti* (*naufragium facere*) i dr.

2. Stariji ispitanici upotrebljavaju samo oblik sa *-nuti*.

3. Kad se i kaže *-ni-* pored *-nu-*, to se događa jedino u infinitivu. U bunjevačkom zaleđu na primjer takva se promjena proteže i na present pa onda glagoli sa *-ni-* »imaju prez. kao glagoli IV. vr., na pr.: *tonin*, *toniš*...« (Tomljenović, Bunjevački dijalekat, 591).

Kao što se vidi, ovdje se radi o jednom utjecaju koji u senjskom govoru nije ni star ni raširen.

Glagole ove vrste možemo s obzirom na akcenat podijeliti u dvije osnovne grupe, i to: glagoli s nepromijenjenim akcentom i glagoli s promjenljivim akcentom.

## A. Glagoli s nepromijenjenim akcentom

Kad se " akcenat nađe na prvom slogu u infinitivu, tj. na korjenitom slogu riječi, tada on ostaje nepromijenjen na istome mjestu u svim glagolskim oblicima. Glagola ove vrste s ostala dva moguća akcenta (◌ i ~) na prvom slogu u infinitivu nema u senjskom govoru. Zato ova grupa ima samo jedan tip, i to:

infinitiv: mētnut

prezent: mētnen, mētneš, mētne, mētnemo, mētnete, mētnedu

imperativ: mētni, mētnimo, mētnite

pridjev radni: mētnul, mētnula, mētnulo, mētnuli

pridjev trpni: mētnut, mētnuta, mētnuto

Kao mētnut konjugiraju se bōcnut, brīnut se, būbnut, cřknut, čūčnut, čūšnut, dignut, ginut, gūcnut, kljēknut, krēsnut, māznut, pipnut, pljēsnut, prāsnut, pūknut, rīnut, skīnut, skōknut, smřznut se, stīsnut, šūšnut, zīnut. Ovi će glagoli zadržati isti akcenat na istome mjestu ako su i složeni, kao iznīknut, odrīnut se, namīgnut, pobrīnut se, počīnut, podīgnut, podmētnut, pogīnut, prekīnut, pokljēknut, raspūknut se, stvřdnut se, umūknut.

Akcentatska dvojnost glagolā vrisnuti : vrisnuti, pisnuti : pisnuti, promūknuti : prōmuknuti, zōvnuti : zōvnuti pokazuje u štokavskom dijalektu semantičku dvojnost, ali je i ne mora pokazati. U Senju se ne govore naporedo oba lika — koji bi imali kakvu semantičku različnost — nego se upotrebljava samo jedan, i to vrisnut, pisnut, promūknut. Zato ti glagoli i pripadaju ovom akcentatskom tipu. Nasuprot tomu govori se samo zōvnūt i konjugira se, dakako, kao vāgnūt (vidi tamo).

Semantička razlika glagola trīnuti (utrīnuti) : trīnuti (ūtrnuti) osjeća se i u Senju, ali je zbog vokalnog r glagol (u)trīnuti < (u)trīnūti izgubio dužinu i postao (o)trnūt (rūkā mi je otrnūla), a trīnut je ostao s istim akcentom i s istim značenjem kao i u štokavskom dijalektu (třne mi svičā).

Po svojoj konjugaciji u prezentu i imperativu spada ovamo i glagol stāt<sup>48</sup>. U ta dva glagolska oblika brzi je akcenat nepromijenjen na prvom slogu, tj. stānen, stāneš . . . stānedu; — stāni, stānimo, stānite. Od ostalih mu je oblika u upotrebi samo pridjev radni: stāl, stāla, stālo. Akcenat složenoga lika (npr. prestāt) ne razlikuje se ni po čemu od prostoga.

## B. Glagoli s promjenljivim akcentom

Kod svih je glagola ove grupe " akcenat uvijek na kraju infinitivne osnove, tj. na slogu -nu. Oni glagoli koji pred tim nu-završetkom imaju dug vokal tvorit će jedan akcentatski tip, a u drugi će tip ići glagoli s kratkim vokalom ispred -nu. Na koji se način mijenja akcenat i njegovo mjesto, može se vidjeti iz obrasca.

### 1. tip:

infinitiv: vāgnūt

prezent: vāgnen, vāgneš, vāgne, vāgnemo, vāgnete, vāgnedu

imperativ: vāgni, vāgnimo, vāgnite

pridjev radni: vāgnul, vāgnula, vāgnulo, vāgnuli

pridjev trpni: vāgnut, vāgnuta, vāgnuto

<sup>48</sup> Drugo je stāt < stajūt koji ide u III gl. vrstu; vidi tamo.

Ovom tipu pripadaju glagoli *dīrnūt*, *kīhnūt*, *māhnūt*, *pūhnūt* i *zōvnūt* (o kojem je već bilo riječi u grupi A). I složeni glagoli imaju isto takav akcenat: *dodīrnūt*, *dosēgnūt*, *istēgnūt* (*natēgnūt*, *potēgnūt*, *protēgnūt*, *rastēgnūt*), *naprēgnūt se*, *odmāhnūt* (*zamāhnūt*), *preokrēnūt* (*iskrēnūt*, *okrēnūt*, *zaokrēnūt*), *prevāgnūt* i dr.

Vidi se da je u svim glagolskim oblicima ovoga tipa korijenski vokal uvijek dug, bilo da se na njemu nalazi nenaglašena dužina ili da se, ako je korijenski slog naglašen, nalazi ~ akcenat. Od toga, naravno, treba izuzeti muški rod radnog pridjeva gdje je zbog položajnoga duljenja " akcenat prešao u ~ pa se — po sistemu senjske akcentuacije da ispred dugih akcenata nema dugih slogova — dužina pred ~ akcentom pokratila.

## 2. tip:

infinitiv: taknūt

prezent: tāknen, tākneš, tākne, tākne, tāknete, tāknedu

imperativ: takni, taknimo, taknite

pridjev radni: taknūl, taknūla, taknūlo, taknūli

pridjev trpni: tāknut, tāknuta, tāknuto

Po ovom tipu mijenjaju se ovi prosti i složeni glagoli: *granūt*, *klonūt*, *maknūt*, *dotaknūt* (*se*), *izmaknūt*, *odahnūt*, *odmaknūt*, *pomaknūt*, *predahnūt*, *razmaknūt*, *zamaknūt*.

Ovom su se tipu priklonili i glagoli kao *otrnut*, *posrnut*, *prhnut*, *protrnut*, *srknut* kod kojih je vokalno *ɾ* bilo dugo (ispor. npr. štok. protf-nuti < protf-nūti) pa se pokratilo jer se u Senju, kako znamo, vokalno *ɾ* uvijek krati.

## Glagoli III vrste

Iz onoga što je u fonetici rečeno o odrazu glasa *ě* znamo da većina glagola ove vrste reflektira glas *ě* u *i* (npr. viděti > vīdit), a manji dio ima *ě* > *e* (npr. blědit), ukoliko se davno prije nije *ě* iza palatala promijenio u *a* (npr. bēgěti > bēžati > bižāt).

Osnovna akcenatska promjena bit *će* i ovdje izvršena prema promjenljivosti akcenta i njegova mjesta, pa *će* se u A-grupi naći glagoli s nepromijenjenim akcentom, a u B-grupi s promjenljivim.

### A. Glagoli s nepromijenjenim akcentom

Akcenatska nepromijenjenost vezana je i ovdje uz dva elementa: prvo, uz sam akcenat *i*, drugo, uz akcenatsko mjesto. Preneseno na senjski govor to se odražuje ovako: imamo li u infinitivu " akcenat na temeljnom dijelu glagola, on će ostati nepromijenjen na istome mjestu u svim oblicima. Infinitivâ sa *○* ili ~ akcentom senjski govor u ovoj vrsti ne poznaje. Mogućnost, dakle, za akcenatsku nepromjenljivost postoji samo u jednom tipu, i to:

infinitiv: vīdit

prezent: vīdin, vīdiš, vīdi, vīdimo, vīdite, vīdidu

imperativ: vīdi, vīdimo, vīdite

pridjev radni: vīdil, vīdila, vīdilo, vīdili



Pridjev se trpni ne upotrebljava, nego se uzima aktivna konstrukcija, kao npr. *vidil san ga* (mjesto štok. *viđen je*) ili *völin ga* (mjesto štok. *voljen je*).

Poput *vidit* konjugira se još *stārit* i *völit*. Ako su glagoli ovoga tipa složeni, imaju isti akcenat na istome mjestu u svim oblicima kao i prosti (npr. *ostārit*, *zavölit*, *povidit* = pogledati i dr.).

## B. Glagoli s promjenljivim akcentom

U ovu će grupu ići glagoli koji na završnom slogu infinitivne osnove imaju " akcenat jer, kako je rečeno, akcenta  $\circ$  ili  $\sim$  u infinitivu ove vrste nema. Glagoli s kratkim slogom ispred tog " akcenta sačinjavat će 1. akcenatski tip, a glagoli s dugim slogom 2. akcenatski tip.

### 1. tip:

infinitiv: gorit

prezent: gorin, goriš, gori, gorimo, gorite, goridu

imperativ: gori, gorimo, gorite

pridjev radni: goril, gorila, gorilo, gorili

pridjev trpni (iz)gören, (iz)görena, (iz)göreno

Ovom tipu pripadaju i glagoli *bižāt*, *bojūt se*, *držāt*, *grmit*, *ležāt*, *letit*, *seđit* (= sjedjeti).

Zbog skraćivanja dužine na samoglasnom  $\tau$  po ovom će tipu mijenjati akcenat i glagoli *vrtit*, *smrdit*, *srbīt*, *trpīt* koji inače ne bi išli ovamo jer im je  $\tau$  dugo (ispor. štok. *vrtjeti*, *smrdjeti*, *svrbjeti*, *trpjeti*).

Zbog promjene  $\check{e} > i$  izjednačili su se u Senju glagoli *zelenjeti* i *zeleniti*, (po)*crvenjeti* i (po)*crveniti* te glase *zelenit* i (po)*crvenit* ili (po)-*crljenit*.

Valja upozoriti na imperativ ovoga tipa. Glagoli s infinitivnom osnovom na -a mogu imati imperativne nastavke -i, -imo, -ite, a mogu i gubiti to nastavčno -i. Ako ga ne gube, kako se vidi iz obrasca, na njemu je uvijek " akcenat. Kad se nastavčno -i izgubi, akcenat se pomiče za jedan slog prema početku riječi, a budući da je taj slog kratak, akcenat se mora odraziti u obliku kratkosilaznog. Tako imamo *bižāt* : *biži* i *biž* — *bižmo* — *bište*, *držāt* : *drži* i *dřž* — *dřžmo* — *dřšte*, *ležāt* : *leži* i *lěž* — *ležmo* — *ležte* itd. Od glagola *bojūt se* imperativ je samo (ne) *bōj se* — (ne) *bōjmo se* — (ne) *bōjte se* gdje je zbog sonanta nastao čakavski akut.

Ova dvostrukost imperativne forme nije stilski potpuno jednaka. Naime, ovdje se radi o nesvršenim glagolima koji preko ovakvih oblika određuju da li što treba da traje duže ili kraće. Za kraću trajnost koja gdjekad nije duža od nekoliko trenutaka upotrebljavaju se češće kraći oblici: *biž* — *bižmo* — *dřž* — *dřšte*. Ti su imperativi nekako ekspresivniji, jači, momentani. Na primjer imperativ *dřž to!* znači uhvati, drži sada, ovoga trenutka kad je potrebno, veoma potrebno, i to neće dugo trajati, možda samo nekoliko časaka.

Glagoli ove grupe, kad su složeni, nemaju u prezentu isti akcenat kao prosti. Oni zbog akcenatskog divergiranja čine zaseban podtip. Njihov je akcenat u prezentu ovakav: *izgörin*, *izgöriš*, *izgöri*, *izgörimo*, *izgörite*,

izgōridu. Ostali glagolski oblici složenih likova imaju isti akcenat na istome mjestu kao i prosti.

Ovom podtipu spadaju: *doletit, izletit, naležat se, odolit, poletit, posedit, pregorit, razbižat se, razgorit se, uzletit se, zadržat, zaletit se, zavrtit, zaželit*.

## 2. tip:

infinitiv: *kīpīt*

prezent: *kīpin, kīpiš, kīpi, kīpimo, kīpīte, kīpidu*

imperativ: *kīpī, kīpīmo, kīpīte*

pridjev radni: *kīpīl, kīpīla, kīpīlo, kīpīli*

pridjev trpni: *(is)kīpljen, (is)kīpljena, (is)kīpljeno*

Kao *kīpīt* mijenjaju se prosti glagoli *blēdit, cvīlit, čūčāt, gūdit, kljēčāt, žīvit* i složeni *poblēdit, problēdit, zacvīlit, načūčāt se, zagūdit, dožīvit, požīvit, prožīvit, iskīpīt, oglādnīt, oslīpīt*.

Kako se u ovoj poziciji glas *ě* reflektira u *i*, otpala je mogućnost obličnog razlikovanja koje postoji između štokavskih infinitiva *bijeljēti* i *bijelīti, blijedjeti* i *blijedīti, žutjeti* i *žutīti*. Tako senjski likovi *bēlit* (*pobēlit*), *blēdit* (*poblēdit*), *žūtīt* (*požūtīt*) znače i postajati bijel, blijed, žut i učiniti što bijelim, blijedim, žutim.

## Glagoli IV vrste

Glagoli ove vrste mogu se podijeliti u tri akcenatska para od kojih će jedan par biti postojan, a dva nepostojana.

### A. Glagoli s postojanim akcentom

Kod dosadašnjih se glagolskih vrsta moglo vidjeti da je nepromjenljiv akcenatski tip bio uvijek vezan za " akcenat koji je ostajao nepromijenjen na prvom slogu u svim glagolskim oblicima. Tom se tipu priključuje sada i čakavski akut koji u svemu ostaje postojan bez obzira na morfološke promjene. Ta dva tipa — sa " i ~ akcentom na prvom slogu — tvore prvi par.

## 1. tip:

infinitiv: *kītīt*

prezent: *kītin, kītiš, kīti, kītīmo, kītīte, kītīdu*

imperativ: *kīti, kītīmo, kītīte*

pridjev radni: *kītil, kītīla, kītīlo, kītīli*

pridjev trpni: *(o)kīćen, (o)kīćena, (o)kīćeno*

Prefiksacija neće imati nikakva utjecaja na promjenu akcenta pa se u ovaj tip mogu svrstati ovi prosti i složeni glagoli: *bālit* (*izbālit, zabālit*), *čīstīt* (*počīstīt*), *čūdit se* (*načūdit se*), *dīmit* (*zadīmit*), *jādrīt* (*odjādrīt*), *gāzīt*, *glādit* (*poglādit*), *krēšīt*, *kūpit* (drugo je *kūpīt* = *kūpiti*), *mīslīt* (*izmīslīt*), *mīrīt* (= *mjeriti*; drugo je *mīrīt*), *mīvīt* (*izmīvīt*), *pāzīt* (*pre-pāzīt* = *pripaziti*), *pīnit* (= *pjeniti*), *prūžīt*, *pūnit* (*napūnit*), *rānit*, *rūšīt* (*razrūšīt*), *šītīt se* (= *sjetiti se*), *slābit* (*oslābit*), *slīnit*, *stāvīt* (*prestāvīt* =

= pristaviti), *strāšit* (prestrāšit), *sūzit* (: sūza; drugo je *sūzīt*, tj. učiniti što uže), *ūljit* (: ulje), *fālit* (= pogriješiti; drugo je *fālit* = hvaliti), *namēstīt*, *obīsīt* (: vīsīt), *prepātīt*, *prevārit*, *usīrit se*, *usmītīt*, *usrīcīt* (: srīća).

## 2. tip:

infinitiv: *pāntīt* (= pamtiti))  
prezent: *pāntin*, *pāntiš*, *pānti*, *pāntimo*, *pāntite*, *pāntidu*  
imperativ: *pānti*, *pāntimo*, *pāntite*  
pridjev radni: *pāntil*, *pāntila*, *pāntilo*, *pāntili*  
pridjev trpni: (za)pānčēn, (za)pānčēna, (za)pānčēno

Osim glagola *pāntīt* i njegovih složenica *zapāntīt*, *upāntīt* — koje su također akcenatski postojane — nema glagola koji bi išli u ovaj tip.

## B. Glagoli s nepostojanim akcentima

Situacija s promjenljivošću akcenta već je poznata iz dosadašnjeg izlaganja. Kad je slog pred infinitivnim nastavkom naglašen, akcentat će u ostalim oblicima biti nepostojan. Ta je promjenljivost kod prijašnjih glagolskih vrsta bila dosta živahna, mada u sistemu posve pravilna. Već ustaljene tipove (inf.)  $\cup''$  : (prez.)  $\cup''$  ili  $\cup''$  :  $\sim\cup$  narušila je u III glagolskoj vrsti promjena  $\cup''$  :  $\cup''$  (npr. *gorīt*, *gorīn*). Tu se očitovala samo nestalnost akcenta, ali ne i akcenatskog mjesta, osim u pridjevu trpnom (*izgōren*). Zato bismo ovu posljednju akcenatsku promjenu mogli nazvati blagom. Dok je »živahna« promjena bila do sada uvijek parna (npr. *taknūt* — *tāknen*, *vāgnūt* — *vāgnen*), »blagi« tip (*gorīt* — *gorīn*) nije imao svoga para. U ovoj glagolskoj vrsti i taj tip dobiva svoj par. Tako ćemo ovdje moći obrazovati jedan par s tipovima *nosīt* — *nōsin* i *bācīt* — *bācin*, a tipu *solīt* — *solīn* pridružiti će se kao parnjak tip *ūcīt* — *učin*. Potpuna paralela tipu *solīt* — *solīn* bila bi zapravo *ūcīt* — *\*ūcīn*, ali se dužina ispred dugih akcenata ne može naći u senjskom govoru.

## 1. tip:

infinitiv: *nosīt*  
prezent: *nōsin*, *nōsiš*, *nōsi*, *nōsimo*, *nōsite*, *nōsidu*  
imperativ: *nosī*, *nosīmo*, *nosīte*  
pridjev radni: *nosīl*, *nosīla*, *nosīlo*, *nosīli*  
pridjev trpni: *nōšen*, *nōšena*, *nōšeno*

Ovakav akcentat imadu i glagoli *molīt*, *prosīt*, *rodīt*, *selīt*, *skočīt*, *vozīt*, *ženīt*. Složeni se likovi u svemu slažu s prostim: *izmolīt*, *pomolīt se*, *doselīt se*, *navozīt se*, *oženīt se*, *oprostīt*, *preskočīt*, *prohodīt*.

## 2. tip:

infinitiv: *bācīt*  
prezent: *bācin*, *bāciš*, *bāci*, *bācimo*, *bācite*, *bācidu*  
imperativ: *bāci*, *bācimo*, *bācite*  
pridjev radni: *bacīl*, *bācīla*, *bācīlo*, *bācīli*  
pridjev trpni: *bāčen*, *bāčena*, *bāčeno*

Od prostih glagola ovaj tip čine: *benāvit*, *bēlit*, *brānit*, *brūsit*, *būdit*, *cvīlit*, *cidit*, *cūrit*, *dāvit*, *dīlit*, *drāžit* *drūžit se*, *dūšit*, *dūžit*, *fūžit* (= puziti), *gāsit*, *gnjēčit*, *gnjīlit*, *grīšit*, *hlādīt*, *hrānit*, *kādīt*, *kvārit se*, *krīvīt*, *kūpīt*, *līpīt*, *mīsīt*, *mīrit* (drugo je *mīrit* = mjeriti), *mlātīt*, *mūtīt*, *nāglīt*, *pāčit*, *pīlit*, *plātīt*, *prāšīt*, *rābīt*, *rēdit*, *ribārit*, *rūbīt*, *sādīt*, *slādīt*, *slūžit*, *srāmīt se*, *sūdīt*, *svīrit*, *svitlīt*, *šīrit*, *šūšīt*, *tānjīt*, *trībīt*, *trūbīt*, *tūpīt*, *tūžit*, *ūžit*, *vrātīt*, *žmīrit*, *žulīt*. Prefiksacijom ovih glagola ne mijenja se akcenatski tip. Akcenat se neće promijeniti ni kod onih glagola koje sam zabilježio u složenom liku: *obārit*, *razgālīt (se)*, *zagrādīt*, *razdānīt se*, *prodūgljīt*, *pozlātīt*, *prejāvīt* (= prijaviti), *najēžit se*, *skrātīt*, *prelipīt* (= prilijepiti), *izmāmīt*, *izmīnīt*, *zapālīt*, *osnāžit*, *rastrīznīt se*, *sūžit* (drugo je *sūžit* : suza), *pofālīt* (drugo je *pofālīt* = uzmanjkati), *prevālīt*, *zagātīt*, *okripīt*, *potamānīt*, *ušičārīt*, *napopāstīt se*.

Zbog pokrate slogotvornoga *ř* glagoli *crniti*, *mrsiti*, *mřziti*, *skřbiti* glase u Senju *crnīt*, *mrsīt*, *mrzīt*, *škrbīt*, pa su nužno morali prijeći iz ovog akcenatskog tipa u neki drugi (vidi 3. tip).

O glagolima *bēlit*, *blēdit*, *žūtīt* rečeno je već da oni znače bijeliti i *bijeljėti*, *blijedėti* i *blijedjeti*, *žutėti* i *žutjeti*.

Pored oblika *tājīt* čuje se isto tako često i oblik bez *j*, tj. *tāīt*.

### 3. tip:

infinitiv: *solīt*

prezent: *solīn*, *solīš*, *solī*, *solīmo*, *solīte*, *solīdu*

imperativ: *solī*, *solīmo*, *solīte*

pridjev radni: *solīl*, *solīla*, *solīlo*, *solīli*

pridjev trpni: *sōljen*, *sōljena*, *sōljeno*

Ovom tipu pripadaju prosti glagoli *caklīt se* (= stakliti se), *drobīt*, *kotīt*, *kropīt*, *lovīt*, *močit*, *modrīt*, *oštrīt*, *postīt*, *potīt se* (= znojiti se), *robīt*, *rošīt*, *slebrīt* (= srebriti), *škopīt*, *topīt*, *teplīt* (= topliti), *točit*, *trošīt*.

Složeni glagoli ovoga tipa mijenjaju u prezentu i akcenat i akcenatsko mjesto: *posōlin*, *posōliš*, *posōli*, *posōlimo*, *posōlite*, *posōlidu*. Ostali se oblici ni po čemu ne razlikuju od proste forme.

U ovaj složeni podtip idu *podbočit se*, *dogodīt se*, *začepīt*, *govorīt*, *zacrļjenīt se*, *posvidočit*, *osramotīt*, *blagosovīt*. Mjesto štok. *udariti* govori se *udrīt*. Glagol *udrīt* akcenatski se slaže s ovim podtipom, ali su mu prezentski nastavci drugačiji: *ūdren*, *ūdreš*, *ūdre*, *ūdremo* *ūdrete*, *ūdredu*.

Labilnost intervokalnoga *j* vidjela se kod glagola *tājīt* — *tāīt*. Tako će se i ovdje naporedo upotrebljavati *dojīt* i *doīt*, *gnjjojīt* i *gnjjoīt*, *gojīt* i *goīt*, *krojīt* i *kroīt*, *rojīt se* i *roīt se*, *štrojīt* i *štroīt*. Može se ipak reći da se u muškom rodu pridjeva radnog ovih glagola glas *j* slabo primjećuje: *doīl*, *gnjjoīl*, *kroīl*, *roīl* i sl.

### 4. tip:

infinitiv: *učīt*

prezent: *učīn*, *učīš*, *učī*, *učīmo*, *učīte*, *učīdu*

imperativ: *učī*, *učīmo*, *učīte*

pridjev radni: *učīl*, *učīla*, *učīlo*, *učīli*

pridjev trpni: *ūčen*, *učena*, *učeno*

Pored *učit* ovom tipu pripada još i glagol *gūbit*. Premda se moglo očekivati da će ta dva glagola ući u tip *nosit* (ispor. štok. *nōsiti*, *učiti*, *gūbiti*), oni se ipak odvajaju jer im se korijenski vokal produljio. Interesantno je sada da se — s ovako produljenim vokalom — nisu priklonili tipu *bācit*, nego su stvorili zaseban tip.

Kako se u glagolu kao *solit* mijenja u složenom liku akcenat i njegovo mjesto, tako će i kod ovih dvaju glagola, kad su složeni, skočiti akcenat za jedan slog prema početku riječi. Budući da je taj slog dug, dobit ćemo od infinitivne pozicije -“ prezentsku poziciju ~◡: *naūčim*, *naūčiš*, *naūči*, *naūčimo*, *naūčite*, *naūčidu*. Akcenti ostalih glagolskih oblika jednaki su akcentu proste forme.

### Glagoli V vrste

Promatraju li se u ovoj vrsti prezentski nastavci historijski, može se reći da je nastavak *-jem* temeljan (ispor. *čuvam* < *čuvajem*, *pišem* < *pišjem*, *orem* < *orjem*, *sijem*), pa je današnji nastavak *-am*, pored *-jem*, u stvari sekundaran, kontrahiran. Ispreplitanje tih dvaju nastavaka dobro se vidi u književnom jeziku kod nekih glagola koji mogu imati dvojake prezentske nastavke (npr. sipati: *sipam* i *sipljem*). Kod takvih glagola u senjskom se govoru upotrebljavaju samo oblici sa *-jen* (< *-jem*), *-ješ*, *-je ...*, npr. *drīmāt* — *drīmljen*, *zīmat* — *zīmljen*. Ti su nastavci tako jaki da kod mnogih glagola nisu dopustili nametanje kontrahiranog *-am*, *-aš* itd. To su glagoli: *kopāt* — *kōpljen*, *kāpat* — *kāpljen*, *kūpat* — *kūpljen*, *češljāt* — *čēšljen*, *rībat* — *rībljen*, *sīpat* — *sīpljen*, *šapljāt* — *šāpljen*, *šćipāt* — *šćīpljen*. Dakako da im je onda i imperativ različit od štokavske forme: *kaplji*, *koplji* *kūplji*, *češlji*, *rīblji*, *sīplji*, *šaplji*, *šćīplji*. Prezentski oblici znali su prodrijeti i u infinitiv, pa prema prezentu *cvokōčen*, *dřčen*, *glōjen* (i *glōden*), *mēčen*, *šāpljen*, *rīčen*, *zīden* imamo infinitive *cvokočāt*, *drčāt*, *glojāt* (i *glodāt*), *mečāt*, *šāpljāt*, *rīčāt*, *zīdāt*.<sup>49</sup> Prezent *šāljen* utjecao je na infinitiv ne samo oblikom nego i akcentom — *šāljat*.

Ostali glagoli ove vrste bit će prikazani prema akcenatskim tipovima. Samo, budući da su u nekih jedni nastavci za prezent i imperativ, a u drugih drugi, potrebno je pokazati u istom akcenatskom tipu i jedne i druge glagole.

#### A. Glagoli s nepromijenjenim akcentom

Odmah se na početku može konstatirati da je V vrsta najjača u tipovima glagola s postojanim akcentom. Pored konstantnog “ -tipa, uz koji se pojavio i ~ -tip, u ovoj je glagolskoj vrsti došlo do realizacije jednog postojanog tipa i sa trećim akcentom — dugosilaznim. Taj se akcenatski tip može nazvati i sjevernočakavski metatonijski jer je u njem ◡ akcenat nastao na mjestu starijega “ i novoštokavskoga ‘ akcenta (npr. *trēbat*: *trēbati*, *kūpat* se: *kūpati* se).

<sup>49</sup> Tako je i u senjskoj okolici (Tomljenović, Bunjevački dijalekat, 588) i u Vrgadi (Jurišić, Govor Vrgade, 19).

### 1. tip:

infinitiv: gljēdat  
plākat

prezent: gljēdan, gljēdaš, gljēda, gljēdamo, gljēdate, gljēdadu  
plāčen, plāčeš, plāče, plāčemo, plāčete, plāčedu

imperativ: gljēdaj, gljēdajmo, gljēdajte (i gljēte)  
plāči, plāčimo, plāčite

pridjev radni: gljēdal, gljēdala, gljēdalo, gljēdali  
plākal, plākala, plākalo, plākali

pridjev trpni: gljēdan, gljēdana, gljēdano  
(za)plākan, (za)plākana, (za)plākano

Ovamo još idu glagoli s nastavcima:

a) za prezent *-an, -aš ...* (imperativ *-j, -jmo, -jte*): *bācat, bādat, bōckat cīcat* (= sisati), *kīdat, kūvat, mūcat, rīgat* i njihove složenice;

b) za prezent *-jen, -ješ ...* (imperativ *-i, -imo, -ite* ili bez nastavčnog *-i*): *brīsat, dīzat, māzat, mīcat, zīmat* (prez. *zīmljen*, imperativ: *zīmļi*) i njihove složenice.

Ovamo idu i neki glagoli s infinitivnom osnovom na *-ja*, npr. *grījat se, kājat se, lājat* koji će zbog različite tvorbe imati drugačiji akcenat samo u imperativu: *grī se* (< *grij se*), *kāj se, (ne) lāj*. Ti su glagoli povukli za sobom i glagol *brījat (se)* koji inače ne bi trebao imati " akcenat na prvom slogu (ispor. štok. *brījati*) a isto tako i glagol *pljūvat*.

Već je rečeno (vidi poglavlje o akcentu) da se senjski " akcenat nađe ponekad na mjestu novoštokavskoga kratkouzlaznog akcenta. Tako je i kod glagola *bṛbljat, čītat, čūpat, gūcat, gūžvat, zījat* koji su taj akcenat na istome mjestu proširili i na sve ostale glagolske oblike, pa zato i idu u ovaj tip.

Skraćivanjem dugih vokala dobili smo " akcenat u glagolu *stūpat, zapīrat, sūnčat se* (ispor. štok. *stūpati, zapīrati, sūnčati se*). Takav sekundarni akcenat postao je i postojan.

### 2. tip:

infinitiv: trēbat

prezent: trēban, trēbaš, trēba, trēbamo, trēbate, trēbadu

imperativ: trēbaj, trēbajmo, trēbajte

pridjev radni: trēbal, trēbala, trēbalo, trēbali

pridjev trpni: trēban, trēbana, trēbano

Kao *trēbat* mijenjaju se *ōrbat* (= teško raditi), *pāgat, prōvat, ukēbat, rībat* (prez. *rībljen*, imperat. *rīblji*), *kūpat se* (prez. *kūpljen se*, imperat. *kūplji se*). Složeni likovi ovih glagola u svemu se slažu s prostim.

### 3. tip:

infinitiv: prāvdat se

prezent: prāvdan se, prāvdaš se, prāvda se, prāvdamo se, prāvdate se, prāvdadu se

imperativ: prāvdaj se, prāvdajmo se, prāvdajte se

pridjev radni: prāvdal se, prāvdala se, prāvdalo se

Ovaj nepromjenljivi ~ akcenat, dobiven utjecajem sonanata, nalazi se još u glagolu *lārmat, kārtat, tāncat* koji pripadaju ovom tipu.

## B. Glagoli s promjenljivim akcentom

I u B grupi nalaze se tri akcenatska tipa i sva tri imaju " akcenat na zadnjem slogu infinitivne osnove. Jedan od tih tipova gotovo je postojan s obzirom na akcenatsko mjesto: samo mu je u pridjevu trpnom akcenat prenesen na korjenit slog. Ostala dva tipa imaju više promjena. Zato ćemo u prikazu tih tipova ići od manje promjenljivosti ka većoj.

### 1. tip:

infinitiv: krepāt  
prezent: krepān, krepāš, krepâ, krepâmo, krepâte, krepâdu  
imperativ: krepāj, krepājmo, krepājte  
pridjev radni: krepāl, krepāla, krepālo, krepāli  
pridjev trpni: krèpan, krèpana, krèpano

Po ovom se tipu mijenjaju: *bubnjāt, cvetāt (procvetāt), debljāt, kanpanāt, krcāt (nakrcāt), pušcāt (= pustiti), tanburāt, trabunjāt, valjāt* (= vrijediti; drugo je *vālĵāt*), *važgāt* (= užgati), *žuljāt*. Takav je akcenat u ovih glagola i onda kad su složeni.

Zbog nemogućnosti da vokalno *ř* bude dugo, pripast će ovamo i glagol *drljāt (izdrljāt, nadrljāt)*. Analogijom su se našli ovdje glagoli *morāt, sumljāt, žuljāt* pošto im je dužina osnovnoga vokala skraćena (ispor. štok. *móрати, súmnjати, žúljати*).

### 2. tip:

infinitiv: tesāt  
prezent: tēšen, tēšeš, tēše, tēšemo, tēšete, tēšedu  
imperativ: teši, tešimo, tešite  
pridjev radni: tesāl, tesāla, tesālo, tesāli  
pridjev trpni: (is)tēsan, (is)tēšana, (is)tēšano

U ovaj tip spadaju: *derāt (izderāt), drcāt (= drhtati; prez. dřćen), cvokočāt, češāt (počešāt), gļojāt (i gļodāt), iskāt (prez. išćen), lagāt (izlagāt), lokāt (polokāt), mecāt, šaplĵāt, zobāt, žerāt (= žderati)*.

Pogledaju li se dva posljednja akcenatska tipa, razabira se da 1. tip ima nastavke *-an, -aš...* (u prezentu) i *-j, -jmo, -jte* (u imperativu), a u 2. tipu nastavci su *-jen, -ješ...* i *-i, -imo, -ite*. Za razliku od ovih dvaju tipova u 3. promjenljiv tip ući će glagoli koji ispred " akcenta imaju dug slog, bez obzira na to tvore li svoje oblike s nastavcima *-an, -aš...* ili *-jen, -ješ...*

### 3. tip:

infinitiv: pītāt  
pīsāt  
prezent: pītan, pītaš, pīta, pītamo, pītate, pītadu  
pīšen, pīšeš, pīše, pīšemo, pīšete, pīšedu  
imperativ: pītaj, pītajmo, pītajte  
pīši, pīšimo, pīšite  
pridjev radni: pītāl, pītāla, pītālo, pītāli  
pīsāl, pīsāla, pīsālo, pīsāli  
pridjev trpni: pītan, pītana, pītano  
(na)pīsan, (na)pīšana, (na)pīšano

Kao *pītāt* mijenjaju se glagoli *būbāt*, *čūvāt*, *dirāt*, *križāt se*, *ljūljāt*, *mīnjāt*, *mīšāt*, *pārāt*, *plācāt*, *prašcāt*, *pūšcāt*, *rādāt rūgāt se* i njihove složene forme, kao i glagoli koji dolaze samo u složenim likovima: *nalivāt*, *pripovidāt*, *sokrivāt* (= otkrivati), *zabījāt*.

Kao *pīsāt* mijenjaju se: *cipāt*, *drimāt*, *kāzāt*, *pūhāt*, *ričāt se*, *skākāt*, *šēcāt*, *šćipāt*, *tičāt*, *vězāt*, *zīdāt* i njihovi kompoziti.

### Glagoli VI vrste

Budući da ova vrsta pokazuje učestalost glagola, potrebno je upozoriti na neke momente. Učestalost glagola, općenito uzevši, može se manifestirati na nekoliko načina. Tako, svršeni glagoli IV vrste dodavanjem vokala *a* infinitivnoj osnovi postaju učestali, pa npr. od *platiti* imamo *plati-a-ti*, a to daje *plaćati*. Ovako stvoren učestali glagol prelazi onda u V vrstu. Dakako, učestalost se može — kao na primjer u ovoj glagolskoj vrsti — tvoriti i pomoću infiksa *-ova-* (odnosno palatalno *-eva-*) ili *-iva-*. U senjskom govoru postoji nešto izmijenjeno stanje. Palatal dobiven pokazanim razvojnim putem kod glagola IV vrste prodro je analogijom učestalosti i u neke glagole ove vrste. A budući da palatal — uz razna odstupanja — zahtijeva produžetak *-eva-*, stvorila se u Senju jedna kontaminirana grupa. Naime, glagoli koji u štokavskom dijalektu imaju nastavke *-ivati*: *-ujem* dobili su spomenutom analogijom palatal ispred umetka *-iva-*, pa su onda promijenili i sam infiks u *-eva-*. Ali, glagoli na *-ivati*: *-ivam* koji nisu potpali pod udar ove analogije i koji u stvari po svojoj promjeni spadaju u V vrstu djelovali su da se i ostali glagoli na *-ivati-*, promijenjeni u Senju na palatal + *-evāt*, prebace u V vrstu. Tako smo dobili glagole *ispražnjēvāt*, *kažēvāt*<sup>50</sup>, *navaljēvāt*, *podmičēvāt*, *ponižēvāt*, *popišēvāt*, *porubljēvāt*, *potvrđēvāt*, *pozlaćēvāt*, *pričešćēvāt*, *očepljēvāt*, *otplaćēvāt*, *podmažēvāt*, *tužēvāt*, *utrķēvāt se*, *zadužēvāt*, *zafaljēvāt*, *zaslužēvāt*, *zavežēvāt*. Svi ti glagoli mijenjaju se po pravilima V vrste. Kako im je ispred brzog akcenta na kraju infinitivne osnove slog dug, akcenatski se uključuju u tip *pītāt* (3. tip glagola s promjenljivim akcentom). U isti tip ulaze i glagoli *darivāt*, *bivāt*, *livāt*, *počivāt*, *pokrivāt*.

Ostaje, prema tome, da se razmotre pravi glagoli ove vrste, tj. oni na *-ovat*: *-ujen*.

#### A. Glagoli s postojanim akcentom

U ovoj se grupi nalaze dva akcenatska tipa: osnovni s'' akcentom na starome mjestu i sekundarni sa čakavskim akutom.

##### 1. tip:

infinitiv: vèrovat

prezent: vèrujen, vèruješ, vèruje, vèrujemo, vèrujete, vèrujedu

imperativ: vèruj, vèrujmo, vèrujte

pridjev radni: vèroval, vèrovala, vèrovalo, vèrovali

pridjev trpni: vèrovan, vèrovana, vèrovano

<sup>50</sup> Jurišić bilježi za Vrgadu *kaživāti*, *veživāti* i tumači ž mj. z analogijom prema prez. *kāžen*, *vēžen* (str. 33).



Ovom tipu pripadaju još *božićovat*, *lětovat*, *pěstovat* (= čuvati, paziti dijete), *rātovat*, *světovat*. Istom su se tipu priključili i glagoli *napàstovat*, *proròkovat*, *zavětovat se* koji — kao i *vèrovat* — zadržavaju isti akcenat na istome mjestu u svim glagolskim oblicima. Kraćenje dužine ispred akcenta (ispor. štok. *nápastovati*) izazvano je kod ovih glagola vjerojatno analogijom prema tipu *božićovat* gdje je predakcenatski vokal kratak.

## 2. tip:

infinitiv: *měncovat* (= imenovati, spominjati)

prezent: *měncujen*, *měncuješ*, *měncuje*, *měncujemo*, *měncujete*, *měncujedu*

imperativ: *měncuj*, *měncujmo*, *měncujte*

pridjev radni: *měncoval*, *měncovala*, *měncovalo*, *měncovali*

pridjev trpni: *měncovan*, *měncovana*, *měncovano*

Ovakav se akcenat nalazi još i u oblicima glagola *plāndovat*, *pājtvovat* (*spājtvovat se* = združiti se).

## B. Glagoli s nepostojanim akcentom

Ova najsiromašnija grupa ima samo jedan akcenatski tip, i to s " akcentom na kraju infinitivne osnove:

infinitiv: *darovāt*

prezent: *darūjen*, *darūješ*, *darūje*, *darūjemo*, *darūjete*, *darūjedu*

imperativ: *darūj*, *darūjmo*, *darūjte*

pridjev radni: *darovāl*, *darovāla*, *darovālo*, *darovāli*

pridjev trpni: *daròvan*, *daròvana*, *daròvano*

Amo još idu glagoli *gladovāt*, *kovāt*, *kumovāt*, *kupovāt*, *mirovāt*, *pirovāt*, *sovāt* (= psovati), *trovāt* i kompoziti.

## Nepravilni glagoli

Glagol *bit*. — Prezent pomoćnoga glagola *bit* može imati dvojake oblike — dulje i kraće. Dulji su oblici uvijek naglašeni, ali naglašeni mogu biti i kraći: *je(sān)* — *san*, *je(sì)* — *si*, *jē* — *je*, *je(smō)* — *smo*, *je(stē)* — *ste*, *je(sū)* — *su*. U 3. licu jednine upotrebljava se samo oblik *jē* — *je*; duljeg oblika nema. Pravilo po kojem bi se znalo kada se upotrebljavaju dulji naglašeni oblici, a kada kraći, nisam mogao utvrditi jer — sva je prilika — ne postoji. Ipak se može reći ovo: prvo, kad je na prezentskim oblicima glagola *bit* sila govora ili kad oni stoje na prvome mjestu u rečenici, uvijek su naglašeni, bili dulji ili kraći i, drugo, kraći naglašeni oblici češći su od duljih iako jedni druge ne isključuju. Tome se može još dodati da se na kraći naglašeni oblik u upitnoj rečenici obično odgovara kraćim naglašenim oblikom u odgovoru (*sì bìl?*, *sì bìlā?* — *sān!*), a na dulji naglašeni oblik pitanja dobije se i dulji oblik u odgovoru (*jesì bìl u škòli?* — *jesān!*).

Budući da je nema duljeg oblika, ono vrši dvostruku službu, npr.: *rèkal je da jē tō naprāvìl*; — *ma jē kad ti kāžen*; — *jē uvātìl Tōnè ribe?*; — *jē vò tvoje?* Ali, iz posljednjih se dvaju primjera može vidjeti i jedna

karakteristična pojava senjskoga govora: veznik *li* nikada se ne upotrebljava. Isto je tako u rečenicama: *čēš dōc?*, *znāš ti tō rēc?*, *si bīl?* i dr. Štokavskih veznika spojenih sa *li* (negoli, kamoli, a kamoli itd.) uopće nema. Takvo današnje stanje odudara od sjevernočakavskih govora koji upitno *li*, upravo *l*, imaju (Kastav). Ovdje bi se moglo napomenuti da je i u Senju vjerojatno došlo do gubitka završnoga *-i*, pa se *l'* još jače priklonilo akcentovanom prezentu. Intonacijski momenti pri upitu, vrlo osjetni i izražajni u senjskom govoru, dopustili su čak i gubitak ovoga *l'* jer su ga svojom ekspresivnošću mogli u potpunosti zamijeniti.

Po pravilu da se *ě* na kraju riječi reflektira u *i* dobili smo od zanijekanog oblika za 3. lice jedn. *ně*, pošto je završno *-st* već davno otpalo, oblik *nī*. Iz toga je lica prodrlo *i* i u ostala, pa analogijom imamo danas: *nīsan*, *nīsi*, *nīsmo*, *nīste*, *nīsu*.

Od ostalih oblika glagola *bit* čuje se:

imperativ: *būdi*, *būdimo*, *būdite*

aorist: *bīn*, *bīš*, *bī*, *bīmo*, *bīte*, *bīdu*

pridjev radni: *bīl*, *bīlā*, *bīlo*, *bīli*

svršeni prezent: *būden*, *būdeš*, *būde*, *būdemo*, *būdete*, *būdedu*

Glagol *tīt* (= htjeti). — Iz infinitiva se već razabira da se u ovom glagolu glas *h* gubi. Isto je tako u duljem obliku prezenta *očū*, *očēš*, *očē*, *očēmo*, *očēte*, *očēdu* i u pridjevu radnom *tīl*, *tīla*, *tīlo*, *tīli*<sup>51</sup>. Pored navedenih duljih oblika upotrebljavaju se u prezentu i enklitički oblici *ću*, *češ*, *će*, *čemo*, *čete*, *čedu* koji mogu biti i naglašeni (*čū*, *čēš*, *čē*, *čemo*, *čēte*, *čēdu*). Za dulje i kraće prezentske oblike glagola *tīt* može se reći isto što je rečeno za takve oblike glagola *bit*, tj. da su uvijek naglašeni kad je na njima sila govora ili kad stoje na prvome mjestu u rečenici i, zatim, da se kraći naglašeni oblici češće upotrebljavaju nego dulji.

Kod duljih se oblika može vidjeti akcenatska nepromjenljivost u prezentu jer je analogijom prema *očū*, *očēmo*, *očēte* dobiven isti akcent na istome mjestu i u *očēš*, *očē*, *očēdu*. Ipak, postojanje " akcenta na starome mjestu odrazilo se u čakavskom akutu kod zanijekane forme jer je preko *\*ne(h)ōčeš*, *\*ne(h)ōće* došlo do *nēčeš*, *nēće* (vidi o tome opširnije u odjeljku o čakavskom akutu). Takvo zanijekano *nēčeš* — *nēće* proteglo se onda i na ostala lica: *nēću* — *nēčemo* — *nēčete* — *nēčedu*. Međutim oblici s akcentom *ōčeš* — *ōće* i, po uzoru na njih, *ōću* — *ōčemo* — *ōčete* — *ōčedu* mogu se i ovako netransformirani pojaviti pored *očū* — *očēš*, ali tada njihova upotreba dobiva osobitu stilsko-semantičku vrijednost. Naime, kad se na primjer na pitanje *čēš pōc u Rīku?* ili sl. želi odgovoriti negativno, može se jednostavno reći *nēću*, ali se izaziva veći stilski efekat ako se odgovori *ma ōću*. Oblici *očū* — *očēš*... znače, dakle, nešto potvrdno, a *ōću* — *ōčeš*... upravo suprotno tome.

Glagol *īc*. — Neki današnji oblici ovoga glagola ne odgovaraju starijim oblicima. To se u prvom redu odnosi na infinitiv gdje je staro *iti* (zabilježeno u Listinama kao *poiti*, *naiti* ili u Vitezovićevu »Lexiconu«

<sup>51</sup> Labilnost glasa *h* nazire se i u starim listinama: ispor. *oću* godine 1496 (Š 394), *ōće* (Š 395), *očemo* (Š 395).

iti s. v. tendere) pretvoreno analogijom glagola na *-ć(i)* u *ić*. Stariji se oblici nisu zadržali ni u pridjevu radnom koji je analogijom dobio novije početno *i-* pa glasi *išal, išla, išlo, išli* (u starijim je tekstovima *šal, šla*).

Ta dva oblika, infinitiv i pridjev radni, jedini su sačuvani oblici glagola *ić*. Ostali se oblici dopunjuju drugim glagolima. Evo, kako. Glagolu *ić* srodni su po značenju *gresti* i *hoditi*. Ali, ni od tih se dvaju glagola nisu očuvali svi oblici<sup>52</sup>. U Senju je, naime, nastala jedna interesantna pojava: da bi se glagolom označilo kretanje, *hodanje nogama*, upotrebljavaju se oblici svih triju glagola — *ići, gresti* i *hoditi*. Samo, upotreba jednog oblika *isključila je* postojanje istog oblika drugih dvaju glagola. Tako smo dobili ovakvu situaciju:

infinitiv: *ić*

prezent: *grĕn, grĕš, grĕ, grĕmo, grĕte, grĕdu*

imperativ: *òdi, òdimo i òdmo, òdite i òte* (oblici s akcentom *odi, odimo, ođite* znače *hodaj, -mo, -te*).

pridjev radni: *išal, išla, išlo, išli*

Kao što se vidi, ovdje se zapravo radi o kontaminiranosti upotrebe pojedinih oblika spomenutih glagola.

Drugačija je situacija kod složenih likova: glagol *ić* ima tada sve oblike, a glagoli *gresti* i *hoditi* nemaju nijedan. Kad je glagol *ić* složen s prijedlozima koji završavaju na vokal, onda mu se u infinitivu i pridjevu radnom gubi početno *i-* te nastaje *pōć, prōć, zāć*; — *dōšal, obāšla, prōšli*. U prezentu i imperativu to se *i* mijenja u *j*: *pōjden, izājdemo, obājdete, dōjdedu*; — *prōjđi, obājđite, dōjđite*, što je poznato i u mnogim drugim govorima.

Glagol *spāt*. — Uzevši u cjelini, ovaj glagol (*spavati* se uopće ne upotrebljava) ne ide ni u jednu glagolsku vrstu. Prezent i imperativ tvore mu se po III ili IV vrsti (prezent: *spĭn, spĭš, spĭ, spĭmo, spĭte, spĭdu*; imperativ: *spĭ, spĭmo, spĭte*), a pridjev radni po 1. razredu V vrste (*spāl, spālā, spālo, spāli*). Složeni oblici glagola *spāt* (*zaspāt, naspāt se, pospāt, prespāt* i dr.) imaju drugačiji akcenat, a u prezentu i drugačije nastavke:

infinitiv: *zaspāt*

prezent: *zāspen, zāspeš, zāspe, zāspemo, zāspete, zāspedu*

imperativ: *zaspĭ, zaspĭmo, zaspĭte*

pridjev radni: *zāspal, zāspala, zāspalo, zāspali*

pridjev trpni: *pōspan, pōspana, pōspano*

Promijenjeni prezentski nastavci složenih likova, tj. *-en, -eš...* mjesto *-in, -iš...* neće dovesti ni do kakve zabune, jer npr. *pōспен, pōspeš, pōspe...* znače uvijek samo prezent glagola *pospāt*, a ne štok. *pōsūti*. Štokavski infinitiv *pōsūti* glasi u Senju *posĭpat*, a prezent *posĭpljen, posĭplješ, posĭplje...*

<sup>52</sup> I u Listinama nalazimo potvrđen samo prezent glagola *gresti*: *gre* (Š 394).

## Nepromjenljive vrste riječi

### Prilozi

Prema tome što označavaju, prilozi mogu biti:

a) za vrijeme: *čēr(a)*, *danās(ka)*, *dosadā*, *jesenās*, *jōpet(a)*, *jūtra*, *lāni*, *lētōs* (i: *letōs*), *naposljētkū*, *nīkad(a)*, *nočās(ka)*, *ōnda(ta)*, *prekčēr(a)*, *prēk-jutra*, *prēklani*, *prēksinoć*, *přvo* 'prije', *prolitos*, *rāno*, *sadā*, *sinōc(ka)*, *tadā*, *vājik* 'uvijek', *vālje* 'odmah', *večerās(ka)*, *zimus* (i: *zimūs*);

b) za mjesto: *blīzu*, *dōli(ka)*, *dōklen*, *dōnden*, *dōtlen*, *dōvlen*, *drū-gamo*, *drugdīr* 'drugdje', *gōri(ka)*, *izdōl* 'odozdo', *izgōr* 'odozgo', *iznūtran*, *izvanā* (i: *izvānka*), *nāmo* 'onamo', *nāprvo* 'naprijed', *nāzad(a)*, *nīgdi* 'negdje', *nīkamo* 'nekamo i nikamo', *nīkud* 'nekud i nikud', *nīgdīr* 'nīgdje', *nōdē(ka)* i *nōdī(ka)* 'ondje', *nūtran* 'unutra', *odāklen*, *odānden*, *odāvlen*, *odnūd* 'odonud', *odvūd* 'odovud', *přiko*, *sīmo* 'ovamo i amo', *sprīd* 'pred i ispred', *svagdīr* 'svagdje', *tōtē(ka)* *tōtī(ka)* *tūtē(ka)* *tūtī(ka)* 'tu', *vāmo* 'ovamo', *vanī*, *vōdē(ka)* i *vōdī(ka)* 'ovdje', *zād* 'otraga', *zokūd* 'otkud', *zonūd(a)* 'onuda i odonuda', *zotūd(a)* 'tuda i otuda':

c) za način: *drīto* 'ravno, pravo', *iznovētkā* 'iznova, ponovo', *jēdva*, *kōmaj* (samo u svezi: *jēdva* i *komaj* 'jedva jedvice'), *jedānput*, *naklje-čēc(ke)* 'klečečke', *nakō* 'onako', *naležēc(ke)* 'ležečke', *nāopak*, *nāsamo*, *nastojēc(ke)* 'stoječke', *nātašće*, *nīkako* 'nekako, nikako', *nīš* 'ništa', *po-mālo*, *siguro*, *svēdno* 'svejedno', *tākō(c)*, *ūnaprvo* 'unaprijed', *ūprav* 'upravo', *vākō(c)* 'ovako', *zābadave* 'badava', *zasprāvulje* 'zapravo, zaista', *zasvīn* 'sasvim, posve';

d) za količinu: *dōst*, *kulīko*, *nīšto* 'nešto', *pūno* 'mnogo', *trūn* 'malo', *tulīko*;

e) za uzrok: *zāto*.

### Prijedlozi

U prethodnom se odjeljku vidjelo da se dobar dio senjskih priloga razlikuje oblikom od štokavskih, a neke senjske priloge štokavski dijalekat uopće ne poznaje. Tako je i s prijedlozima. Tu bismo mogli spomenuti: *brēz* pored *bēz* (*Mōren jā dēlat i brēz togā*), *med* 'među, između' (*Drži kārta med dlānin*), *po* 'poslije' (*Dōću po obēdu*), *přiko* 'preko' (*Zāč dājete přiko file?*), *sprīd* 'ispred' (*Maknī mi se sprīd nōsa*), *vānka* 'izvan' (*Brōd nēće vānka pōrta*).

### Veznici

Neobičniji su veznici: *dōklen* 'dok', *kadī* 'gdje', *kāj* 'kao', *il* 'ili', *jērbo* 'jer', *jur* 'već', *ma* 'ali' (prema talijanskom jeziku), *mōrda* 'možda', *nījānka* 'niti'.

### Uzvici

Kao što je u svim primorskim mjestima, tako se i u Senju upotrebljava uzvik *čā* (< *tija*, *tja*) u značenju; makni se!, udalji se s toga mjesta! Pojačan, tj. *āj čā!* znači — bježi!

## O TVORBI RIJEČI

Prema onome što se iz dosadašnjih radova iz čakavske dijalektologije može vidjeti, broj nastavaka za tvorbu riječi svakako je siromašniji u čakavaca negoli u književnom jeziku. Senjski materijal potvrđuje također to pravilo. U Senju se npr. ne upotrebljava formant *-ad*, inače dosta živ u književnom jeziku: *jūnād*, *pilād*, *prāsād*, *tēlād*, *ūnučād* (Maretić, Gramatika, 258), ili *-ečak*: *kamēčak*, *kremēčak* (isto 270), ili *-ik*: *bōrik*, *brēzik*, *jasēnik*, *slānik*, *šljivik*, *tucānik*, *trvēnik* (isto, 280), ili još mnogi drugi. Pored toga neke su riječi izgubile svoj nastavak, kao npr. *pěk* mj. *pekar*, ili se pak za pokoji sufiks može naći tek primjer-dva, npr. za *-enik*: *molitvenik* (prema velikom broju takvih imenica u štokavskom dijalektu). Razlozi su tome mnogovrsni. Zbir tipa *prāsād*, *ūnučād* izražava se u Senju samo množinom: *prasci*, *unūki* (odnosno *unūke*); — deminutivi od *kāmēn*, *krēmēn*, *kōrēn* glase *kamenčić* (pored *kāmik* samo kod najstarijih), *kremenčić*, *korenčić*; — mjesto *bōrik* govori se *boriči*, a *jasēnje* mj. *jasēnik*, dok se za *tucānik* kaže *batūda* (prema romanskoj riječi). To znači da su se jače kategorije formantata nametale svojom frekventnošću ili univerzalnošću slabijim kategorijama i gušile njihovu upotrebu. Uzmemo li npr. slučaj sufiksa *-e* (odnosno *-če*) koji je nekada u našem jeziku bio vrlo živ, a značio je mlado od ljudi i od životinja, možemo reći da se takav formant danas u ovom govoru uopće više ne upotrebljava u takvu značenju: govori se samo *divōjka*, *jedināc*, *pāstorak*. Ako se ipak želi upotrijebiti deminutiv, onda se dodaje nastavak *-ić*: *jānjčić*, *māčić*, *unūčić*, *tēlčić*, *piličić*, *konjčić*. Naravno, ostaci sufiksa *-e* vide se u oblicima *prāse* i *telē*, ali se to više ne osjeća umanjeno jer se za deminutiv tih riječi kaže *prāščić* i *tēlčić*. Pod kapu deminutivnog sufiksa *-ić* potpale su u Senju i imenice sa umanjnim značenjem na štok. *-ak* (< ѣкъ, ѣкъ): *cvetičić*, *glasičić*, *lističić*, *oblačić*. Takva univerzalnost formanta *-ić* za deminutiv poznata je i u drugim čakavskim govorima (ispor. Hraste, Sufiksi).

S druge strane, primjer kao *batūda* pokazuje unošenje neslavenskog elementa u čakavski dijalekat, a time i mogućnost obrazovanja novih dočetaکا nepoznatih štokavskom dijalektu. Tu bismo mogli navesti podosta posuđenica iz venecijanskog dijalekta, odnosno talijanskoga jezika kod kojih su se obrazovali formanti poznati samo čakavskim govorima. Tako su u veoma živjoti upotrebi mnogi strani sufiksi, kao npr.: *-ata* > *-ada*: *dirāda*, *ocāda*, *žurnāda*; *-(c)ino* > *-(c)in*: *broštulin*, *kvarčin*, *kvintin*. *lemuncin*, *žveljarin*; *-etta* > *-eta*: *jakēta*, *pašarēta*, *špigēta*, *trunbēta*; *-etto* > *-et*: *biljēt*, *buškēt* (i toponim *Buškēt*), *kavalēt*, *parapēt*, *vaporēt*; *-olo* > *-ul*: *mirākul*, *rēful*, *tabernākul*, *trabākul*; *-one* > *-un*: *balūn*, *kantūn*,

*kasūn*, *portūn* i dr. Naravno, neki od tih završetaka imaju u talijanskom jeziku deminutivno ili augmentativno značenje, ali su u čakavskom dijalektu izgubili takvo obilježje. Da bismo od neutralnih likova *broštulin*, *lemuncin*, *žveljarin* ili *biljēt*, *kavalēt*, *parapēt* dobili u Senju deminutiv, treba dodati generalni sufiks -*ić*: *broštulinić*, *lemuncinić*, *žveljarinić*, *biljētić*, *kavalētić* *parapētić*. Pa i onim formama koje se manje-više osjećaju još kao umanjene (*buškēt*, *vaporēt*, *lunbrelin*, *bićerin*) za osobito isticanje deminutivnosti potreban je nastavak -*ić*: *buškētić*, *vaporētić*, *lunbrelinić*, *bićerinić*. Slično je i s augmentativom; za uvećanje oblika od *balūn*, *kantūn*, *kasūn*, *portūn* treba dodati sufiks -*ina*: *balunina*, *kantunina*, *kasunina*, *portunina*. Iz svega se toga vidi da je primanje stranih (talijanskih) formanata u senjskom govoru doživjelo i u fonetskom, i u akcenatskom, i u semantičkom pogledu gotovo istovetne transformacije kakve su se dogodile u mnogim čakavskim govorima. Senj je u tom pogledu samo jedna potvrda više onim postavkama koje je kod usvajanja stranih sufiksa i tvorbe deminutiva i augmentativa za čakavske govore srednje i južne Dalmacije utvrdio prof. Mate Hraste (ispor. Hraste, Sufiksi). Nužno je na kraju napomenuti i to da se kod posuđenica ne mora uvijek očekivati i strani sufiks pretočen u naš jezik, nego se kod nekih razabira strana baza na koju je dodan naš nastavak, kao npr. *bikār* (mesar), *finitāk* (svršetak), *mirina* (zidina) i dr.

Ali pored ovih općih konstatacija želio bih u ovoj radnji prikazati sufikse i pojedinačno. Za sada, koliko mi je poznato, nemamo u našim čakavskim monografijama pregleda iz kojega bi se mogla vidjeti upotreba pojedinih formanata. Istina, ne bih mogao reći da ovdje navedeni broj obuhvaća sve nastavke u senjskom govoru, ali su u tom broju sadržani svi oni koji se nalaze u sakupljenoj građi. Iz tog će se pregleda moći doznati koji su nastavci živi u senjskome govoru, a to će sigurno pomoći povlačenju paralela i eventualnom prikazu čakavske sufiksacije uopće.

Za tvorbu imenica upotrebljavaju se ovi sufiksi:

- a*: u imenica žen. roda kao *brādā*, *mūkā*, *mūka*, *ri̇ba*, *rūkā*, *srēdā*, *ženā* itd., a od muš. roda: *kōlovođa*, *slūgā*.
- (*a*)*c*: *bogomōljac*, *čēlavac*, *Dvorāc* (toponim), *jedināc*, *kradljīvac*, *krivāc*, *lākamac*, *lažljīvac*, *lonāc*, *lovāc*, *otāc*, *pālac*, *prasāc*, *rebāc*, *slipāc*, *stārac*, *strīc* (< strijāc), *sudāc*, *svetāc*, *šmrkljīvac*, *Štrmac* (: štok. *strm*, toponim), *udovāc*, *živāc*; kao umanjene osjećaju se: *jezičac*, *mālinac*, *pūčac* (: puce = dugme); (< tal. -*azzo*): *štramāc*, *štrapāc*.
- ač*: muš. roda: *brijāč*, *igrāč*, *kovāč*, a ženskoga: *mēkač* (meko meso).
- ača*: *ilovača*.
- ačka*: *igrāčka*, *ljuljāčka*, *pljuvāčka*.
- ada*: (ven. -*ada*, tal. -*ata*)<sup>53</sup>: *kuntrāda* (i toponim *Širōka kuntrāda*), *lebičāda*, *očāda*, *palamāda*, *škalināda*.
- afka* (< -*avka*): *biljāfka* (: *bilīt* = bijeliti).
- aj* (< ven. tal. -*agio*): *kurāj* (hrabrost).
- (*a*)*k*: *četrtāk*, *črčāk* (cvrčak), *dobitāk*, *finitāk* (svršetak), *narāmak*, *opānak*, *papāk*, *petāk*, *početāk*, *počinak*, *pondiljak*, *popēčak*, *strōšak*, *utōrak*.

<sup>53</sup> O značenju toga sufiksa u talijanskom jeziku ispor. Hraste, Sufiksi.

- ak: *imenjāk*, *livāk* (ljevak), *težāk*.  
 -(a)l: *čaval*, *pakāl*, *svrdal*, *ūzal*, *vrtal*.  
 -al (< ven. -al, tal. -ale): *bordunāl*, *kanočāl*.  
 -alo: *kljěcalo*, *zřcalo*.  
 -aljka: *fuzāljka* (:fūzīt = klizit), *perāljka* (pernica), *šćipāljka*, *virāljka* (:virät = dizati).  
 -an: *belān* (čovjek bijele puti i kose), *bršljān*, *gačān* (golub), *grkljān*, *gušān* (golub), *žujān* (čovjek crvenkastožute kose);  
 (< ven. -an, tal. -ano): *artižān* (zanatlija).  
 -ana: *ciglāna*, *kuglāna*, *streljāna*;  
 (< ven. tal. -ana): *funtāna*.  
 -anca (< ven. tal. anza): *užānca* (običaj).  
 -anin: *Sēnjanin*, *Varošānin* (stanovnik senjskog predjela Varoš).  
 -ant (< ven. tal. -ante): *barufānt*.  
 -(a)nj: *būbanj*, *glēžanj*, *ogānj*, *žřvanj*.  
 -anj: *kostānj* (kesten).  
 -anja: *lūbanja*.  
 -ar: *bāčvar*, *bikār* (pored *mesār*), *čuvār*, *gospodār*, *kolendār*, *kūvar*, *lugār*, *mesār* (pored *bikār*), *mlikār*, *opānčar*, *palentār* (drvena žlica kojom se miješa palenta), *riřbar*, *zidār*;  
 (< njem. -er): *cāgar*, *mēřtar*, *pěkljar*, *tišljar*.  
 -ař: *birtāř* (gostioničar), *bogatāř*, *kartāř*, *mejāř*, *tanburāř*.  
 -ařce: *koritařce*, *třsjaće* (< trsjařce: trsje = vrt).  
 -at: *alāt*, *gnjāt*, *Hrvāt*.  
 -ata: *lopāta*.  
 -av: žen. roda *ljubāv*, *narāv* i muř. roda *rukāv*.  
 -ava: *mečāva*, *žerāva*.  
 -av(a)c: *čōravac*, *lājavac*, *přėavac* (:přėa = ogovaranje), *řkakāvac* (skakavac).  
 -avica: *bradāvica*, *krvāvica*, *lājavica*, *lāstavica*, *mīgavica* (vrsta mreže), *nogāvica*, *pādavica* (bolest), *pijāvica* (i toponim *Pijāvica*), *přėavica* (žena koja přėa = ogovara), *rukāvica*, *řćūcavica*, *trěpavica*.  
 -avina: *grmljāvina*.  
 -ba (< ŗba): *bōrba*, *mōlba*, *svedōžba*.  
 -bać: *zelenbāć*.  
 -ca: *dicā*, *kāca* (< kadca), *ōfcā*.  
 -ce: *cakālcē*, *cidīlce*, *krīlcē*, *njādarce*, *pěrcē*, *pūce* (< putyce), *řřce*, *sūnce*, *zvōncē*.  
 -čica: *grančica*, *koščica* (< kostčica).  
 -čić: *kamenčić*, *korenčić*, *kremenčić*.  
 -čurina: *maščurina* (< mastčurina).  
 -dac: *crvendāć*.  
 -dba: (< tŗba): *ženīdba*.  
 -dura: *pijandūra*;  
 (< ven. -dura, tal. -tura): *armadūra*, *řtikadūra*.  
 -e: 1) *dītē*, *přāse*, *telē*; 2) ženska imena kao *Gābrē*, *Jēlē*, *Kātē*, *Mārē* i muřka kao *Frānē*, *Pērē*, *Rādē*, *Slāvē*.

- ec: mīsec, zĕc (< zajec).
- eda (< -ĕda): besĕda.
- el (< ven. -elo, tal. -ello): livĕl (ravnomjer), pinĕl (kist).
- ela: ĉelā (pĉela).
- en: bŭsen, jāsen, jĕlen, kāmen, krĕmen; (< -ĕn): kōren.
- enca (< ven. tal. -enza): kofidĕnca, partĕnca.
- enik: molitvenik.
- eno: vretenō; (< -ĕno): kolĕno.
- ent: (< ven. tal. -ente i -ento): basimĕnt (obrub na dnu zida), fundamĕnt, ŝtrumĕnt (instrumenat). Imenice s ovim završetkom govore se vrlo ĉesto i s nepostojanim a: basimĕnat, fundamĕnat.
- enje: letĕnje, noŝenje.
- er: vĕĉer;  
(< tal. -ero): cimĕter; (< ven. -er, tal. -ere): kamarijĕr.
- ero: jĕzero (kod najstarijih i u znaĉenju hiljada :Zĕlo te jĕzero vrāzi).
- est: bōlest.
- esta (< -ĕsta): nevĕsta.
- eŝce: ditĕŝce.
- eŝt (< ven. tal. -esto): furĕŝt.
- et (< ven. -eto, tal. -etto): deŝpĕt (inat), filĕt, kavalĕt (nogari), puntapĕt (broŝ), ŝpanjulĕt (cigareta).
- eta (< ven. -eta, tal. -etta): ŝkarpĕta (muška ĉarapa), ŝpigĕta (vezica za cipele), trumbĕta.
- etin (< tal. -etto + -ino): buletĭn (potvrda).
- etina: babetĭna, borŝetĭna (: borŝa = torba), jametĭna, ŝenetĭna. Ovaj nastavak ima u Senju uvijek pejorativno znaĉenje.
- eto: reŝetō.
- ezo (< -ĕzo): ŝelĕzo.
- ež: drimĕž, mādež, rĭbež.
- ica: belica (bijela treŝnja, ŝljiva), dvojĭca, golubicica, Hrvaticica, jedinica, kolŭdrica, kradljĭvica, kraljĭca, kŭvarica, magārica, mālĭnica, mātĭca, modrĭca, nizbrdica, obadvojĭca, petorĭca, prijateljĭca, rĭbarica (ribarska barka), ŝenĭca (pŝenica), ŝuŝica (bolest), ŝuŝkalica, tĭca (ptica), trojĭca, tujĭca (tuđica), ŭdica, ŭlica, ŭzbrdica, zĕnica; deminutivno znaĉenje imaju: bradĭca, glavĭca, jābuĉica, kokoŝica, motiĉica, sviĉica, tiĉica (ptiĉica), vodĭca, ŝilica; (< en + -ica): japnĕnica;  
(< ven. tal. -ezza): fortĭca (i toponim Fortĭca).
- iĉiĉ: gospodiĉiĉ.
- iĉina: dobriĉina.
- iĉ: crviĉ, cvetiĉ, komadiĉ, kōtliĉ, mladiĉ, popiĉ (ministrant), svĕdliĉ, zubiĉ.
- ida (< ven. -ida, tal. -ita): partĭda (igra, partija).
- ija: biŝkupiĭja, brijaĉiĭja, kapetaniĭja, kovaĉiĭja;  
(< ven. tal. -ia): kunpaniĭja, peŝkariĭja.
- ik (< -yкъ): jūĉmik, kāmik (samo kod najstarijih).
- ila: gomĭla (i toponim Gomĭla), kobĭla.
- ilo: crvenĭlo, lokĭlo.
- in: gospodiĭn;  
(< ven. -in, tal. -ino): baldakĭn (nebica), bukĭn (cigarluk), fakĭn (nosaĉ), lumĭn (kandilo).



- ina: *debljina, dugljina, dunbljina, govèdina, mähovina, milina, misečina, nižina, päučina, sredina, telètina, teplina*; augmentativno značenje imaju: *glasina, jezičina, mesina, nožina, psina, trbušina*; (< ven. tal. -ina): *bankina* (rubni kamen), *manina* (narukvica), *portantina* (nosila).
- inja: *golotinja, prvinja* (prednost), *sirotinja, slabinja, svetinja*.
- injak: *čelinjak, golubinjak, mravinjak*.
- ir (< ven. -er, tal. -ere): *butigir*.
- ira: *sikira*.
- ist: *korist*.
- išće: *dvorišće, ognjišće, smetlišće*.
- ito: *kopito, korito*.
- iva: *kopriva*.
- ivo: *plétivo, prèdivo*.
- izma (< ven. tal. -esima): *korizma*.
- ja: *gržža* (: grizem; bolest), *krāđa* (: kradem), *srića* (: sretan), *svāđa* (: sva-diti se).
- jača: *makovnjāča, olovnjāča*.
- jak: *dīmljak, imenjāk, seljāk*.
- janca (< ven. tal. -anza): *krijānca* (pristojnost).
- je: *jāje, grōzje, lišće, pērje, Podgōrje, pošćenje, stvorēnje, tšsje* (vrt), *veseljje, zdrāvlje*.
- jeha: *māčeha* (< mat-jeha).
- jenik (< jen + ik): *mūčjenik, rānjenik, utopljenik*.
- juh: *ōčuh* (< otc-juh).
- jurlija: *dičurlija*.
- ka: *bēlka, Crljēnka* (toponim), *kvōčka, mišolōfka, pečēnka*; umanjeno značenje imaju: *jānka* (: jama), *slānka* (: slama). Tu bismo mogli uvrstiti *divōjka* i *mājka* jer su i to stari deminutivi (ispor. Leskien, Gramatika, 270).
- kinja: *Sēnkinja* (< Senjkinja mj. Sēnjānka kako je u Leskienu, Gramatika, 278), *slūškinja*.
- la: *iglaš, maglaš, metlaš, svirāla, žila, žvāla*.
- lnica: *isповidālnica, predikālnica, škropilnica*.
- lo: *cidilo, dēlo, gūđalo, ilo, kljēcalo, lēglō, preoblačilo, presvlačilo, raspēlō, strāšilo, šilo, višala* (i toponim *Višala*), *vrilo, zřcalo*.
- ljika: *smrdljika*.
- me: *ime, rāme, sime, tīme, vīme, vrīme*.
- ment: (< ven. tal. -mento): *falimēnt* (stečaj), *krešimēnt* (povišica).
- mo: *pīsmō*.
- n(a)c: *venāc*.
- nica: *grōbnica, kōšnica, ōtrovnica*.
- nik: *bolesnik, dužnik, isповidnik, zvonik*.
- no: *dnō, jāpnō, stegnō, sūknō*.
- nja (< њnja): *grožnjā, mržnjā, prošnjā*.
- njak: *olišnjak, stōlnjak*.

- oca (< ven. tal. -ozza): *karõca*.
- oća: *čistoća, jeftinoća, lakoća, tvrdoća*.
- ok: *svidõk*.
- oka: *lãloka*.
- ol (< ven. -ol, tal. -olo): *puntarõl* (zidarski čekić).
- ola (< ven. tal. -ola): *karijõla* (tačke), *macõla* (čekić).
- olija: *čarolija*.
- omah: *siromãh*.
- ost: *dužnõst, kripõst*.
- ot: *lõkot, živdõ*.
- ota: *dobrotã, grihotã, lipotã, sramotã*;  
(< ven. -oto, tal. -tto): *kacõta*.
- otina: *bljuvdõtina, crkdõtina, strugdõtina*.
- otinja: *golotinja, sirotinja*.
- ov: *pokrõv*.
- ra: *mëra* (mjera), *sestrã*.
- ro: *jãdro, lebrõ, slebrõ*.
- sla: samo u pluralu kao *gũsle, jãsle*.
- slo: *mãslo* (< maz-slo), *veslõ* (< vez-slo).
- stvo: *bogãstvo, brãstvo, pijãnstvo, prijateljstvo, prorõstvo, siromãstvo, trõjstvo*.
- t: *čãst* (< čbst < čst-тъ), *nõc* (< nok-t), *pãmet, pãpovist, smřt*.
- t(a)l: *vital*.
- t(a)r: *vëtar*.
- telj: *prijatelj, učitelj*.
- to: *lëto, sãto, zlãto, žito*.
- tra: *jãtra*.
- tro: *jũtro*.
- tva: *brãtva, kljëtva*.
- uda (< ven. -uda, tal. -uta): *batũda*.
- uk: *unũk*.
- ul (< ven. tal. -olo): *garõful* (karanfil), *mirãkul* (čudo), *perĩkul* (pogiba), *rõdul* (obla cjepanica).
- ula (< ven. -ola): *čãkula* (priča).
- ulja: *šmrikũlja*.
- un: *kožũn* (mj. *kožuh*; v. Maretić, Gramatika, 308);  
(< ven. -on, tal. -one): *kalũn* (ven. canon > kanun > disim. kalun),  
*pržũn* (zatvor), *tavalũn* (debela daska).
- up: *škõrup*.
- ur: *mihũr*.
- urda: *glavũrda*.
- urina: *tičurina* (ptičurina), *travurina*.
- uš: *gladũš, rãbuš* (novčarka).
- ut: muškoga roda *tëkut*, a ženskoga *přhut*.
- va: (< -ьva): *brãdva, bũkva, crĩkva, lõkva, nõzdrva, õbrva, pĩva* (mj. pivo; v. Maretić, Gramatika, 311).

\*  
\*   \*  
\*

Pridjevi se tvore ovim sufiksima:

- ač(a)k: *dugačak*.
- ači: *brijāci* (o sapunu), *domāci*, *pletāci* (o igli).
- ahan: *māljan* (malahan).
- (a)k: *frižak* (: njem. frisch, svjež), *glādak*, *krātak*, *lāk* (< lagak), *mèk* (< mekak), *nizak*, *rēdak*, *slādak*, *tēžak*, *ūzak*.
- (a)l: *nāgal*, *ōbal*, *svital*, *tēpal*.
- (a)lj: *šūpalj*.
- (a)n: *bīsan*, *blātan*, *bōlestan*, *čūdan*, *dūžan*, *glādan*, *korīsan*, *māsan*, *mīran*, *ōblačan*, *pāmetan*, *rōdan*, *siromāšan*, *škřban*, *tēsan*. Ovamo se može dodati i riječ koja se upotrebljava kao imenica, a upravo je pridjev: *mirnō* 'pomirenje' (ispor. štok. *mirōvnā* kod sufiksa -ovan; Maretić, Gramatika, 321).
- anski: *merikānski*.
- (a)r: *bīstar*, *dōbar*, *mōdar*, *mōkar*, *ōštar*, *vēdar*.
- ast: *bēnast*.
- at: *bogāt*, *bradāt*, *brkāt*, *glavāt*, *plecāt*.
- (a)v: *mrtāv*.
- av: *čōtav* (: ven. zoto, šepav), *čōrav*, *jētikav*, *krāstav*, *křvav*, *lājav*, *přčav*, *rūnjav* (dlakav), *žilav*.
- ažljiv: *bojažljiv*.
- cat: *celcāt*, *golcāt*, *nofcāt*, *puncāt*, *samcāt*.
- ek: *dālek*.
- el: *dēbel*, *kīsel*, *vēsel*.
- en: *cākljen*, *dřven*, *kōščen*, *vōščen*, *zēmļjen*. Kod zadnjih se triju primjera sufiks -en upotrebljava mjesto štok. -an.
- ežljiv: *boležljiv*, *darežljiv*, *sramežljiv*.
- ič(a)n: *sēbičan*.
- ik: *vēlik*.
- jan: *pijān*.
- jast: *špičast* (: špica = šiljak).
- jav: *šūšičav*.
- juš(a)n: *sičušan*.
- kast: *cřljenkast*, *zēlenkast*, *žūčkast*.
- ljiv: *crljiv*, *lažljiv*, *osvetljiv*, *poždrljiv*, *strašljiv*.
- n: *cřn*, *pūn*, *slān*.
- nat: *lisnāt*, *mesnāt*.
- nji: *čerānji*, *dōlnji*, *gōrnji*, *jutrōšnji*, *lētošnji*, *nočāšnji*, *srēdnji*. Po tom se uzoru govori i *prijānji*, *sadānji*, *svagdānji*.
- ok: *dūnbok*, *šīrok*, *visok*.
- om: *lākom*, *pītom*.
- ov(a)n: *kupōvni* (npr. kruh), *pōlovan*.
- ovat: *čudnovāt*.
- ovet(a)n: *bogovētni*.
- ovit: *likovīt*, *kišovīt*.
- ovski: *popōfski*.
- r: *stār* (od korijena *sta* koji je u glagolu *stat(i)*, tj. onaj koji dugo stoji; Maretić, Gramatika, 322).

-skast: *lückast* (< *lud-skast*).

-ski: *grăcki* (< *grad-ski*), *hrvăcki*, *Kapitulsko* (toponim), *kōjnski* (< *konj-ski*), *mōrski*, *mūški*, *sēnski* (< *senjski*), *talijănski*, *venecijănski*, *zidărski*, *žēnski*.

-t(a)k: *plătak*, *vítak*.

-tav: *bljütav*.

-ulik: *kulík*, *nulík*, *tulík*, *vulík* (ispor. štok. -olik; Maretić, Gramatika, 320).

-uljast: *düğuljast*.

-uškast: *lipuškast*.

-v: *plāv*, *sív*, *živ*.

\*  
\*   \*

Glavni brojevi od 11 do 19 svršavaju uvijek na -*najst*: *jedanâjst*, *dvanâjst*, *trinâjst* itd.

Redni brojevi imaju nastavak -*ti*: *trēci* (i *trēti*), *četrti*, *stōti* ili nastavak -*i*: *pēti*, *šēsti*, *sēdmi*, *ōsmi*, *devēti*, *desēti* i dr.

Kod ostalih brojeva može se zabilježiti sufiks -*oje*: *dvōje*, *trōje* ili -*eri*: *pēteri*, *sēdmeri*, *dēveteri*.

\*  
\*   \*

Glagolska je tvorba prikazana već u morfologiji. Ovdje treba samo istaći da je, poput ostalih vrsta riječi, i podosta glagola neslavenskog podrijetla. Glagoli na venec. infinitivni nastavak -*ar* (tal. -*are*) morali su, nužno, primiti nastavak -*ti*, odnosno u Senju -*t*, te su se obrazovali završeci -*ar* (-*are*) > -*at*: *baciljăt* (< ven. *bacilar*), *beštīmăt* (< ven. *bestemiar*), *brontulăt* (< ven. *brontolar*), *durăt* (< ven. *durar*), *fermăt* (< ven. *fermar*) itd. Glagoli na ven. -*ir* (tal. -*ire*) imaju u Senju dočetak -*it*: *fălít* (< ven. *falir*), *finit* (< ven. *finir*), *părtit* (< ven. *partir*). Isto tako završavaju i glagoli na tal. -*ere*: *krēšit* (< tal. *crescere*), *kūrit* (< tal. *correre*). Njemački sufiks -*ieren* pretočio se u senjskom govoru u -*irat*: *komandirăt* (: *komandieren*), *petunîrăt* (: *betonieren*), *študîrăt* (: *studieren*).

## IZ SINTAKSE

Sintaktička struktura senjskoga govora u velikoj se mjeri podudara sa štokavskom. Možda je upravo u području sintakse štokavski *prodor* bio najjači. To se već moglo vidjeti kod odnosa *tri brata*: sjevernočak. *tri brati* ili *on ima dobrè konjè*: novljanskom *jā sān vidēl lipē koni* (Belić, Zamětki, 74) odnosno *onè drvā su nāse* (Govor Suska, 130).

Razumije se ipak da i ovdje možemo naći neke osobitosti koje Senj vezuju sa starijim govovima. Tako npr. imenica *gāzda* u jednini je muž. roda, ali se u množini slaže s muškim i ženskim rodnom: *Mōdrići su bili dobrī gāzde*.

S obzirom na konstrukciju rečenice svakako je interesantan slučaj s primjerima: *zōvni šijōr Antū da nekā pogljēda* ili *reci māteri da nekā ne misli na sōlde*. Takve konstrukcije »koje predstavljaju neke vrsti kontaminaciju parataktičkog i hipotaktičkog sastava« nalaze se i u Novom (Belić, Zamětki, 75). Novljanskom primjeru *gospodār mu govōri da čā bi rāda za mītō* (isto, 75) slične su senjske rečenice: *rēkla san Anki da čā bi tila ōd mene ili nisan ni sānjala da kakō bi on mōgal dōc* gdje veznik *da* ne bismo očekivali. Isto se tako čini neobičnim veznik *ča* u rečenici: *nī se čā igrāt tōn bolešćōn*.

I iz sintakse dijelova govora mogu se navesti neki karakteristični slučajevi.

Primjeri kao *mlādi* 'zaručnik' i *mlāda* 'zaručnica' pokazuju da se pridjevi nalaze kadšto u službi imenice. Ovamo se može dodati još: *da je tū sād pokōjni* (= pokojnik) ili *slāvili su mirnō* (= pomirenje; ispor. *mirōvnā*, Maretić, Gramatika, 321). Međutim, kod pridjeva je najznačajnije to da se pored oblika *čākljen*, *dřven* i dr. daleko češće upotrebljava konstrukcija od *caklā*, *od drvā* po uzoru na talijanski jezik. Takve konstrukcije — poznate svim čakavskim govovima — i jedine su u kategoriji prisvojnih pridjeva na štok. sufiks *-in* te se mjesto *babin*, *djevojčin*, *mladoženjin*, *udavičin* govori od *bābe*, *od divōjke*, *od mladoženje*, *od udovice*. Isto je tako i sa sufiksom *-inji*: *od gōluba* (mj. golubinji), *od kokošē* (mj. kokošinji), *od mrāva* (mj. mravinji) ili sa dočetkom *-ov*: *od brāta* (mj. bratov), *od zēta* (mj. zetov) itd.

Kod odnosnih se zamjenica može zapaziti češća upotreba *čā* mjesto *kī* (štok. koji): *bil je nī Talijan čā lipo piva*, *Lukica čā su ga zvali Kororaba mogal je puno poist*, *pasali se ceston čā gre* u Spasovac.

O sintaktičkoj upotrebi brojeva već je bilo govora, a ovdje treba spomenuti konstrukciju pri izricanju datuma: *na dvā drūgoga* (= 2. II), *vratil se iz soldāčije na dēset mārča*.

Upotreba povratnoga glagola mjesto prijelaznoga čuje se u pjesmi: svi se venci vènu, a mōj se zelenī.

Prilog *kadī* govori se mjesto *kamo* (npr. *kadī* si tō mētnula) ili mjesto *kako* (npr. donēsal mi je tō da ispūnin a *kadī* ću jā tō znāt).

Prijedlog *po* vrlo je čest u vremenskoj službi: *po obēdu, po večēri, po blagdānin* ili u načinskoj: *po domāću, po sēnjsku*. Ali i prijedlog za označuje vrijeme: *za obēdon, za večēron, za Sisvētīn*. Meni se ipak čini da između vremenskih značenja *po* i *za* postoji stilaska razlika, tj. *za obēdon* znači odmah poslije ručka, a izraz *po obēdu* nema takve vremenske neposrednosti. — Prijedlog *o* rijetko se čuje; njega zamjenjuje prijedlog *od*: nē znan jā niš *od togā* (mj. o tome), govorīli su *od formulāri* (mj. o formularima) i sl.

U sintaksi oblika može se vidjeti da se posuđenica *šijōr* (< ven. *sior*) ne mijenja kad stoji kao apozicija pred imenicom: *dōbil san tō od šijōr Franē, rēkla je tō šijōr Tōnī, zōvni šijōr Antū* (ispor. isto tako Hraste, Dijalekat Hvara, 48). Pa i uz ženska imena čut će se, osobito u vokativu: *šijōr Tōnica! šijōr Marija!* mjesto običnoga *šijōra*.

Kod glagolskih oblika valja spomenuti široku upotrebu infinitiva mjesto štokavske konstrukcije *da* + prezent: *ōn će mi dāt bārku, grēn se ostrīc, tīla san mu rēc* i sl. Osim toga mnogo se upotrebljava bezlična konstrukcija kao *bīlo je jāko zīmā* ili *strūpilo te!* Na taj se način izražava i pasiv: *Pēpu je ōndat zāprlo* (= zatvorilo, tj. bio je zatvoren), *sīčan se kad ih je bīlo otpeljālo zavēzane* kako je obično i u drugim čakavskim govorima (Belić, Zamētki, 74).

Premda rijetko, čuje se ipak preterito-perfekt »za prošle događaje, koji su se možda dogodili, a možda i nijesu« (Maretić, Gramatika, 544): u Zāgrebu *si bičeš bīl kōd njega, bičete siguro bīli* u Otōšcu.

Na kraju treba navesti i one konstrukcije koje se upotrebljavaju, kao u svih čakavaca, po uzoru na talijanski jezik: *fōrt mi dēla dešpēte* (= stalno mi prkosi), odnosno: *tō je za prodāt, nī ga za poznāt, trēba mi za namēstit se* i sl.

## RJEČNIK

Ovom je rječniku zadatak da u određenom opsegu pokaže leksičko blago senjskoga govora. Zato ga treba shvatiti kao dio ove studije, kao poglavlje koje dopunjuje svu onu građu koja je zbog svojih nužnih razloga morala biti do sada prikazana.

Rječnik je, prema tome, ilustrativan. U nj su uneseni u velikoj mjeri oni primjeri koji nose u sebi kakvu posebnu govornu karakteristiku da bi se to moglo vidjeti u kontekstu. Pored toga naći će se ovdje i riječi koje je trebalo uvrstiti zbog njihova semantičkog obilježja kako bi se, između ostalog, mogli razumjeti priloženi ogledni tekstovi.

Senjski nadimci i toponimi nisu uvršteni jer je taj materijal već objavljen (v. Tijan, Nadimci i Moguš, Toponimika).

Za navedene lekseme dan je domaći oblik, izgovor s akcenatskom promjenom u drugim likovima, značenje i potvrda u rečenici. Kod manjeg broja natuknica spomenuto je samo značenje jer ih pri ispitivanju nisam zabilježio u rečenici, a kod nekih ne navodi se značenje budući da se ono dobro razabira iz rečenice.

### A

*abriv*, m. odraz, odskok. Ne möreš skočit ù more bēz abriva.

*abrivât se*, prez. *abrivân se*, pf. otisnuti se. Abrivāj se od krāja!

*abukât*, m. advokat. Ōdi abukātu po svēt!

*agencija*, f. ured za prodaju parobrodarskih karata. Sedī Jūrē cēlo jūturo u agenciji.

*āj cā!* uzv. bježi! idi! Āj cā odātlen!

*al*, 1) suprot. vezn. Družela je slična konjū, al je mājna. 2) *äl*, uskl. alaj! Āl se banjâ!

*āla!* uzv. ajde! Āla, miči se odāvlen!

*alât*, m. Ne mören dēlat bēz alāta.

*alēšo*, n. kuhana riba. Od rībe se möre napravīt alēšo.

*altokē*, pril. i te kako. Čā misliš da nē znan? Altokē!

*āndel*, m. anđeo. Pogljēdaj ga, spī kaj āndel. Āndela ti tvög, isprebijāju te.

*angūrija*, f. lubenica. Kā līpa angūrija!

*ānkora*, f. kotva. Ānkora ima dvī pāte, a sidro jednū. Na ānkori je cip, a na sidru nī.

*antikôr*, m. dio barke. Na bārki je antikôr krmēni i provēni.

*arbūn*, gen. *arbūnā*, m. riba Pagellus erythrinus C. V. Kad nī arbūnā, dōbar je i barbūn.  
*ārganj*, m. dizalo, čekrk. Prija smo dizali pēlig na ārganj.  
*ārija*, f. zrak. Kā līpa ārija je danās.  
*arivāt*, prez. *arivān*, pf. doći, stići. Kād si arivāl?  
*armadūra*, f. skele. Naprāvili smo armadūru od drvī.  
*armiž*, m. privez. Bārka mi je u armižu.  
*armižāt*, prez. *armižān*, pf. Si armižāl bārku?  
*armulīn*, m. kajsija. Školāni kradēdu armulīne.  
*armūnika*, f. harmonika. U zādnje vrīme mālo kī svīri na armūniku.  
*artižān*, m. zanatlija, obrtnik.  
*āšta*, f. dio barke. Dvī su āšte: krmēna āšta i provēna.  
*atēnto*, pril. pripremono. Vājk stojī atēnto.

## B

*babarija*, f. bapske priče, stvari. Tō su babarije.  
*bābica*, f. primalja, babica. U špitālū je nōva bābica.  
*baciljāt*, prez. *baciljān*, impf. brinuti se, misliti na koga (što), baviti se sitnicama. Ne baciljāj tī za niš!  
*bācīt*, prez. *bācin*, pf. Bācili smo po zemljī gnjōj.  
*bāfe*, f. pl. zalisci. Īva pūšća bāfe.  
*bakalār*, gen. *bakalārā*, m. riba Gadus morrhua L. Imāla san za obēd fālši bakalār.  
*bāl*, m. maskirani ples. Večerās je u sālī maškarāni bāl.  
*bāla*, f. 1) slina. Jōš mu bāle visidu. 2) svežanj. Tābak je dolāzil u fābriku u bālan.  
*balāt*, prez. *balān*, impf. plesati.  
*balatūra*, f. izvanjsko stubište za kuću. Onā vājk sedī na balatūri.  
*baldakīn*, m. nebica. Grē prošēsija s baldakīnon.  
*balīn*, m. manja, glavna kugla kod kuglanja. Koštāj do balīna!  
*bālīt*, impf. 1) sliniti. 2) govoriti koješta. Čā bālīs?!  
*balūn*, gen. *balūnā*, m. 1) lopta. 2) pokretni štitnik na bokovima broda. Vapōr morā imāt na bāndi balūn.  
*bānak*, gen. *bānka*, m. 1) klupa. Niki u crīkvi sedīdu u bānkiman, a niki stojīdu krāj vrāt. 2) sjedalo u barci. Jēška ti je na bānku. U bārki su trī bānka: bānak provēni, srēdnji i krmēni.  
*bānciēc*, m. dem. od banak. Stāre žēnske sedīdu sprīd kūće na bānciēc.  
*bānda*, f. bok, strana. Vapōr je nāgnjen na jednū bāndu.  
*bandēra*, f. zastava, barjak. On ĩma bandēru za svākog krāl jā.  
*banjāt se*, prez. *banjān se*, impf. kupati se, močiti se u moru ili vodi. Āl se banjā!  
*barbēštija*, f. brod s tri jarbola. Kod barbēštije pīvī jārbul ĩma trī krīžā i rāndu, drūgi i trēcī rāndu i kōntrarandu.  
*barbūn*, gen. *barbūnā*, m. riba Mullus barbatus. L. Kād nī arbūnā, dōbar je i barbūn.  
*barbūša*, f. riba Blennius tentacularis Brünn. Dicā vācadu barbūše.  
*barjāmus*, m. buka, graja, vika. Dīgal je cēli barjāmus.  
*bārka*, gen. *bārka*, m. brōd kī ĩma na dvā jārbula jādra na krīžē, a na trēcēn rāndu. Vō je kapitān od vōga bārka.



*bārka*, f. čamac. U pōrtu je pūno barāk.  
*barūfa*, f. svađa, tučnjava. Bilo je svegā, barūfe.  
*baruĵānt*, gen. *barufānta*, m. svadljivac, kavgadžija, nasilan čovjek. On je vĕliki barufānt.  
*bās*, pridj. nizak. Trĕbala bi kanĕla bit trūn bāsa.  
*basimĕnt*, gen. *basimĕnta*, m. obrub na dnu zida.  
*baškōt*, m. dvopek u obliku koluta. Da je sād baškōt!  
*bāt*, gen. *batā*, m. čekić, uteg. Tī biš vālje — batōn po glāvī.  
*batāna*, f. barka s ravnim dnom. Tō nī prāva bārka; tō je batāna.  
*batīć*, m. dem. od bat. Udrīl se batīćon po prstū.  
*bātīt*, impf. kucati, lupati, tući. Bātīl san trīcon od kōp.  
*batūda*, f. tucanik. Nī za drūgo neg da tučĕ batūdu.  
*batūka*, f. klatno. Kod brĕncanja tučĕ se batūkon u zvōno.  
*baūta*, f. maska, krinka. Bilo je na balu maškarov i bez baute.  
*bĕl*, *bĕlā*, *bĕlo*, neodr. pridj. *bĕli*, -a, -o, odred. pridj., *bĕl belcāt*, *belcāt balcamĕnti*, posve bijel. Vī tavijōl je bĕl. Kūća je bĕlā. Kūpila san bĕli tavijōl. Vī krūh nī mu tobōže dōbar, a bĕl belcāt. Kāžen: *belcāt belcamĕnti*.  
*besĕda*, f. riječ, govor. Dōjdī, rĕću ti dvī besĕde nāsamo.  
*beštīmāt*, prez. *beštīmān*, impf. psovati, kleti.  
*bevānda*, f. razvodnjeno vino. Dalmatīnci vōlidu pīt bevāndu.  
*bĕz* (i: brĕz), prijed. Bez masti nī dobrog ila. Samo pitaj brez srama.  
*bićerīn*, m. čašica. Popī još tī bićerīn!  
*bikābit*, m. vješalica za odijela.  
*bikār*, gen. *bikārā*, m. mesar. Prija se govorilo bikār, a sadā mesār.  
*bikarija*, f. mesnica (samo u govoru najstarijih ljudi).  
*bīlīt*, prez. *bīlin*, impf. bijeliti, krečiti.  
*bīljāc*, gen. *bīljcā*, m. vuneni pokrivač. U Līki se pokrīvadu bīljcōn.  
*bīljāfka*, f. razrijeđeno vapno za krećenje.  
*bīra*, f. pivo. Mare, dvi bire!  
*bīs*, m. bijes. Kog se bisa dereš?!  
*bīt*, pom. gl. biti. — prezent: Kī jĕ, kī nī, mĕne brīga nī. Nī u mesnīci mĕsa. — imperativ: Budi dobra kod tete! — perfekt: Si bil na Potōku? Sān. Jā nīsan bīl na panĕlu. — kondicional: Biš ti trun toga? Bin.  
*bīta*, f. stup na brodu za vezivanje konopa. Ča je pašteka na barki, to je bīta na brodū.  
*bīzg*, m. ljepilo kojim se premažu grančice koje služe za hvatanje ptica. Vāćamo tīce na bīzg.  
*bižāt*, prez. *bižīn*, impf. bježati. Biž od mene!  
*bĵankarija*, f. bijelo rublje i posteljina.  
*blagdājnski*, pridj. svetaćni. Obūkal je blagdājnsku mondūru.  
*blāk*, m. ter, smola. Barka se blakon poblaka.  
*blānja*, f. stolarska gladilica. Metnul san čera tote dvi blanje.  
*blanjāt*, prez. *blanjān*, impf. raditi blanjom.  
*blītva*, f. vrsta povrća. Trun blitve i ribe pa je dost.  
*bocūn*, gen. *bocūnā*, m. velika opletena boca. Sprāvīl san bocūn vīnā.  
*bokapōrta*, f. otvor na palubi, ulaz u donji dio broda.  
*bolīt*, prez. *bolī*, impf. boljeti. Sad boli, ma ĕe pasat.  
*bonāca*, f. mirno more. Danas je bonaca kaj ulje.

*bonkūlović*, m. sladokusac.

*bordižāt*, prez. *bordižân*, impf. jedriti u razním pravcima.

*bordunāl* (i: *brondunāl*), gen. *bordunālā*, m. balvan. Sedili smo na *bordunālin*.

*bordūra*, f. porub. Sāmo da finin još vū *bordūru*.

*borō*, gen. *borū*, m. ormar s ladicama, komoda. Poišći, tāmō ti je u *borū!*

*bōrša*, f. torba. Gre punon *boršon* doma.

*bōva*, f. plutača. Natēgni cīme od *bōve!*

*bracēra*, f. Bracēra je brōd ki ĩma jedān jārbul i na njemū dēmež.

*brāga*, f. 1) konop za dizanje tereta. 2) količina tereta koja se u jedan put može istovariti. U štivi su još dvi brage robe.

*bragōc*, m. ribarski brod. Tīl bi u pēnziju, a ĩmāl je svojē *bragōce*.

*brānča*, f. riblje škrge. Kod ribe najprvo očisti branču.

*bražōlica*, f. pržolica. Kūzma, osīci mi tū *bražōlicu!*

*brēncat*, iter. udarati klatnom o zvono.

*brijačija*, f. brijačnica.

*brīk*, m. Brik je brōd ki ĩma dvā jārbuta i na njīma krīžē, a na drūgon jārbutu ispōd krīži ĩma rāndu.

*brōkuli*, m. pl. sarma.

*broštulāt*, prez. *broštulān*, impf. pržiti kavu u broštulinu.

*broštulīn*, m. posuda za prženje kave. Mālo ki ĩma još *broštulīn*.

*brudīt*, m. vrsta jela od ribe. Nājbolji je *brudīt* od škarpiĩne.

*brūkvice*, m. čavlić s izbočenom glavicom. Vē postolē napravite mi brēz *brūkvic*.

*bruškīn*, m. četka za ribanje barke (broda). *Bruškīnon* se riblje barka izvanā.

*bucēl*, m. koloturnik. Kakō ćeš dizat kad nīmaš *bucēla?*

*bugānci*, m. pl. ozebine. Ženske sad ne nosīdu debele lače pa dobijedu *bugance*.

*būgva*, f. riba Box boobs Bp. Jē kā *būgva?*

*bujōl*, m. drvena ili limena kanta. On spi, a mi po njemu *bujol vode*.

*bunbāk*, gen. *bunbākā*, m. pamuk. *Bunbāk* je u škrinji.

*burīn*, m. dem. od bura. Sad je *burīn*, ma bi mogla skočit bura.

*būšt*, m. prsluk (ženski). Susēda, pāl van je *būšt* iz špāga.

*butāc*, gen. *butāca*, m. plivajuće pluto koje služi kao znak za mrežu ili sidro. Ne vidin nigdīr *butāca*.

*butīga*, f. dućan, trgovina. Kūpīla san kod Milē u *butīgi*.

## C

*cāca*, f. riba. *Uranoscopus scaber* L. *Cāca* nī riba za ĩst.

*cājzinac*, m. ptica *Chysomitris spinus*. L. *Cājzinac* je u gājbi.

*cātara*, f. splav. Ni više na Banji *catare*.

*cēl*, *cēlā*, *cēlo*, neod. pridj. *cēli*, -a, -o, odr. pridj. cijel, čitav. Moraš poist celo ilo. — *cēl celcāt*, *celcāt celcamēnti*, pridj. potpuno cijel, čitav.

Ostalo je celo *celcato*. *Celcat celcamenti* dan ne da mi mira.

*cēnta*, f. dio barke. *Cēnta* je ispōd rāzme.

*cīma*, f. konop za privezivanje broda. Natēgni cīme od *bōve!* Mōla cīmu! Mētni svē cīme u lavōr! (tj. da »rade«).

*cīmēnt*, gen. *cīmēnta*, m. cement. On dela japnon brez cimenta.

*cīp*, m. poprečna željezna motka na sidru. Ankora ĩma dōli dvī pāte, a gōri *cīp*.

*cipāc*, gen. *cīpcā*, m. držak za ostve. Krâtak mi je cipāc od ostī.  
*cīpāt*, prez. *cīpljen*, impf. cijepati. Dōli je, cīplje u kōnobi drvā.  
*cīplja*, f. cjepanica. Ciplje padadu u štivu.  
*cītara*, f. muzički instrumenat. Malo ki svira sada citaru.  
*cōtav*, pridj. hrom. Grē kaj da je cōtav.  
*crīkva*, f. crkva. To je naša crīkva.  
*crīvo*, n. crijevo. Vōg mālog zovēdu »gōbavo crīvo«.  
*crljen* (i: *cŕven*), neod. pridj. *crljēni*, -a, -o, određ. pridj. Crljen je kaj rak.  
*crljēnka*, f. riba Cepola rubescens L.  
*cŕn*, pridj. Njegōv je pās crniji.  
*crnīna*, f. 1) crna odjeća. Obukla se sva u crninu. 2) crno grožđe. Ima be-  
 loga grozja, a ima i crnine.  
*crnjākul*, m. 1) riba Heliasces chronsis Gthr. Zaletil mi se na ješku crnja-  
 kul. 2) crno vino. Popili smo žmulj crnjakula. Kad popiješ noga  
 crnjakula, valje ti je bolje.  
*cŕv*, gen. *crvā*, m. Grēn nabŕāt cŕvi za jēšku. Mojā dvā sīna su vrīdnā kaj  
 dvā cŕvā.  
*cūkar*, m. šećer. Utopīl se cūkar u kāfi.

## Č

*čā*, zamj. 1) ča, što. Čā gljedaš? Z bolešéon se ni čā igrat. Česā se bojiš?  
 Čīn se brīješ? 2) zar. Ča si jūr bīl?  
*čagōd*, zamj. nešto. Kad ōn dā, ne dā čagōd.  
*čānža*, f. stjenica. Vā je kāmara pūna čānž.  
*čāval*, gen. *čāvla*, m. čavao. Zabīl san z dvā čāvla.  
*čelā*, gen. *čelē*, f. pčela. Vō nī mojā čelā. Kupīl san rōj čēl.  
*čēp*, gen. *čepā*, m. Kadī je mōj čēp? Tōtī nī jedān nego dvā čepā. Čā si  
 napŕāvil nīn čepōn?  
*čēr(a)*, pril. jučer. Čēr su bīli vāli.  
*češanj* gen. *češnjā*, m. češnjak, bijeli luk. Kad se stavi češanj, onda je  
 bolje.  
*četire*, broj 4. Bīl san jā brōdiman na svē četire strāne svīta.  
*četrtāk*, m. četvrtak. Na dvā mārča je četrtāk.  
*četŕti*, red. broj. Jā san četŕti po rēdū.  
*četvorīca*, f. Mī četvorīca smo bīli.  
*čīgōv*, *čīgōva*, -o, zamj. čiji, -a, -e. Čīgōva je vō bārka?  
*čovik*, m. čovjek. Gē, čovik je pāl ū more!  
*čŕišnja* (pored: trišnja), f. trešnja. Kirice prodājedu čŕišnje.  
*čūn*, gen. *čūnā*, m. vrsta barke. Ako gūc ima rāvno dnō, ōndat je čūn.  
*čūvāt se*, prez. *čūvan se*, impf. Čūvaj se njēzinog jezika.

## Č

*čā*, uskl. Grēmo čā! Bīž čā!  
*čākula*, f. priča. To su same čakule.  
*čakulāt*, prez. *čakulān*, impf. razgovarati, brbljati. Vāj k čakulā.  
*čēr*, gen. *čērē*, f. kēi. Si vīdil mojū čēr? Dōbil je list od čērē.  
*čīfal*, m. riba Mugil Art. Došlo je dvajset kaset čīfal.  
*čīka*, f. opušak. Nī mi tīl ni čīku ostāvit.

*ćikara*, f. zdjelica za kavu ili čaj. Donesi kû ćikaru.  
*ćikât*, prez. *ćikân*, impf. pušiti ćike.  
*ćikulâta*, f. čokolada. Āa bi, ne bōj se, sâmo ćikulâte.  
*ćōka*, f. veliki svijećnjak, luster.  
*ćulŭm*, m. budala. Stoji kaj ćulŭm.

## D

*da*, 1) izrič. vezn. Rekli su da dojdete. 2) namj. vezn. Poslal me otac da mi date batić.

*Dalmatīnac*, m. Dalmatīnci vōlidu pīt bevāndu.

*dân*, gen. *dâna*, m. Obâvi tō lipo po dānŭ. Vih dān pokrĕpali smo pŭno mrīž.

*danās*, pril. Danās je vĕlika fĕšta.

*dānbark*, m. Dānbark je māli rātni vaporīć.

*daskā*, gen. *daskē*, f. Jōsō krcā dāske.

*dāt*, prez. *dān*, pf. Daj mi ti stinŭ. Zela je to od mene i dala njoj.

*dātula*, f. 1) palmin plod. 2) vrsta školjke.

*dĕbel*, -a, -o, neodr. pridj., *debĕli*, -a, -o, odred. pridj.

*dĕkat*, impf. udarati nogom. Nĕćeš tī mĕne više dĕkat!

*dĕl*, gen. *dĕlā*, m. dio, udjel. Mārko dĕla na dĕlŭ svojĕ kŭće. Jā san dōbil dĕl, a ōn je ostāl bez dĕlā.

*dĕlat*, impf. raditi. Ne moren delat bez alata. Proto van je ni ki koman-dira, a niš ne dela.

*dĕmež*, m. prvo jedro kod jedrenjaka. Na prvon jarbulu je demež, a na drugon maješta.

*derāt se*, prez. *dĕren se*, impf. Kōd se bīsa dĕreš?

*desĕti*, red. broj. Ni deveti neg deseti.

*dešpĕt*, m. inat, prkos. Neću za dešpet!

*dešpĕtit*, impf. prkositi.

*desĕti*, red. broj. Nī devĕti nĕg desĕti.

*dičina*, augm. od djeca. Dičina se vājkrīvidu.

*dīhat*, prez. *dīšen*, impf. disati. Ne mōren dihat od dĕla.

*dīhāt*, prez. *dīšīn*, impf. mirisati.

*dijacĕnt*, m. zumbul (cvijet).

*diljāt*, prez. *diljān*, impf. Diljā, fōrt diljā.

*dīmljak*, m. dimnjak. Zapalil se dimljak od Habijana.

*dītĕ*, gen. *dītĕta*. m. dijete. I njĕzino je dītĕ bīlo.

*divīca*, f. služavka. Ima ona dobru divīcu.

*divōjka*, f. djevojka, neudata žena. Slāva je jōš divōjka. Na sprōvodu je bīlo pŭno divōjak.

*dnō*, n. Prošupljālo mi se dnō od bārke. Ne mōren finit barīla bez dnōv.

*dobā*, gen. *dobĕ*, f. vrijeme. Od kĕ dobĕ je ōn već vōdĕ.

*dōbar*, *dobrā*, *dobrō*, pridj. Kad budeš dobar, daću tī. On je dobrog zdravlja. Ja ću bit dobra. On je dobre naravi. Ima dobru narav. Naše ĕere su dobre. Š njiman smo bili dobri. On je najbolji od svi suci.

*dobīt*, prez. *dōbijen*, pf. Īva je dōbil dĕl. Kad dōbijen līst, pokāzāću ga sestri.

*dobrō*, pril. Vōga lĕta je grōzje dobrō rodilo. Drvīn san vĕ zīme bōlje pasāl neg lāni.

*dobrotà*, f. Dobrotà je svàkon dràgà.  
*dòc*, prez. *dòjden*, pf. Dòjdíte vàmò! Dòçu za dvà pètkà.  
*dòli*, *dòlika*, pril. dolje. Stoji tamo doli u boru. Gremo dolika pa pogljedaj.  
*dòma*, pril. kući, u kući, kod kuće. Odnese tò dòma. Si bìl dòma?  
*domàci*, pridj. Mi delamo to nako po domaçu. Kupila san pravu domaçu mast.  
*dopeljât*, prez. *dopèljen*, pf. dovesti. Drvâ se dopèljadu taulacon do bròda.  
*dòta*, f. miraz. Tò je od mojè dòte.  
*dòtlen*, *dòvlen*, pril. dotle, dovle.  
*dràga*, f. uvala. Na vù bându je pùno dràg.  
*drijamân*, pril. ravno, pravo. Òdnese ga vràg drijamân ù more.  
*drìto*, pril. ravno, pravo. Da si išal drito doma!  
*dròb*, gen. *drobâ*, m. Rìba se očisti da je bèz drobâ.  
*drùgi*, red. broj. Iz ve kamare gremo u drugu kamaru.  
*druzèla*, f. riba Coris julis Gthr. Druzèla je slièna konjù, al je mánja.  
*drvò*, gen. *drvâ*, n. Drvâ se dopèljadu taulacon do bròda. U štìvi se drvâ slàžedu u landâne. Kad kùpiš drvâ, poštivâj ih kod mojì drvì.  
*držât*, prez. *držin*, impf. Drži se kaj gospodin. Fali more, drž se kraja!  
*dùg*, m. Onì su plâtìli svojè dùge.  
*dùga*, f. dužica (na bačvi). Krcâmo dùge u vî bròd.  
*dùgo*, pril. Čekala san ga duglje od tebe.  
*dùh*, m. 1) duh, duša. 2) miris. Kì lípi dùh je u kàmari.  
*dùnbok*, -a, -o, neod. pridj., *dunbòki*, -a, -o. odred. pridj. Totek je more dunboko. Dovati mi dunboki pijat. Moja šterna je dunblja.  
*dùpin*, m. riba (delfin). Dùpini se bãcadu.  
*durât*, prez. *durâ*, impf. trajati, trpjeti. Dobro to još dura. Ne moren više durat.  
*dušica*, f. stijenj u kandilu. Kadì je dušica za lumîn?  
*dužina*, f. tuce. Poštivâj svè u dužine!  
*dvâ*, broj 2. U kući su dva praga.  
*dvâjset*, broj 20. Uvatili smo dvajset kaset ribe.  
*dvajspřvi*, red. broj. Danas je dvajspřvi.  
*dvajzdrùgi*, red. broj. Jutra je dvajzdrùgi.  
*dvanâjst*, broj 12. Lèto ìma dvanâjst misèci.  
*dvì*, broj dvije. Nâše dvì ženè su dvì sestřè.  
*dvìsto*, broj 200. Dal mi je dvìsto dinari.  
*dvòr*, gen. *dvòrà*, m. dvorište. Dicâ se ìgradu na dvòrù.  
*dvorišće*, n. dvorište. Sve je razbacano po dvorišçu.

## Đ

*đardin*, m. vrt. Toti će bit đardin.  
*đir*, m. kratka šetnja. Grèmo naprâvit dvâ đira kroz Potòk.  
*đirât*, prez. *đirân*, impf. šetati. Đirâ zgòron zdòlon.  
*đita*, f. izlet. Kako je bilo na điti?

## F

*faganèlac*, gen. *faganèlca*, m. ptica *Carduelis cannabina* L., konopljarka.  
 Vî faganèlac lípo pìva.  
*fagòt*, m. zavežljaj. Naprâvi fagòt!

*fakîn*, m. 1) manuelni radnik, nosač. 2) prostak.  
*fälä*, f. hvala. Tö mi je za fälü.  
*falimënt*, gen. *falimënta*, m. stečaj.  
*falinga*, f. pogreška. Ne böj se brâjne, tu nî falinge.  
*fälit*, prez. *fälin*, impf. hvaliti. Fäli möre, drž se krâja.  
*fälit*, impf. 1) nedostajati. Vajk mu ništo fali. 2) pf. pogriješiti. Sad si falil.  
*fälši*, pridj. nepravi, umjetan, dvoličan. Nacijo je delal falše rožice.  
*familija*, f. obitelj. Kakö familija?  
*fâng*, m. morska trava. Zavükal se mrkáč u fâng.  
*fangovit*, pridj. obrastao morskom travom. U voj je dragi fangovito dno.  
*färba*, f. boja. Färba, ča je na bärki, perë se sôdon i stüpon. Däj mi trün färbe.  
*fëmina*, f. ženska kopča, ušica. Na krmî je fëmina, a na timünü mäščo.  
*feräl*, gen. *ferälä*, m. svjetionik u luci. Za vrime rata srušen je na rivi feral.  
*fermät*, prez. *fermân*, pf. zaustaviti, stati. Kad će to već jedanput fermat?  
*fërsa*, f. komad platna za jedro.  
*fëšta*, f. praznik, slavlje. Danäs je vëlika fëšta.  
*fëta*, f. kriška. Krüva? Dvî fëte.  
*fëbija*, f. ukosnica.  
*fijünbo*, pril. okomito. Töti se ne möre skäkät fijünbo ü more.  
*fikä*, prez. *fikä*, impf. ljuljati se od pramca prema krmî (o lađi). Brod fikä.  
*fila*, f. red, niz. Stäni u filu pa čekaj. Záč däjete priko file?  
*filat*, impf. puniti, toviti. Ako imate liganj, onda se more filat lignje.  
*filët* m. letvica, pruga, traka. Filët se mëće priko dvî däske.  
*filišpänj*, m. nit od umjetnog vlakna koja služi za povraz. On ima tunju od samog flišpanja. Na flišpanj se veže udica.  
*finit*, pf. svršiti, prestati. Već bi mögal finit z ošin.  
*finitäk*, gen. *finitkä*, m. svršetak. Döšli smo na finitäk.  
*finjëvät*, prez. *finjëvan*, impf. svršavati, prestajati. Sporo finjeva svoje dëlo. Matör finjëva dëlat.  
*fît*, m. stanarina, najam. Kuliko tí plácaš fita?  
*fitoväl*, gen. *fitovälä*, m. stanar. On je tute stari fitoval.  
*fläjda*, f. kecelja. Obüci fläjdu za u škôlu!  
*flök*, m. trokutasto pomoćno jedro na pramcu broda. Jadril san samin flokon.  
*fondät*, prez. *fondân*, pf. potonuti, potopiti. Fondäl je u pôl kanälä.  
*förca*, f. snaga, sila. Nïman jä förce u lívoj rüki.  
*fört* (i: fřt), pril. stalno. Dilja, fort dilja. Fort mi dela dešpete.  
*fortüna* (i: fortunäl), f. najveća snaga vjetra. Mî u pôl kanälä, a nõ uvätila fortüna büre.  
*fräjla* (i: fräjle), f. djevojka, neudata žena. Onä je još fräjla.  
*fräjlica*, f. 1) djevojčica. 2) riba Coris julis Gthr.  
*frakät*, prez. *frakân*, pf. zagnjuriti (koga). Siguro će te frakät.  
*fränža*, f. resa. Kod Marë su koltrîne na fränže.  
*fřcat*, impf. Potëgneš mîh, a no ïskre fřcadu.  
*fřga* f. kvrga. Rascipäl san svë fřge.  
*fřgav* pridj. kvrgav. Svä su drvä fřgava.

*frigat*, impf. pržiti, Vâ je riba dobrâ za frigat.  
*frita*, f. uštipak (Krapfen). U mesopüstu počedu se fríte.  
*frižak*, pridj. svjež. Dòšlo je friške ribe.  
*fřknut*, pf. odskočiti, izletjeti. Mògal biš ti i iz škòle fřknut.  
*fúdra*, f. podstava. Rasparana mi je fudra od jakete.  
*fúga*, u izrazu: na fúgu i prěšu, tj. na brzinu.  
*fugista*, f. ložač (na brodu). Pävè je fugista.  
*fúk*, m. nateklina od udarca (na tijelu). Pretisni čin mřzlin da ti se ne naprâvi fúk na celù.  
*fumât*, prez. *fumân*, impf. pušiti.  
*fundamēnat*, gen. *fundamēnta*, m. temelj. Jâ bin to srüsil do fundamēnta.  
*funtâna*, f. česma, zdenac. Na Travici je funtâna.  
*fúrija*, f. bijes, srdžba. Grě kaj fúrija.  
*fúštanj*, m. flanel. Nòsi onâ gâce od fúštanja.  
*fuzâljka*, f. klizište; kosina na koju se izvlače barke. Ni barke u moru; još je na fuzâljki.  
*füzit se*, prez. *fúzin se*, impf. klizati se. Sâmo se fúzì, pa ćeš raspârât gâce.

## G

*gājba*, f. krletka. Câjzinac je u gājbi.  
*gâleb*, m. Na Zêcu ležêdu se gâlebi.  
*galijôla*, f. valovi što ih napravi kakav brod.  
*galôše*, f. pl. kaljače. Po kiši je nâjbolje zêt galôše.  
*gânač*, gen. *gânča*, m. dvozuba gvozdena kuka. Kad se ne mòre tünja dîgnut, ôndat se zalancâ gânçon.  
*gardêlac*, gen. *gardêlca*, m. ptica *Carduelis carduelis* L. Uvati je mali dva gardelca na bizg.  
*gargâše*, gen. *gargâš*, f. pl. sprava za čupanje vune.  
*garôful*, m. karamfil (cvijet). A ônda crvëni garôful na jakêtu.  
*gâšit*, prez. *gâsin*, impf. Jûtra čemo gâšit jâpnô.  
*gè*: uskl. gle! Gè, čovik je pâl ù more.  
*gènut*, pf. pomaknuti. Gèni se već jedânput.  
*gindâc*, m. konop za dizanje jedra. Jâdro se diže na gindâc.  
*giz*, m. prvi jarbol kod jedrenjaka. Přvi jârbul je giz, a drugi rânda.  
*glâd*, gen. *glâdi*, f. i *glâd*, gen. *glâda*, m. Umriću ôd gladi. Poumîraćemo ôd glada.  
*glamôc*, m. riba *Atherina hepsetus* L. Ni glamôca nî uvâtil.  
*glâvâ*, gen. *glavê*, f. Niki bâcadu glâvu od ribe. Grě kaj muhâ brez glavê.  
*glavîna* (i: *glavûrda*), augm. i pejor. To nî glâvâ neg glavîna. Ima glavûrdu kaj kabâl.  
*glûh*, *glûhâ*, *glûho*, neod. pridj. *glûhi*, -a, -o, određ. pridj. Ča si gluha kad ne čuješ?  
*gljêdat*, impf. gledati. Gljêdan tvoje přste. Kâmo gljêdaš?  
*gljîstâ*, gen. *gljîstê*, f. glista. Jutrôs san navâcal gljîst.  
 Mòj mâli îma gljîste.  
*gnjôj*, gen. *gnjôja*, m. Niki kažedu gnjoj, a niki đubar.  
*gôba*, f. grba. Mëni i gôba lîpo stojî.  
*gôbav*, pridj. grbav. Grě kaj gôbava.

*gōl*, *golā*, *golō*, neodr. pridj. *gōli*, -a, -o, određ. pridj. Po noći se kùpljemo goli.

*golāc*, gen. *gōlcā*, m. riba *Scomber scomber* L. Uvātili smo trājset kasēt gōlac.

*golēta*, f. vrsta broda. Golēta je brōd na dvā jārbulā. Onā ima četire flōka, gīz, rāndu i na krīžū jādra.

*gōlub*, m. 1) golub. 2) riba *Myliobatis aquila* Dum.

*gōndula*, f. Vog leta napravilo se puno gondulov.

*gōri*, *gōrika*, pril. gore. Stoji gōri na drūgon podū.

*gorīt*, prez. *gorīn*, impf. gorjeti. Ogānj gorī u peči.

*gōrnji*, pridj. Dva su pinuna: gornji i dolnji.

*gospā*, f. gospoda. Jednā gospā pītāla je drūgu gospū: »Gōspe, kadī ste bīli?«

*gospodīn*, gen. *gospodīna*, m. Drži se kaj gospodīn.

*gotōv*, *gotōva*, *gotōvo*, pridj. Si gotōv tūn poslōn? Bāčva je gotōva.

*governāt*, prez. *governān*, impf. upravljati, ispor.: Brōd ne governā (tj. »ne sluša« krmilo).

*govorīt*, prez. *govōrin*, impf. Mī Sēnjani govōrimo »čā«. Māter je govōrila sucōn.

*grād*, m. Si bīlā u grādū? Grēn ū grad.

*granpāt*, prez. *granpā*, impf. grepsti. Vājik granpā.

*gratīl*, gen. *gratīla*, m. konop oko jedra.

*grēdā*, gen. *grēdē*, f. Trēbadu mi jōš dvī grēde.

*gregāl*, m. sjeveroistočni vjetar.

(\**gresti*), impf. ići (upotrebljava se samo u prezentu). Jā ne grēn više u škōlu, a mōj unūk grē. Kāmo grēs? Ōdi, āko ti se grē. Po dānū grēmo panelāt. Grē mu u krmū (tj. sretan je).

*grīntav*, pridj. slabunjav.

*grīst*, prez. *grizēn*, impf. Tī pās grizē.

*grīšpa*, m. bora. Sāv je u licū na grīšpe.

*grlīn*, m. Dēblji konōp od trī lancānice zovē se grlīn.

*grōta*, f. stijena, oveći kamen. Opalil ga je grōton ū glavu.

*grōzje*, zbir. grožde. Vōga lēta je grōzje dobrō rodilo. Bīlo je po obēdu trūn grōzja.

*grūg*, m. riba *Conger vulgaris* Cuv. Grūg je nājviše pod kāmenon.

*grūhlje*, n. sitno kamenje. Grūhlje mi je natrūnilo ōči

*grūja*, f. željezno postolje za ribarsku svijeću.

*gūc*, m. Gūcu se kāže rībarska bārka.

*gūmina*, f. brodski debeli konop. Gūmina ima lūnbule od svilāci.

*gūrla*, f. gumena cijev. Ne mōre tō pasāt kroz tū gūrlu.

*gūšt*, m. ukus, volja, užitak. Bāš mu ne dān gūšta.

*gvantāt*, prez. *gvantān*, pf. zgrabiti. Gvānta za krāj!

*gvardižān*, m. pocinčani čavao. Niki kāže gvardižān, a niki gvardižāni čāval.

## H

*hālja*, f. suknja. Mōgla bi iz togā izāc lipa hālja.

*haljetīna*, f. augm. i pejor. od halja.

*hrānīt*, prez. *hrānin*, impf. Kad je bīl mīci, hrānila san ga vočōn.



*hrastòvina*, f. Kòrbe se dèladu od hrastòvine.  
*hrvãcki*, pridj. Obìsil je hrvãcku bandèru.  
*Hrvât*, *Hrvatica*, m. i f. Ja san Hrvat, a moja žena je Hrvatica.

## I

*ìc*, impf. (nesloženi se oblik upotrebljava jedino u infinitivu i pridjevu radnom). Jã bin išal vapòron.  
*iglà*, gen. *iglē*, f. 1) igla. Udì iglu! 2) riba Belone acus Risso. Kad se iglà pofrìga, døbije zelènu kòst.  
*iglàra*, f. mreža kojom se love igle (Belone acus Risso.).  
*igralìja*, f. igračka.  
*igrât se*, prez. *igran se*, impf. Nì se čã igrât tòn bolešcòn. Pãs se igra košcòn.  
*ilo*, n. jelo. Bez màsti nì dobrøg ìla.  
*imât*, prez. *iman*, impf. Stãnko ìma pũno sestãr. Tì nìmaš svidokì zã to. Mãrè je imãla tēžak žìvòt. Od tìh dèli imãcemo dobitãk.  
*inbanbinãn*, pridj. podjetinjio. Sãv je inbanbinãn.  
*infašãn*, pridj. zavijen, obavit, umotan.  
*inkantãt*, prez. *inkantãn*, pf. zabezeknuti se, zanijemiti od čuda. Ostala je inkantãnã.  
*inperãrijo*, pril. u zrak. Bũra je òdnila vìtal inperãrijo.  
*ìntima*, f. debelo platno u boji koje služi za jastuke ili madrace. Štramcì se dèladu od ìntime.  
*iscìpãt*, prez. *iscìpan*, pf. Iscìpaj kò drvò!  
*isekãt*, prez. *isekãn*, pf. posudom izbaciti vodu. Iz barkè se mòre isekã.  
*iskãpat*, prez. *iskãpljen*, pf. Oči mi iskapale ako to nì istina.  
*iskãt*, prez. *ìšcen*, impf. tražiti. Svagdir san ga iskal. Ne znan kadi bin ga više iskala.  
*ispaljãt*, prez. *ispaljãn*, pf. ispolcem izbaciti vodu. Kad se bãrka iznũtra čìsti, ònda se nãjprvo ispaljã.  
*ispòd*, prijed. Cènta je ispòd rãžme.  
*ìst* prez. *ìn*, impf. jesti. Jã ću pìtãt za ìst.  
*ìsat*, impf. dizati. Ìša gòri!  
*iz*, prijed. Pobìgla mi je tìca iz rũk.  
*izdòl*, pril. odozdo. Stãvi čagòd izdòl. Izdòl krovã su žljìbi.  
*izdìt*, prez. *ìzdijen*, pf. Izdìl mi se svìtnjak iz svìtic.  
*izgũbit (se)*, prez. *izgũbin se*, pf. Izgũbila mi se svìcã.

## J

*jã*. zamj. Ja ću vas otpeljãt. Zela je to od mene i dala njoj. Prolil je vodu po meni. Poće na delo s manon.  
*jãc*, m. led. Sãd se govòri lèd, a znãn da se govòrìlo jãc.  
*jacèra*, f. hladionik. Zìmã je kaj u jacèri.  
*jãčmik*, m. ječam. Za obèd je fažòl i jãčmik.  
*jãd*, m. srdžba, jed. Svè me jãd vãca.  
*jãdan*, *jãdnã*, *jãdno*, pridj. srdit, ljut. Al san danãš jãdan.  
*jãdan*, pridj. bijedan. Jãdan je òn, jãdan.  
*jadrenjãk*, gen. *jadrenjãkã*, jedrenjak. Golèta je lípi jadrenjãk.  
*jãdro*, n. jedro. Vakvò se jãdro zovè dèmež. Na krìžiman su jãdra.

*jāk*, *jākā*, *jāko*, neodr. pridj. *jāki*, određ. pridj. On je *jāk*. Onā je *jākā*.  
 Dítě je *jāko*. Kupil san *jāki* konöp. *Jāko* dítě je zdrāvo. Vög lēta je *jāka* zīma.

*jakēta*, f. kratki muški kaputić. Rasparāl mi se žēp od *jakēte*. Nigdīr nī mojē *jakēte*.

*japnēnica*, f. vapnenica. Gasili smo *japno* u *japnenici*.  
*jāpnō*, n. vapno. Gasili smo *japno* u *japnenici*.  
*jārbul*, m. jarbol. Bracēra īma jedān *jārbul*.  
*jargōla*, f. poluga na krmilu kojom se upravlja. Mētni *jargōlu* na *timūn*.  
*jastogēra*, f. ribarska mreža za hvatanje *jastoga* (rakova).  
*jātra*, f. jetra. Ostālo je za māčku trūn *jātre*.  
*jedān*, broj 1) Trēba mi jednā *kāmara*. 2) neki. Jednī dēladu u štīvi, a drūgi na taulācu. Jednā se udovīca oženīla.  
*jedināc*, gen. *jedīncā*, m. Naš Jure je *jedinac*.  
*jedinīca*, f. Sād vīše nī *jedinīca*; dōbīla je *sestrū*.  
*jēlica*, f. propeler. *Jēlica* stojī na āksi. Stāvil je na bārku *jēlicu*.  
*jēlīto*, n. crijevo. Kad zakoljemo *prasca*, nadivamo *jelīta*.  
*jēška*, f. mamac. Kadī je *jēška*? Dobrōn *jēškon* *naješkāj!*  
*jezik*, m. Čūvaj se *njēzinog jezīka!*  
*jēž*, m. ježinac. Tōtēk je ū moru pūno *jēži*.  
*jōg*, m. kuglanje i mjesto za *kuglašku igru*. Nē znan jē *jōg* čīst.  
*jōpet(a)*, opet. *Jopet* mi ne da *mira*.  
*jūgo*, n. južni vjetar. Mōglo bi učīnīt *jūgo*.  
*jūr*, 1) već. Ča si *jūr* bīl? 2) je li? *Jūr?*  
*jūtra*, pril. *sutra*. *Jūtra* ēu donīt *dvā narānka drvī*.

## K

*kabāl*, gen. *kablā*, m. *Lukšija* je u *kablū*.  
*kacōta*, f. udarac šakom. Nadobivāl se *kacōt*.  
*kadā*, vezn. Rēkal je da ēe dōć, ma nē znan *kadā*.  
*kadēna*, s. lanac. Debēla je *kadēna* od *sīdra*.  
*kadī*, vezn. 1) gdje. *Kadī* je mōj *alāt*? *Kadī* je pūno *rīb*, tāmo je i pūno *škřgov* 2) On je *mīci* i *kadī* bi ōn tō mōgal *dīgnut*.  
*kadīn*, m. *umivaonik*.  
*kāj*, vezn. kao, kao i. *Mojā* *dvā sīna* su *vrīdnā* *kaj* *dvā crvā*. *Glādan* san *kaj pās*.  
*kajīć*, m. *barka* koja pripada *nekom brodu*.  
*kakō*, zamj. i pril. *Kakō* tō *timunīraš?*  
*kakōv*, *kakōva*, -o, zamj. *kakav*. *Znāš tī*, *kakōvo* je *vō drvō?*  
*kalafāt*, m. *brodogradilišni radnik* koji *kudjeljom* i *smolom* *začepljuje* *sastave drvenih oplata*.  
*kalafatāt*, prez. *kalafatān*, impf. *raditi* kao *kalafat*. On *sāmo* *kalafatā*.  
*kaldāja*, f. *parni kotao* (na brodu). *Vrūće* je *kaj* u *kaldāji*.  
*kālig*, m. *magla*. *Ki ēe* po non *kalīgu* *barkon van*. U frazi: *bit u kalīgu* = = *biti pijan*.  
*kālma*, *kālma bonāca*, *mirno more*, *tišina*.  
*kalumāt*, prez. *kalumān*, pf. *ubaciti*, *turiti*. Tō mi je *kalumālo* ū *ruku*.  
*kamamīlica*, f. *kamomila*. *Pijē* *kamamīlicu* *kaj dítě*.  
*kāmara*, f. *soba*. *Mōrda* *Mārē* īma *kū kāmaru* za *nafitāt*.

*kāmenica*, f. riba Raja clavata L. Tône, osíci pól kilā kāmenice.  
*kanavāca*, f. krpa (za brisanje). Kad isekāš, pošūši kanavācon.  
*kanēla*, f. slavina, pipa (na bačvi). Cūri mi kanēla.  
*kanočāl*, gen. *kanočālā*, m. dalekozor, durbin.  
*kantāt*, prez. *kantân*, impf. pjevati. Mõgli bimo šoto voče kantāt.  
*kāntra*, f. riba Cantharus Cuv. Valenc. Bālde, jē kā kāntra?  
*kantrīda*, f. stolica. Namēsti kantrīde, donesi pijāte.  
*kantūn*, gen. *kantūnā*, m. ugao, čošak. Počēkaj me na kantūnū!  
*kānj*, gen. *kānjā*, m. riba Serranus Cuv. Ima ūsta kaj kānj.  
*kanjēvnik*, m. povraz za kanje.  
*kanjōl*, m. stožer za vratnice.  
*kanjōla*, f. klin. Išlo bi da nī kanjōle.  
*kapāc*, pridj. kadar, sposoban. Ma nīsi kapāc to rēc.  
*kapetanija*, f. lučki ured.  
  
*kapitān*, m. zapovjednik broda. Ōn je kapitān od vōg bārka.  
*kāpo*, m. nadglednik (pri radu). Kāpo niš ne dēla.  
*kāpovica*, f. nadglednica u bivšoj tvornici duhana.  
*kapūla*, f. crveni luk. Trēbalo bi stāvit još kapūle i češnjā.  
*kārag*, gen. *kārga*, m. 1) teret, tovar. 2) as ili trica (desetica) u kartama.  
 Bāci kārag na ūltim.  
*karbīt*, m. karbid. Pñija se svītlilo na karbīt.  
*karijōla*, f. tačke. Svē pobācaj u karijōlu.  
*karōca*, f. kočija. Biškup se karōcon dopeljāl u crīkvu.  
*karocāda*, f. svaki veći ratni brod.  
*kasārna*, f. Vā kūca izgljēda kaj kasārna.  
*kasēta*, f. sandučić. Uvatili smo sto kaset ribe.  
*kasūn*, gen. *kasūnā*, m. sanduk. Kasūn je pūn cūkra.  
*kaštīga*, f. kazna. Tō mu je dobrā kaštīga.  
*kaštīgāt*, prez. *kaštigān*, pf. kazniti. Bog će te kaštīgat.  
*kaštrōla*, f. tiganj, tepsija.  
*kāva*, f. jama, smetlište. Bāci u kāvu.  
*kavafāng*, gen. *kavafānga*, m. gliboder.  
*kavalēt*, m. nogari. Kī još pīli drvā na kavalēt?!  
*kavicāl*, gen. *kavicālā*, m. plivajuće pluto kojim se označuje mjesto gdje  
 je mreža ili sidro.  
*kavodefēr*, m. žičani konop.  
*kāzāt*, prez. *kāžen*, pf. U Senjū se kāže i pñica i māuna.  
*kēljnerica*, f. konobarica. Dōšla je kēljnerica.  
*kī*, zamj. 1) tko. Kī je bīl? Kogā si to poslāla mojōj mātēri? 2) koji, -a, -e.  
 Kōga se bīsa dēreš? Po komū si to poslāl? Po komēn si poslāla  
 rōžice? Iscīpaj kō drvō! Kō vrīme je danās! Od kē dobē je ōn  
 već vōdē.  
*kīfljn*, m. vrsta peciva («kifla».)  
*kīlica*, f. vrsta peciva. Mētni na stōl kilice, rīgljice i bājsice.  
*klamāt*, prez. *klamān*, impf. bubnjem javno oglašivati. Jē danās čā kla-  
 mālo?  
*klāt*, prez. *kōljen*, impf. Sād je štajōn od prascī, pa se kōljeđu prascī.  
*kljēt*, prez. *kljenēn*, impf. kleti. Kljenēn ti se mojīn životōn.  
*kljūč*, gen. *kljūčā*, m. Bāčila san kljūč pñiko našega dvōrā.  
*kljūka*, f. kvaka.

*kôca*, f. mreža za dubinski lov.  
*kôgo*, f. kuhar na brodu. Kôgo, jê obêd?  
*kôkoš*, gen. *kokošê*, f. Zaklâla san kôkoš. Čâ ćemo tôn kokošôn?  
*kôla*, f. ljepilo. To je prâva tišljarska kôla.  
*kolarîn*, gen. *kolarîna*, m. ovratnik. Špâr îma kolarîn na rêpû.  
*kolêno*, n. koljeno. Kolêno me bolî.  
*kôlovrat*, m. pluto za povraz.  
*kolûdrica*, f. redovnica. Môrda îma rôžic kod kolûdric.  
*kolûnba*, f. kobilica broda (barke). Kolûnba mu (brodu) se zabîla u dnô.  
*kômaj*, pril. jedva, jedino u izrazu za pojačavanje: jêdva î komaj.  
*komôštire*, f. pl. lanci nad ognjištem.  
*kônoba*, f. podrum. Mî mêćemo kâcu od zêlja u kônobu.  
*konôp*, gen. *konopâ*, m. Kupil san jâki konôp. Vêzâli smo jednîn konopôn.  
*kônj*, gen. *konjâ*, m. 1) konj. Tâmo su konjî, pa se maknî od konjî. I môj brât îma konjê. 2) riba *Corvina nigra* C. V. Rêtko se uvâti kî kônj.  
*kopâč*, gen. *kopâčâ*, m. riba *Pagellus mormyrus* C. V. Metnul san tamo kopâčâ.  
*kopât*, prez. *kôpljen*, impf. *Kôpljemo* cêlo popôdne.  
*kopîto*, n. 1) konjsko kopito. 2) postolarsko kopito. Nabîte mi trûn postôl na kopîto. 3) vrsta školjke.  
*kôrba*, f. brodsko (barćino) rebro. Pijân je vêzan uz kôrbu čâvlon ili pašajlcon.  
*kôrda*, f. fitilj, uzica.  
*korênat*, gen. *korênta*, m. morska struja. Kad je korênat, nôsi vas trêso vânka.  
*korîzma*, f. Grê na tânac, a korîzma je.  
*kornîž*, m. rub, ivica. Držî se za kornîž.  
*kôst*, gen. *kôsti*, f. Mi govôrimo vâkô: jednâ kôst, dvî kôsti, trî kôsti, četîre kôsti, pêt kostî. Pâs se îgra košćôn.  
*kostânj*, m. kesten. Na stâblû nîma kostânjov. Îl san danâs kostânje.  
*kôštat*, impf. vrijediti, stajati. Kuliko kôšta?  
*koštât*, prez. *koštân*, pf. pristati (o brodu). Vapôr je koštâl.  
*koštîvât*, prez. *koštîvan*, impf. pristajati (o brodu). Kad brôd koštîva, nâjprvo bâci sîdro.  
*kovâč*, gen. *kovâčâ*, m. 1) kovač (obrtnik). 2) riba *Zeus faber* L. Kovač je fina riba.  
*kožidûra*, f. šav. Raspârâlo se po kočidûri.  
*kračûn*, gen. *kračûnâ*, m. zasun (na vratima). Kračûnôn zakračûnâj!  
*krâj*, gen. *krâja*, m. kopno, obala. Largâj brôd od krâja! Izvućemo bârku na krâj.  
*krepalîna*, f. crkotina.  
*krepât*, prez. *krepân*, pf. crknuti. Otrovâli su psâ, pa je krepâl. Krepâl da bôg dâ!  
*krepîvât*, prez. *krepîvan*, impf. crkavati, izležavati se, počivati.  
*krêšit*, impf. rasti, napredovati, povisiti.  
*krîž*, gen. *krîžâ*, m. 1) križ. Ūmrl je bêt krîžâ. 2) vrsta jedra. Na drugon jârbulu ispôd krîži îma râdnicu.  
*krîža*, n. pl. leđa. Krîža ga bolîdu. Pâla su mu krîža.  
*krmâ*, gen. *krmê*, f. stražnji dio barke (broda). Pâšara îma kvâdru krmû. Grê mu u krmû (tj. sretan je).

*krmèni*, pridj. koji pripada krmi. Bārka ima provènu i krmènu àštu.  
*kròk*, gen. *krokà*, m. pojas kojim se ribari opašu kad potežu mrežu.  
*kròv*, gen. *krovà*, m. Vi kròv pùšća. Kùpe su na krovù do žljibi.  
*krùpa*, f. grad, tuća.  
*kùçit*, impf. kucati. Si tí kùçil?  
*kùjna*, f. kuhinja. Mògal si pobilit kùjnu japnòn.  
*kuliko*, pril. koliko. On je nàjbolji od svi sùci kuliko ih jà znàn.  
*kulinić*, m. kunić. Drží kuliniće u tfsju.  
*kùmar*, m. krastavac. Níman kùmarov, al íman peverùni.  
*kunpanija*, f. 1) vojn. četa. U kòj si kunpaniji bìl sòldat? 2) društvo.  
*kùnj*, m. dio barke. Kùnj je vèzan ràžmon i pàson.  
*kunjàda*, f. sestra muža ili žene.  
*kunjàdo*, m. brat muža ili žene.  
*kùpa*, f. crijep. Kùpe su na krovù do žljibi.  
*kùpit*, impf. Ne trèbaš tò sadà kùpit.  
*kùpit*, prez. *kùpin*, pf. Kupìl san ròj čèl.  
*kurdèla*, f. vrpca. Prodila san mu kurdèlu na svìtican.  
*kùs*, m. dio, u izrazu: kùs od mrìže.  
*kušinèl* (i: *kušunèl*), m. jastuk.  
*kušinèlnica* (i: *kušunèlnica*), f. jastučnica.  
*kùvat*, impf. Riba se mòre kùvat, pèc, frìgat i pòhat.  
*kuvèrta*, f. 1) pošanska omotnica. 2) brodska paluba.  
*kvàdar*, pridj. četverouglast. 1) Pàšara íma kvàdru krmù. 2) gen. *kvàdra*,  
m. slika s okvirom.  
*kvadràt*, m. Svè stojì lípo u kvadràtu.  
*kvàs*, m. Spèkla bin krùh, a níman kvàsa.  
*kvàtre*, f. pl. Sad su u crikvi kvatre.  
*kvintàl*, gen. *kvintàlâ*, m. 100 kg. Iskrçali smo dvâ kvintàlâ ròbe.

## L

*làbrnja*, f. usna (u pejor. značenju)  
*làbura*, f. stupica, klopka. Tice vâčamo na bizg ili na làburu.  
*làçe*, f. pl. čarape. Obùci debèle làçe!  
*làger*, m. skladište. Jedni deladu u lageru.  
*lamarìn*, m. željezna ploha za gradnju broda.  
*lamatât*, prez. *lamatân*, impf. mahati. Ne lamatâj rukòn!  
*lancàna*, f. brodski konop. Lancànov íma debeliji i tãnji.  
*lànda*, f. kriška, odrezak. Bila je landa-dvi kruva.  
*làndrat*, impf. vrludati, skitati. Vâjk làndra òkolo.  
*lànpa*, f. svjetiljka. Svâki ferâl íma lànpu.  
*lanpât*, prez. *lanpân*, impf. mahati lampom; sijevati.  
*largât* (se), prez. *largân*, pf. ukloniti se, maknuti se, otisnuti (se). Largâj  
bròd od krâja!  
*lârgo*, *lârgo òd mene*, daleko (od mene).  
*lârma*, vika, galama. Ne dèlaj lârmu!  
*làstika*, f. elastika. Imate širòke làstike?  
*làta*, f. 1) lim. Nì želèzo neg làta. 2) limena posuda. Trèbaćedu nan dvì  
làte vodè.  
*làte*, f. pl. poprečne grede što drže palubu broda.

*lavôr*, m. 1) umivaonik. 2) rad, u izrazu: Mětni cime u lavôr!  
*lebrô*, n. rebro. Jě dëla, sãmo da je lebãr.  
*lemôzina*, f. milodar (u crkvi).  
*lemuncîn*, n. limun; dem. lemuncinić.  
*lenãc*, gen. *lëncã*, m. riba Crenilabrus pravo C. V. Tôtë je dëset lenãc.  
*letît*, rpez. *letîn*, impf. 1) letjeti. Za vríme ràta letili su ëroplani. 2) trčati.  
 Kùd k ràgun letiš tako bënasto po ùlici?  
*lëto*, n. 1) godina. Vôga lëta je grôzje dobrô rodilo. Već lêt i lêt nî bilo  
 lïpo lëto. Letã i letã ga je čekala. 2) ljetu, godišnje doba. Već lêt  
 i lêt nî bilo lïpo lëto.  
*lëtô*, n. dlijeto Vô lëtô je ôstro. Kãmen se sičë letôn.  
*lëtrika*, f. električka. Zapãli lëtriku!  
*ležãt*, prez. *ležîn*, impf. U kùci leží mrtvãc.  
*liberãt se*, prez. *liberãn se*, pf. osloboditi se, riješiti se. Jëdva san ga se  
 liberãl.  
*lïp*, *lïpã*, *lïpo*, neodr. pridj. *lïpi*, -a, -o, određ. pridj. Bãš je lïpã. Sënj je  
 lïpi grãd.  
*lisïca*, f. Nisan vïdil lisïcu od prašine.  
*lïst*, m. 1) list, pismo. 2) riba Solea Cuv.  
*lišo*, pril. glatko, bez teškoća, bezvrijedno. Bãci lišo bez pũnta (npr. kod  
 kartanja).  
*lokãrda*, f. riba Scomber colias L. Uvãtili smo stô kasët lokãrad.  
*lokãt*, prez. *lôčen*, impf. 1) lokati. 2) prekomjerno piti. Dãn nã dan lôče.  
*lokãvac*, gen. *lokãfca*, m. val koji se odbija od kopna ili lađe. Tučë lokã-  
 vac pa se niš ne vidi (tj. ometa promatranje riba).  
*lovãc*, gen. *lôfcã*, m. Môj otãc nî lovãc.  
*lovrãta*, f. riba Crysophrys aurata C. V.  
*lûbin*, m. riba Labrax lupus. Nãjbolji je lûbin od pôrta.  
*lûg*, gen. *lûgã*, m. pepeo. Tila san oprãt rôbu, a nïman lûgã.  
*lukšïja* (i: *lušïja*), f. pepeo (za pranje rublja), cijed.  
*lukšïjãt*, prez. *lukšïjãn*, impf. prati rublje pepelom.  
*lukšïjëra* (i: *lušïjëra*), f. praonica.  
*lumîn*, m. kandilo, uljana svijeća. Za Sisvete vãžgemo lumîn.  
*lunbrëla*, f. kišobran. Opatrñuçu te lunbrëlon po glãvi.  
*lûnbul*, m. 1) mišić. 2) dio konopa nalik na mišić. Gûmina ima lûnbule  
 od svilãcov.  
*luštrîn*, m. ogrlica.

## LJ

*ljubãv*, gen. *ljubãvi*, f. Da nî ljubãvi, në bi svïta bilo.  
*ljûlja*, f. riba Scomber colias L. Gm. Ljûlja je otrovna riba.  
*ljûljãt (se)*, prez. *ljûljan (se)*, impf. Brôd se ljûlja.  
*ljûljëfçić*, m. mužjak ljulje.

## M

*mãc*, m. svežanj, snop. Dãj nôvi mãc karãt da se nijednã kãrta në pozna.  
*macël*, gen. *macëla*, m. klaonica. Bilo je křvi kaj na macëlu.  
*mãčka*, f. 1) mačka. 2) riba Scyllium L.

*măca*, f. mrlja. Vă mi je hălja svă na măce.  
*madır*, gen. *madıră*, m. daska za gradnju lađe.  
*majěšta*, f. drugo jedro na brodu. Na drüğon jărbulu je majěšta.  
*makarŭn*, m. makaron (vrsta tijesta). Pŭlila san makarŭne sălon.  
*maknŭt (se)*, prez. *măknen (se)*, pf. Maknŭ ogănj od oči! Maknŭ se od konji!  
*măli*, -a, -o, 1) određ. pridjev. Mŭ rečemo măli pŕst. 2) poimeniĉeni pridjev = dječak, sin. Pošaljŭ măloga po vinŭ.  
*malicija*, f. zloba, pakost. Văjk mŭsli na maliciju.  
*măljan*, pridj. malen. On je još măljan.  
*manganjăn*, *manganjănă*, *manganjăno*, neodr. pridj., *manganjăni*, -a, -o, određ. pridj. koji ima tjelesnu manu. On je manganjăn ũ glavu.  
*manica*, f. ruĉka.  
*manina*, f. narukvica. Dŭbila je maninu od slebră.  
*mănkul*, m. udubina na bokovima lađe u koju se stavlja konop.  
*manovăl*, gen. *manovălă*, m. zidarski pomoĉnik, radnik za teže poslove. I jă san bil manovăl pa mi nŭ niš.  
*mantinjŭda*, f. priležnica. Mantinjŭdan nŭman poslă.  
*mănjat*, prez. *mănjan*, impf. jesti. Mănja, sămo mănja!  
*măraĉ*, gen. *mărăĉa*, m. Vratil se iz soldaĉije na dĕset mărĉa.  
*marafŭn*, gen. *marafŭnă*, m. 1) konopĉiĉ na jedru. 2) dio povraza spleten od devet dlaka konjskoga repa. Trŭ upiljka grĕdu u marafŭn.  
*marĕnda*, f. zajutrak. Danăs je dobră marĕnda.  
*marĕta*, f. lako talasanje mora, bibavica.  
*marinăda*, f. jelo od ribe priređeno octom i zaĉinima. Odnil je Slăvĕ trŭn marinăde mălome u Zăgreb.  
*marinĕr*, m. mornar ratne mornarice.  
*martelina*, f. zidarski ĉekiĉ.  
*măst*, f. Bez măsti nŭ dobrŭg ũla. Zalŭ mašĉŭn!  
*maštĕl*, gen. *maštĕla*, m. ĉabar, kotao. Pŭn mi je maštĕl rŭbe.  
*maštĕlac*, gen. *maštĕlca*, m. dem. od maštĕl.  
*măter*, f. mati. Măter je govorila sucŭn. Kogă si poslăl mojoj măteri?  
*mătica*, f. glavna pĉela u roju. U svăkon rojŭ je jednă mătica.  
*matrŭkula*, f. matiĉna knjiga, pomorska putna isprava. Ćĕkan svăki dăn na matrŭkulu.  
*matrŭn*, gen. *matrŭnă*, m. velika bol ili grĉ u probavnim organima. Prekinul ga je matrŭn.  
*măuna*, f. teretnjaĉa, teretni brod.  
*măvez*, gen. *măveza*, m. svileni konac.  
*meĉăt*, prez. *mĕĉen*, impf. Mŭ od navăde mĕĉemo zĕlje u pivnĭcu.  
*med*, prijed. među, između. Držŭ kărtu med dlăniman.  
*meladŭra*, f. mulj, glib. Tŭti mŭren ronŭt do meladŭre.  
*mĕlta*, f. žbuka. Tŭ trĕba lŭpo mĕlton zameltăt.  
*mĕndula*, f. 1) badem. Năjbolje da mu pošălješ mĕndulov i mĕda. 2) riba Smaris alcedo Bp.  
*mepăr*, ĉini mi se. Mepăr da ga nŭ.  
*mĕsto*, n. 1) mjesto. Kă su vŭ mestă? 2) prijedl. mjesto, namjesto. Grĕn jă mĕsto tĕbe.  
*mĕštar*, m. naglednik. Bil je ŭn mĕštar u făbriki.  
*meštrŭmo*, m. voĉa palube.

*méžnjar*, m. sakristan.

*mí*, zamj. Mí smo mí, a ví ste ví. Kod nās nī smečā. To su dāli nāmi.

Poslāli su nās po vās.

*mîc*, *mîcā*, *mîco*, neodr. pridj. *mîci*, -a, -o, određ. pridj. malen(i).

*mîgavica*, f. 1) mreža u koje se potezanjem miču oka da bi se riba prestrašila. 2) svjetionik što se u određenim razmacima pali i gasi.

*mîlikerc*, m. voštana svijeća (za kućanstvo). Čā ću napravit: lètrike nī, a mîlikerca nī.

*mirâkul*, m. čudo. Kôg vrāga dēlaš mirâkule od togā?

*mîran*, *mîrnā*, *mîrno*, neodr. pridj. *mîrni*, -a, -o, određ. pridj. Ni ōn nī mîran.

*mirîna*, f. ruševina.

*mirnô*, poimen. pridj. pomirenje. Slāvili su mirnô.

*mîsec*, m. mjesec. Lèto îma dvanājst mîseci.

*mlād*, *mlādā*, *mlādo*, neodr. pridj. *mlādi*, -a, -o, određ. pridj. Čā ćeš: ōn mlād i vîndrijast, a onā dèto mlādā. Mlādi mîsec zovēmo mlāj. Frānè je mlāji ōd mene.

*mlāda*, *mlādi*, poimen. pridj. zaručnica, zaručnik. Si vidil mōga mlādoga?

*mlāj*, gen. *mlāja*, m. mladi mjesec. Mlādi mîsec zovēmo mlāj.

*mlič*, gen. *mličā*, m. riba *Brachyochirus pellucidus* Nardo. Kî znā kuliko ribe grē u kilō mličā?

*mljäckat*, impf. Ne mljäckaj jezikon!

*mobîlja*, f. pokućstvo. Ostāvil mi je tō trûn mobilje.

*môc*, prez. *môren*, gl. Ne môreš to plātīt slebrôn ni zlāton. Mōgal si po-bilit kûjnu japnôn.

*modrîna*, f. mjesto gdje je more dublje te postaje plavo. Pliva na vān do pŕve modrîne.

*mōj*, *mōjā*, *mōjō*, zamj. Mōj sîn će pōc na dèlo s mānon. Biž ōd mene i od mōga bōga! Jā žrvnjān na mōmu žrvnjū. Kljenēn ti se mojîn životôn. Gŕžzanići su mojî susēdi. Nidgîr nī mojē jakēte. Kogā si poslāl mojōj māteri? Si vidil mojū cēr? Mojē sestrē su znāle tē pîsme.

*molāt*, prez. *molân*, pf. popustiti, odriješiti, pustiti. Mōla cîmu!

*morāt*, prez. *morân*, gl. Morân zakŕpat stāro jādno.

*mōrda* = možda. Mōrda nī dobrā rōta.

*mornār*, gen. *mornārā*, m. Mornārî jēdnako veslādu veslîman.

*mōt*, m. znak, lozinka. Dāl san ti mōt.

*mōvit se*, pf. (po)maknuti se. Dāj, mōvi se već jedānput!

*mŕiža*, f. mreža. Vîh dān pokŕpali smo pūno mŕiž.

*mrtvāc*, gen. *mrtvācā*, m. U kûci ležî mrtvāc.

*mûlo*, n. vanbračno dijete. Srîtan je kaj mûlo.

*muntār*, gen. *muntārā*, m. avan.

*mûnjen*, pridj. lud, zvrkast. On je mālo mûnjen.

*mûrva*, f. dud. Pōbrali smo svē mûrve.

*muštāc*, m. štitnik od pletena konopca ili gume što se stavlja na pramac lađe.

*mûtav*, pridj. nijem. Govôr! Ča si mûtav?

*mûž*, m. Čā je od nāši(h) mûži?



## N

*nadūt se*, prez. *nādmen se*, pf. *naduti se* (osobito o buri). Al se danās nādula (o buri)!

*nafitāt*, prez. *nafitān*, pf. *iznajmiti stan*. Svē san nafitāla.

*nagrišpat se*, prez. *nagrišpa se*, pf. *naborati se*. Svā je nagrišpana.

*nāpa*, f. pokrov nad ognjīstem.

*nātašce*, pril. *natašte*, prazna želuca.

*nāva*, f. brod s tri ili više jarbola. Na nāvi na svīn jārbuliman su križi za jādra, a na zādnjen rānda.

*navigāt*, prez. *navigān*, impf. *ploviti* (o pomorcu). Cēli svōj vīk *navigā*.

*nažuntāt*, prez. *nažuntān*, pf. *pridodati*, *nododati*.

*nevēra*, f. *nevrijeme*. *Nevēra* će napravīt.

*nī*, *nā*, *nō*, pokaz. zamj. *onaj*, *ona*, *ono*. Nā drūga kunpanīja bāca u štīvu. Nī ča dēladu u lāgeru štīvādu drvā na taulāc.

*nijānka*, vezn. niti. *Nijānka* me nī pogljēdal.

*nōd*, m. 1) *uzao*. 2) *posebna karika* kojom se spajaju dva lanca.

*nōdē*, *nōdēk(a)*, *nōdī*, *nōdīk(a)*, pril. *ondje*.

*nogā*, gen. *nogē*, f. *Pōdapel* mi je nōgu.

*nōkat*, gen. *nōkta*, m. Svē mu se pōzna od noktī.

*nūtra*, pril. *unutra* (za smjer). Kī ēe nūtra? *nūtrin*, pril. *unutra* (za mjesto). Nūtrin je ništo.

## NJ

*njōk*, m. *okruglica* (o tijestu). Bōme san se naił njōkov.

*njūrgat*, prez. *njūrgan*, impf. *gundati*, *prigovarati*. Vāj k ništo njūrga.

## O

*obāc*, prez. *obājden*, pf. *Sestrōn* san išal na Rīku obāc ženū.

*obadīrāt*, prez. *obadīran*, impf. *obazirati se* (na koga, što). Ne obadīran više nā to.

*ōbadva*, broj *oba*, *obadva*. *Obadva* su mi sīna pogīnula.

*obārīt*, prez. *obārin*, pf. *skuhati*. *Obārī* trūn konpīrā!

*ōbedvi*, broj *obje*. *Obedvīn* čerān san dāl.

*očāda*, f. (značajni) *pogled*. Si bacīl kū očādu?

*očālī*, gen. *očāli*, m. pl. *naočari*.

*očulīn*, m. *čovjek koji nosi naočari*.

*odūšīt*, prez. *odūšin*, pf. *odahnuti*.

*ōko*, gen. *ōka*, n. 1) *organ vida*. 2) *razmak na mreži*. Vā je mriža mīcog ōka.

*olīga*, f. *riba Atherina hepsetus*.

*olijānder*, m. *oleandar*.

*ōlofka*, f. *olovka*. Ne pīši ōlofkon! Pūkla mi je pūnta od ōlofke.

*olovnjāk*, gen. *olovnjākā*, m. *povraz ili konop mjestimično obavīt olov-nim pločicama*.

*ōn*, *onā*, *onō*, lič. zamj. za 3. lice. Ōn i onā bīli su pō mene. Nī ōd njega kōristi, a nijānka od njē.

*ōndat(a)*, pril. *onda*. Kad vapōr koštīva, ōndat bāci pāndul.

*opālīt*, prez. *opālin*, pf. *Grōm* je opālīl u kūcu.

*opānak*, gen. *opānka*. Sād se ne prodājedu opānki.  
*ōpće*, pril. uopće. Opće neće dōc.  
*ōrbat*, impf. teško raditi. A tī Ānko sāmo ōrbaj zā njega.  
*oriži*, gen. *oriži*, m. pl. riža. Kūpila san kod Milē oriži.  
*osēknūt se*, prez. *osēknen se*, pf. obrisati nos. Osēknī se da ti ne visi  
 šmřkalj iz nosā.  
*ōslić*, m. riba *Merluccius vulgaris* Flem. Oslīć je fina riba.  
*ōsti*, gen. *ostī*, f. pl. ostve. Vō je turlija od ostī.  
*ostīka*, f. ocat. Īmaš dalmatīnske ostīke?  
*otkanpanāt*, prez. *otkanpanān*, pf. odzvoniti. Sād nan je otkanpanālo.  
*ožmīknūt*, prez. *ožmīknen*, pf. istisnuti tekućinu iz tkanine okrećući je  
 jednom rukom na jednu stranu, a drugom na suprotnu.

## P

*packamīn*, m. dimnjačar. Izgljēda kaj packamīn.  
*pačāt*, prez. *pačān*, impf. dirati. Ne pačān jā ū to, nē.  
*pāčīt*, prez. *pāčin*, impf. smetiati.  
*padēla*, f. zdjela. A govōrin ti līpo: u padēlu stāvi.  
*pāgar*, gen. *pāgara*, m. riba *Pagrus vulgaris* C. V.  
*pāgat*, prez. *pāgan*, ps. platiti. Pāgaćeš mi, ne bōj se, kad te uvātin.  
*pajēt*, gen. *pajēta*, m. bokobran (na lađi).  
*pajōl*, m. podnica, pomična daska na dnu barke. Mētnul san rību ispōd  
 pajōli.  
*pāla*, f. 1) lopta. Kāže da si mu tī ukrāl pālu. 2) ploština krmila. Pūklo  
 je u pāli.  
*palāc*, m. palača. Čā bi ōn tīl: vāljda palāc?  
*palamāda*, f. ćuška. Pādale su tōtī palamāde kaj žižule.  
*palēnta*, f. žganci. U Līki īdu palēntu i mlikō.  
*palentār*, gen. *palentārā*, m. drvena žlica kojom se miješa palenta.  
*pāltarica*, f. radnica u bivšoj tvornici duhana. Iman jā pēnziju; bilā san  
 pāltarica.  
*paljāk*, gen. *paljkā*, m. ispolac.  
*pāndul*, m. tanak konop što ga mornar baca kad brod pristaje. Kad  
 vapōr koštīva, ōnda se bāci pāndul. Na pāndulu je šprīng.  
*panēl*, gen. *panēla*, m. povraz s više trakova na kojima je mnogo udica.  
 Si bīl na panēlu?  
*panelāt*, prez. *panelān*, impf. loviti ribu na panel. Po dānū grēmo panelāt.  
*panjōka*, f. vojnički kruh. Svāki dōbije panjōku i tō je za cēli dān.  
*papagālo*, m. papiga. Parlā kaj papagālo.  
*parānk*, gen. *parānka*, m. koloturnik s konopima, dizalica. Drāgō je zabo-  
 rāvil parānk.  
*parīć*, m. malo veslo. Jedān parīć drži se u jednōj rūki, a drūgi u drūgoj  
 i takō se veslā.  
*parlāt*, prez. *parlān*, impf. govoriti stranim jezikom. Parlā ōn i po fran-  
 cēsku.  
*parōna*, f. gazdarica. Parōna, čā bite rāda?!  
*partēnca*, f. odlazak. Kād si od partēnce?  
*partīda*, f. igra, partija. Dōbili smo trī partīde zā redon.  
*pasāj*, m. prolaz. Rēkal san mu dvī besēde u pasāju.

*pasarèta*, f. bezalkoholno piće (njem. Kracherl).  
*pàsat*, prez. *pàše*, impf. pristajati. Báš mu to lípo pàše.  
*pasât*, prez. *pasân*, pf. proći. Dobrò san posâl. Pasâli su cèston ča grě u Spàsovac. Zamì kakòve pùrge pa ée ti pasât.  
*pasivât*, prez. *pasivan*, impf. prolaziti.  
*pâš*, m. mjera za duljinu, razmak raširenih ruku. Biće tünja od dväjset pàši.  
*pašajica*, f. Pašajica je dugāčki čāval na vīde.  
*pāšara*, f. barka s tupom krmom. Pāšara ima kvādru krmū.  
*paštēka*, f. žaba (za konope na lađi).  
*paštrōc*, m. mješavina. Bīl je cēli paštrōc.  
*pāta*, f. krak sidra, ispor. pāta od ānkore.  
*patakūn*, gen. *patakūnā*, m. mjeden novac. Ako nīmaš patakūn, bāci šeštīcu.  
*patūšina* (i: *patūševina*), f. plijesan. Smrdī po patūševini.  
*pēgula*, f. nesreća. Mōgla bite i tā pēgula potrēfit.  
*pēkljar*, m. prosjak. Grě kaj pēkljar.  
*pēlig*, m. Pēlig je brōd z dēmežon i majēšton. Nāprvo ima flōk.  
*perīkul*, m. pogibao.  
*peščāk*, gen. *peščākā* (i: *peščāc*), m. kamenčić. Igramo se na peščācē.  
*peškāt*, prez. *peškān*, pf. uzeti kartu iz sveznja pri igri. Si peškāl?  
*peštarōl*, m. veliki nož kojim se siječe.  
*peštāt*, prez. *peštān*, impf. sjeći.  
*petūn*, gen. *petūnā*, m. beton. Svē je nāmo od petūnā.  
*peverūn*, m. mala paprika (njem. Pfefferon). Nīman kūmarov, al iman peverūni.  
*pēza*, f. težina.  
*pīc*, m. riba *Charax puntazzo* C. V.  
*picamōrt*, gen. *picamōrta*, m. čovjek koji nosi mrtvace. Sād su otišli pīcamōrti u grōblje.  
*pīcat* (se), impf. iskakati iz vode (o ribi). Lokārde se pīcadu.  
*pijāt*, m. tanjur. Dovāti mi dunbōki pijāt!  
*pijāta*, f. teretnjača (isto što i mauna). U Senjū se kaže māuna, ma šcēto sēnjski je pijāta.  
*pīka*, f. riba *Labrus bimaculatus* L.  
*pikadōr*, m. vješalica na kaputu. Morān mu šašit pikadōr.  
*pīkula*, f. cigla. Jē kā pīkula?  
*pilōt*, m. lučki stražar.  
*pinēl*, gen. *pinēla*, m. kist.  
*pinūn*, gen. *pinūnā* (i: *pinūl*), m. drvo s gornje i s donje strane jedra.  
*pinjenica*, f. Kaže se pinjenica i cidiljka.  
*pīrula*, f. pilula, tableta.  
*pirūn*, gen. *pirūnā*, m. vilica, viljuška. Preprāvi žlice, nōžē, pirūnē i tavijōle.  
*pītat*, prez. *pītan*, impf. hraniti.  
*pītāt*, prez. *pītan*, impf. Samo pītaj bez srāma.  
*pītūra*, f. crvena boja što štiti od rđe.  
*pjēg*, m. brid na hlačama.  
*plātīt*, prez. *plātin*, pf. Ne mōreš to plātīt slebrōn ni zlāton.  
*plēt*, m. veliki vuneni (svileni) šal s resama. Sād je jōpet plēt u mōdi.

plovän, m. župnik.  
 plovanija, f. župa, župni ured.  
 pobilit, prez. *pobilin*, pf. pobijeliti. Mògal si pobilit kújnu japnòn.  
 poblakät, prez. *poblakân*, pf. premazati blakom.  
 počimat, prez. *počimljen*, iter. Mì počimljemo dèlat od pondiljka.  
 pòd, gen. *podä*, m. kat. Stoji gòri na drüğon podü.  
 podapët, prez. *pòdapnen*, pf. saplesti (o nogama). Pòdapel mu je nõgu.  
 podapinjat, prez. *podapinjen*, impf. saplätati.  
 podvoltät, prez. *podvoltân*, pf. podbočiti se. Al se podvoltäl.  
 poiskät, prez. *poišćen*, pf. potražiti. Poišći me trùn po glävi.  
 poist, prez. *poin*, pf. pojesti. Moráš poist cèlo ilo.  
 pomidòr, m. rajčica. Dòšli su na pläcu pomidòri.  
 pomünjenit, prez. *pomünjenin*, pf. poludjeti. Pomünjenil si zasvín svegä.  
 pondiljak, gen. *pondiljka*, m. ponedjeljak. Mì počimljemo dèlat od pon-  
 diljka.  
 punëštra (i: *punëštra*, i: *punëštra*), f. prozor. Ne gljèdaj kroz punëštru!  
 pòp, gen. *popä*, m. 1) svećenik. 2) riba *Sargus vulgaris* Geoffr.  
 pòrat, gen. *pòrta*, m. luka. U pòrtu je püno baräk.  
 portantüna, f. bolnička nosila. Odnili su ga na portantini. Portantüna grë  
 (prenes. = nosila idu, tj. nekome je pozlilo).  
 portün, gen. *portünä*, m. ulaz i ulazni hodnik u kuću. Jä se nisan ljubila  
 po portünin.  
 postòl, gen. *postolä*, m. cipela. Tò su mojè postolë.  
 pošpijät, prez. *pošpijän*, pf. poviriti, zaviriti. Pušćaj me sãmo da trùn  
 pošpijân.  
 poštivät, prez. *poštivân*, pf. poslagati. Dok štiväri poštivädu, već je drügi  
 tauläc gotöv.  
 pòt, gen. *pòta*, m. znoj. Säv san u potü.  
 potâkat (se), prez. *potâkan (se)*, pf. skotrljati (se).  
 poznät, prez. *pòznan*, pf. Svè mu se pòzna od noktí.  
 prëdika, f. propovijed. Njèzine prëdike grëdu mi nä mozak.  
 predikálnica, f. propovjedaonica.  
 prelípka, f. priljepak (vrsta školjke). Uvätila se kaj prelípka.  
 prëša, f. žurba, osobito u izrazu: *na fúgu i prëšu* = velikom brzinom,  
 žurbom.  
 preteškät, prez. *preteškä*, pf. pozliti. Preteškälo mu je.  
 prëza, f. kameni stup na obali za privezivanje broda.  
 prija, prijedl. prije. Prija je bilo drükče.  
 probit, prez. *pròbijen*, pf. Gròm je opalil u küću i probil kröv.  
 pròc, prez. *pròjden*, pf. 1) proći. 2) poći. Večeräs cemo pròc svitlit. Prò-  
 cemo pod mälu sviću.  
 prošëšija, f. procesija. Grë prošëšija s baldakinon.  
 pròva, f. 1) pramac broda. 2) pokus. Češ dòc na pròvu od müzike?  
 pròvat, pf. pokušati. Pròvaj, pa češ vidit!  
 pršòna, f. osoba. Kakòva je onä sad vëlika pršòna?  
 pršüra, f. tava. Riba se pečë u pršüri.  
 pršüt, m. sušena šunka. Bilo je i sira i pršüta.  
 prudël, gen. *prudëla*, m. razdjeljak u kosi. Češljä se na prudël.  
 prudít, prez. *prüdin*, impf. prijati, ugoditi. Prüdi mi.  
 prvínja, f. prednost. Nãša je prvínja.  
 pŕvo, pril. prije. Dòšal san pŕvo òd tebe.

*pūdlic*, m. maskirani ples. Nī više pūdlicov.  
*pūjat se*, impf. pariti se (o mačkama). Māčke se pūjadu.  
*pukēt*, m. kita, stručak. Odnili su pukēt rōzic u grōblje.  
*pulēnt*, gen. *pulēnta*, m. zapadni vjetar, zapadnjak. Vozil san po pulēntu.  
*pūnta*, f. 1) rt. 2) vrh, šiljak. Pūkla mi je pūnta od ōlofke.  
*puntapēt*, gen. *puntapēta*, m. broš.  
*pūrğa*, f. lijek za čišćenje. Zamī kakōve pūrge pa će ti pasāt.  
*puščāt*, prez. *puščān*, pf. pustiti. Nēću brājne takō lāko puščāt.  
*pūščāt*, prez. *pūščān*, impf. puštati. Vī krōv pūšća. Po mālo pūščajte sīdra.

## R

*rāca*, f. rasa. Kakvē je vāj rāce?  
*ragānj*, gen. *ragānja*, m. oluja. Kī mōre po vōn ragānju iz pōrta?  
*rāj*, gen. *rāja*, m. raj. Tēplo je kaj u rāju.  
*rāj*, gen. *rāja*, m. kolo u koloturniku.  
*rānda*, f. vrsta jedra. Vī brōd ima dvī rānde.  
*raškēta*, f. žičana četka. Bārka se rīblje izvanā nājprvo raškēton.  
*rāšpa*, f. turpija. Rāšpon se želēzo fino izrašpā.  
*razbādrit se*, pf. razbuditi se. Nisan se nī razbādril.  
*rāžma*, f. dio barke. Cēnta je ispōd rāžme.  
*rebāc*, gen. *rēpcā*, m. vrabac. Rēpci dēladu gnjēzdō izdōl krovā.  
*rēc*, prez. *rečēn*, pf. reći. Kad je pūn mīsec, mī rečēmo ūžbā.  
*rećine*, f. pl. naušnice. Kupīl mi je nōve rećine.  
*rēful*, m. udarac vjetra. Dobrō nas tī rēful nī bacīl ū more.  
*rēgula*, f. pravilo. Svē grē po rēgulan.  
*remučāt*, prez. *remučān*, impf. tegliti, vući za sobom. Remučālo nas je od Nōvoga do Senjā.  
*rēšt*, m. zatvor. Zāprlo ga je u rēšt.  
*režentāt*, prez. *režentān*, pf. isplahnuti. Počēkaj sāmō da rōbu režentān.  
*režentīvāt*, prez. *režentīvan*, impf. isplahnjivati.  
*rība*, f. frazama: *rība od pirūnā*, fina rība; *īc na rībe*, 1) ribariti. Išli su na rībe. 2) jesti ribu. Grēmo na rībe.  
*rībat*, prez. *rībljen*, impf. Bārka se rīblje izvanā nājprvo raškēton.  
*rīga*, f. 1) crta. Nēće da nōsi nū jakētu na rīge. Vučēš rīge štrānbo. 2) vrsta povrća *Brassica eruca*.  
*rīpa*, f. repa. Gōl je kaj rīpa.  
*rīva*, f. obala. Pūna je rīva svīta.  
*rōg*, gen. *rōga*, m. Nā ti rōge!  
*rōj*, gen. *rōja*, m. Kupīl san rōj čēl. U svākon rojū je jednā mātica.  
*rokēl*, gen. *rokēla*, m. kalem (za konac). Nāmo su ti dvā rokēla bēloga koncā.  
*rolāt*, prez. *rolā*, impf. valjati se, ljuljati se. Brōd rolā.  
*rōta*, f. smjer. Mōrda nī dobrā rōta.  
*rōžica*, f. cvijet. Poslāl san po rōžice. Odnili su pukēt rōzic u grōblje.  
*rufijān*, m. posrednik, svodnik.  
*rūkā*, gen. *rukē*, f. Bolī me rūkā. Ne grē mi dēlo od rukē. Bacīl san pŕvu rūku biljāfke po zīdū. Ne lamatāj rukōn!  
*rūlīt*, prez. *rūlin*, impf. revati. Magārci rūlidu.  
*rūnbac*, gen. *rūnbaca*, m. rība *Rhombus maximus* Cuv.

*ruvinât*, prez. *ruvinân*, pf. uništiti. Svě su ruvinâli.  
*rüzina*, f. rđa. Uvâtila se po tomü rüzina.  
*rüzinav*, pridj. rđav. Vô je perô rüzinavo.

## S

*sâk*, m. mreža u obliku vreće nataknuta na rašljasti štap.  
*sakrivât*, prez. *sakrivân*, impf. Onâ sakrîva sölde u njâdra.  
*salamûra*, f. slana voda u koju se stavi svinjsko meso prije sušenja. U salamûru se mêtne češnjâ.  
*sâlpa*, s. riba *Box salpa* C. V. Sâlpa je vâjk po kolânin pa je pûna gôvan.  
*sâlsa*, f. umak. Pôlila san makarûne sâlsan.  
*sâm*, *sâmâ*, *sâmo*, neodr. pridj., *sâmi*, *-a*, *-o*, određ. pridj. On govôri sam sôbon. Kâtê je u kâmari sâmä.  
*santîna*, f. prostor između brodskih rebara.  
*sardêla*, f. riba *Clupea pilchardus* Walb. Sâđ je štajôn od sardêl.  
*särtiga*, f. konop koji pričvršćuje jarbol.  
*säv*, *svâ*, *svê*, neodr. zamj. Namâzan je svîn mãšćiman.  
*se*. povr. zamj. Prôlil je vödu po sebî.  
*sedavnâjst*, broj 17. Dôbila san pakêtić na sedavnâjst drûgoga.  
*sedît*, prez. *sedîn*, impf. Stâre žênske sedîdu u zapêčku.  
*sêdit*, prez. *sêdin*, impf. sijediti. Pôčel je pomâlo sêdit.  
*sekât*, prez. *sekân*, impf. bacati vodu iz lađe. Nâmo ti je šêšula pa sekâj.  
*sekirât*, prez. *sekîra*, impf. zanovijetati, sekirati.  
*selô*, n. Po selîn dêladu sir.  
*Sênj*, gen. *Senjâ*, m. Nîma mênî mêsta do Senjâ.  
*Sênjanin*, m. i *Sênkinja*, f. Jâ san Sênjanin, a mojâ ženâ Sênkinja. Mî Sênjani govôrimo po sêjnsku.  
*sestrâ*, f. Stânko îma pûno sestâr.  
*sić*, m. vjedro. Zakalâj sić vodê!  
*sić*, prez. *sičên*, impf. sjeći. Kâmen se sičê letôn.  
*sîgur*, pridj. siguran. Sî tî sîgur?  
*sîka*, f. podvodni greben. Kânjî se lovîdu po sîkan.  
*sîmo*, pril. ovamo. Odi sîmo!  
*simunêla*, f. bijeli griz. Dîci se dâje simunêla.  
*sinjâl*, gen. *sinjâlâ*, m. 1) znak, signal. 2) brodska zastavica za signalizaciju.  
*sinjât*, prez. *sinjân*, impf. 1) označivati. 2) magliti se pred očima.  
*sîpa*, f. riba *Soepia officinalis* L.  
*skôs*, m. trzaj. Dîgal san jednîn skôsön.  
*skôsât*, impf. trzati. Rîba skôsâ tûnju.  
*slâdak*, pridj. Vô je îlo nâjsslaje.  
*slebrô*, n. srebro. Ne môreš to plâtît slebrôn ni zlâton.  
*slîp*, *slîpâ*, *slîpo*, neodr. pridj. *slîpi*, *-a*, *-o*, određ. pridj. Njegôva çêr je slîpâ.  
*slovô*, n. Kô je vö slovô?  
*smečê*, n. Kod nâs nî smečâ.  
*smîh*, gen. *smîhâ*, m. smijeh. Pôznan ga po smîhû.  
*sokrît*, prez. *sökren*, pf. otkriti. Cêlu nôç san bîl sôkrt.  
*sôld*, gen. *sôlda*, m. novac. Onâ sakrîva sölde u njâdra.

*soldačija*, f. vojska. Vratil se iz soldačije na deset mārča.  
*soljēr*, gen. *soljēra*, m. otvor za brodsko skladište. Drvā se štivādu do soljērā.  
*sōmić*, m. vrh krovnog trokuta.  
*spāt*, prez. *spīn*, impf. spavati. Po dānū ne mōre se spāt. Spite jerbo mī ne mōremo zaspāt.  
*spotīt se*, prez. *spōtin se*, pf. oznojiti se. Bōme san se spotil.  
*spridnjāc*, gen. *spridnjāca*, m. 1) hodnik, predsooblje. 2) prednji dio odjeće.  
*srāb*, m. svrab. Kī znā: mōrda ĩma srāb.  
*srabljīv*, *srabljiva*, *srabljivo*, neodr. pridj., *srabljivi*, -a, -o, određ. pridj. Mōrda je srabljīv.  
*srām*, m. Srām me je.  
*srīcat*, prez. *srīcen*, impf. sretati.  
*srītīt*, prez. *srītnen*, pf. sresti. Srītīl san ga danās.  
*stār*, -a, -o, neodr. pridj. *stāri*, -a, -o, određ. pridj. Morān zakrpat stāro jādno.  
*stīnj*, gen. *stīnjā*, m. stijenj. Dāj mi tī stīnj!  
*strājnjski*, poimen. pridj. strani, stranac. Arivāli su nīki strājnjski.  
*strūpit*, pf. osakatiti. Bōg te strūpil!  
*stūpa*, f. kućina. Med kōrban se vīdi stūpa.  
*stūpačke*, pril. s mjesta (bez zaleta) kod skakanja, obim nogama.  
*subōta*, f. Jūtra je vēlika subōta.  
*sūd*, gen. *sūda*, m. posuda. Operī sūde!  
*sūd*, gen. *sūdā*, m. 1) sudište. 2) parnica. Dōbila san sūd.  
*sudāc*, gen. *sūcā*, m. Sūci sūdīdu.  
*surgāt*, prez. *surgān*, pf. baciti sidro u more.  
*susēd*, m. susjed. Gřžanići su moji susēdi.  
*svagdīr*, pril. svagdje, svuda. Svagdīr san te iskāl.  
*svēdno* (: *svēnako*), pril. svejedno. Tō ti je svēdno.  
*sviēcā*, gen. *sviēcē*, f. 1) sviječā. Izgūbila mi se sviēcā. 2) svjećarica (barka). Bīl san sviēcōn na ribe.  
*sviēcārica*, f. svjećarica (barka).  
*svidōk*, gen. *svidokā*, m. svjedok. Kī su tvoji svidoki? Tī nīmaš svidoki zā to.  
*svitice*, f. pl. gaće. Izdīl mi se svitnjak iz svitic.  
*svītīt*, prez. *svītlin*, impf. 1) svijetliti. 2) loviti ribu na sviječū. Nočās smo svītīli.

## Š

š, prijed. s u sandhi-pojavama. Rūgāli smo se š njīn i š njōn.  
*šapljāt*, prez. *šāpljen*, impf. šaptati. Šāplje mu ništo nā uho.  
*šarānj*, gen. *šarānjā*, m. riba Gobius jozo L. Vō su škřge od šarānjā.  
*šāri*, -a, -o, određ. pridj. šareni.  
*šāro*, poimen. pridj. šareno rublje. Sī ōprala šāro?  
*šašīt*, prez. *šāšijen*, pf. sašiti. Šašila san z dvī nīti.  
*ščāp*, ge n. *ščāpā*, m. štap. Ščāpōn san rīnul pūžā.  
*ščēt*, pridj. pravi, jasan; ščēto, pril. otvoreno. Recī mu ščēto ū oči.  
*ščīka*, s. trijeska, šipka, drveni klin. Zabīl mu je ščīku.  
*ščūcat*, impf. štucati. Ščūca mi se.

*šēcāt*, prez. *šēcēn*, impf. *šetati*. Išal je *šēcāt* ocōn.  
*šegūn*, gen. *šegūnā*, m. velika pila (šumska).  
*šenāc*, gen. *šēncā*, m. uš (u glavi). Vakōvi šēnci pādadu mu iz glavē.  
*šenpetārija*, f. kiša s vjetrom.  
*šēnpre ūna trālala*, u frazi: uvijek jedno i isto.  
*šenšljiv*, *šenšljiva*, *šenšljivo*, neodr. pridj., *šenšljivi*, -a, -o, određ. pridj. ušljiv.  
*šēsana*, -sna, -sno (: *šēšan*), pridj. zgodan, lijep, Bāš je šēsna.  
*šestina* (i: *šeština*), f. karta u igri sa šest znakova.  
*šeštica*, f. novac od 20 filira, stari kovani novac uopće. Ako nīmaš patakūn, bāci šešticu.  
*šēšula*, f. ispolac, drvena posuda kojom se izbacuje voda iz lađe. Zamī šēšulu pa isekāj!  
*šijāt*, prez. *šijān*, impf. natrag voziti, okrenuti.  
*šijūn*, gen. *šijūnā*, m. vihor. Šijūn tučē rāvno iz ōblaka ū more i vrtī.  
*šiška*, f. 1) šišarica. 2) ošišana glava.  
*škāf*, m. kamenica gdje se pere suđe, izljev u kanal.  
*škāla*, f. 1) stepenica. 2) most za ulaz i izlaz iz lađe.  
*škancija*, f. polica. Nāmo je na škancija pa zamī.  
*škānp*, gen. *škānpa*, m. rak Cancer norvegiens.  
*škanpāt*, prez. *škanpān*, pf. izbjeći. A jā — škanpāl.  
*škanjōla*, f. mladi luk, *Allium ascalonieum*.  
*škārat*, gen. *škārta*, m. otpadak. Ostāli su sāmi škārti.  
*škarpina*, f. riba Scorpaena Art. Nājbolji je brudit od škarpine.  
*škartōc*, m. papirna vrećica. Riba je u škartōcu.  
*škātula*, f. kutija.  
*škavacēra*, f. lopatica za smeće. Metlōn pometī, a škavacēron poberī.  
*škēram*, gen. *škērma*, m. stupić na koji se prikači veslo, palac za veslo.  
*škermadūra*, f. postolje i rupa za škeram.  
*škīna*, f. leđa.  
*škōda*, f. šteta. Vāj k dēla škōdu.  
*školān*, m. učemik, *školānka* (i: *školanica*), f. učenica.  
*škōlj*, gen. *školjā*, m. otok.  
*škōta*, f. konop kojim se upravlja jedro.  
*škrabatāljka*, f. čegrtaljka, škrebetaljka.  
*škrōfule*, f. pl. škripi, škrofule (bolest).  
*škrōfulōz*, pridj. koji ima škrofule.  
*škūlja*, f. rupa. Da je štūka, zaštukāl bin škūlju.  
*škūr*, m. razdoblje kad su noći bez mjeseca. U vōn škūru uvāteli smo pūno rībe.  
*škūr*, *škūrā*, *škūro*, neodr. pridj., *škūri*, -a, -o, određ. pridj. taman.  
*škurina*, f. tama. Grēmo po škurini pa čā būde.  
*škūrīt* (se), prez. *škūri* (se), impf. mračiti (se).  
*šmřkalj*, gen. *šmřklja*, m. sluz iz nosa. Još mu šmřklji vīsidu iz nosā.  
*šnājdar*, m. krojač. On je prija bīl šnājdar.  
*šōdo*, pril. tiho. Prōcemo šōdo zdōlon.  
*špāda*, f. obično u pl. *špāde*, boja igraćih karata. Iman kārag od špādi. Nē zna ni kōpe ni špāde (prenes. u značenju: ništa ne zna).  
*špāg*, m. uzica, konopac.  
*španjulēt*, m. cigareta. Škūri tābak je u vōn španjulētu.



špâr, m. riba *Sargus annularis* Geoffr. Špâr ima kolarîn na rëpû.  
 špârat, impf. štedjeti.  
 špicijâr, gen. špicijârâ, m. apotekar (samo u govoru najstarijih).  
 špicijarija, f. apoteka (samo u govoru najstarijih).  
 špigëta, f. vezica za cipele. Pükle su mi špigëte.  
 špijât, prez. špijân, impf. viriti, uhođiti.  
 špina, f. slavina. Iz nosâ cûri mu křv kaj iz špine.  
 špirâj, m. prozorčić na krovu.  
 špitâl, gen. špitâlâ, m. bolnica. Odnili su ga na portantîni u špitâl. U špi-  
 tâlû je nôva bâbica.  
 špontûn, gen. špontûnâ, m. Špontûn je brôd kî diže drûge brôde.  
 šprîcat, impf. prskati. Móre šprîca.  
 šprîng, gen. šprînga, m. čvoruga spletena od konopa što se baca kad brod  
 pristaje. Na pândulu je šprîng.  
 štajôn, m. godišnje dosa, sezona. Sadâ je štajôn od prascî pa se kôljeđu  
 prascî.  
 štandâr, gen. štandârâ, m. motka za zastavu.  
 štânj, pridj. čvrst, nepropustljiv (za tekućinu).  
 štentât, prez. štentân, impf. gubiti vrijeme.  
 štërna, f. gustijerna. Mojâ štërna je dÛnblja.  
 štikadênt, gen. štikadênta, m. čačkalica.  
 štikadûr, gen. štikadûrâ, m. drvena šipka na stropu na koju se stavlja  
 žbuka.  
 štilêt, m. bodež. Izbôli su se štilêtiman.  
 štîva, f. brodsko skladište, brodski tovarni prostor. U štîvi su još dvî  
 brâge rôbe.  
 štivâr, gen. štivârâ, m. čovjek koji slaže, slagar. Štivârî štivâdu.  
 štivât, prez. štivân, impf. slagati. Štivârî štivâdu.  
 štrâca, f. stara krpa, odrpina, dronjak.  
 štramâc, gen. štramcâ, m. madrac, strunjača.  
 štrânbo, pril. ukrivo. Vučëš rîge štrânbo.  
 štrôp, egn. štropâ, m. konop oko vesla. Pükal nan je štrôp.  
 štrûca, f. kruh duguljasta oblika. Štrûca krûva za danas je dôst.  
 štrucîrât, prez. štrucîran, impf. dražiti, bockati, inatiti.  
 štrumênt, gen. štrumênta, m. instrumenat. Cîtara i bûbanj to su dvâ  
 štrumênta.  
 študîrât, prez. študîran, impf. 1) učiti više škole. 2) promišljati.  
 štûf, pridj. prezasićen (ne od hrane). Štûf san togâ.  
 štufât se, prez. štufân se, pf. zasititi se, dodijati. On se brzo svegâ štufâ.  
 štûk, m. 1) strop. 2) lućum (njem. Kitt). Da je štûka, zaštukâl bin škûlju.  
 štûmak, gen. štûnka, m. želudac. Bolí me štûmak.  
 štûra, f. hasura (pokrivač od rogozine).  
 šufit, m. tavan. Pomećâli smo svè na šufit.  
 šugamân, m. ručnik.  
 šundrât, prez. šundrân, pf. uništiti. Do česâ dôjde, svè šundrâ.  
 šûša, f. suša. Vôg je lëta vëlika šûša.  
 šûša, u frazi: šûša bûša, makar tko. Nî ôn šûša bûša.  
 šûšta, f. donji dio kreveta s oprugama.  
 šušûr, gen. šušûrâ, m. šum, buka.  
 šûvar, gen. šûvra, m. pluto.

*šveljānje* (*mālo* i *vēliko*), n. slaganje listova duhana, priređivanje duhana za obradu (u bivšoj tvornici duhana). Dělala je s mānon na mālon šveljānju pa òndat na vēlikon.

## T

*tābak*, gen. *tābaka*, m. Škūri tābak je u vōn španjulētu.

*tabār*, gen. *tabārā*, m. zimski ogrtač. Iman nōvi tabār.

*tablētić*, m. mali čipkasti stolnjak.

*tafanār*, gen. *tafanārā*, m. stražnjica. Dōbil je nogōn u tafanār.

*tāk*, gen. *tāka*, m. 1) komadić drveta. 2) peta na cipeh.

*takō*, *tākō*, *tākōc*, pril. tako. Napravi lipo tako kako san ti rekal.

*takujīn*, m. novčarka. Ukrālo mi je sōlde iz tankujīna.

*talār*, gen. *talārā*, m. okvir za prozor.

*tāle kvāle*, isti, potpuno jednak.

*tānac*, gen. *tānca*, m. ples. Grē na tānac, a korīzma je.

*tanbūc*, m. ulaz u potpalublje. Tanbūc mōre bīt krmēni i provēni.

*tānbura*, f. u frazi: *svirit na tānbure* = udarati (svirati) tambure. Tanburāši sviridu na tānbure.

*tapūn*, gen. *tapūnā*, m. čep na bačvi. Tapūn je na bačvi.

*tarāc*, gen. *tārcā*, m. moljac. Tārci su svē izili.

*taulāc*, m. mjesto za teret na kolima, plato.

*taulēta*, f. daštica ispod brodskih svjetiljki koje se pale pri noćnoj plovidbi.

*tavalūn*, gen. *tavalūnā*, m. debela daska.

*tavijōl*, m. ubrus. Kūpila san bēli tavijōn.

*tēla*, f. čvrsto, grubo platno. Jē tō od žutice il od tēle?

*tēnda*, f. platneni zaslon od sunca.

*tēsan*, *tēsna*, *tēsno*, neodr. pridj., *tēsni*, -a, -o, odred. pridj. Kūjna je tesnija od kāmare.

*tetā* (i: *tēta*), f. tetka. Bil san kod tete Jele.

*tēžak*, -ška, -ško, neodr. pridj. *tēški*, -a, -o, odred. pridj. Kasūn je težak.

Mārē je imāla tēški živōt.

*tī*, lič. zamj. Čin se tī briješ? Čēkala san ga dūglje òd tebe. Jā san poslāl pismō tēbi, a nē njēmu. To ti je za fālū. Svagdīr san te iskāl. Prōlil je vōdu po tēbi. Mōj sīn će pōc na dēlo s mānon, a nē s tōbon.

*tī*, *tā*, *tō*, pok. zamj. taj, ta, to. Jā san nīgdir vīdil tōga čovika. Na tōmen stolū je žmūlj. Nī se čā igrāt tōn boleščōn. Od tīh dēli imācemo dobitāk. Mojē sestrē znāle su tē pisme. Čā cemo tīn rēpciman?

*tīca*, f. ptica. Pobīgla mi je tīca iz rūk.

*tīgla*, glačalo. Īman vū modērnu tīglu na lētriku.

*tīglāt*, prez. *tīglān*, impf. Kād ćeš tīglāt?

*timūn*, gen. *timūnā*, m. 1) krmilo. 2) stražnjica. Zakurīl mu je nogōn u timūn.

*timunīrāt*, prez. *timunīran*, impf. kormaniti. Kakō tō timunīraš?

*tīnbar*, gen. *tīnbara*, m. pečat, žig.

*tīnj*, gen. *tīnjā*, m. ograda na stubištu. Pāla je prīko tīnjā.

*tīr*, m. hitac. Opālīl san dvā-trī tīra.

*tīrāke*, f. pl. naramenice. Mālo kī nōsi tīrāke.

*tīt*, gl. htjeti. Nēce ōn to tīt. — Očēš pōc na Rīku? Očū. — Čēš pōc na Rīku? Čū. — Čēš dōc večerās? Ma ōcu (tj. neću). — Jā san tīla kūpīt, a ōn nī tīl.

tõ, pok. zamj. Oči mi iskâpale ako tõ nî istina. Nî od togâ nikakve koristi.  
*tornât*, prez. *tornân*, pf. spustiti. Tornâj! Tõrna!  
*tõtê(ka)*, *tõtî(ka)*, *tûtê(ka)*, *tûtî(ka)*, pril. tu, ovdje Tõtî nî jedân nego  
dvâ čepâ.

*trabâkul*, m. teretni jedrenjak s dva jarbola.  
*traîna*, f. tanak, čvrst konop. Mõre bit i tûnja od traîne.  
*trakmâr*, gen. *trakmârâ*, m. skup povezanih udica, udična ruža.  
*tratûr*, gen. *tratûrâ*, m. lijevak.  
*trêbat*, prez. *trêban*, impf. trebati. Trêbali smo dvâ konopâ.  
*tremõ*, gen. *tremâ*, n. dio pokućstva, ogledalo sa stolicem, psiha.  
*tremuntâna*, f. sjeverozapadni vjetar. Skočila je tremuntâna.  
*trêso*, pril. bočno, na bok, ukoso. Kad je korênat, nõsi vas trêso vãnka.  
*trešêta*, obiènije u pl. *trešête*, vrsta kartaške igre. Čemo igrât na trešête  
il na briškulu?  
*trîlja*, f. riba *Mullus L.* Trîlja îma crvênu fârbu.  
*trîpe*, f. pl. trbušina, želudac preživača kao jelo.  
*trîska*, f. zaušnica, pljuska. Dobičeš jednû trîsku pa ćeš umûknut.  
*trîšpîte*, f. pl. drveni ležaj (obično u zatvoru).  
*trõca*, f. konop koji služi za pričvršćivanje jedra uz jarbol.  
*třsje*, n. vrt (nekada je značilo vinograd). Tõ su mëndule iz mõg třsja.  
Bîl san u třsju.

*trûn*, pril. malo. Posûdî mi trûn svičê.  
*trûnba*, f. limeni dimnjak, npr. *trûnba od vapõra*.  
*trunbêta*, f. muzički instrumenat.  
*trûnciè* pril. vrlo malo. Dâj mi trûnciè togâ.  
*tûc*, prez. *tučên*, impf. Batûka tučê po zvonû.  
*tujîca*, f. pčela koja dođe u tuđu košnicu. Tõ nî mojâ čelâ; võ je tujîca.  
*tukât*, prez. *tukân*, gl. trebati, morati. Tukâlo me je.  
*tulîja* (i: *turlîja*), f. željezna vilica na ostvama. Võ je tulîja od ostî.  
*tunbât*, prez. *tunbân*, pf. baciti.  
*tunêra*, f. ogromne ljestve podignute uz obalu (obično u uvali) s čijeg vrha  
ribari paze kad će riba ući u predio opasan mrežama. Vâjk je na  
punêštri kaj na tunêri.  
*tûnja*, f. povraz; vrste povraza: *tûnja za lovrâte*, *tûnja za lûbine*, *tûnja  
za puzâvice*.  
*tvõj*, *tvojâ*, -o, zamj. Gljêdan tvojê pršte. Kî su tvoji svidoki? Tvoji(h) se  
prstî bojîn.

## U

*ubît* prez. *ûbîjen*, pf. Ubîla ga je jâka bõlest.  
*ucvîrak*, gen. *ucvîrka*, m. čvarak.  
*udît*, prez. *ûdîjen*, pf. uvući konac u iglu. Udî nît u iglû.  
*udovîca*, f. Oženila se jednâ udovîca.  
*udûšît*, prez. *udûšîn*, pf. udaviti, ugušiti. Tõtî bi se čovik mõgal udûšît.  
*ûgor*, m. riba *Conger vulgaris Cuv.*  
*ûgorova mâjka*, f. riba *Motela vulgaris Yarr.*  
*uîdât*, prez. *uîdan*, impf. ujedati. Zîma uîda zâ uši.  
*uîst*, prez. *uîn*, pf. ujesti.  
*ûjac*, gen. *ûjca*, m. ujak. Nî õn mênî niš: ni strîc ni ûjac.

*ukotit (se)*, prez. *ukōti (se)*, pf. 1) izleći. 2)zaleći se. Nè bin til da čà se ukōti.

*ūltim*, m. posljednji, zadnji. Bācī kārāg za ūltim.

*ūlje*, n. *ūlje od ričine*, ricinus.

*ūmidan*, -dna, -dno, pridj. vlažan.

*umidānca*, f. vlaga.

*ūnjul*, umnož. broj, jednostruk.

*upiljak*, gen. *upiljka*, m. dio povraza spleten od tri dlake konjskoga repa. Tri upiljka gredu u marafun.

*urēdit*, prez. *urēdin*, pf. 1) napraviti red. 2) istući koga. Borne san ga urēdila.

*ušāta*, f. riba Oblata melanura C. V. Ušāta je pūna kosti.

*uvātīt*, prez. *uvātin*, pf. Onī su uvātīli stō kasēt ribe.

*už*, prijed., u sandhi-slučajevima: *uz*. Vāj k san už njega.

*užānca*, f. običaj. Dōšal san takō od užānce.

*užāt*, prez. *užān*, impf. običavati.

*ūžbā*, gen. *ūžbē*, f. uštap. Kad je pūn mīsec, mī rečēmo ūžbā.

## V

*vācat*, prez. *vācan*, impf. hvatati. Dicā vācadu barbūše.

*vāj k*, pril. uvijek, stalno. On vāj k spī.

*vakō*, *vākō*, *vākōc*, pril. ovako. Mī vakō zovēmo p̄rste.

*vāl*, m. Čēr su bīli vāli, a danās nī vāli.

*vāla*, f. uvala, draga.

*valīža*, f. prtljaga. Valīža mi je vēc u vapōru.

*valjāt*, prez. *valjā*, impf. 1) vrijediti. Kuliko tō valjā? 2) trebati, smjeti. Ne valjā takō pūno stāt na sūncu.

*vāl jāt*, prez. *vāl jan*, impf. 1) nešto okruglo guranjem pomicati. Vāl jālī smo fīt do pōrta. 2) ljuljati se (o brodu). Brōd se vāl ja.

*vāl je*, pril. odmah. Da si mi to vāl je dōnil!

*vāmo*, pril. ovamo. Dōjdī vāmo, dōjdī!

*vāpijat*, prez. *vāpijen*, impf. zazivati.

*vapōr*, m. parobrod. Puščāj ga nek govōri od vapōri.

*vāž*, m. vaza. U vāžu su rōžice.

*važgāt*, prez. *vāžgen*, pf. užgati, užeci. Vīn šibican ne mōreš važgāt.

*velečina*, f. veličina.

*vēlik*, -a, -o, neodr. pridj. *vēliki*, -a, -o, odred. pridj. Njegōvi nōkti su vēliki. Mačāk īma vēlike nōkte.

*venāc*, gen. *vēncā*, m. U grōblju su vēncī.

*vērgul*, pridj. nestabilan (o lađi).

*vežēvāt*, prez. *vežēvan*, impf. vezivati.

*vī*, lič. zamj. Poslālī su nās po vās. Tō su dāli nāmin, a nē vāmin.

*vī*, *vā*, *vō*, pok. zamj. ovaj, ova, ovo. Vī krōv pūšća. Vōga lēta dobrō je grōzje rodilo. Na vōj slici su dvā grāda. Vō prāse je bēlo.

*vīda*, f. šaraf. čivija. Pašajica je dugāčki čāval na vīde.

*vidrijōl*, m. modra galica. Grōzju trēba vidrijōla.

*vīnč*, gen. *vīnča*, m. brodski stroj za dīzanje tereta.

*vīndrijast*, pridj. nepromišljen, nestašan.

*vīnō*, n. Grēn popīt trūn bēlog vīnā.

*vīnta*, f. kočnica. Vīnta je zād na kōliman pa se š njōn zavintā.

*vintât*, prez. *vintân*, impf. kočiti.  
*virâljk(a)*, f. dizalica.  
*virât*, prez. *virân*, impf. vrtjeti dizalicu, dizati. Vira!  
*viška*, f. vještica. Izgljêda kaj viška.  
*višta*, f. izgled, pogled.  
*vitica*, f. vjenčani prsten. Nôsi viticu na prstû.  
*vödê(ka)*, *vödî(ka)*, pril. ovdje. On kê dobê je ôn vödê. Tò je bilo vödêka.  
*vôl*, gen. *volâ* m. 1) vo, govedo. 2) riba *Muliobatis* bovina Geoffr. Rêtko  
 kê uvâti volâ.  
*vôlta*, f. svod, presvođeno mjesto.  
*vôšćen*, pridj. voštan. Mëni kôšćen, tÛbi vôšćen (o zubu).  
*vrât*, m. u frazi: *nâ vrat nâ nos* = brže bolje.  
*vrša*, f. ribarska sprava opletana od tankog šiblja.  
*vršnjâk*, gen. *vršnjâkâ*, m koji je istih godina. Tônê je môj vršnjâk.  
*vrûc*, *vrûcâ*, *vrûco*, neod. pridj., *vrûci*, -a, -o, odred. pridj. Sadâ su vru-  
 čija letâ.  
*vûkovac*, m. riba *Serranus scriba* Cuv.

## Z

z, prijed. s asimiliran. Šašila san z dvî nîti.  
*zabît*, prez. *zâbijen*, pf. Nôž se zabil u pânj.  
*zâd(a)*, pril. otraga.  
*zâdnji*, pridj. Vò mi zâdnje bilo ako nî istina.  
*zagljêdat se*, pf. 1) zagledati se. 2) zaljubiti se. Zagljêdal se ũ nju.  
*zakałât*, prez. *zakałân*, pf. spuštanjem zahvatiti. Zakałâj sić vodê.  
*zakantât*, prez. *zakantân*, pf. zapjevati.  
*zakasnît*, prez. *zakâsnin*, pf. Sestrâ je zakasnila na obêd.  
*zakîkan*, pridj. zaostao u razvoju (rastu).  
*zakračunât*, prez. *zakračunân*, pf. zatvoriti vrata kračunom.  
*zakûrît*, prez. *zakûrin*, pf. 1) naložiti vatru. 2) udariti nogom. Zakurîl mu  
 je nogôn u timûn.  
*zaliwât*, prez. *zaliwan*, impf. zalijevati. Kad nî kiše, vodôn se zalîva lozâ.  
*zamlîçit*, prez. *zamlîçin*, pf. jako udariti. Ako te zamlîçin, biće ti.  
*zamÛçit*, pf. zamazati. Sve si po stolu zamrçil.  
*zapâdat*, prez. *zapâda*, impf. 1) (o suncu). 2) (o dijelu). Tò me zapâda.  
*zapâst*, prez. *zapâde*, pf. 1) (o suncu). Břzo će zapâst. 2) (o snijegu). Na  
 Vrâtniku je zapâlo više od mëtra. 3) (o dijelu). Kî znâ čâ će mëne  
 zapâst.  
*zapuçêvât*, prez. *zapuçêvan*, impf. zakapçati.  
*zapûtit*, prez. *zapûtin*, pf. zakopçiti.  
*zarûlît*, prez. *zarûlin*, pf. zarevati.  
*zaslôn*, gen. *zaslôna*, m. pregaça.  
*zaspât*, prez. *zâspen*, pf. Spîte jërbo mî ne mÛremo zaspât.  
*zavintât*, prez. *zavintân*, pf. zakoçiti.  
*zasprâvlje*, pril. zaista, uistinu. Zaspřâvlje kad ti kâžen.  
*zaškûrît*, prez. *zaškûrin*, pf. zamraçiti, potamnjetî.  
*zaštanjât*, prez. *zaštanjân*, pf. učiniti nepropustljivim (za tekućinu).  
*zatanjât*, prez. *zatanjân*, pf. na kratko zaspati.  
*zbandât*, prez. *zbandâ*, pf. nagnuti se na bok (o brodu). Brôd je zbandân.

zbonacät, prez. zbonacâ, pf. stišati se (o moru).  
 zdôlon, pril. dolje. Prôcemo šôdo zdôlon.  
 zdrâvlje (i: zdrâvje), n. On je dobrôg zdrâvlja.  
 zêt, prez. zâmen, pf. uzeti. Zêl je ôd mene i dâl njôj.  
 zgôbit se, prez. zgôbin se, pf. pogrbiti se.  
 zîbât, prez. zîbljen, impf. ljuljati (djecu). U kâmari zîblje mâlu.  
 zîbica, f. zipka, kolijevka. Mâla je još u zîbici.  
 zîjat, prez. zîjan, impf. vikati.  
 zîma, f. zima (godišnje doba). Vôg lëta nî jâka zîma.  
 zîmâ, pril. hladno. Zîmâ mi je.  
 zîmat, prez. zîmljen, impf. uzimati.  
 zonûd(a), pril. onuda. Pasâj zonûd, a nê zovûda!  
 zotûd(a), pril. tuda. Pasâl je zotûda.  
 zovûd(a), pril. ovuda. Pasâj zonûd, a nê zavûda!  
 zubâc, gen. zubâca, m. riba Dentex vulgaris Cuv. Zubâc je rîba od pirûnâ.  
 zubâc, gen. zûpcâ, m. 1) mali zub. 2) zub na pili.

## Ž

žaladija, f. hladetina.  
 žalosan, -sna, -sno, neod. pridj., žalôsni, -a, -o, određ. pridj.  
 žalôsna, poim. pridj. u sprovodu djevojka koja pred lijesom nosi prelom-  
 ljenju svijeću, a obučena je u crno s dugačkim crnim velom preko  
 glave. Kâ će bit žalôsna? Grê kaj žalôsna.  
 ženâ, gen. ženê, f. Anka je mojâ ženâ. Nâše dvî ženê su dvî sestře.  
 žênska, poim. pridj. žena. Stâre žênske sedîdu sprîd kûće na bâniciu.  
 žêp, gen. žepâ, m. džep.  
 žês, m. 1) kreda. 2) vjeresija. Mî pijêmo na žês.  
 žinja, f. 1) kutno željezo, gvozdена šipka. Žinja se mêće na âštu. 2) tračnica.  
 živôt, gen. životâ, m. 1) život. Kljenên ti se mojîn životon. 2) struk. Tânka  
 je u životû.  
 žižula, f. čičimak, voće Zizyphos vulgaris. Pâdale su tôtî palamâde kaj  
 žižule.  
 žljîb, m. žlijeb. Izdôl krovâ su žljîbi. Kûpe su na krovû do žljîbi.  
 žmerâk, gen. žmêrkâ, m. ronac, morska ptica Phalacrocorax desmaresti  
 Payr.  
 žmûlj, gen. žmûljâ, m. čaša. Na tômen stolû je žmûlj.  
 žrvnjât, prez. žrvnjân, impf. mljeti na žrvnju. Jâ žrvnjân na môme žrvnjû.  
 žûlj, gen. žûljâ, m. Na prstû mi se načinil žûlj. Dlâni su mi pûni žûlji.  
 žûnta, f. dodatak, privaga.  
 žurnâda, f. nadnica. Pogodili smo dëlo za dobrû žurnâdu.  
 žutîca, f. 1) bolest žutica. 2) žuto platno. Jê tô od žutice il od tôle?  
 žveljarîn, m. budilica.  
 žvêljt, žvêljta, žvêljto, neod. pridj., žvêljti, -a, -o, određ. pridj. hitar,  
 brz, okretan.

## OGLEDI GOVORA

Rečenice navedene u rječniku pokazale su kako se pojedine riječi vladaju u kontekstu, ali to je u isto vrijeme ilustriralo, u izvjesnoj mjeri, i senjsku rečenicu kao govorno sredstvo. Da bi se živi senjski govor još plastičnije vidio, navodim nekoliko ogleđa koje sam snimio na magnetofonsku vrpcu.

### Senjani u Zagrebu

Sastalo se nekoliko Sjenjanov u Zagrebu, pa su rekli da grědu na marěndu, a jedān od njī kāže:

— Őte, jā ću vas otpeljāt, sāmō nemōjte niš pītāt vī, jā ću pītāt za ist.

Kad su dōšli u hotěl, dōšla je kěljnerica, a ōn njū pīta:

— Imate tēnfanja?

A onā izbēčila ōči ũ njega, a ōn kāže:

— Namēsti kantrīde, donesi pijāte, pirūnē i tavijōle, mētni na stōl kilice, rigljice i bājsice!

A onā još jāče izbēčila ōči ũ njega jērbo se čūdi. A ōn njōj kāže:

— Čā si se inkantāla, dobićeš palamādu, pa ćeš poletit prīko balatūre.

A onā ōnda njěmu kāže da nekā oprōstīdu, da ih ne razumī, da su gospodā vāljda Būgari, a da onā būgarski nē zna.

(muškarac, 70 godina)

### O ōišćenju lađe

Kad bi tili čistit bārku, izvūčemo nju na krāj. Sād vučemo bārku nā ruke, ma prīja je bīlo drūkče. Dopeljāli bimo, cemo rēc, pēlig pod rīvu i dīzali na ārganj. Brōd il bārka rīblje se izvanā nājprvo raškēton, a ōnda bruškīnon. Fārba čā je na bārki perē se sōdon i stūpon. Kād je svē čisto, ōnda se dnō poblakā blākon. Kād se bārka iznūtran čisti, ōnda se ne rīblje, nēgo se mōre isekā il ispaljā pa se kanavācon ozmīkne nō trūn mōra ča se nī mōglo šēšulon isekāt.

(muškarac, 63 godine)

### Kako se tovari brod

Ljūdi ča dēladu na krcānju razdīlidu se u trī kunpanije: jedni dēladu u lāgeru, drūgi na taulācu, a trēci u štīvi. Nī čā dēladu u lāgeru štīvādu drvā na taulāc. Drvā se dopeljēdu taulācon do brōda i sād nā drūga

kunpanija bāca u štīvu. Kad su drvā pobācana, štivārī grēdu štivāt. Dōklen štivārī poštivādu, vēc je drugi taulāc pūn i dopēljan do brōda i vī čā dēladu na taulācu morādu jōpet bācat. I takō tō grē šēmpre ūna trālala. Kod dēla nājviše morādu pāzit štivārī. Pŗvi taulāc ne bāca se u štīvu, nēgo se štivā na soljēr da se brōd ne šundrīva. U štīvi se drvā slāžedu u landāne. Kad se brōd nakrcā do soljērā, ōndat se više ne štivā u landāne nēgo u murāde i takō se štīva napūni. Na kuvērti nī tēško štivāt. Glāvno je napravīt križē da stojīdu štānje.

(muškarac, 50 godina)

\*  
\* \* \*

Kao dopunu ovim ogleđima navodim akcentuiranu priču iz Tijanovih »Štorija« na koju su se, iz osobitih razloga, pozivali do sada neki dijalektolozi u svojim raspravama. To će ujedno moći poslužiti i kao potkrepa onim korekcijama koje sam i sâm u ovoj radnji morao učiniti.

Valja napomenuti da ova anegdota nije zabilježena prema stvarnom kazivanju, nego ju je sastavio jedan od urednika bivšeg senjskog karnevalskog lista »Metla i škavacera«. Zato su i razumljive neke jezične nedosljednosti i propusti koji se pri takvu poslu mogu učiniti.<sup>57</sup>

#### *Sēnjska bānja 1928.*

Marija i gospodīn razgovāradu u bānji oko trī kvārta na jednū.

Marija: »... Stē cūli, ā, gospodīne? Vakō van cēli Bōzji dān od ūjutro do ūvecer:

— Marijaaa! Marijaaa! pa jōpet: Marijaaa!

Ne dādu mi ni jednōga minūta odūsīt. Kaj da me zmīja ūjīda, fōrt se krīvidu ōko mēne:

— Marija, otvori kabīnu!

— Marija, zatvori kabīnu!

— Marija, dāj mī gāćice!

— Marija, dāj mi bādemāntel!

— Marija, dājte mi kēksov pa zapisīte!

— Marija, dājte mi pasarētu pa zapisīte!

I vakō van cēli bogoviti dān. Vrāg in srīcu ūzel!

Vī nē bite vėrovali, mōj gospodīne, kakō, mēni tābani gorīdu. Mēni su van tābani na nogān od vōga prōkljetoga petūnā i od sōli kāj da san ih na gradēlan pēkla. U pōdne pojīn vō na stojēc kaj blāgo. Nīma mi kī skūvat, nīt mi īma kī donīt. Nekā vīdīdu, vō mi je mōj Rūdica poslāl iz jednē birtije iz Māle Plāce, nē ću van rēc, kā je, trūn fazōlca pa po būnjevacki napravno. Jednū san zlicu stāvila u ūsta, vālje mi se stūmak dīgal. A komadić govēdine kaj lāstika, pa san je dāla mālomu od ovōga nāsega Omŗcenca, ca vōdē pāzi na gōndulu.

Mōj gospodīne, svāke gōdine van je gōre! Lāko njōj gōrika! Sedī līpo u hlādū, prodāje līpo biljēte: »Moj nāklon! Ljubīn rūke!« Prodā kū gōd ājnzičku i tō ti je svē, a tī, Marija, ōrbaj cēli dān. Jā perēn līpo gāćice francuzljīve, sūsīn rōbu i māntele. Ako cā pofāli, Marija pāga.

<sup>54</sup> Takva jezična razlika zapaža se i inače između literarnih djela pisanih u govoru nekoga kraja i živoga govora toga kraja.



A trینگelte svi obećivadu, a niki ne vādi. Da nī vō pār strājnskih, slābo bi jā, mōj gospodīne, po plāci.

Naprāvila san līpo mōlbu na grād, da mi krēsīdu cagōd plāce, pa se je nāsila jednā intrīga — nē ću van ga mēncovat, ki je — vōlila bi mu onī krunpīr na ćelavoj glāvī otkīnut, nego se pilićev najist, jerbo svi su bīli zā me, i sān nācelnik — Bōg mu dāj zdrāvlja — sāmo onā gūba zakīkana je proti mēni, jerbo ōn mīsli, da vōdē trینگelti pādadu kaj mūrve iz stāblā.

Jā van govōrin, mōj gospodīne: kī nīma priјateljja, nīma nīs. Kī su tō vrāzi, kī je tō izumil? Cā su vōga Omfcenca sād stāvili vōdē? Tobōze, da ōn pāzi na dīcu. Īma plāću kaj jedān cinovnik. Cēl dān ne dēla nīs, nego līpo svojōn gōndulon gōri dōli ālaaaa, a dīnari pādadu kaj zizule. Vise će ōn zaslūzīt na vōj gōnduli vōga lēta, nego grād na cēloj bānji, a jā kūkavna, kā se vōdē dēren i mūcin, mēni rōg!

Pōcela san tō trūn bufēta, pa dā! Nī van tō za Sēnj! A dodusē i jā san vrazjēga mēkoga sřca! Svē su mi rāznili: niki sīr, niki skūtu, nīki baskōte, a bīru nājprvo. Svi govōridu:

— Plātīt će tāta!

— Plātīt će māma!

— Marija, zapisīte do přvoga!

Niki jōpet govōri:

— Zapisīte do zādnjega!

A bufēta nī, sōldov nī, i takō su me pojili, vrāga pojili iz mōga mēsa! A strājnskin cāst! Strājnski bāren plātīdu!

Ā, mōj gospodīne, skāndala, ca se mālo přvo dogodilo! Da ste sāmo pred kvārat ūre dōsli! Jedān van je gospodīn, — ne smīn rēc, kī je — ca pīse u kotārū, pod oćāliman, nāpil se vōdē, pa njegōva gospā s njīn u kabīnu! Ūdri mōga gospodīna po gūbici! Pljēkadu palamāde līvo-dēsno, pa onā svē njēmu vīce, kāze, govōri, onā njēmu:

»Pijandūro!« kāze. »Nistarijo!« kāze, a onī nē znadu, da su u kabīnan od drvā, gōri gātre otvōrene, pa da mī svē přiko ćujemo. Jēzusi. gūsta, mōj gospodīne, da ste vī vōdēk bīli! Bīl van je cēli cirkus! Da je bīlo tō zapisāt pa sprāvīt za »Mētlu«!?

Pītadu mēne vē dvī strājnske, ca se kod Mōgusa kostīradu, da nekā in jā kāzen, pa svē po nīmacki onē mēni govōridu, da kī su vōdē bōlji dēcki, a jā njīman kāzen:

»Āaaa! Nē ćemo se, nē, ū to pacāt! Tānke sēne, kistijānt! Nīsan jā nīcigov rufijān: Tō su van tōtē mladīci i mūzi, pa isćīte, kā cā trība, a mēne līpo pusćājte na mīrū!«

Auf! A kā rōba! Rūzne kaj mās-kare, napūhnjene kaj balūni; Ō, vrāg ti sřīću ūzel i mlādostī! Vālјda su tō līpe i gustōze zēnske, kaj ca smo mī bīle mlāde!?»

Sēdma ūra je pasāla.

Marija: »Bōgu fālā, da se vō vecerās ranīje isprāznilo! Vālјe ću sād zatvorīt i zakljucāt, pa grēn vālјe dōma spāt. Ne mōren vīse na nogān stāt od trūdā.

Āu! Vrāg ti sřīću zēl! A gljē vū mās-karu, ca ozgōr grē! I nīkad nē bi dōsla u přavu ūru, kaj drūgi ljūdi křsēeni, nego ōndat, kad drūgi grēdu spāt. Ōndat dōјde vāmo kūpat se.«

Milostívnoj:

»Ljubin rúkeeee! Èvo, èvo, milostívna, vò san in já pripravila njihove stvári. Dâ! cèkan já njìh. Misli Marija na svojù milostívnu, ne bõjte se! Znân já, da cèdu onì dõc. Pa dâ! Právo imadu i bõlje in je dõc u vù úru, kad se isprázni ovò smečè i balavcènje, ca se sprica, krívi, zanovèta. Sâd in je nâjlipse mòre za kùpanje.«

Tiho, da se jèdva çùje, gospodínu:

»... da ti vrâg srícu ùzel, mãskaro! Cèl dân sedì dõma i cèse se, ni vrazjèg poslâ nîma, õndat u õsan úri u bãnju kùpat se. Ó, Bõze mõi, svâki ti vrâg mène mùci! A da mi je bãren znât, zâc? Da iman bãren plâcu polak mõga trùdâ, ne bi mi ni zâl bìlo. Tò ti je, Marija: tila san põc trûn ranije dõma, da pocinen, sad je vrâg dõnil jõpet vù mãskaru. Í sâd dok se vò svucè, pa õndat dok se raskisa ù moru, pa õndata, dok se jõpet obucè, pa napràvi flizúru, pa dok se izbřblja i izlâje vîn drùgin gospetinan, dõtle èe ti dõc i dèset úri. Àh! Jèzus Marija, mõi gospodine, ví nè bite vèrovali, kakõ san já vé bãnje stùfa. Na vřh mi je glavè! Mène èe vâ bãnja Kuräjici sprâvit!«

Gospodín: »Nèmojte, Marija, takõ nèspametno govorit! Ví se morâte vé gõdine vjèzbat za do lèta.«

Marija: »Kõga vrâga? Câ èe sâd bìt?«

Gospodín: »È, pa dâ! Vâljdâ znâte plân, ça se smîra do lèta napràvit?! Ví se morâte ispracticirât, jërbo èe do gõdine bìt bãnja po noçi lètrikon rasvítljena. Gõri, na Artù èe bìt kùcica i paviljõn, unùtri bufèt, a na krovù od bãnje èe mùzika svírít, pa cèdu strâjnski dõc, kí cèdu na krovù od bãnje tãncat, nîki cèdu se jõpet kùpat, nîki cèdu sedít i ù more gljèdat, pít i íst. Morât èete imât u kõi gõd kabîni po jednõ kãnape, ako komù preteškâ, da ga se mòre lèc.«

Marija: »Í jè! A câ se ví tò sâlíte, gospodine, il èe to bìt zasprâvlje? Kakõ èe tò bìt lípo! Bõg znâ, kogâ èe zapâst do lèta mojè mèsto vòdi u bãnji, ako bùde takõ lípo, kakõ onì govõridu. Nè èe mène tâ sríca zapâst! Bìt èe mâlò bõljih õsob, kê cèdu se otímat za vò mèsto. Bìt èe gospõv i frajlov, kê cèdu jèdva cèkat na tò mèsto.

Jâ svènako ne vèrujen, da èe tò bìt takõ lípo vòdè u bãnji do lèta nacínjeno. Ví mène sâmo vârate. Bâs èu pítât dicu od nâcèlnika. Onì se cèli dân vòdè kùpljèdu, onì cèdu mèni nâjbolje rèc. Jèzus Marija! akò to bùde svè takõ lípo nacínjeno, kakõ onì mèni pripovidadu, Bõg in dál zdrâvlje, nekâ bãcidu jednú besèdu zâ me, kaj za svojù stâru Mariju, da já jõpet vòdè ostânen, pa mãkar mi i ne krèsili plâcu.

Sâd nekâ vídidu pravícu mâlò: Svì su íšli cã, onâ lípo põbrala biljète i kâsu, onõga Omřcèncâ je nestâlo kaj Lãcka, a tí, Marija, cèkaj, dok se vâ mãskara obucè i nacífra!«

Gospodín: »Bõg, Marija!«

Marija: »Bõg s njimín! Laku nôc!

Bõze, dâj jùtra skropadúru i senpetâriju, sâmo da pocinen jedân dân!«

(Iz »Metle i škavacere« god. 1929)

## ZUSAMMENFASSUNG

Dies ist die erste Arbeit über die Mundart von Senj. Es wird hierin diejenige Sprache behandelt, die in Senj seit den letzten 50—60 Jahren gesprochen wird. Die Arbeit besteht aus zwei Teilen: der erste enthält den geschichtlichen Überblick mit den wesentlichen Momenten, die einen bedeutenderen Einfluss auf die Mundart von Senj tatsächlich oder auch nur leicht möglich ausgeübt haben; und im zweiten Teile werden dann alle für die Mundart von Senj charakteristischen Spracheigenschaften besprochen.

Das Vokalsystem der heutigen Mundart von Senj kennt folgende Selbstlaute: *a, e, i, o, u, r*. Dass heisst, dass die alten Vokale folgendermassen ersetzt worden sind:  $\check{e} = e, i; y = i; \check{e} = e$  (vorwiegend);  $o = u; v, v = a; l = u; r = r$  (meistens). Der doppelte Reflex des Lautes »jat« weist auf diese Tatsachen hin: 1) dass das Gesetz von Jakubinski auch in Senj gültig ist; 2) dass die Kontinuität von den ersten Sprachdenkmälern an bis heutzutage, abgesehen von einigen unbedeutenden Abweichungen, dennoch aufbewahrt geblieben ist und 3) dass die Reflexe in den Grund- und in den öfter vorkommenden Formen durch die in der Sprache völlig verständliche Analogie auch in die Nebenformen eingedrungen sind.

Der Konsonantismus von Senj zeigt mehr oder weniger jene Eigenschaften, die auch sonst bei den Čakavern anzutreffen sind, wie z. B. das -*n* im Auslaut der Endung (*govorin*, ich spreche), das Bewahren des Auslaut -*l* (*bil*, gewesen), der Gebrauch des Lautes *ž* anstatt *dž* (*žep*, die Tasche), der Gebrauch der Konsonantengruppe *šč* (*ščap*, der Stock; *ognjišće*, der Herd), Assimilationen wie *šuša* (die Dürre) oder *š njin* (mit ihm), Dissimilationen wie *sedavnajst* (siebzehn) oder *dimljak* (der Rauchfang) oder *lebro* (die Rippe) usw. Interessant sind auch die manigfachen Reflexe des ursl. \**dj*: entweder kommt es zu einem *j*, oder zum Gebrauch von Parallelformen mit *j* und *đ*, oder zuletzt auch nur zum Gebrauch des Lautes *đ*.

Was den Akzent anbelangt, so kann man sagen, dass in Senj das Drei-Akzent-System gut bewahrt blieb: " ◌ ~. Alle drei Akzentarten können auf beliebiger Stelle im Worte stehen, und so zeichnet sich aus die Akzentuierung in Senj auch durch das Bewahren der Oxitone des " wie auch des neuen Akut ~ in jeder Stellung. In der Arbeit werden sowohl die Stellung wie auch der Gebrauch eines jeden von den drei Akzenten eingehend behandelt. Für den Akzent " kann folgendes hervorgehoben werden: bei den Zeitwörtern der I. Klasse wie *doněst* (brin-

gen) und *rāst* (wachsen) steht der Akzent " in den beiden Part. perf., ungeachtet der Länge der Stammsilbe im Infinitiv: so z. B. *donèst-donèsal-donèšen*: *rāst-rāsal-prorāšćen*. Bei dem Akzent  $\circ$  ist zweifelsohne die Frage des metatonischen Akzentes  $\circ$  eben die interessanteste. Nebst *gineš* (du stirbst, vergehst), *rèžeš* (du schneidest) gebraucht man in Senj dennoch ein Präsens wie *trēban* (ich brauche), den Imperativ *trēbaj* (brauche!), und daher dann das Part. perf. *trēbal* (gebraucht) und den Infinitiv *trēbat* (brauchen). Der čakavische Akut erscheint als Folge einer Zusammenziehung im Typus *āā* (*nehōćeš=nēćeš*, du willst nicht) oder *āā* (*pītā=pīta*, er fragt). Das führte natürlich zu vielen Kreuzungen und Analogieerscheinungen; diese werden in der Arbeit besonders besprochen. Der Akut wird auch vor Sonanten bewahrt, besonders gut vor Sonanten in einer Konsonantengruppe. Der Akut bleibt bestehen auch wenn er ans absolute Satzende zu stehen kommt. Die Länge wird nur unmittelbar vor dem Akzent " gebraucht.

Im morphologischen Teil werden alle Akzenttypen für die einzelnen Wortarten beschrieben.

In der Wortbildung spricht man zuerst von der Bildungsart, und dann werden alle Suffixe einzeln aufgezählt.

In der Syntax wird solches Material dargeboten, das entweder von der Produktivität älterer Konstruktionen oder aber vom Imitieren fremder Modelle zeugt.

Das am Ende der Arbeit folgende Wörterverzeichnis hat die Aufgabe, im bestimmten Ausmass den Wortschatz der Mundart von Senj zu zeigen. Hierin befindet sich der Grossteil jener Beispiele, die eine besondere Spracheigenschaft aufzuweisen haben, welche dann in den Satzbeispielen innerhalb des Wörterverzeichnis ersichtlich werden. Ausserdem musste so manches Wort wegen seiner semantischen Eigenschaft hineingereicht werden, unter anderem auch deswegen, damit auch die beige-fügten Textproben, die zugleich den letzten Abschnitt dieser Arbeit ausmachen, verstanden werden können.